

ספר

מצב הישר

והוא תשובת לשאלות השייכות לנגלות. הוזהר הקדוש ליישבם ולאחרם עם השיש בבל ויהירושלמי וכל המדרשים כולם הנמצאים בירינו וממילא מתבררים בתוכו הלכות מחודשות השייכים לכל ד' חלקי השלחן ערוך וגם כמה אנדות ומדרשים תמוהים.

ולריכוי תוצאת הדפוס לא נרפס לפי שעה אלא

חלק ראשון

מן

ספר בראשית

וויילנא

גם בסיוע הלואה נמ"ח של
ר' הנחום נ"י בהורני
הזקן ד' יקותיאל שפאלויץ
מק' ושמיר ש"כ של הנהציד
הרד ש"מ ע"ן וצוקללה
היהנו של הרב הג' המחבר.

נרפס גם בסיוע הלואה
בתורת נפילות חסד
של המושלג בתרי הגביר ד'
שרגא פייבוש נ"י בהגביר
המנוח ד' משה שווארישץ
וללה פסח ק"ק ווילנא.

בדפוס ר' אברהם צבי נ"י בהרב ר' נחום אליהו זצ"ל קאצינעלינבויגען.

שנת אמת וצדק לפ"ק

МАЦОВЪ ГАЮШОРЪ.

Рѣшеніе вопросовъ Еврейскія религиозной Казуистики.

Сочиненіе З. В. АНУШИСКИИ.

ВІЛЬНА

ВЪ ТИПОГРАФІИ А. Г. КАЦЕНЕЛЕНБОГЕНА . Нѣмецкой ул. д. № 879—9 1881

Дозволено цензурою. — 10 Октября 1880 г. Вильна

מצב הישר

והוא תשובות על שאלות כל הרברים הקשים תמוהים וזרים הנמצאים בכל חלקי ספרי הוזהר הקדוש. הן קושיות ישנות שכבר באו בספרי גדולי ישראל גאונים ומנס, והן הנמצאות בספרי המבקרים כל זמן זמניהם והן קושיות חדשות הנפלים בס' הוזהר הק', הרבה מהם הנוגעים להלכה למעשה בכל ד' חלקי השו"ע בהלכות מדינות שלא נתבררו עדיין ברברי רבותינו הפוסקים ר"א וי"ע ועכ"י. ובלא עיון וחיפוש הרבה נעלמו גם מעיני הרבה מבעלי הוראה משום ריבוי מרדוניהם לקודש ולחול. וכן הרבה מהם הנוגעים למילי דאגדתא כולם מתורצים ופשוטים בו בסוב מעט ודעת כל הקושיות העצומות והפליאות הנשגבות הודו בו הרבה גדולי הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו וכן משכילים ומחובבים מפורסמים איך שכולם נתיישבו בכברות ישרות ואמיתיות ובסבואר בהסבמותיהם. וכל אותן התשובות שבספר הזה מיוסדים על ארנו פו הש"ס בבלי והש"ס ירושלמי וההוספתא וספרא ספרי ומכילתא ואדר"ן וכל הסכחות קמנות ופדר"א ותרב"א ופסיקתא רבתי וזוטרתי ואגרות בראשית והילקומים והוא המאסף ומלקט מכל מיני ספרים שבועולם בכל מקום כהם המדובר באותו הענין הנוגע לספר הוזהר הקדוש ובהרבה הערות יקרות מקשה ומפרק עד שבא ועמר על מצב הישר והאמת הנסור, ומראה באצבע בפרימיות איך שבהרבה סאות הלכות לא נמצא שום מקום שהוזהר מחולק חלילה עם חכמי הש"ס והמררשים הנגליים לנו ולבנינו והבל בשימות חדשות שעד כה לא בא כבושם הזה לעולם. וגם יתוסף בו קונטרס פסקי הלכות [מהודשות] וכפתרות על סדר הש"ס בבלי וירושלמי ופוסקים וזררשים בענין כל החידושים שנהחדשו בספר זה למלאות רצון רבים מבני עמינו הי"ו. גם יודפס בסוף הספר קונטרס השממות שגשכטו מירי המעתיקים וגם קונטרס תקוני המעיות ממירות הדפוס. וירי המחבר אמונה לשם ה"ת ולתורתו שבע"פ הקדושה שלא תתחלל עור חו"ש בידי המפקקים והמערערים והוא יתברך שמו למען כבודו הגדול, וכבוד תורתו וכל המתעסקים בה, יאריך ימי המחבר ויהא בעזרו שיוכל להוציא לאור עולם את כל חלקי ספר נעלה ומשובח הזה. ויהן ברבה והצלחה נצח סלה ועד בלתי הפסק לכל העוזרים ומסייעים להמחבר הן בנתינת דמי קדימה, והן בנתינת מחיר הספר בעין יפה, כולם יהיו מבורכים ומוצלחים בכל אשר יפנו ובשני עולמות:

ולפי שעה נדפס מעט מועיר ממנו כמטה מן הים הגדול רק

חלק ראשון

מן

ספר בראשית

כל אלה עשתה יד ה' י"ע אחד מברואיו הוא הצעיר והשפל שניאור זלמן רובער שה' מלפנים רב ומ"ן באיזה קהלות ישראל וזה י"ב שנה שתקע אהלו אוהל תורה והוראה בפ"ק ווי"ל נא ומחבר הנהות יקרות (ע"פ שו"ת ופוסקים) על שו"ע יו"ד שנדפסו בדפוס ראם דפ"ק ווי"ל נא בהרב החר"ף וי"א מרבים ר' שלמה אברהם זצ"ל שה' מ"ן בק' אנישישאק יצ"ו

דרי לנא

בדפוס ר' אברהם צבי נ"י בהרב ר' נחום אליהו זצ"ל קאצינעלינבויגען.

שנת אמת וצדק לפ"ק

הסכמות הרבנים הגדולים גאוני זמנינו

מה מאוד שמח לבי ותגל נפשי בראותי בכ"ק הנקראים בשם **מצב הישר** חסידות לבואלס בכתה מאות הלכות ונס' הזוהר וזוהר חדש ותיקוני זוהר שילאו מצעל חלמוד צבלי וירושלמי ובעל מדרשי חז"ל וביחוד הוא בעל הוראה מובהק רב גדול מלין קס"ת מוהר"ר **שניאור זרמן רובער** כ"י מ"ץ ושו"ב דק' ווייסאן הסמוך לק"ק יאקובשטאט במדינת קורלנאנד והוא גם בר חבון מלין באביו הרב מוהר"ר **אברהם שרמה** מ"ץ ושו"ב דק' אנישישאק. הוא חריף מלין ואביו אמו הרב ר' **צבי הירש הערצקאוויץ** זללה"ס מסגני לוי מ"ץ ושו"ב דק' **שובאץ** ישן הטייכה לק"ק יאקש"ט הי' פקי ובעל ספרא ישרה כאשר ידועים לי ע"י כמה שאלות ששלחו לי משנים קדמוניות כשאלת חכם וחזי תשובה עמה [אלא שלא הרבנוי להדפיסם בשום] [וכרב הג' המחבר הולך רק בדרכי זקינו הרב"ל הג"ל אלא בפיס דה בנן מכח האב זקן הג"ל שהוא כ"י הרבין וכרצה תורה וכוראה הרבס בישראל המחזיקים יותר מאלף באגון שהיו למראי עיני והפליג מאוד בחכמה וחכונת התורה הקדושה גם להכריע בין כל רבותיו האחרונים בהכרעות גמורות ואמיתיות שאין לנשות מהכרעותיו ימין ושמאל ועוד ידו נפויס להשיב לכל שאליו ולחדש בעוביו בכל יום חידושי תורה וחידושי הלכות הלועזים בתוך דברי רבותיו הגדולים הראשונים ז"ע שאין אחנו בעו"ר יודע עד מה שהשקפה הראשונה חס לא בעלל ויגיעה רבס ובעיון וישוב הדעת הרבה וסרב המח"ג רז"ב הג"ל מורס לנו בהסבר גמור וסוף כפוקה עוורים עד שברכתי עליו ברכות הנהנין ברוך שחלק מחכמתו ליריאו וגם שלח אלי הרב הג"ל מכתב בעטות דקד וסאיע לפני עניו ומרודו רח"ל עד שבכיתי על רוע מזלו ועל שפלות התורה והסוראה בזמניו הללו שאין משגיחים גם על רב גדול מלין כזה ומס אעשה שאין כחי אלא צפי ובעטי להטעות בכתב את אשר אמרתי צפי לפני חיוס חזקתי עירי פיו"ו שמאוד נכמרו רחמי על ת"ח הזה כו' וגלויות עושים ומעשים בעד המשיב חסונות אמיתיות בכל תורתיו הקדושה כנ"ל וכמו כן אני מבקש מכל גדולי הרבנים דזמניו שכלל מקומות מוסבותיהם שביבא לשם הרב הג' הג"ל יחוסו ויחמלו על כבוד התורה והסוראה שלא להניחו כלל להחבנות לילך בעלמו להגבירים ובע"כ חסובים דשם אלא יבחרו בני אנשים חסובים וגאונים שבעירם שהמה ילכו לקצץ ענביו את נדבותיהם ההגונות לרב גדול נמיר וסביר כמוכר וירשמו את שםם ואת נדבותיהם והרב הג' המחבר כ"י ידפיס אח"כ את שמוותיהם במספר הפרטומערהניין על ספריו היקרים הרבה מאוד לפרסם את עושי מלוא גדולה באחת להיות להם לזכר עולם כי כל הקרוב לקודש חיבת הקודש מכשירו ומקדשו כו' :

כל אלא דברי המחמק מאוד בעד כבוד התורה והסוראה ורבנים כו' כו' יוס' ד' ע"ז חשוון תרי"ד לפ"ק פס' ק"ק בריסק דליטא :

נאום **יעקב מאיר פאדווא** חופ"ק הג"ל [מחבר ס' מקור מים חיים וס' כתונת פסים וס' חלי יכונתן וס' שו"ת מהר"ם]

לשמע חזון שמעתי שחשקל בלא ידיעתי בקהלא קטנה שבגבולי היא קבילת ווי"י ש' חן למ"ך ולשו"ב העילוי דק' ס' א"י ש' חק כ"ש ר' **שניאור זרמן רוב בער** כ"י שהוא אב בהכמה ורך בשנים רב גדול מאוד וכמעט בכל שנות היו באים אלי משם ומסבינות אותה כק' וכיו מפלגים בשבחי חן שהוא מחמוד עולם בכמעט שהוא משים לילוח בימים שאינו יסן בכל מעט לעת רק ערך ג' שעות וגרים באורייחא בחדירה ומתנהג בקלת פרישות שאין יולא מפיו שום שיחת חולין ואין משיב לבוס אדם רק בדברי תורה וחכמה ועוד כמה שבחי שנים שהקלר הכייר מלהכילס והיס לפלא צעיני חן עילוי ואדם כזה ישמשם באומנת הסו"ב וכדרך שחמלא בדרז"ל חי ספרא לחו סייפא כו' חן הייתי כמחריש משום שגודע לי מכבר שמו הטוב ע"י כתבי בני הרב המנוח ר' יוסף ליב זללה"ס מק"ק ווילנא שכתב הרבה ויכוחים שבערו בין שנים בנמרא ופוסקים כשהגורר הר"ר ז"ב שם להסמוך מגאוי דורינו גדולי מו"ץ כרך הג"ל ואח"כ נמלא עליו גם חיוס משמחילים ומוס גיחוסף הרבס מאוד צלבי אכבתי אליו וסרב הכו' נהג בי כבוד גדול ששלח אלי הרבס קונטרסים מחידושי חסונותיו מה שהשיב לשאליו ובמכתבים בעטו מרובס חן כדי שלא יפול אברך כזה ברשת הגאות סתרתו לרוב דבריו וסוף כ"י בכת הזכרון שחננו שסם יחברך ובשכלו הישר קס נגדי אכל בדרך ריבוי ענווס והנאוי כל דבריו הק' חן ככ"ז ככתתי לו שרלוני לדבר עמו פס אל פס וסיקף ומיר נסע אלי ואז התנול לפני שקיים מארז"ל לעולם יחפוס אדם אומנת אבותיו שאביו סוף רב מופלג וחריף שמו ר' אברהם שלמה כ"י וכן אבי אמו הי' גם כן רב מופלג ובקי שמו ר' צבי הירש הערצקאוויץ זל"ל וסיו גם כן מחנכים כן משום רוע מולס וכו' ומאחיו מלא דבר בש"ס צבלי וירושלמי ופוסקים ר"א ושכתו גדול לאבוקי שמעתיא חליבא דהלכתא וביחוד נפלאתי עליו שגם הוא צקי בספרי מחקר כס' מורס נבוכים ועיקרים ועקידס כו' וגם סוף משוין בספרי מקובלים ושיס בכתו לברר אוכל מתוך אוכל חן לא הראיתי לו מעטס הג"ל האכסה מהסוראת אליו צלבי והגיעו לי מכתבים מכמה גדולי דורינו בהפטרות מרובות לקרבו והפליגו בשבחי הרבה מאוד ומכס המס ידידי הרב הגאון הגדול מוהר"ר יסודא ליב זאלקינד [בטלן] בגאבד"ק דעאחזובג והרב הגדול ר' יוסף אשכנזי האבד"ק נאוואלסכסדראוואוסקי כו' כו' וכשמעי שאין לו אכסס התיישבתי ליטע חרו זכ בקרב יולאי חלניי ונתתי לו לאכסס אח בת בני הרב ז"ל הג"ל ואל"ה הרבה דברתי על לבו להוליא לאור הדפוס את חיוס מחסונותיו היקרים ובתיקתו כסודאה דמיא לי וכדי לזרזו כזה סגני שולח לו את הסכמתי סואת חן שפשי השקס מאוד דליבדרון שמעתיא בעלמא ואחו כולי עלמא וכו' כי בעיני חסונות לבואלס בהלכס כל המרבה כרי זכ משוכח להיות דברים מוכנים לגדולי קדוה וסוף מכתב להם להוסיף לקח וסוף וכו' תפילה לזרז עלילס שמחברים גדולי תורה ויראה כמורס ירבו בישראל ועתידתי מכלל כל אחינו צלי ישראל לשורו ולסייעו כזה בדרך כבוד וכל הסוסיקף וכו' יוספו לו מן השמים וכו' וממילא שגם כל יולאי הלניי וודאי שיקדכוו

בכל מה שחשפסרס וכו' שהספר קדוש מלכ הישר לא יכא נעדר מישראל עם קדוש ה' וכו' :

כתבתי וחתמתי יוס' ד' כ"ו חלו קומי אורי זה בא אורך [היא שנת תרע"ו] לפ"ק :

נאום חותנו זקינו כל הרב הגדול המחבר הג"ל **שמעון** בלאמו"ר מוהר"ר **זרח** זללה"ס רחונס פ"ק יאקוב שחאם [וסה"י מלפנים רב אב"ד דק' טא וו כ"י ומחבר ס' שו"ת

הסבמות הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

הגיע לידנו כמה חיבורים גדולים נקראים בשם **מצב הישר** בליווי מכתב בעמוד מרובס מהרב המאז"ג עדיו לגאון ולחפזת כש"ת ר' שניאור רוב מק"ק ווילנא בן המ"ץ דאנישישטק הרב המנוח ר' שרמה אברהם ז"ל ומלאין אן קדס רטון עלמין שיאריך ימיו ושנותיו כי הוא איש גדול גמור מלון בשערי תורה והוראה כאשר ספריו בג' הנזכר מכריזים ומעידים עליו שהרבה עמל ויגע בחורת ה' וחס לילוח כימים עד שזכה לחדש חידושים רבים כאלו ועמד בכלם על מלכ האמת ויסייר עד שמפליא כל רואיו וכולם עונים ואומרים אין זה כי אם איש אשר רוח אלהים בו ולא כל אדם זוכה לעלות במעלות התורה וההוראה לאסוקי שמעתיח אליבא דהלכתא בכל דבר השייכות לכל ד' חלקי השו"ע כמוהו שאחר העיון בהרבה מתשובותיו שחיבורו הנזכר נראה שעליו ועל עוד גדולים גמורים כמוהו דרשו רז"ל ואמרו ואל השופט אשר יסיה כימים ההם אליו שמתען שאפי' אם יאמר לך על ימין שהוא במלך ועל שמאל שהוא ימין בו' שאפי' תשעים ותשעה בו' לזה שומעין שאמר ככלכה וגם במילי דאגדה ומדרשים חידש חידושים רבים וירד לעומקן על פי בקיאותו הנפלאה וע"פ שכלו הישר והכל לאמיתתה של תורה וביסוד במקומות רבות שבספר הזוהר שלענין רוב ישראל כמה כנסתרות ולו כמה נגלות שמה האיר עיני כל ישראל וכלל בפנים מסבירות בו' זכר לשיחתי שיחה נאה ואמיתית שהסביר את דבריו כרז המלמד לחלמידו והכל בלישנא קלילה הרגיל בפי הלומדים מפני שרוב השואלים בו' אינם אלא בע"ב חורניים או אותן המכונים בשם משכילים לכן חיבורו הזה הוא דבר השם לכל נפש מישראל גם בר בי רב דחד יומא כשיעמיק היטב את דעתו בכל דבריו מאזיח משוכה שיקרא ולא ידלג כשירוגין יוכל להבין על דברים - לכן מה מאוד כלתה נפשינו שינאו הספרים הללו לאור עולם לזכות את הרבים בדברים היוצאים מלכ טהור גברא רבא ויקרא הדין שיראתו קודמת להכמתו שכללו בהרבה מדבריו כמה מילי מעלייתא המלביין את לבבות בני ישראל ברשפי אש לאהבת אבינו שבשמים ובאמתותו ב' חורותיו תורה שבכתב ותורה שבע"פ ואת אחי אחינו ב"י רחמיים ב"ר גומלי חסדים בג"ה איזי מבקש בבקשה עזומה במאד ומאד שיחוסו ויחמולו על הרב המאז"ג בו' ר' שניאור רוב הג"ל שכל מקום טרא וקבלוהו בסבר פנים יפות כראוי לכבוד אדם גדול כמוהו ולהקדים לו מעות כפי ערך כל אחד מהם ולאחרי הדפסת כל חלק מהם לקנות ממנו ולשלם לו את מחירו כפי אשר יסית עליו וכל המוסיף בו' כדי שיכא ביכולתו להדפיס את כל חלקי חיבוריו יקדים הג"ל ויכיו בזה מסייעים ידי עושי מלוא רבה ועבור פירות מלוא גדולה הזאת וודאי שימלא סי"ח את מאוויי נפשו כהעזרות וקדש תרום כבוד בו' וסקרן יכא קיימת להם לעולם הנלחי ויזכו לראות בנחמת ליון וירושלים בג"א :

דברי הכותב למען כבוד עומלי תורה לשמה עד הקצין יעקב יוקב בלאח"ו מה"ו אהרן עטמלינגער .

הקצין יעקב על הל' סוכה וג' כרכים שו"ח בנין ליון כל אחד מהם אלפאנא יום ד' כ"ז אב תר"ל לפ"ק .

אדם אחד מאלף מלאכי הוא ניכר הרב המאז"ג לממשלת ים התלמוד והפוסקים וי"ח מרבים חו"י מו"ס שניאור זלמן דובער י"ז שכליך אדרת כתר הרבנות מעל שכמו ומספיק במוטע ובלמלום כדי להסתודד בחדר דירתו בזווית אחת בק' ווי' לאל וסקדש כל העוזתיו רק לתורה ותעודה בפרישות שדבר אין לו עם אדם זולת מה שהוא משיב לפעמים לאנשי סגמתי ברשות

הרב המאז"ג בבקי במדרי תורה והוראה ומדריך משיב במלחמתה של תורה קולע אל השער עניו זי"ח מרבים ומפורסם לשם ולתהלה עדיו לגאון ולהפארה כקש"ת ר' שניאור רוב ג"י שהי' ראש"ד בכמה קהלות ישראל ובעת הוא מסחופף בגל מו"ץ דק"ק ווירנא המעטורה בהרב סתריף ועמקן עונא כ"ש ר' שרמה אברהם ז"ל שהי' מו"ץ דק"ק אגנישישטק שלה אלי את כל חלקי חיבוריו מצב הישר בגדולים מאוד בכמות ואיכות וקבעתי עתים לתורה הרב המאז"ג בג' הג"ל איזה שטוח בכל לילה עד שערתי על כולו כסדר מראשו לסופו בבקשת הרב בג' המחבר ג"י במכתבו והנה שגיאות מי יבין ילון גם בעד הרב המחבר הזה [אמר המחבר מכיון שהשמעתי לגמרי את כל עיקרי אותן הדברים מה שהשיג עלי א"כ אין צורך להציג בפלפולים מהשגותיו] אבל זולת כל אותן הדברים ספרו הג"ל כולו הוא מרגינתה דלית לי' טימא הוא המאיר עינינו בשמך פקע דברי הנגלות שבס' הזוהר והוא המורה לנו אי' איפה נמלטים עיקרי דברי הזוהר בש"ס בגלי וירושלמי וכל המדרשים כולם ובכרבה מקומות שבס"ס בגלי וירושלמי ומדרשים הוא היורד לעומקם ומפרש את כולם לפנינו בטוב טעם ודעת הוא המקבץ לפנינו את דברי רוב גדולי המחברים המדברים באותה ההלכה או האגדה שהוא עוסק גם ואין דבר נעלם ממנו מכל הנמצא באוצר הספרים שבידו הוא המכריע בשכלו סוף וברוב בקיאותו בכמה הלכות שחלקן בהם רבנותיו הפוסקים והכל לאמיתתה של תורה ויש לנו לסמוך עליו גם באישיורי תורה הוא יכול בדבריו כמה דברי מוסר המלבישים הלבבות לאהבת ויראת ה' והכל הוא בספר גמור ובלשון קל ומוצטטני שספרו המפורסר הזה יהי לו לשם עולם בכל מקום שדבר המלך מלכו של עולם ודחו מגיע ובכל לבני אבי מסכים להוציא לאור הדפוס את כל החיבורים **מצב הישר** ומאד עתירתי מכלל אחב"י שכל מקומות מושבותיהם הי"ו שיכמרו רחמייהם על רב גדול האמתי ר' שניאור רוב הג"ל בו' ליתן לו דמי קדימה שיוכל לבצע את מעשהו בהדפסת חיבורו הג"ל הנפלא במאד ומאד ולהסנותו כראוי לעומלי תורה והוראה ולקנות אחרי ההדפסה את ספריו בק' מידו כשיודפסו בו' וגודל המאז"ג ממחויקי ת"ח הזה אין להעלות על הכתב ויחברנו בחיי בני ומזוי ויזכו לרב טוב כלפון ליראי ה' ולמחזיקיהם כראוי בעתירת המעטיר לכבוד התורה ועומלים לש"ש יום ד' ט"ז ענת תרל"ג לפ"ק :

לעיר יוסף שאור נאפהאנאן האבד"ק לבוב והגליל

[המחבר מפרשי הים וס' מאירות עינים על עריפות כריאה וס' יד שאל על חלק שני משו"ע יו"ד וס' שו"ח שאל ומשיב ארכעה מהדורות וס' דברי שאל דרושים על התורה בו'] :

שהם זוכים ומזכים לכל ישראל במעייני חורתם -

[המחבר ס' ערוך לנר על הרבה מסכתות גמ' וס' ביכורי יעקב על הל' סוכה וג' כרכים שו"ח בנין ליון כל אחד מהם מיוסד על ד' חלקי שו"ע]

אלפאנא יום ד' כ"ז אב תר"ל לפ"ק .

נשלח לי הרבה חיבורים **מצב הישר** בנוי על ס' הזוהר בק' מאת איש רב פעלים מקבציהל רב וגדול ליהודים בק"ש מו"ס **שניאור רוב** י"ז מק"ק ווילנא ונעמדתי להפארת גיה"ק לשם עיזי בו' בעינא פקוחא ואם יתיישר בעיני לשלוח לו את הסמתי ואלגתי פגלי מערדתי כמרבנות גם לזה והנה רז"ל אמרו שהראה סקב"ה לאה"ר ולמרע"ה דוד דוד ודוקסיו וחמיו וסופריו ועתה חתב"י

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

הרבני הראשונים הם אשר נהגו ב' לחנו בספרות ישרות ואמיתות ורב בקיאות כמעט בכל חורחיו שבע"פ להשאר חורס סוראות בישראל לדורות עולם בחיבוריו הנזכרי' ושכיון להאמץ במסקנת דבריו בכל פנים שהוא פוגע בן בפסקיו בסכרעותיו בין דיעות הפוסקים המחולקים וכן בפירושו להרבס מאמרי ר"ל שבשני חלמודין ומדרשים . וביותר בספר הזכר הק' הוא הרב המאו"ג בחורס ויראה הנ"ל ונמלאים בחיבורו הנ"ל הרבס דברים אחרים ומחוקים מדבש וגופת נופים שלא קדמוהו אדם מעולם בכח כי מן השמים הניחו לו מקום להסגבר ואין אדם נוגע במה שמוך לחיבורו . ולא אבחר את האמת שבעסקי בחורס הרב הג' הנ"ל נחשלתו בקרב לבי והשכתי מה אנכי לבא להסכים על חיבור נפלא כזה שקורא אני עליו רבות נטות עשו חיל ואת עליה על כולם ולפי הנראה אין זה כה חשוב בדורותינו הללו חלל בשיעור רבא דשמיא וכמו שרמזו הרב הג' הנ"ל בעלמו בכמה מקומות שחיבוריו ומי יבא אחרי המלך מלכו של עולם את אשר כבר עשהו וגם באמת אין זה פלא כל כך כאשר טדע לי בבירור שמיזם עמדו על דעתו הפקיר כבודו ובריאותו וקיים אדם כי ימות באוכל כדש ר"ל אין החורס מתקיימת אלא במי שממית עלמו עניה ואח"כ בשעשה נופלא סמוך לאיש הפקיר גם כל מחומו מה שקימן מעיסתו וקנה ספקן של לדיקים ר"ל עד שקינן אחר גדול מהם ויגע ועמל בהם בכל כחותיו וראה אלפים את יגיעו ואת עמלו וטעניו מעין עוש"כ להגיע למדכו האמת כמו שצובדי' גר אדומי החביא ק' נביאים ויגע ועמל לפתכם בכל טלדקי דכו' מלי למיעבד וחס לנבואה לה וח גם הוא עלמו נביא אמת לה' כן הוא בהמחנר הרס"ג ר"ל ומה גם שהוא בר אבסן מדי לדדיו ומדד אמו הכה גדולי ישראל הוא משבט לוי דכתיב בהם יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל וא"כ זכות אבותיו מסייעתו והעיקר הוא מה שכל מעשיו המה רק לשם שמים כמו שדע לי בבירור נמור ואיני ידע מי ומי הוא מגזע אברהם אבינו ע"ה שלא יבחרו רחמינו על ה"ח עני ואביון כזה מלהצטרף למצור גדולה הזאת בכל מה דאפשר כאשר יוליא לאור הדפוס את רב פעלו וקיבולו המה ספריו **מצב הישר** ודבריו אך לתורס המה אלא לעשות רטון אדם גדול בחורס וזכירת ה' טכורס הרב המחנר ר' **שניאור דוב** הנ"ל באחי בדבריו הללו להוסיף הסעודרות בלב כל אח"כ להזכיר את האמור ר"ל שכל מי שעושה חסד עם אחד מגדולי ישראל מעלין לו באלט עשה חסד עם כל ישראל וכלל שום ספק אשר שברס יסיה שלם כזה ובכא מאדון השלום כפשס ונפש נעים הנא על הסחוס כיום שנחלו בו המחורות כ"ה סיון שנת הטר"א לבריאת עולם :

הקנת אליהו במהור"ש גוטמאכער ז"ל חוס"ק גרידק [המחנר ה' שלום בפמליא של מעלה] :

לעלות לזיון בדינה וכלה בהגאולה שבימיו במהרס כהפלתו לנורא עליהם . סכ"ד הק' **צבי הירש קארישער** [המחנר ה' שלום ירושלים] טאהרין יום ה' י"ח אדר שני תרל"ג לפ"ק :

אתא קמאי הרב המחנר כדול בחורס וזכירת ה' טכורס מוכר"ר **זמן בער** ז"ל ולייתי מחייתא דילי' ואחיו לן חורפי' ובקיאותו בספרו **מצב הישר** ואשחוטם על המראה איך דכו' לנברא רבא דין סיעתא דשמיא כל כך להעלות פנינים ומרגליות סניאין כהעלמות חכמה ובטומקא של הלכה על פי חלגות פסקים ר"ל ויסודות חקים

ברכות שני גדולי המו"ל דשם איזה שללות חיבור וסיוח המלומס ושם פשט בעה"כ בש"ס ופוסקים ר"ל את ידו לסדר את תשובתו מה שהשיב לשאליו מאז עמדו על דעתו אותן שיש להם שייכות לדברי ס' הזכר וקרא את סם חיבוריו הללו **מצב הישר** ודעתו להוילאם לאור הדפוס ה"ח יהא בעזרו ושלח הרב המאו"ג הנ"ל גם לירי את ב' חלקים מחיבוריו המסודרים על ס' הזכר ס' בראשית וס' שמות להגיד לאדם ישרו והאמת שנתפעלתי לראות בחיבוריו איך שדרכו הוא שלא לסמוך כלל על דברי האחרונים רק דרכו בקודש הוא לעיין בעלמו כל דבר במקור הגמ' בבלי וירושלמי ובספרין של הראשונים ועי"ז הוא אוחז לפעמים בשתי ידיס דעת אחת דחויס שדחויס האחרונים טהלהלכה והרב הג' הנ"ל בריבוי בקיאותו ובכחו הזה ובשכלו סוף וסיוח מאשרס ומחוקק בחבילות ראיות מוכרחות מבלי נטות ממנה ימין ושמאל ולדוגמא הוא בסדר בראשית דין הסדלה שאלו שם דעת הרב אלפסי ובסדר בשלה שאלו שאלו דעת הס"ה וזהו מה שפנינו בריס מה' עדיות ולמה מזכירין את דברי היחיד בין במרובין שאם יראה ב"ד את דברי היחיד יסמוך עליו וכמו שפי' הראב"ד הובא בחי"ט שם וזהו עלמו מה שאתר ר"ל במס' סופרים אלו ניתנה הסורה חתוכה לא היתה עומדת רגלים למורה שורה אבל עכשיו מעמדת רגלים למורה שאם עמא יש מטמאין כיונא בו ואם טהור יש מעטדין כיונא בו ולפעמים הוא מקבץ את כל הדיעות המפחרות בכזה ספרים שאינם מליים בדי כל ומקיים את הקרא דחתי רבים להעות ואף שדרכו הוא בליטות חדשות הבנויות על עמודי ברזל שכל הרוחות שבעולם לא יזיוס ממקומם ומחוקים לחיך הטועמן כל מי שטעס טעס חכמת הסורה בכ"ז לא מלאו לטו למדש שום דבר הלכה למעשה עד שמונא רב וחצר כדעתו ואז אינו חושש למה שדחויס איזה מהאחרונים משום שהוא מראה באלבע איך שדחויס כזה חוזר ונראה ובסדרו לחיבורו הנ"ל כוסיף לפעמים חוס' מרובה על העיקר על מה שהשיב מכבר לשאליו ע"פ ריבוי חכמתו שניחוספה בו מאז כדרכן של ח"ח שכ"ז שמקינין כו' וגם ע"פ ריבוי ספרים שילאו מבתי הדפוסים בשנים הללו ואמת אמת חפסי' להאי גברא רבא ויקירא שהוא עלמו איש אמת וכל חורחו אמת בן בסלכות וכן באגדות וכן בדברי מוכר פרשנא ודרשנא ואין שום ספק שכל דבריו ראויס לאדפוסו אדרי שיחוקקו בעט ברזל ועופרת למען יעמדו לדורות עולם למשמרת ומלאה הארץ בחכמה ודעת בחורס משה אמת ועל כל ישראל מטיל לסייע ידי עוסי מלוא רבה ולחזק ידיס רפות איש איש כפי כרכו אשר כרכו ה' זה יהא עושה וזה יהא מעשה הכל לפי מה שהוא אדם להיות גם חלקס בחורס הרב המחנר הגדול בחו"י ר' זלמן בער הנ"ל ולרומס קרן החורס וסיראה יסאמנה בקרב ישראל ויטערף זכות גדול הזה שזוכס כולט

לנורא עליהם . סכ"ד הק' **צבי הירש קארישער** [המחנר ה' שלום ירושלים] טאהרין יום ה' י"ח אדר שני תרל"ג לפ"ק :

אריך ימים וכוונת חיים להרב המוכה המפורסם גדול בחורס ויראה כבוד שמו ר' **שניאור זלמן דובער** כ"י באור הכסיר :

קבלתי לנכון חיגרתו האגרת ריבוי הפצרות לשום עיוני בקונטרס מספרו הנכבד **מצב הישר** אם יתיישר בעיני ולשונה עליו גם הסכמתי .

הסבמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

הנה חפלתו עשהה מחלה שעינתו בעינת פקחא בכל אשר שלח אלי ורליתי שהוא מגלה לפנות מעינות תורה אמתיות מה שהמה לוטים בחור חכמת ספרי הקדמונים והעטבו מאוד ומאוד בעיני כל דברי ספרו אשר רליתים כי יש בהם תועלת רב לחכמי המורים ולבני מופלגים יראים ושלמים אולם להפריך הסכמה על ספרו איני חאה שום תועלת מכיון שכבר עלה בהסכמה מהרבה חשלי רבני גאוני זמנינו רק להניח דעתו אני מבטיחו שכשיסמך בחור הדפסת ספרו הנעים וישלח לי אחי עלים מודפסים אזי אס י"ה אשלח לו גם הסכמתי בכל מילי דמיטב כראוי על ספר יקר המציאות כמוהו וס"ת יברכהו לזכות הרבים בהוציאו לאור אח ספרו הנחמד :

ככ"ד ידיו המודיעו האמת והמבטיחו ומברכו

מאיר ריבוש מרבים

[המחבר שו"ת עמק יהושע וס' שו"ת נחלת יהושע וס' אזי כנחל וס' שפת כנחל דרושים בדרך פלפול וס' טעם ירושלמי ד' חלקים וס' מרבה חכמה וס' מרבה טעם דרושים בפלפול] :

ב"ה יום ד' כ"ב חשוון תרכ"א לפ"ק פ"ק אושיאן

החיים השלום לידיד ה' וידיד נפשי הרב המאור"ג התריף ובקי שכשיחפשטו כל חלקי ספרו בעולם יתפרסם שמו לגאון ומינו ירא אלהים סרבים בקש"ת סתור"ר **שניאור זלמן דובער** הרב אבד"ק רוב ע"א ואנפיה ג"י באור הבהיר ולכל אשר לו שלום וברכה וגם כל הגלויים אליו יעמדו על הברכה :

הן למראה עיני היחס הסכמת ידיד נפשי הרב המובהק הסחריף ושמן וי"ל מרבים המנוח מוסר"ר **אברהם מ"ן דק' אבישישיק** זללה"ה אביו דמר ג"י שהסכים בכל מילי דמיטב על ספרו **מצב הישר** וגם אחי קונטרסים מכל חלקי ספרו הג"ל בכ"ק מר ידידי ג"י ונתמלאתי ברוח חדוד וגילה בראותי אך שבעתו להאיר לארץ ולדרים עליה במעייני תורתו דכמה הלכתי בברכות אחי אכא לשמע מיניו בכל ד' חלקי הסו"ע ואס הי' כח"ר ג"י שולח לי את כולם ואש"י העתקה מכל חלקי ספרו הג"ל הייתי מתנהג עם ספרו כמנהגי עם ספרי חלקי הסולח מסקנת דעתו הגדולה להלכה ולסדרם על ד' חלקי הסו"ע ולהביאם בפחתי חשובה שלי כל דבר במקום השייך לה אמתם גם לכח"ר ידידי ג"י ענתי אמונה שיסדר החידושים השייכים להגדות העולות שם' הוצרכו בפני עמק ואוחן העינים השייכים להלכה ובפרטיות כל אוחן הסלכות שאין להם שום שייכות לס' הוצרכו רק שהוכרח מר ג"י להשיבם יחד ע"פ שאלות השואלים בו ג"כ יציגם בפני עמק ע"פ סדר הסו"ע ומידועי גמ' ואגדה ומדרשי רז"ל ג"כ יסדרם בפני עמק ע"פ סדר הסו"ע ואי לדידי יהא ציית מר ידידי ג"י יס' חיבוריו מתקבלים ביותר על פני חבל מעכשיו שחיבוריו כלולים בכל [אחר המחבר לא יכולתי לשמוע למען ידידי הרס"ג הדריק הזה משום שגידך בללות זמן רב לזה וגם ש"ס דילן נקרא חלמוד בבלי משום שהיה בגולה בכל וכדליתא במס' סנהדרין (כ"ד ח') וע' חוס' שס דה"מ בגולה כו' והוכרחתי לאית דבר זה להביאם אחרי שהמשחקים לביאורי דברי הוצרכו כק' ילקטו המה אז זה בפ"ע והפזמרים בהלכות ודינין ינקטו בידם את זה בלבד והספדים בביאורי הגדות ומדרשי רז"ל יקטו בידם את זה בלבד ולא עדיפנא מרז"ל חכמי הס"ס שאח"כ קס הרב אלפסי וסידר רק את הסלכות בלבד וסדר"ן בן חביב אחרי סידר רק את הגדות אך לחקן קלח את זה לגאס גם לדעתו שהיה דעת רוב גדולי עמינו שבדורות כללו אעשה אי"ה קונטרסים קיטור פסקי הלכות וקונטרסים מפחתות על סדר הס"ס והמדרשים] ולגלח זאת הרבה יש להאריך בשבחי כל חלקי ספרו הג"ל וגדלו דמר ג"י ובגורתו בתורת ס' ידוע לי היטב מכבר מאז שנגסנו בבית האסבה וירידות כו' ומס גם עכשיו שראיתי בעינת פקחא מעסי ידיו להתפאר ואין שלא נפל מר ידידי ג"י מכל גאוני זמנינו וא"כ יקומו המה ויספרו ויפרסמו לכל העולם כולו ריבוי חיילותיו ושבחי שבתו וביותר חיילות ושבחי כל חלקי ספרו הג"ל ודבריהם יאמנו ביותר מדבריי כי כשאני לעלמי מה אזי כו' ודי לי להפקיע ח"כ לכל לא לבוא להסכים על ספר מוזלתי ומס גם על ספר טרא שלחמיתיה של תורה הוא רובו ככולו שולח מלבד גבר בכולא כמר ידידי ג"י מי ומס אזי בעיני להאריך ולהרחיב פה ולשון אך אזי מייענז שישלח ע"י אחד ממידועיו לכל חלקי ספרו הג"ל לגאוני חון למדינתנו התפורסמים כו' ואח"כ יראה גם לגדולי מדינתנו [ענתי זאת היה כעין ענא חדוני אבי מורי זל"ל אלא שהוא פירשה לי ביותר ולענא זו שמעתי בשלימותה כאשר פירשה לי ידידי הרס"ג הדריק הזה ושבת לס"ת שעלמה לי ע"ל היוצר טוב ומעולה יותר ויותר מאשר שיצאתי בנפשי כאשר עיני כל מיערים יחזו] ומקורות לבני אזי מברכו שהי"ת יהא בעזרו ויליח לו בהדפסת כל חלקי

ספרו

חוקים בבלי וירושלמי ומדרשי רז"ל שהם הגדות ירושלמי והכל על פי שיטות חדשות ולא שגבה מאתו ושם ידיעה מהנדרך לו לכל ענין דקאי ב"י עולה ויורד ובוקע כל חלוגי הפוסקים אשר פיהם פתחו במחמה . והרב הג' הא"ל מנרע בשכלו הון במה דינים שבהם מחלוקת שנויה בין רבותינו האחרונים וטרה להמציא מקור נאמן לכל עיקרי דברי הוצרכו ודינים מדינים שונים מלבד הרבה דברי חכמה ומוסר אשר כלל הרב הג' נ"י בחור ספרו מצב הישר כולו מחמדים ומתחקים ובטים על חדני פז ופנינים וכיון שהוא גברא דמרי סיי"י יהא חלקי מחלקם של כל אותם אשר יחזיקו בידו במיטב כספם להוציא חיבוריו לאור הדפוס לזכות את הרבים וחסן ס' בידם ילליח . שלמי קיימא דשנת תרל"ב פ"ק ויילנא

סקמ יחישע אייזיק אבד"ק סלאנימא

[המחבר שו"ת עמק יהושע וס' שו"ת נחלת יהושע וס' אזי כנחל וס' שפת כנחל דרושים בדרך פלפול וס' טעם ירושלמי ד' חלקים וס' מרבה חכמה וס' מרבה טעם דרושים בפלפול] :

כאשר חיקלם באתרין ס"ס כבוד הרב הג' החריף ובקי עמוס ביראה ס' כס"ס מו"ס **שניאור זלמן דובער** ג"י מ"ן בק"ק וירנא וסדאס מחברתו סיקר לפני ס' סתדל ברוב עוז לסכנות דעת וסר סקדש לדעת החלמודים חף דנרלס סותרים זה את זה ולסכות בעוב טעם ודעת לדרך אחד ישרה ועמל הרבה לחפוש בדברי רבותינו במשנה ובכרייתא מולא דברי וסר סק' ומקורה וסרבה לעשות חיל בגבורה בספרו אשר קראו בשם **מצב הישר** כי חסן ס' הלליח בידו ואפריון נמטי' להאי גברא רבא ויקורא וע"כ מסרואי להחיות בידו כדי שיסא יכולת בידו להוציא לאור את כל מעשי ידיו הרצוין ולהוציא לכל חלקי מחברתו הנעימים על פני חבל להאירם במאור תורתו ועלינו להפיק רצון לדיק יגע בתורת ס' ויראהו וס' יהא בעזרתו להביאם לבית הדפוס ע"פ רשיון סלענזור וכאשר יזכו ס' להביאם לדפוס מלפס גדולה להשחל להביא ברכה זו לחון ביחס וזכות סתורה חנן על כל המשחלים בעד נפש יקרה כמוהו שיחברו ברוב חיים ושלום והשלחות רבות

כל המחברים הגדולים לנקט נפשי בקצרה לנקוט את עיקר הסולח מסקנת דעתו הגדולה להלכה ולסדרם על ד' חלקי הסו"ע ולהביאם בפחתי חשובה שלי כל דבר במקום השייך לה אמתם גם לכח"ר ידידי ג"י ענתי אמונה שיסדר החידושים השייכים להגדות העולות שם' הוצרכו בפני עמק ואוחן העינים השייכים להלכה ובפרטיות כל אוחן הסלכות שאין להם שום שייכות לס' הוצרכו רק שהוכרח מר ג"י להשיבם יחד ע"פ שאלות השואלים בו ג"כ יציגם בפני עמק ע"פ סדר הסו"ע ומידועי גמ' ואגדה ומדרשי רז"ל ג"כ יסדרם בפני עמק ע"פ סדר הסו"ע ואי לדידי יהא ציית מר ידידי ג"י יס' חיבוריו מתקבלים ביותר על פני חבל מעכשיו שחיבוריו כלולים בכל [אחר המחבר לא יכולתי לשמוע למען ידידי הרס"ג הדריק הזה משום שגידך בללות זמן רב לזה וגם ש"ס דילן נקרא חלמוד בבלי משום שהיה בגולה בכל וכדליתא במס' סנהדרין (כ"ד ח') וע' חוס' שס דה"מ בגולה כו' והוכרחתי לאית דבר זה להביאם אחרי שהמשחקים לביאורי דברי הוצרכו כק' ילקטו המה אז זה בפ"ע והפזמרים בהלכות ודינין ינקטו בידם את זה בלבד והספדים בביאורי הגדות ומדרשי רז"ל יקטו בידם את זה בלבד ולא עדיפנא מרז"ל חכמי הס"ס שאח"כ קס הרב אלפסי וסידר רק את הסלכות בלבד וסדר"ן בן חביב אחרי סידר רק את הגדות אך לחקן קלח את זה לגאס גם לדעתו שהיה דעת רוב גדולי עמינו שבדורות כללו אעשה אי"ה קונטרסים קיטור פסקי הלכות וקונטרסים מפחתות על סדר הס"ס והמדרשים] ולגלח זאת הרבה יש להאריך בשבחי כל חלקי ספרו הג"ל וגדלו דמר ג"י ובגורתו בתורת ס' ידוע לי היטב מכבר מאז שנגסנו בבית האסבה וירידות כו' ומס גם עכשיו שראיתי בעינת פקחא מעסי ידיו להתפאר ואין שלא נפל מר ידידי ג"י מכל גאוני זמנינו וא"כ יקומו המה ויספרו ויפרסמו לכל העולם כולו ריבוי חיילותיו ושבחי שבתו וביותר חיילות ושבחי כל חלקי ספרו הג"ל ודבריהם יאמנו ביותר מדבריי כי כשאני לעלמי מה אזי כו' ודי לי להפקיע ח"כ לכל לא לבוא להסכים על ספר מוזלתי ומס גם על ספר טרא שלחמיתיה של תורה הוא רובו ככולו שולח מלבד גבר בכולא כמר ידידי ג"י מי ומס אזי בעיני להאריך ולהרחיב פה ולשון אך אזי מייענז שישלח ע"י אחד ממידועיו לכל חלקי ספרו הג"ל לגאוני חון למדינתנו התפורסמים כו' ואח"כ יראה גם לגדולי מדינתנו [ענתי זאת היה כעין ענא חדוני אבי מורי זל"ל אלא שהוא פירשה לי ביותר ולענא זו שמעתי בשלימותה כאשר פירשה לי ידידי הרס"ג הדריק הזה ושבת לס"ת שעלמה לי ע"ל היוצר טוב ומעולה יותר ויותר מאשר שיצאתי בנפשי כאשר עיני כל מיערים יחזו] ומקורות לבני אזי מברכו שהי"ת יהא בעזרו ויליח לו בהדפסת כל חלקי

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

רבות ולמען כבוד התורה באחי על החתום יוס' ג' ז'
מר חשון תרל"ח לפ"ק פ"ק קאזוא -
נאום יצחק אלחנן הכהן

אברהם צבי הירש בלאח"ו הרב מוה"ר יעקב אייזנשטאט זללס"ס הכות"ק איש"אן
[המחבר ס' פתחי תשובה על שו"ע יו"ד חס"ע מו"מ וגם נחלת צבי על שו"ע יו"ד וחוס"מ]

ספרו שיחקבלו לראות בכל הפולות הגולה להלכה למעשה
כברכת ידיד אביו הרב החר"ף המנוח זללס"ס וידידו
המחבר למר ולתורתו ועיני כלות ומייחלות להשפעת
בחייוס'י הלבבות מה שהעלם בספרו הקדוש :

בהיותי פס ווי' לנא הראש לי כבוד הרב המאו"ג
בקי גדול בכל חדרי תורה בש"ס בבלי וירושלמי
ובכל המדרשים ובפוסקים ראשונים ואחרונים לנא מלא
ספרא י"א באמת מפורסם לשם ולחילת מוה"ר
שניאור דוב כ"י שפי"ד רב אב"ד בכמה קהילות ישראל
ועתה הוא מו"ץ בק' ווילנא פה את ספרו סיקר **מצב**
הישר ושם ירש אבן פיגחו ומשם פתח דלתות לנאם
לחדרי חלמוד בבלי וירושלמי ומדרשים ופוסקים ודור
דרך תבונה איך שמאמרי הזוהר במקום כגלוי כוונתם
אזים מתנגדים מול הסלכס היוצאת מאפיקי ים התלמוד
ויחדיו הם מוחלמים כי אחים הם יוצאי ירך החגאים
ואמוראים הראשונים והנה מערת הענין כל ישר מאד
בעיני כי ראוי ונכון סדר לעשות זאת ואם הראשונים
מהגאונים לא עשו זאת מקום הניחו להרב המאו"ג
המחבר הג"ל להתגדר בו וכל אחד יש לו חלקו בתורה
ס' ומלבד זה עיינתי באזוה ענינים מספרו הג"ל ועברתי
בין שורות כרמו אשר נעט ואעט מענני גפנו ופדיס
מתקן לחכי כי נאמרו דבריו בשכל ישר וסדרות מיוסדות
על אדני התבונה במועלות ודעת והוטעו כל דבריו בעיני
ואם כי אבני איני מסמכמים ואני מושך את ידי מהם
כי אפשר למנוח זו שהעשה ע"י אחרים מפורסמים ובפרט
להרב המאו"ג כו' הג"ל שיש לו ריבוי סכמות בחי
חטילה מגאונים מפורסמים ואינו צריך לדידי כי אם
כיהודה כו' עכ"ל לא יכולתי להשיב פני שאלת הרב המאו"ג

ב"ה הגה הרב הגדול בתורה ועמוס ביראח ס' כל היום
מוה"ר **שניאור זרמן דוב בער** נ"י
מו"ץ בק"ק ווילנא
חוצו לפני אשר השתדל בכל מאמלי כח להשוות דעת זכר
הק' לדעת התלמודים במקום שגוראים סותרים זה את זה
להשוות הדברים לדרך אחד ישרה וגם הרבה לחפש בדברי
רבתינו בעלי משנה וברייתא וגמ' מוצא דברי זכר הקדוש
ומקורה ונפש עמל בה עמלה לו לעשות חיל בגבורה להיותו
כחו יפה להכריע בהלכה ברורה כנחמה למשה מפי הגבורה
בשמות חדשות להיות קולע אל השערה ואם כי הענין איך
לורך איך ומה להקירה כפי יגיעתו אשר יגע בתורה לש"ס
בקדושה ובטהרה באגדה ובהלכה ללכנה ולבררה לפני כל
שאליו שדבר ה' בעיניהם יקרה ככל גדולי הרבנים המובהקים
בהוראה בא והורה - בכ"ז עלינו להפיק רגון לדיק יגע
בתורה באשר דעת המחבר הרב הג' נ"י לאדפוסו אדרא
הכי להגיד לרבים חין ערך נפשו היקרה למי שחכם לסייע
להרב המחבר נ"י להוציא את ספרו לאורה - ימלא חיים
דקה וכבוד כאות נפשו הטובה וכברכת העמוס בעבודה
הבא על החתום היום יוס' ג' כ"ז אלול תרל"ז :

נפתלי צבי יהודה ברלין

[המחבר העמק שאלה על ס' שאלות דרב אחאי גאון ועל
חמשה חומשי תורה]

המחבר הג"ל ריקם מפני הכבוד אשר לו יאחה על טוב מפעלו בכל חלקי ספרו **מצב הישר** ומאז רבה לסוכי
וסעורו וסחמטו שיוכל להפיק זמנו בענין יקר הזה להוציא כל חלקי חבוריו לאורה יתבאר מאלהי אמן ותהיה קדו
כבוד כחפזו ותשאלות לבנו ולכב הכותב ומוחס לכבוד התורה ולכבוד הרב המאו"ג עדיו לגאון סיקר מאד כותב
ומחס ביום ה' ע"ז חשון תרמ"א לפ"ק פה ווילנא :

נאום **ארי' רייב** בלאח"ו הרב מו"ה **שלום שבנא** זללס"ס חוב"ק בילסק :

[המחבר ס' שו"ת מנפח ארי' ופגי ארי' על הירושלמי ויפה עינים על בבלי ולב ארי' על הרב אלפסי ועוד כמה חסידים] :

בהתגוררי בק"ק ווילנא בסדרסח ספרי שו"ת לוי"א
מאחזי את שאהבה נפשי הוא הרב
המאו"ג כו' ר' **זרמן בער** נ"י שסמכו אמו"ר הרה"ג
ר' נפתלי זל"ל מה יוחר מחמשה ופסחים שנים
וכינה אותו בתואר העילוי המפורסם דק' אגישאלק בטל
המ"ץ ר' **אברהם** דשם וכברתי סיעצאח כ"י מר אבא
וחתימתו שביד הרב הג"ל וסראש לי את חיבוריו שגל ס'
הזוהר ועיינתי בהם מעט וגחיישרו גם בעיני שראיתי שהוא
ישר הולך ובקיאותו הוא באמת בטפלא ופלא שכתב כל
תורתנו שבע"פ פחות לפניו בכל דבר שהוא מרחיב בו את
החיבור והוא מעויין בהרבה ספרי דו"א זל" וקריתי מס
הרב המחבר ביהד ג' תשובות שלימות שכתבו הג"ל בקראו
בשם **מצב הישר** והנה כל מה שקריתי בספרו ביוחר
נחישר ספרו בעיני ובלבי ביותר ולדעתי חבור יקר מאוד
נעלה בהחיבור הזוהר אינו צריך לשום הסכמה כי הפעולה
חמיד על פועלה וכל הקוראים בו כסדרו בלא שום דילוג כולם
יעידון ויגידון שגאמר בו כי טוב מאד וסדריו רובם ככולם
לאמיתתם של תורה חכם וממילא יקפצו זכני עובא לקנות
את

שרה גם אלי הרב המאו"ג כו' כו' ר' **שניאור**
זלמן דוב בער שהיה מלפנים רב אב"ד
דק"ק דובענא ועתה הוא יושב בשבת תחכמוני ווירנא .
והוא בן הרב החסיד המנוח ר' **אברהם** מו"ץ דק"ק
אנישישאק ז"ל את כל חלקי חיבוריו **מצב הישר**
ואת חיבורו המפורסמים מכבר בין הרבה גדולי הדור
הגקרא בשם מי הבאר ובמכתבו גילה לפניי את כל מלפוני
לבנו וביקש הרבה ממני לשום עיוני בחיבוריו וקריתי את
כל קונטרסיו אשר שלחם אלי וראיתי שחיבוריו נעשו
בהרבה בקיאות וגם במעט חריפות והכל בסדרות ישרות
ואמתיות ולדבר בשבחי חיבוריו בפרטיות לשפת יתר המה
מאחר שכל מלס מדברת ומספרת ריבוי תהלותיו ובקילורין
לעינים ואספליית ללב המה בין ליראי ה' באמת ובין לאלה
המסמכמים הדורשים את האמת בקרב לבם כולם יודו שדברי
ס' אמת בקרבן ואין להפליא על זה כי כבר אמרו רז"ל
כל דבר שב"ד נותנין נפשו עליה לסוף מחקיים בידן ופי'
מחקיים הוא כמו שפירשו להא דלאוקמי גירסא סיעתא
משמיה הוא דסייע לכיון לאמיתת של תורה ואין לנו בדורינו
זה

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

אח ספרו הנכבד והנחמד בכל מחיר אשר יסית עליו הרב המהר"א אך מכיון שהראש לי הרב ה"ק המהר"א הסכמות הרבה גאוני זמנינו לא יכולתי לסרב לרצ גדול כמוהו מלמלאות רצונו ולא נמנעתי מלבא גם אני לאפוש גברי להודיעו טבעו של הרב המהר"א הנ"ל וטבעו של חיבוריו סיקרים אך שגם הוא זעירא וקטנהא נקיטנא בשיפולי גלימיהו דכל הני גדולי גאוני זמנינו והסכמותי בכל לב ופש בידפסו חיבוריו היקרים מפז ומפנינים וליבדריק שמעתי' ומילי דאגדתי' בעלמא ורבים ישחו בלמא את דבריו ה' כי לא בא כבושם הזה בעולם מזמן רב ועל קוטע דברי אמא הנ"ל חתמתי את שמי בקיץ דשנת תרל"ה לפ"ק :

נאום אהרן זעריג אב"ד ומ"מ מק"ק לוצין :

[המהר"א חלקי שו"ס ליוני] :

זה מי שנתן נפשו על החוריה בכל מיני טרדקי שבעולם מיום עמדו על דעתו עד עכשיו ועד בכלל יותר מהרבה המאות ה' הנ"ל וגם שמא גרים שנקרא על שם חרי לבחרי דדכא קדושי עליון כו' כמו שמבואר במכתבו לכן היה לו סייעחא דשמיה רבא להביא לכל שאליו ע"פ חמיות חס"ק : ועתה בסדרו לחיבורו כוסף הרבה מפי הרבה ספרים קדושים שדפסו ונחברו בעולם מאז שכתב לתשובותיו וכן מאותן שכתבו לידו אחרי זה - ומאוד בקשתי שמוחא מכל אחיו ב"י די בכל אחר ואחר לחוס ולרחם על גדול גמור בחו"י הזה ולחמכו ולסעדו כל אחד מהם בכל מה שצאפשרו עד שיבא ביכולתו להוציא לאור עולם את כל חיבוריו אשר חננו הי"ח כי כוונתו הוא רק לשם שמים לזכות את הרבים ומצנעתי שאחרי שחריף הי"ח ימיו ושנותיו של רבינו הגדול הרב המהר"א הזה ויהא בעזרו ובישועתו להוציא לאור עולם את כל התנאים מהדורות שחיברם על כל חלקי ס' הזכר אזי בלעדס לא ירים איש מורה הוראה שהוא מירא הוראה את ידו בשום הוראה ודין עד שבעיניו יראה ובלבדו יבין את מעמד ומלכ הישר של רבינו זה ואז כי יפלא ממנו דבר יאמר הגיסס האפור וכן כל הזקנים הנכונים יאמרו על כל חיבוריו הגיטא את ארון האלהים אשר הם לוחות הברית וחוכן המשפט את האורים ואת התומים שמאירים ומשלימים דבריהם - וכאשר גם אני ליינתי לעצמי בקצרה כמה הוראות ודינים ששגיתי בהם עד שהאירו עיני דבריו רבינו זה שנספרו הקדושים ובעורים הנ"ל וזהו מלוא תלמוד תורה דברים למרנן ורבנן דשכר מלוא זו היא כנגד כל המלות כולן שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה ויבקרן יקיימת לו לעולם הבא - וזאת מלוא גדולה הזאת חלה גם על כל חומכיו ומחזיקיו להיוחס מוללחים ברוחניות וגשמיות מתמנה לבב עמ' וכברתם המהר"א גם את הלינים והפרחים ומכש"כ חידושי הלכות ודינין של החורה ה' גדולים ורבים :

בשם יוסף תומארקין [אח"כ קריסטלנא] :

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו דפ"ק ווילנא

הן זה רבות בשנים אשר הרב הגדול וכו' מו"ס שניאור זרמן רוב בער נ"י בנו של הרב וכו' ר' אברהם ז"ל הסיב לכל שאליו דבר ה' בכללות ואגדום מכל אשר אסף וקבץ מגדולי פוסקים ראשונים ואחרונים וכן מגדולי מפרשי האגדות ומכל ה' זיכרו ה"ח להוסיף על דבריהם מדליה כיד ה' המובה עליו - והנה מזה חיוה שנים אחדים עלה על רעיוני לקבוע בדפוס בפע צהל וסופרת להיות לדורות עולם למשמרת ובעזרת ש"ת ודיו עמיט עולה בידו כפת להדפיס עשרים באגטן מן חלק אחד מספרו אשר יחזיק בערך ק"ן באגטן וקראתו בשם מצב הישר וכשמו בן הוא כאשר ראיתי בספרו בכל תשובותיו חידושים נחמדים ומחזקקים בבקיאות רבות ובסדרות ישרות אשר על בן אמרתי לפעלא עבא יאשר חילו וכמו לאורייתא וכל מן דין סמוכו לנא וכו' ויהנו מזיו חורתי וחידושי ה'יקרים שכלל תשובותיו שנספרו הנ"ל ויפולו מעיינותיו חולה וכל המסייע להרב ה' המהר"א הנ"ל יחברך ברוב צרכה מחלבי המערכה ויהי' מן הנמנים לדבר מלוא להגדיל התורה ולהאדירה דברי המדבר לכבוד התורה ולומדים לשמח עד שה"י יהא בעזרם לחדש בה צינים ופרחים ולהוציא סלכות מחודשות ממנה יום ה' כ"ד למספר ג"י תרמ"א לפ"ק פה ווילנא :

נאום יוסף במהר"ד רפאל זללה"ס חפ"ק הנ"ל :

דהיגלות וליסוי ידוע למאן דעבי למידע כי הרב המהר"א הגדול בתורה וביראה ובמעשים טובים מוה"ר זלמן בער נ"י חסידי על קנקנו וסוף מלא וגדוה בסלכה וצאנדה וידיו רב לו גם בחכמת האמת ומלאחי אותו נכון לזה הן בעיני הוראה כפי שהעידו עליו גאוני האון וכל הרבנים הגדולים מו"ס דפה וכן בחלוקות הדרוש אשר הקבצתי מפיו זה כדיר דפוס הראויים לדוכן ברבים בנגלה ובנסתר והוא נאח דורש ומקיים ומחלף במשרים וספריו מצב הישר שיגע ועמל הרבה לסדרם ע"פ עמתי הוא מלאכה גדולה ועומתה וחכמה רבה ומעולם מאוד וכפי ההר"א זכו חלקו שקבלה כשמתו מהר סיני במעמד ומלכ הוראה שהוא גלל בן יאחסי לשחר את כל קהלות הקדושים שבישראל בדבר למלאות מבוקשו לסייעו ביאות בהדפסת ספרו הנ"ל ואף למותר להעתיק דבריו לתאר את האיש ואת ספרו הנ"ל בשרד המעלה כראוי כי הרב ה' מו"ס זלמן בער הנ"ל ידוע ומפורסם לגברא רבא ויקירא בתורה ויראה חוס דרכיו ושקידת לימודו אשר היה לו מאז - אף כי לנא חזת שהוא גדול יתר מאוד ובסבסב גדולי המו"ק דפ"ק הוא מורה ודן באחד מהם ותקותי חזק שספרו היקר והנחמד הנ"ל בעזר החוכן לעניים ימלא חן בעיני כל ויחקל בסדר פנים יפות ולמעלה קזאת מלכו בעזר נורא מאד כו' לאיש כמוהו - ולזאת תקותי כי יתנו מקום לדבריו ומלכד אשר ימלאו לו את מבוקשו הנ"ל בסיוע להדפסת ספרו מהנכון אשר יתמכוהו עוד ברזי כסף איש איש ככרתם ה' עמדו כי לא על בקלה ימלאו איש נכבד ורב גדול גמור כמוהו לזכות על ידו במלות האדקה לסגן ושלם וגמולם יבולס מעבל בגמול כלבסם ולבב הבא על החתום יום ב' ז' אלול תרל"ה ווילנא :

יצחק אלי' לגרא [מ"מ דמחא פ"ק ווילנא ומחבר ספרים רבים ז"ע] :

האמת ניהן לכתוב על כבוד האי גברא רבא ויקירא ס"ס הרב הגדול בתורה וביראה ובקי

הן זה רבות בשנים אשר חתמנו בעמ"י בידי כבוד ידיד עליון ויריאויו הרב המהר"א הגדול חריף ובקי בחדרי תורה

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

חורס ומופלג ציראח'ס' טהורס ענוותן כו' שכ" מוהר"ר
שניאור זלמן דוב בער נ"י בהרב המנוח
המפורסם מוהר"ר **אברהם ז"ל** וח"ב של הגאון
הגדול סדרים האמיתי מוהר"ר שמעון זללס"ס אשר מ"כ
צירושלים עה"ק תוב"ב - אשר מלא נודע אלינו את אומ ידן
בש"ס ובפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל ומלא ועד עתה
הנה טהור לב כמוהו הוסף אומן לחדש חידושים הרבה
בשפול הלכה בנמרא וסגרה ישרה וגם היה רב ודאין ומורה
לעם ה' ע"פ הרבה מגאונים דורינו י"ו אשר גם המה חמכו
בדיו וסמכי ל"י בסמיכת חכמים כפי גדלו בתורה ובחוראה
באמת וכבר נודע שמו הטוב בין כל גאוני וגדולי הדור שיחי'
ועתה אשר בא כבוד הרב המאור הגדול החריף ובקי משנהו
זך וגני המפורסם בתורתו וציראחו הקדושה כש"ס מוה'
שניאור זלמן דוב בער נ"י הג"ל לחון את פני עירינו כעה וסי'
לנו אחיה משא ומתן בהלכה גם כעת עם כבוד הרב כג'
הג"ל נ"י ורמיו את חידושי הטורים שבספרו **מצב**
הישר ג"כ אשר בדעתו להביאם לאור הדפוס בשנה"י
אחרנו לסמוך שנית כעה בדי כבוד הרב הג' הג"ל נ"י כי
ראוי הוא להיות נמשכ כו' וידין ידיו ויורה יורה לעם ה'
כדת וכותרה כיד ה' הטובה עליו וה' יהיה עמו ויזכרו נא
לסגדיל התורה ולסאדירה כחפזו הטורה וכחפץ הסהן
המבדק אוחו בצרכה כהוגם בשם ה' כל הימים - ויבדק ה'
את כל אנשי המקום שהוא אשר יקבלוה שמה כו' ולאור
חורתו הקדושה רבים ילכו בעזרת השם - המדבר לכבוד
התורה ולומדיה וכל על החתום בזה יום ה' ב' שבט תרכ"ט
לפ"ק ווילנא .

נאום בצלאל בר"י **משה** הכהן מפס"ק ווילנא
[המחבר כפר שו"ת ראשית ציבורים וקונטרס הוספות לסוף
ספר נתיבות עולם להר"י ק"ס ק"ב] :

בעזר"ס יום ב' ח"י אדר שני תרכ"ט לפ"ק פה ווילנא :

מי הוא זה שרואה חכמי ישראל וזאין ולא יא' גם הוא
למלאות את דבריהם בדעת לבון נקל להסתכן כי אינו
דומה פוסק בתורה מחוץ הרבה לעוסק גם מחוץ העוני
והלחץ כאשר מלאחי בהרב הג' וכו' המוסף לסוראה
ומוסבצים חיבוריו מהרבה רבני קש"ש"י דפקיטי שמייהו
בעלמא - מוהר"ר **שניאור זלמן דוב בער** נ"י
חתן הגאון מוהר"ר שמעון אבד"ק טאוורניג ומ"כ
בא"ק ז"ל כי זה לערך חצי שנה למד ולימד בבית מדרשו
וגם דרוש דרש פה כמה פעמים וסקידתו ויראחו הקדומה
לחכמתו המה נחתו לו עוז לעמוד נגד גלי הזמן אשר לחתוהו
מבלי נעות ימין ושמאל והמה חמכו בידיו מזה אחד וזוה
אחד ויהי ידיו אחוזה ולא זוזו ממקומו ולא גרשוהו
מלחסתפה בנחלת ה' ולהגות בה בכל כחו ובנדרה ממלאכה
הגדולה אשר עשה בחיבוריו בן בהלכות על שו"ע יו"ד וחיה"מ
וסן במילי דאגדה על ס' סוהר - וכל משכיל למרחש עיניו
ישפוט את היגיעה הרבה והעבודה הכבדה בזה וחיפוש
מחיפוש שונים לקבץ כעמיר גורנה ולהעמיד את דברי כל
אחד במקומו הראוי לו עם הרבה הערות יקרות לפי צורך
הענין וצריך לזה להקדים מבשר עשותיו ולתם עלולו לא
יאכל לזאת לפעולתו הטובה ואשר חילו לאורייתא - ועתה
חש"י מה חכמי מבקש כי אם מלאח זמרתו לעזר אותו בכל

ובקי בהלכות ואגדות אור מלא כל כלי חמדה ויראת ה'
עמית בתורה כמנוח זית רענן יפה פרי תולד קרא ה' שמו
שכ"ת מוהר"ר **שניאור זלמן דוב בער** נ"י
בהרב מוהר"ר **אברהם ז"ל** אשר
כבר היה אב"ד ומו"ץ בעיר הסמוכה לק"ק דענאבורג
ומדי עברו פה קהלותיו ווילנא דרך סילוה היה קרב אלי
ועסקתי עמו הרבה בדבר הלכה וסכרתיו שהוא מלא דבר
בהלכה ואגדות ומדרשי חז"ל - וגם זכו לי' מן שמיא לחדש
חידושים אליבא דרינא קרובים למערת האמת וישרים
למולאי דעת כאשר בעיני ראיתי חיוה עלים לדוגמא וישר
בעיני אשרי שלו ככה ומה' ישא ברכה ובפרטיות בחיבוריו
לשפול בדברים הגונים להלכה הנזכרים בדברי האחר
הק' ולהשוות דברי הגמרא עם הוה"ק באופן שאין ביניהם
שום מחלוקת כלל וביחוד מה שהאריך שם בעיקרי הכללים
הנזכרים מאד ליסודי תורתנו הקדושה וידיעות רבות
בענין זה ע"פ בקיאות כפלא בכלי וירושלמי ומדרשים
ובספרים נחמדים הרבה מאד המדברים בענינים אלו ממס
כל רז לא אגם לי' בענינים אלו ובמקומות הרבה השיג
על המחברים האחרונים בדברים של טעם אשרי שלו ככה
ומה' ישא ברכה וגם יש לו יד ופש לדרוש בדברי אגדה
ומוסר במקלות פיו מפיק מרגליות מתקבלים על הדעת
וערבים על לחן שומעת - וכבר ראיתי בידו כמה חבילות
מכתבי חבורה מכמה רבנים גאוני זמנינו מספרים חבילות
הרב הג' הג"ל ומרבים בשבחי ובשבחי חיבוריו הנחמדים
ומובטחי שיתקבלו חיבוריו לרזון ח"י :

כה דברי הבא על החתום הכותב למען כבוד החורס
ולומדים יום ב' כ"ה לחדש טבת שנת תרכ"ט לפ"ק :

נאום **שלמה בר"י משה** הכהן נ"י מ"ץ מוילנא :

בזה ערך כמה שנים שבחן הנכבדים אלהי לפרקים הוא
גם הרב המובהק הכר אוריאל מליין בשערי תורה
והוראה ובר אהבן מו"ס **שניאור זלמן דוב**
בער נ"י בהרב המפורסם המנוח מוהר"ר
אברהם זללס"ס וחתן הגאון סדרים המנוח
מוהר"ר **שמעון זללס"ס** דעת נפשים באה"ק
ופעמים רבות התיישבתי עמו בכמה הלכות של אור"ס
ושל דיני ממנות ולאחר עיוני בספרים רבים אשר ברבו ה'
באחד שעות מועטות היה בא אלי ואמר לי שיקול דעתו
וראיתי בכל פסס איך שהוא קולט השערה למערת האמת
ומזה ערך שנה אחת שאני מעיין בשפרו **מצב**
הישר ע"פ ריבוי בקשותיו ומשום ימי הזקנה וריבוי
חלישותי לא יכולתי לעיין בו הלא לפדקים אך בכל כמה
חשובות שבספרו הג"ל שעינתי בהם בליומתי כסדרן ראיתי
שכתו בפיו אינו אלא מעט מזער מכחו שבכתב ששם הוא
בא על כל יעלם ותורת אמת הוא נוחן לפניו וסכל בדרך
הישר והזקק ויכבדן דברי אמת והוא מוחזק בעירנו פ"ק
ווילנא לירא שמים גמור וגם זולת אורח הספרים
שלו מהרבה שנים הקודמים נתפרסם שמו נפש
ולתהלה כי חורתו ויראחו הקדומה לחכמתו מכריזין
עליו ועד שהרבה מחברים הסתכדו בכבודו שפשוהו לשר
המסכים על ספריהם בחוץ כמה גדולי דורינו הי"ו אך משום
שבגדולתו בתורה ויראה בן ענוותנותו ודרשו הוא כעין דרכו
של אביו הרב ז"ל הג"ל להיות נחבא אל הכלים שלא לפרסם
אחלמנו ומה גם שכתו בפיו מועט וחלוי לא יאמינו שהוא הוא על כן הגני להכירו ולסוקרו בכל מקום בוואו או
בכל מקום שגיעו ספריו היקרים והנחמדים לחצי ההדפסה ומבקש אתי במאד מאד מכל אחינו בניי שכל מקומות
מוסדותיהם שיחיו את הרב המאור הגדול המהדר ספר הג"ל במעט כספם שלא תהא תורת אמת של הרב הג' נעדרה
ח"י פאחתו וזכות עמלו בתורה לשמה וזכיות המנוחות של אבותיו הגדולי עולם יגיעו על כל המשיעים ושוררים ומעניקים
להרב

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

לחבר המהפכה הגדול בישראל הנ"ל שימלאו כל משאלות לבכם לעזרה ושכונת כולנו להגאולה שלימה בב"ה :

דברי כבא על החתום ביום ה' דר"ח כסליו תרל"ו לפ"ק
בנימין מורדכי בבר"צ המנוח מוהר"ר יהודה לייב
דוד זלל"ה מ"ן דפ"ק ווילנא :

גם צעני נתיישר הרבה מאד הפך מצב הישר של הרב הגדול ר' זרמן בער מ"ן מפ"ק ווילנא ולפלא היה צעני בראותו בספרו ריבוי בקיאותו כמעט כל תורניו שבע"פ בספרי ראשונים ואחרונים שלא כל אדם זוכה לזה ומה גם שכל הישר בהכרעותיו להלכה מהילים את הכעיון מראות פלאי פלאות בקיאותו וחפץ מחפץ בטלחו ספרי דני רב אשר אחו במחלתו ושכלו סוף בהכנת דבריהם לירד לעומקם ולהכריע ביניהם ע"פ דעת תורה ודעת נוסף לכן נחתי לו דמי קדימה כראוי לכבודו ולכבודי ועלי בל"ג לקבל ספרו ככל אשר ישית עלי הרב הגדול המהפכה הנ"ל :

נאום **צבי הירש אייזנשטאט** [בהגות אבד"ק מיר]

מה דאפשר להוציא מהכתבו אל הפועל ושכרם יוכפלו משמים עד שיכלו שפחותם מלומר דים -

דברי ככותב למען כבוד לומדי תורה **ישראל איסר בהר"מ** איסערלין ז"ל מ"ן פס ווילנא :
המהפכה ס' שם ישראל - ואישי ישראל [מור ואהלה - ותוספת ירושלים ושחמי תשובה על שו"ע אורח חיים] :

גם אנכי לקבל בספ"י את הספר מצב הישר מן הרב המהפכה"ג המפורסם וכו' מוהר"ר שניאור זלמן דובער גי' מפ"ק ווילנא אשר יגע רבה ומלא מרגליות טיבות ותלה אותן בצוואתו כל ספרו הנ"ל - ונתתי ד"ק כראוי וממני יראו וכן יעשו כל חסדי גבירי עירנו פ"ק ווילנא **מתתי** שמואלשון [המהפכה קונטרס כוספות לס' נחיצות עולם לה' ז"ה ק"ב וקונטרס הכוספות לס' קריה נאמנה לה' ש"פ] .

הסכמות הרבנים הגדולים גאוני ק"ק הוראדנא

אקלע לאחרין גברא דבא הרב המהפכה הנ"ל ר' זרמן בער מ"ן מפ"ק ווילנא **מצב הישר** ועמו חבור גדול וזכיתי לארח אותו בביתי שני שבועות ועסקתי עמו כמה פעמים בכמה סוגיות הש"ס ומיינתי בספרו בכמה קונטרסים ומלאהי בהם טף דבש אמרי נועם במאמרי חז"ל מאירים כספירים וכוא מאסף אמרים אמרות עבודות מש"ס בבלי וירושלמי וזכר הקדוש ומדרשים ומבאר אותם הכל באר היטב וגם בהלכה מקשה ומפרק ומשפיל לבד הלכה על צוריו ובה יסודותו באבני נזר הקודש מכמה פוסקים ראשונים ומי כמוהו מורה והגם שאין דרכי לבא בהוכחות עלי גליון רק ענותנות דגברא דבא כבוא גבר כבולא ומחביבותי דאורייתא דמר באהי על החתום ואני מקבץ ומעטיר לעזרו ולסעדו ולתמוכו להוציא חיבתו סיקר אשר הוא מלא תורה ויראה ויאשר חילו מרב פעלו ועוזו : כ"ד המעטיר לכבוד התורה ולומדיה . ועל דא נחתי גושפנקא דילי **נחום ב"ר עזריא** זל"ה :

הנה בא לפ"ק כבוד הרב המהפכה"ג כהר"ק ובקי המפורסם מוה"ר **שניאור זרמן דובער** מ"ן דק' ווילנא והראה לי חיבורו **מצב הישר** ואשר פעל ועשה צעומק עיונו לחרץ ולהשוות בכ"מ אשר דברי האוסר הק' נגד דברי הש"ס ומרוב מרדויות והליכותיה לא יכולתי לעיין בהם רק מעט מזער ורחיתי שידיו רב לו יושא וליטן בדברי הש"ס והפוסקים בספרות ישרות וכבר חמכו בידיו הגאונים המפורסמים בישראל להדפיסו ולחלקו בישראל ע"כ מהראוי לתמוך ביד כבוד הרב הגאון הנ"ל לסייע לו בהדפסת ספרו הנ"ל וחפץ ה' בידו ילליח לקיבצו בדפוס ולהפיצו

הן כבוד הרב המהפכה"ג המפורסם זל"ה מוהר"ר **שניאור זרמן דוב בער** גי' בהר"מ ר' אברהם ז"ל מ"ן דק' ווילנא בא לפ"ק וספריו **מצב הישר** ככתובים בידו ומוכן להציאו לבית הדפוס ונזכר פניו היו מכתבי גאוני זמנינו כולם משבחים ומהללים חיבוריו גם עיני ראו איזה עלים להרוץ מקונטרסיו והוטעו צעני כי ראויים לקבוע בדפוס נאמרים בהשכל אליהם דהלכת' וגדול השלום שטובה בין דברי האוסר הקדוש לתלמוד שלנו ובהם כחומים באו לזאת מן הכון מגבירי ונכבדי חבל לסיכות מן השריו מערעאנען ולחת לו מעות קדימה כי יסיה לאל ידו לחת להמדרשים בתחלה כנהוג . כן אנכי הגני בל"ג לקחת ספר אחד כאשר יאל ממכשם הדפוס ונתתי לו מעות קדימה כראוי מאת המדבר לכבוד התורה ולומדיה יום ה' ב' חלו תרל"ט לפ"ק :

אליעזר לאנדא מהוראדנא [המהפכה ס' דמסק אליעזר]

בישראל הלא כה דבריהם על החתום יום ו' ערב שבת קודש ג' חלו תרל"ט :
נאום **יהודה לייב** באמ"ן **זמורה"ר** ז"ל מ"ן דפ"ק הוראדנא .

הסכמות הרבנים גאוני ק"ק מינסק יע"א

גם אנכי הנני לקבל ח"ה ספר אחד מאת הרב המהפכה הגדול ז"ל כק"ס **שניאור זרמן דוב בער** גי' בהר"מ ר' אברהם ז"ל המהפכה ספר יקר שקראתי בשם **מצב הישר** אשר נכתבות וגלגלות מדובר בו להשוות דעת האוסר הקדוש עם דעת התלמודים בבלי וירושלמי בהלכה ובכר שכתבו ויאשרוהו גדולי הדברים ויבטן

הנ"ל להוציא לאור מתחת מכשם הדפוס . ולהפצת הרב הגדול הנ"ל עיינתי גם כן מעט בדבריו אם כי לא בספיק הזמן בירי לעיין הרבה עכ"ל ראיתי גם כן כי דבריו הולכים ע"ד סיער מאוד ולזאת הגני גם כן להעמיר אשר יהיו המשמייעים לדבר מזה . למען יתא ביכולתו להפיק רצונו ויגדיל תורה ויאדיר . וזכות התורה ולומדיה תעמוד לזמן נדקם

איקלע לאחרין הרב המהפכה הגדול כהר"ק ובקי סו"ע"ה לנא מלא ספרה מוהר"ר **זרמן בער** גי' מורה לרק בק' ווילנא וספריו בידו נקראים בשם **מצב הישר** אשר חיברם גדולי הכמות והאיכות בפלפול של הלכה ולאחוקי במעשה אליהם דרינא וכבר הסכימו על זה גאוני זמנינו והרבו מאוד בשבחים של החיבורים הללו עד למרבה וכולם מעתירים מאחז"י לסייע בעזרו של הרב"ג

הנ"ל להוציא לאור מתחת מכשם הדפוס . ולהפצת הרב הגדול הנ"ל עיינתי גם כן מעט בדבריו אם כי לא בספיק הזמן בירי לעיין הרבה עכ"ל ראיתי גם כן כי דבריו הולכים ע"ד סיער מאוד ולזאת הגני גם כן להעמיר אשר יהיו המשמייעים לדבר מזה . למען יתא ביכולתו להפיק רצונו ויגדיל תורה ויאדיר . וזכות התורה ולומדיה תעמוד לזמן נדקם

הסכמות הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו דק"ק מינסק

בכל אשר יפנו י. גם אני חקבל אי"ס ספר, אחד כשיצא לאור אי"ס - דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה ובעס"ח יוס ג' פ' אייר תר"מ מינסק :

נאום **משה יהודא ליב** בעומר"ר **שמואל** זל"ה מ"ן פה ק"ק מינסק [המחבר ספר מילי דנויקן וספר מילי דברכות] :

ונכון לסיוע בעזרו לדבר הגדול הזה לכבוד התורה ולומדיה ונתתי ד"ק כרח"י :

נאום **דוב בער באספי**

הסכמות הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו דק"ק דענאבורג

בה

הרב הגדול החריף ובקי המפורסם מו"ר **שניאור זלמן דוב בער** ז"ל מו"ן

הראוי ויילנא דק"ק ויילנא הראוי קונטרסים בחיבורו שקראוהו בשם **מצב הישר** אשר ראוי להציא לדפוס. והנה בידו חכרון כחצים מגאוני דורנו הקרובים והרחוקים מרבים בשבח החיבורים ובי ראו להציאם לדפוס בהסכם העמוד ודבריהם אינם לריבים חזוק ופאתי בזה הברכה לברך את מתדברים י. ימן כי מתבצי הרב כג' הג"ל ניכר אשר הרבה שקד על החורש והחובש לקיים זו נוצר תאניה יאכל פריה ויכולה מאד רבה זו שחממד לימן אדקס לעזב להם ושכרם בפול בזה ובזה - בזה, בברכה משולשת בני חיי ומחוי - ובזה, בגמול הכפון - וכשידפסו חיבוריו יאקח אותם בל"ג ואשלם מחירם כפי אשר יקבע עליהם מהרב הג' המחברם הכותב ומתום לכבוד החורש ולומדיה יוס ג' וא"ו תשרי תר"מ לפ"ק דענאבורג :

נאום **אריה ליב** בהרב שופ"ק דענאבורג :

ברב ונפש חפלה הגני להיות חבר להגאונים המפורסמים הגדולים מערכי המסעדים על מעלות מהות ואיכות הרב המאוס"ג חריף ובקי סיני ועוקר הרים כו' כש"ת מוהר"ר **שניאור זלמן דוב בער** ז"ל מו"ן דק"ק ויילנא אחרי כי מכיר אני את הרב הגדול הג"ל עוד משנת תרע"ז מחלת בואי לק"ק יאקובשטאט יודע אני כמה הרפתקאות עברו עליו ואדם הגדול הזה קיים מתם כל המקיים התורה משני כו' ובדוריותו עכל לומר כשה מלא אשר הרב הגדול ר' **שניאור זלמן דוב בער** ז"ל מחייב את העניים - ואחריי אשר זכה לנצח המלחמה הגדולה הזאת ויאל בידון וזה להצר חיבורים גדולים בכמות ורב האיכות הנקרא בשם **מצב הישר** ולפי הסכמת הגאונים הגדולים אשר ראוי לסמוך עליהם אשר החיבור הג"ל מכון להלכה למעשה ושראוי מאוד לאדפוסו אדרת ע"כ הגני גם כן לבקש ולעזר את כל הסוחרים לתורה ולתעודת וביחוד הגבירים החשובים לקבל את הרב הג"ל בספר פנים יפות - ואחריי שאף ת"ל הוצב מעמדו מה - עכ"ז עוד לא נתקיים בו סופה לקיימה מעושר כי אם לדעת האומר אחריו עשיר השמה בחלקו - ע"כ למען יהא ביכולתו להוציא לאור נחון שיהיו לו לעזר וסעד בזה - וכן אני הגני בכל לב ונפש חפלה לקבל ספר אחד מכל אשר יודעם מהרב הגדול הג"ל המחבר אחריי שילא מבית הדפוס ברשיון העמוד ונתתי דמי קדימה כהסוג - ולראוי ולאות אמת באתי על החתום היום יוס א' ד' תשרי שנת ראו יד לחיבור המוסכם לפ"ק פה דענאבורג :

נאום **שמואל בלא"ה מוהר"ר משה יהודא ליב** זל"ה גרשוני רב העדה דפה דענאבורג :

הן הראוי הנכבד הרב המאור הגדול החריף ובקי וי"א מרבים כ"ג מו"ר **שניאור זלמן דוב בער** ז"ל

את חיבורו **מצב הישר** ויקר סהודתא אשר בידו כו' כי סמכו בידו כו' כמה רבנים גדולים מפורסמים כו' הגני לתמוך בימיו כי ראוי הוא כו' כי הוא מתון - ומסיק שמעתתא חליבא דהלכתא כו' - בפוסקים ראשונים ואחרונים בספרים רבים אשר זכרו ה' כו' להיות אגף ומצינו בהרבה שו"ת וספרי האחרונים נוסף לזה יראת ה' אשר בלבו וזכות אבותיו מסייעתו להיות ה' עמו לבין להלכה ובמה נכמרו רחמי בראותי כו' ואשתו הוא נכדית האזן הגדול הנדיק מוהר"ר **שמעון** ז"ל שהיה אבד"ק טאוורוב ויאקובשטאט ומ"כ בלא"ה תובב"א לא מנעתי את עצמי מלהמליך עזרו להיות לו לפה בפני נדיבי הקהילות למלאות שאלתו ובקשתו והגני כופל ברכת החיים והשלום לכל העוהרים ומסייעים להרב הגדול המחבר הג"ל כאות נפסם ונפש דורש שלומם וטובתם ושללחתם בזה ובזה ביום ד' ט"ו אלול תרכ"ח לפ"ק :

נאום **אהרן שאול זעריג** סכנ מוהר פה ק"ק דענאבורג :

אקדע לאחרין האי גברא רבא יקירא הוא יהוה הרב המאור הגדול חריף ובקי כש"ת מוהר"ר

שניאור זלמן דוב בער ז"ל מו"ן בק"ק ויילנא ויידו כ"י מחיבורו הגדול

בכמות ואיכות שקראוהו בשם **מצב הישר** נחמד אשר העלה בשכלו הרחבה להשוות מאמרי זוהר הק' בהלכה עם הגמרא הק' וכולו לא ראיתי כי רבים המה רק המעט שראיתי המה נאמרו כשכל הישר ונדעת הרב הגדול הג"ל להעלות כ"י הג"ל בדפוס ואמרת ע"ז יישר חילו ויחברו שמעתיים בעלמא כי דבר יקר הוא ומבראוי לסייע להרב כג"להוציא מחשבתו לאור ויגדיל חורש ויחדיר :

דברי החתום יוס א' ד' תשרי שנת תר"מ לפ"ק פה דענאבורג

ראובן הדוי החתום פ"ק הג"ל :

גרסינן בירושלמי הוריות (פ"ג ה"ה) חכם בעיניו איש עשיר זה בעל תלמוד וזה בעל חכמה וזה בעל אגדה כו' כמו כן

אני אומר אודות החיבור **מצב הישר** ששלחתי אלי הרב המאור הגדול חריף ובקי וי"א מוהר"ר **זלמן**

בער ז"ל הגאבד"ק דובענא ואנפיה שכל הגשים עיונא היעב בו יראה ויבין איך שהרב

מחברו מרא דתלמודא טובא ומרא דאגדות ומדעי רז"ל ויש לו יד גדולה גם בפוסקים ראשונים ובעל ספרא

ישראל להכריע בין הפוסקים האחרונים ורק לו יאמה מלאכת שמים הזאת ובו בחר היות להאיר עינינו ושיני כל ישראל בכל

ריבוי הסלכות והאגדות שבספר הזה ומאחר שאין לנו שום ביאור ופירוש על ספר קדוש הזה בדרך נגלה מגדולי הראשונים

לריבים

הסכמת הרבנים המפורסמים גאוני זמנינו

נריכים אנו לחנך מאד לרב גדול מאין הזה על שפשה אונים לתורה ס' הוזהר הק' ולקרבו ולסייעו ביהא יכולת בידיו הרפות להוציא כל חלקי חיבורו הג' לאור עולם אך חי לדודי כוס לייח הרב הג' המחבר הג' הייתי מייצגו לחלקו לשנים האחד מהם להיות ביחור מספיק בקצרה מאוד לכל הגלות שבספר הזה והשני יהא בדרך פלפול ובקיאיות כיד ס' העונה עליו ולא יסיו הגלות שבס' הזה"ק בעין גמרא בבלי המעוט בפי"ר שפי' והסופות ובאשר עשיתי בסד"ס בביאורי לתוספתא ואז היה מתקבל ספרו בעולם ביותר חביבות כו' [אמר המחבר כבר גליתי האמת בזה בסוף הסכמת הרב"ג דא"י"אן בעל הפתחי תשובה שחליטת מזגי וטורדתי בגירסתי וכתובת ספרי ועני ומרדכי מנעוני מזה] אמנם חף אס ידפיסו כמו שהוא נכתב הוא ג"כ ספר חשוב נחמד ומסולל מאוד ומאד גדולה על כלל כל אחינו בג"י למלאות כל מחזורי נפשו העבודה בזה שהונן ורחמי לשלוחי דרחמנא יתברך שמו וזכויות המרובות של כלל ההגאים והאמוראים וכל הגאונים מרנן ורננן הנזכרים בס' מלכ הישר הג' יגיעו וודאי על כל העוזרים ומסייעים ביד הרב הג' מחברו הג' וכמו קן יגיעו וודאי על כל אשר יעסקו בו ויתבשרו מחורו וילכו בדרכיו שהמה אשר בחר בס' ה' ובאשר הציעו קודם פטירתו ידיד ה' וידיד נפשי עוז הרב שהריף עניו ולדיק מוהר"ר **אברהם** זלל"ה"ה אביו של הרב המחבר בהסכמתו לספרו של בנו יחידו הרב הג' להליך בעולם האמת בעד כולם ומה גם שהגאון המפורסם בקאנו ארץ ארץ מוהר"ר שמו"ר שמואל סורתי זלל"ה"ה הסתכן בו ונתן לו את כת בנו הרב המאו"ה"ג כו' ר' יוסף ריב זלל"ה"ה לאשה והיה מהפחד בו לפני גדולי זמניו שזיכרו סו"ת להסתכן ברב גדול כזה וודאי שגם הוא בריבוי דקויותיו יעשה בהבעתת אביו הרב זל"ה.

ככ"ד הכותב וחוסס רק לשם שמים ולמען אהבת וחביבת תורה אמת של הרב הג' המחבר רז"ב ג"י הג'ל כו' כו' יוס' ה' ע' חלול שנת תרכ"א פ"ק ק א ר ל י י :

נאום **שמואל אביגדור** בהמוסלג המפורסם מוהר"ר **אברהם** מסלאנימא חו"ק הג'ל [המחבר חנא חוספאה על כל התוספתות וס' שו"ת שאילת שמואל וספר כלילת שמואל] :

הסכמות הרבנים גאוני ק"ק נאוואלבראוסקין יע"א

גב' אבי חקבל כל"י ספר אחד הנקרא **מצב הישר** וסוף שו"ת על ס' הוזהר הק' בכבר הסכימו עליו גאוני עולם . מהרב הגאון ר' **שניאור זלמן ריב בער** המחבר נ"י שהוא מילדי עירנו נ"ל כשילא ח"ה מבית הדפוס כ"י יסדו ע"פ הרבם בקיאיות ובכרית ישרות מאוד עד שכתב אין כמוהו בין כל חבורי זמניו וברב המחבר עצמו נ"י גאון מובהק לכן נחתי ד"ק כהוג . ולראיה באתי על החתום אור ליוס ג' י"ג תשרי תר"ס לפ"ק נאוואלבראוסקין :

נאום **קרי** בהגאון מוהר"ר **ריב** זלל"ה"ה שפירא

הן זה קרוב לארבעים שנה שנחננו הי"ת לחן בעיני הספונים ואפרחים דפה ק"ק נאוואלבראוסקין שמחזיקים אותי לרב אב"ד בקהילתם ואני יודע היטב בכל מילי דמתא פ"ק נ"ל והנה הרב החריף ושנון מובה המ"ץ ושו"ב דק"ק אגישאק זמן ערך עשרים שנה קודם פטירתו לנן עדנו השליך מעליו את כל אדרתו והיה נחבא אל הכלים בפ"ק אך לי היה מגלה את כל מלפניו לבנו שהכורה ולספר בריבוי שכתב כמה ניירות לא יכולים ויגיעו הדברים הללו לקונטרס גדול והרבה פעמים היה לי הרב הג'ל לעינים בכמה הוראות אר"ה ודיני ממונות וביותר בהלכות שו"ב שהיה מובהק ומומחה ומחזק בזה וסמכתי ראשי ורובי עליו הרבה פעמים להלכה למעשה וזיכרו הי"ת בנן יחיד השקול בהרבה צנים שמסודו היה מהמיר גדול ועצום עד שגם בימי עולמו בראותי גדול וריבוי שקידתו על לימוד ואורח ש"ס ופוסקים ראשונים הייתי אומר שבהמשך הזמן לאילנה רבנא יתעבד אך גם הן יקור הזה היה אחוז דרכי אביו הרב הצדיק המנוח להיות נחבא אל הכלים במחנינו נ"ל רק שלשמע חזון שפעת מארחי ופרחי שהיו מפליגים הרבה מאוד בשבחיו של אחד מיוחד מגדולי עירנו ק"ק נ"ל בשמו הרב ר' **זלמן בער** נ"י ואני הייתי אומר להם כבר העידו רז"ל יעשה ומלאה תאמין וגם העידו דכתי לרבא מרבנן דמי לפרידא דתותי קלא כיון דנביט נביט ואם ענותנותי גרמא ליה שלא להראות לפנינו בפ"ק נ"ל את גדלו בש"ס ופוסקים אבל יתכן להיות וודאי שלפני אורחים ממקומות רחוקים חינו מחביר את עצמו כי כן הוא גם דרכו של אביו הרב ושאתי מאמין עליו שבאמת הוא רב גדול לפי עמלו ויגיעו בתורת ה' בהזיות שבבסמ"ד דפ"ק יומם ולילה דלא פסק שומיה מגירסא ועתה מה מלך שמת לבי ויגל כבודי שגם האומדנא דלי אמיתית היא ואמרתי שיבו בני מעי ומה שפיקות שלכם בק' כו' שגודע לי איך שהיה הרב ר' זלמן בער מ"ץ ושו"ב בק"ק וויישאן והיה שם לשם ולתפארת עד שמשם לא זו מחבבו ידידי מעטורי הרב הגאון הגדול הפילוסוף האלהי המקובל הנורא בקש"ת מוהר"ר **שמעון** סורתי הגאון אב"ד דק"ק ע א ו ר י ג ודק"ק י א ק ו ב ש ע א ד ע ומ"ב באה"ק חוב"ב ונתן לו את כת בנו המאו"ה"ג הרב המנוח ר' **יוסף ריב** זלל"ה"ה לאשה והיה שמת ומשתעשע בו יותר מכל יוצאי מלגיו עד שגם בסיורו באה"ק בסוף ימיו היה כולל לו

מכתבים מיוחדים באהבה וחבה יחידה ובכבוד גדול כאשר ראיתי בעיני את מכתביו והכרתי בעצמתי עינא דלי את כיה"ק ואח"כ נתקבל הרב"ג כ"ל לרב אב"ד ק"ק דוב טכא ואח"כ נתקבל לרב ולמ"מ בק"ק כייע פלעטער דק"ק ד ע נ א ב ו ר ג ואח"כ נתקבל לר"מ ולמ"מ דק"ק נאוואלבראוסקין דענאצורג ומשם בלה אלי הרב המאו"ה"ג ר' זלמן בער נ"י את כל התשובות אשר הכיב לכל שאליו ושנה שלימה ויותר לא לקחתי בידיו כוס ספר ק' רק כשהיה לי פנאי יעטוי ועמלתי להבין את דברי הרב המאו"ה"ג הנו' והנה כל דבריו הקדושים וטהורים בפרט ופנינים לא יסולו ואף שבהחילת עיני בארס מקונטרסיו נדמה לי שטעה הרב הג' באיזה דברים וכתבתי אליו את כל וכוונות אבל הוא ברחמי הגדולים אשר זיכרו הי"ת קס גנדי ונלחני בכל דבריי עד שהוכרתי להודות לו ולברכו בשם ה' אשר האיר עיני בחורתי הק' ומה האמר ואדבר הלא כל מכתביו בידיו המה, ומעיד אני עלי שמים וארץ שרק האמת הנמור אני כותב שדורותינו הללו אין ממלאים הרבה גדולים בעולם כמוהו לכיון במסקנת דבריו את האמת הנמור של תורה אשר על כן עתירתי כפולה ומכופלת לפני כל עשרי וגדיבי עזימו שכל מקומות מושבותיהם הי"י שיהא נדמה לפניהם כאלו אני בעמלי עומד לפנייהם בעשרות זקני ושפתי בהפכו ללבו מקלף ימי זקנה ומחנן לפנייהם בעקומת שפתיים שבעוצם והסדם יחא לקבל בספר פנים יפות את הרב המאו"ה"ג דעדי' לגאון ולתפארת המחבר הג' וניתן לו נדבה הסגולה לרב גדול אמיתי ומאין כזה כי מה להם מכתב הסכמתי ובקתי הזה ומה להם אס הייתי מבקש בפי הלא אחת המה - כ"ד המלמד תורה ה' בשפתי אכל יוסף הנדפס בשנת תרכ"ה ועוד ידי ועויה ללמד עוד בשפרי שו"ת שאני עומד להדפיסו ביטעות סו"ת :

נאום **יוסף** במהר"ר **ישראל** אשכנזי רב אב"ד דק"ק נאוואלבראוסקין :

מבתב והסכמה מהרב החר"ף העמקן העצום אבי המחבר

שלום וברכה לבני יקר לבני ומחמד נפשי ב' בבת עיני ר' זלמן בער נ"י כאור הכהיר.

כלה ורכב על דבר אמת ואחדות מבוקשך לשלוח לך הסכמתי כפי שיחיישתי בעיני . ידידי בני הע"ה בעזרתי מנאני הזמן יסכימו על חיבורך ואם ימלאו עליו חזק עוררים איך גדול מהרמז"ס ב' ובעל הספ"ה ב' ואעפ"כ ב' ע' שה"ל חלל אני חזק זה דרכי ויותרת כבוד לפתיחות כול ואעפ"כ בעלתי רעוני מפני רעונך ולוטה פה הסכמתי ואני חפץ לגורא עלילה שיאריך ימך ושנחיה וידומם קרנך וימלא לך כל משאלות לבך לעולם . ואודות שאלתך בשלומי — למס זה חשאל לי בני זקנה קפאם עלי בלא עת להכדיל בעל שמואל הכניח ז"ע . ואני מתנוגש וכולך מידי יום עד שחייאשתי מחיי לא עליך רק אגא מהודם ומשנה למרא עלמין על אשר זכני באחרית ימי חי להיות נפשי שבעה מדשן ועונג מעייני חורתך וכל מגמתי לשמוח בך ובחורתך בעלמא דקשט ב' כב"ד חב"ד ב' : **אברהם** בלחמ"ר ב' ר' יצחק זללה"ס :

כל הכרכות שנתבצר בהם יעקב אבינו ע"ה וכל הכרכות שנתבצרו בם ישראל שבהם גרמים יחולו עליך ידידי בני עמר זה ששימחתי בפעולתך אשר כוננו אלבעותך ביטוחות בוראני וחברך שמו ועתה נחיישכ לי הפליאה העלומה שהיתה נשגבה בעיני שהייתי שומע מפי אנשים שמקומות שונים ריבוי שבוך בהפלה ולא ידעתי עד כה על מה ולמה זכה אותך הש"י להיות לשם ולתהלה כל כך ברוחך מקומות ועתה חזני הכוזה שלא הוגד לי החלי מהפלה שבוך ולפלא בעיניי איך יכולת להשאפך כל כך שנים שלא להתגלות גם לפני חב"ד אך מכיון שרעונך בזה גם אני לא גליתי את זה לשום אדם ואפי' לאמך אשתי שחתי ואודות שאלתך ממני מה אני אומר בעיני חיבורך שכל ספר הזכר שדעתך לסדרם כראוי בהמשך הזמן ולאדפוסי אדרא . הנה חיבורך "מי האר" עליו נאמר כי טוב מאוד וחיבורך "מזב הישר" עליו נאמר עלה

בני יחיד בבת עיני הרב המאור הגדול בחורם ובמע"ט כ"ש ר' שניאור זלמן דוב בער נ"י שלח לי כמה מיני חיבורים מחובבים על ספר הזכר חיבור אחד מראות מקומות בעין מסורת הש"ס ועין משפט שבגמרא וקרא שמו "מי האר" וחיבור שני הרבה חסודות לרוב כהלות ואגדות שבס' הזכר ושם חיבור הזה קרא **מצב הישר** ואע"פ שכלום אב מעיד על בני מכל מקום לעשות ראון ירא ס' אחתי בבני חפתי ואיני יכול לכתב תחת לשוני איך שמאוד נחיישתי בעיני ב' חיבורי הנ"ל שכל ספר הזכר כי יסדם בהרבה בקיאות לרוב וזה אחתי שיהיה כה הבן מהאב ששני נ"י זיכרו ס"ת בבקיות עלומות ומרובות יוחר ממני ואף שדבריו סק' המה כמעט בלא פלפל ועמקות אבל בספרות ישרות הכוונות וברורות כדרך בעל הכוזה מובסך ומובטחי שכשיזיחם לאור הדפוס יגיע זמן שחמתי המורים יחפשו אחריהם כמנומנים וכמעט שלא יהא בעל הכוזה בעולם בלא חיבוריו הללו להיות דבריו לכל הפחות לסניף בעלמא ואף כי דרכו מעורר להיות נחבא אל הכלים ולסיות מן הכרדפים והמנומנים ולא היה עד כה נחשב בעיני אלא לירא שמים וללמדן בינוני אמנם מכותלי חסודותיו אשר השיב לבואליו [ובאשר שלח לי גם בחצי השאלות שהכרתי בחצי ידיהם של חזק שואלים בן] ניכר גדלו בחורה ובהוראה שהוא נ"י רב גדול ככל גדולי זמנינו המובסכים ושיש לו סיעתא דשמיא רבה מבוס יראתו הקודמת לחכמתו וגם משום ההא לטער מסייעין אותו כי עדיין זוכרים כל אנשי פ"ק נאחא אלכסדרסקי איך שהרבה שנים עסק בגמרא וגם מעט בפוסקים דו"א בבהמ"ד הגדול דפ"ק בשקידה עלומה ובהתמדה גדולה וחלה גדולי עירינו יעמדו על הכרכה הרב המופלג בחו"ס' עיזרה

חמים בכל דרכיו הנגיד ר' דוב בער בהרבה הצדיק הנגיד ר' אהרן זל"ל והמופלג בחו"י הנגיד ר' יצחק חאסעש זל"ל והרב החר"ף וי"א מרבים ר' מרדכי חתן הרב ר' דוב סנ"ל והרב המופלג בקי ושגור ר' לוי הלל והמופלג בחו"י ר' בלאל ב' אברהם אביגדור שבלתום בביהמ"ד הנ"ל היה בני הב' המחבר הנ"ל בתחילת לימודו שאל להם לפעמים מה שהיה קשה לו בדרך לימודו וממעייני חורתם שאב בני הרב הגדול המחבר נ"י ורק זה חלקי מכל עומלי ב' שכל בני שהייתי בטוח שהיה גדולי ישראל מהו עלי בבית שנומרים ולא נשאר לי [רק זה הבן ובת אחת וזה ינחמנו ב' כי ברא כזה וודאי דמוסה אבא . והנה רז"ל אמרו כמאן קרינן ב' וממילא שמרובה מזה טובה ב' ואם כן מובטחי שכל העוסקים בחיבורי בני הרב הב' הנ"ל יזכירו גם אותי לעולם ויאמרו אשרי שזה הוליד . אשרי שזה גידל ב' ישמח לבי ויגל כבודי שנטעתי ארץ כזה בישראל ואם ידפיס גם חלק אחד מחיבוריו הנ"ל בחיי וודאי שאתחיל טובה בכל יכולתי ושאבך בכל לבי לכל המסייעים לבני הרב הגדול המחבר בזה ואף כי אחרי מותי שאז וודאי שאתפלל לפני אבינו שבשמים ואחיה לפס ולמליץ חזי עס כל אבותי ואחיותי תנצב"ח שבכחותיהם המרובות יחפלו ויגינו על כל העוזרים וכל המסייעים לבני הרב הב' נ"י בהדפסת חיבוריו הקדושים ובהודים שיוצו כונס לכל טוב ברוחניות וגשמיות הם וכל אשר להם כמגמת לבב עלמן ובהפלת המתראה כזקן :

הכותב וחותם ביזם א' ב' דר"ח חמוז דכאי שתא ההר"ע לבריתא עולם :

נאום **שלמה אברהם** (שהיה מלפנים שו"ב ותי"ן בק"ק האנטוויפאק) בן חיש

צדיק חמים בדורותיו מו"ר ר' יצחק זל"ל :

[אשר המחבר : אהה גדול כים שברי שגנוע אדוני חזני מורי ורבי עמרת ראשי שר המסכים על חיבורי הנ"ל בתחילת הלילה השייכה ליום ו' עש"ק כ"ו אב דשנת ה'ל' ומשום שפק אני מחזיק יארגלייט שלו גם יום כ"ה אב . ויהי רצון שזכה לשמוח בו ובהוראתו בתחית המהים בב"א והאזנתי לדברי מר אבא זל"ל ושבח להש"ת שכתב שזה לי כן ה' שהרבה רבנים גדולים נאוו זמנינו כולם האלילו מהודם עלי בהסמנומנים בכל מילי דמוקב ואחמ"ר הרב זל"ל ה' גם בזה כחשם עדיף מנביא ויונה בשלום על משכבו עד עת קץ בב"א] :

שאלה א

בעזרה"י יום ה' י"ג לחודש שבט שנת ה'תרנ"א ליציאה פ"ק
דובענא יע"א .

להספול הרבני הנגיד ומחובב בו . . .

מכתב

רומע"ל הניע לידי בעהו ובזמנו אלא
שהשתתה מכתבי עד אשר בלאתי לכל
מבוקשו שבסכתבו והטבתי עמרו גם אשר לא ביקש
מני בו' וע"ד אשר נשאל מסכיל אחד אורות
הקרמית והארץ קצת בזה בסבואר בשולי
מכתבו וכתב לי שלא ה' בירו מה להשיב לו רק
אמר לו שיש לו דב לשאול אצלו ושהוא בטוח
שישיב לו ושכיון בדבריו רק עלי ידי לכן נגיש
לפני בהפצרות המרובות שבשולי מכתבו להשיב עמו
גם בזה שלא ישאר שקרן בדבריו ושאחוס על
בושתו . עד כאן תורף דבריו :

השובה

לא אקפוץ את ידי מלהודיעו גם את זה איך שבצר
עמדה גם את מעלמי בזה ואני מעתיק לפניו
מה שכתבתי מזה חיוה שנים הקדומים בריש חצורי
שנ"ס' הזכר וזה לבו שם הקדמה הזכר הכה
ז"ל הרב בו' ר' משה נחמי' אבדק"ק חאלסלאוויטץ
בהקדמה ספרו נתיבות הכלום ידוע הדרך וגלוי הנהוג
חוק שם לו כל מחבר חסר חדש נחוק בראש ספרו
הסיבה אשר עזרחתו לה ומה ראה על ככה לחגור עוז
במחניו ולבוא במגילת ספר והדברים ההם יקראו בשם
הקדמה ובה יבאר גם הועלת החבור והוספות דעת
בנחתו לאור והשלמת החסרון אשר השלים בדבריו אלה
יקרא לכולנו על דרך חשיבה לממדים ודורשים לאחר
לבו לחמו בלחמי יאריך ירחיב בזה כל אחד לפי רוחב
לצבו ולחיות שפתיו ומהם אשר יפיקו אמרים לסודיע
דרכם בקדש ולהתלבש בעקב עטה ולזאת על המעט
נמלא כן בספרי הראשונים ז"ל כמו הרי"ף והרא"ש
ודומיהם ומהם כי כתבו בקיטור נמרץ יען כי ההם
היו לנו לעינים וכאשר הפילו מעיינותיהם השקו מים
חיים את העדרים ובהחיר חורם רחמי אור ביר המאיר
לארץ ולדרים ולאורם נלך ונלפדם נגשם בעור ומחמרים
(ירושלמי פ"ה דשקלים) הראשונים חרשו וחרשו עדרו
קצרו דכו וכו' ולהבדיל מילין בזה אך למותר והנהו
כמעיד על השמש בזה כי יופיע ועל שביב אש
בארץ לילה כי יביא בו' עכ"ל הרב הג"ל [והרי לפנינו
התלכות דרכי ההקדמה שהתנהגו בה המחברים מזמן
ראשונים האחרונים] וממילא הוא שלא הרגישו ראשונים
הראשונים בנפסם הנהגות שום התפעלות מחבוריהם
עד ש'נערכו להשפיל ז"ע להתלבש בעטה יחירה [ובהקדמה
כסא דהרסנא שאביאנו להלן כתוב בזה"ל ורש"י ז"ל
בפירושו על תנ"ך ועל כל החלמוד לא עשה פחה לדבריו
כי אם בשיר הסודים שהתהלל באמרים מעשים על נטותו
אחרי הדרש עכ"ל] וזה בממלא הקדמה לראשונים בהרמב"ם
בפירושו ובחבורו הוא הולך להקדמה לדרות את
הקראים שהיו מרובים בזמנו ובמקומו כידוע . ובעל
המאמר והרמב"ן במלחמות ה' הולכו להקדמה משום
שבעל המאמר יסד חיבורו להשיג על הרב רבינו אלפסי
והרמב"ן שזא לכלין בעד הרי"ף ולהלילו מפיו של
בעל המאמר ולהשיג על דברי בעל המאמר הוכרתי

(1)

להתגלות רבות וממילא נתגלגל על שפתם עוד חיוה
דברים ליפני המליצה כלבונם ובדרשם משא"כ לראשונים
ראשונים כמו ס' שאלות לרב אחאי גאון וכמו ספר
המקדש והממכר לרב אחי גאון [ובהקדמה כסא דהרסנא
ז"ל כתוב בזה"ל ובדרך הזה דרכו הראשונים שאלות
דרכ אחאי וכלכות גדולות והרי"ף ז"ל אשר נשאו נפשו
הטורס לדרך גדול לקצר כל החלמוד ולהלילו נפשו
עדת ישראל לא הקדים דבר בעטם וסבס והודעת עין
ספרו] ומכש"כ להנחלים והאמוראים בספדיהם (הק'
כשיתא סדרי משנה והגמ' בבלי והגמ' ירושלמי וכל
המדרשים כולם חין חנו מנחלים להם שום הקדמה
וכיון משום שהם הם המקבלים לחוגתיו הק' חורה
בע"פ שקבלו רב מפי רב עד למטה מסונו כמבואר
בהקדמה הרמב"ם לספרו היר' וא"כ לפלא נפלא הוא
שימלא הקדמה בחבור הזכר של התנא הקדוש רשב"י
וחלמדי חלמדי החנאים והאמוראים ובפרטיות שאין זה
אופן והכלכות הקדמה שהרי הוא בנוי ממאמרי רז"ל
כמו הם' עלמו ומה גם שה' הזכר נמשע כולו הוא
בלבון רחמי ומלת הקדמה היא מלבון הקודש :

אבר

יש ידי זכרים גדולים נדפסים בגדול בויגין
דפוס קרימונא ודפוס זולצאך וכס' לה
נמלא כלל חיצת הקדמה על ראשי הדפים הראשונים
רק שם מחולל הסדר בראשית וגם האמורים
מפורדים ומסודרים בסדר אחר ומה שנמלא כאן
בהקדמה נמלאים שם להלן בערך חמש הסדר בראשית
ומה שנמלא בדפוסים אחרים וסלחוינא וירושלים
ע"ה"ק חוב"ב [שכלם נמשכו אחרי דפוס מנחם] בערך
חמש סדר בראשית נמלאים בדפוס קרימונא וזולצאך
במחילת הסדר ולישם את כל זה נראה לע"ד ע"פ
זה שכתוב בס' שומר אמונים להמקביל הרב הג"ר יוסף
אירגאם טייטל רחשון האשם שנים (דף ע"ו ע"א דפוס
זולצאך) שנת (התקצ"ו) בזה"ל וחמ"ב בזמן הראשונים
חלקו את ספר הזכר לפרשיות כל פסוק בפרשה שלו
וכן כתב הרב הג"ר יצחק חייזק האבד"ק טייקטין וסבאלק
המחבר ספר ביה יצחק וס' שו"ת בנין עולם בספרו
מגן ויניס (פרק כ"א דף מ"ט ע"ב) ח"ל ובחמ"ב סידור
הזכר הק' על סדר הפרשיות ה' בזמן הראשונים
[הקדמונים כרב שירא ורב אחי וכו'] כמ"ס חכמי
האמת בזה בו' עכ"ל [אך כ"ר חיד"א בספרו שה"ב
חלק ב' מערכת ז' (אות קטן ב') רמז לעיין מש"כ
הר"מ מג"ז במשנת חכמים שלו אות של"ב בענין חיותו
נסדר ספר הזכר ועיינתי בו וממלתי שכתב ח"ל ובגדר
השבת החברים ומעלתה נקבל האמת ממי שאמרו כי
האמת יורה דרכו דמסדר ומחבר ס' זס"ק דודאי אדם
גדול ה' דבאו לידו הקונטרסים ומן השמים זכו אותם
להוציא לאור תעלומת חכמה רמה ונעלמה והוא סדר
הקונטרסים על סדר הפרשיות אך לא חלילה רשב"י
חו' ר' אבא עשו סדר זה הנמלא בידיו כי זה טעות
וטעות מפורסם בו' עכ"ל וממשמעות לבוט מדלל כתב
מלת גאון רק אדם גדול נראה בסובר שאש"פ בכל
הספר הגז' מדי' הראשונים נתגלגל עד שזא לידיו
בהסכם כל חכמי ישראל האמחים [זולת חיוה מחמכמים מתי
מספר] אך הסדר מס' הזכר לא מידם הוא זה
ואולי כוננו על הרב הג"ר משה די ליאון הגהשד בע"ה
קצת המשכילים בעיניהם שהוא מלב עלמו בזה את כולו
חלל הכל יפלה פיהם בענין סס"ז עלמורק בענין סדרו
חין בירי להכריע עדיין שוב פיינתי בס' מ"ח הג"ל
וראיתי באות שז"ע שהציא מאמר מס' הזכ"ק וכתב
עליו דעם היות שכל דברי המאמר הם אחת ולדק מקומו
מוכח דס' הזכר לא ה' מתוכו כי אם אחר ומן על

הארון ויאמר משה בו' שאין זה מקומה ונאם' בזה קרא (ק"ז רע"א) כי הוא זה כי עירוב פרשיות כחוב נאן בו' יעו"ש או ד"ש לומר דו"ס בדרך דליתא במדרש חסלים רבתי (מומזר ג') לא נהנו פרשיות של תורה על הסדר שאלמלי נחתו על הסדר כל מו שהוא קורא בכן מיד ה' יכול לבראות עולם ולהחיות מתים ולעשות מופתים לפקך נחעלם סדורה של תורה וגלוי לפני הקב"ה שנאמר מי כמוני יקרא יגידה ויערבה לי בו' יעו"ש וכן הוא בענין ס' ה' זהר והבן :

ואולי ה' טעם אותו הגאון קדמון בסדרו זה [שדפוס מעובה וכל שארי הדפוסים] משום שראה בהכחמו ובהפחתו המרובה שימלאו אח"כ עוררין על ס' ה' זהר מאותו הענין שגאון ראו אורות מימיכם ולא ידעו בו להימין או להשמאל הדיוטים גמורים ומכמים המה רק בעיני עמלן והגדולים שבזמן הסדפסה הראשונה מס' הזהר ראו בעיניהם שכבר נמלאו בלחמ בימיכם מערערים מאותם שאינם ראויים לזה מכו"ה הסכימו גם אותם הגדולים על אותו הסדר של אותו הגאון קדמון שיסדרו ביהחיל מדברי ר' חזק'י' שדורש הקרא כשונס בין החומים בו' שכתוב על זה בס' הזהר הרקיע לגורי האר"י ז"ע מה שונס חית בה י"צ עליון בו' ונקרא עליון שהם בדוגמת קליפות בו' לכל ינקו ממנה הקליפות וז"ל לסתם וכו' ולעשר לה יעו"ש וז"ל הסכמת והקדמת ס' מקדש מלך להרב המקובל ר' שלום טראגל ומובטחי שום הסבור יביע בלחמנות נפש עמל ללחמ השונס העליונה והסדר החומים מסביבותיה כי זאת נחלת עבדי ס' הנקראים מחלדי חקלא המה יחיד סגולה וזה תכלית הסדוק בלימוד ס' הזהר גם לכוונה זו פתיחתו כשונס בין החומים ללחמנה בסגולת הסודות שגילה הרשב"י חכם עדיף מנביא בו' ע"ל והרי לפנינו שגם דעת המקובל הזה דמסר"ה התחלת הזהר המה בדברי ר' חזק'י' משום שהוא דרש את הקרא דכשונס בין החומים רק שהסביר דקאי על הצנת חמיות פ' הזהר וזהו כמשע דבריו ממש שאלו היו מבינים חמיות כוננת ס' הזהר גם כל העוסקים בו חזי וודאי שלא היו נמלאים כלל מפזרים כתבי פלסתר על ס' כיון שלא היו מועטים כל ק' - ואח"כ סידר בו אותו הגאון מאמרים שיואלים ר' מהם שגח התנא רשב"י ושגחי בנ' ר' אלעזר ושגחי ר' אבא חלמיו או חזרו דר' אלעזר ששניהם תלמידי רשב"י שהמה עקרי מאלי דס' הזהר דר' אבא הוא ראש כותב לספר הזהר ובדליתא בזהר סדר משפטים (ק"ג ב') ח"ד אלעזר בו' אבא גוי לון בו' השתא אחאי אלעזר ללחמלחם ח"ל ר' אבא שהוא דלחא כבצנא מבונינא קדישא כתנא' לגבי חזריא בו' והא אלעזר למנדע דהתיב וידעתס כי חזי ס' וכתב וידעו כי חזי ס' בו' יעו"ש וכן חיתא בהאדרא וזעא קדישא הנספה לזהר החזיט (דף רפ"ז ע"ב) חלחא בההוא יומא דר"ג בעא לאסתלקא מן עלמא וכוה מסדר מילוי בו' אמר רבי שמעון בו' רבי אבא יכתוב בו' יעו"ש או חולי יס עוד חזיט טעם או טעמים הנעלמים מאתנו חלח שהמדפיסים מעלמם כתבו והדפיסו על ראשי הדפים מלת הקדמה משום ששמעו מהגדולים שבמקומותיהם שצריכין להקדים חלו המאמרים וכדי שלא ישכחו בדברי הגדולים ההם ושלח יחלפו להם ממחירות הדפוס בסדרו של גאון אחר כמו שדפס בדפוס קרימונא וזולנאך רשמו על ראשי הדפין לסדרו של גאון זה שהסכימו עליו הגדולים שלהם מלת הקדמה ונשאר הרושם שיהם עד היום בימינו או חולי שמעו מהגדולים דלח בלבן זה שמאמרים הללו צריכין להיות במקום הקדמה ההוג עכשיו [שכבר נהגו כן בימינו] ולקצת לא כתבו למלת במקום

רק

יד שלים ורעהו עכ"ל והיו דבריו הללו לי כמדקירת חרב ומה גם שאין זה מענין חזרו הגו' ונזכרתי ביושע ס' ה' מעניני ס' תורת הקבלות להגרי"ע שבהמחלוקת על הג"ר משה חיים לולאפו [בעל מסילת ישרים כו'] ה' יד הר"ס חלחזי עם הגרי"ע [שוב ראיתי בשם' שכ"ג החדש להר"ר אהרן וואלדפן בחלק ח' מערכת מ' (אות קטן קל"ז) הזכיר ג"כ מזה יעו"ש] וא"כ וודאי שאין לסמוך עליו בזה חלח שה' לפלא בעיני לכהורה על הר' חיד"א בלא הרגיש בזה שהרי ס' תורת הקבלות להגרי"ע ה' בידו הג"ר חיד"א שהרי הזכירו בשם"ג שלו 'ורמז ב' פעמים [בדרך חיים ובהעלותו ומקור חכמה] לעיין בו כמה שראה בו בעיניו ואך לא ידע מזה ועיינתי עוד הפעם בשם"ג לה"ר חיד"א והבנתי את האמת שזה שרמז לעיין בם' משנת חכמים להר"ס חלחזי לא שהוא סובר ח"ש שהאמת אחר רק סיוכן ח"ך שלא הושגו דבריו בעיניו להעתיקם ושימלא מי ומי שיחשור להשיג עליו ולסעמיד את הדבר על דבריו [ויותר נראה שחשור מדבריו בזה בהעתיקה או בדפוס] והמקום ב"ה ידן גם אחתו לכף זכות - לכן העיקר הוא בזה כעדותן של המקובלים הרבנים הג' הג"ל שסדר ס' הזהר הוא מהגאונים הקדמונים שה' כל ס' הזהר בידם בלעז מיד רבנן סבוראי והמה ה' בידם מיד האמוראים ז"ע רק הגאונים סדרוהו על סדר הפרשיות [ובדרך השאלות לרב אחאי גאון שהוא מסודר ג"כ על סדר הפרשיות והרי שסידור הזה היה ישר בעיני מי מהגאונים] כמו שהוא עכשיו לפנינו לעינינו וא"כ יתכן להיות שכל גאון סידר את סדר בראשית בסדר אחר מפני שנמלאו בס' הזהר הק' כמה התחלות בדרשותיהם לפסוקי בראשית ומדרשם של הגאונים להשגיח על התחלת הספר שיכא כעין הקדמה בהתחלת ספר שימלא רבא להגאונים [הקדמונים] ובהתחלת ספר מקה וממכר לרב האי גאון ובהתחלת ספרו משפטי שבועות שמתחיל בו לאדם מערבי לב ומה' מענה לשון בו' יעו"ש וכשנבאו לירי המדפיסים נוסחאות שונות הראום להגדולים דעירם וגדולי ק' קרימונא וזולנאך דלח בחרו בלוחו הסדר שדפס שם שגאון להם מיד גאון אחר מהגאונים דבחר רבנן סבוראי יוחר משארי נוסחאות של גאונים אחרים משום שמתחיל בו בריש כורמנותא דמלכא בו' ומה גם דמלת בריש הוא ר"ה למפרע רבי' שמעון בן יוחאי כמש"כ בדפוס וזולנאך בהג"ה בלאחרי התחלות החגיג יעו"ש והגדולים דדפוס מנוכזה דלח שאחריהם נמשכו כל שארי הדפוסים הסכימו לסדרו של גאון קדמון אחר :

וישראל יחא לפלא בעיניו על דבריו כללו להימלא

שינוי בסדר הדברים משו"ס חזי מעתיק לפניו דברי הר' חיד"א בספרו שם"ג חלק ב' מש"כ בענין הגמ' ירושלמי כהנא' קדושין כ"י ראיתי כחוב בירובלמי בהלכתא רבתי בכחובה אחר מס' ע"א וכלשון סה ראיתי שכתב הסמ"ג עסין ט"ה ובירושלמי דהלכות רבתי ראה מורי רבינו יהודה וכו' ודברי בירושלמי שכתובים חוס' כ"י ובסמ"ג הגו' שתי הלשונות הם בירושלמי דקמן פ"ב דמוכות כנראה שה' להם סדר אחר בירושלמי עכ"ל ובדלח' שגם סידור הגמ' ירושלמי בלפנינו הניח לידי המדפיסים הראשונים מיד חזיזה גדול או גאון קדמון כי על מה ולמה ישנו מדעת אלמס את סדרו וא"כ יתכן וודאי להיות גם ס' הזהר הק' דכותי [דבירושלמי] כי כמה יגרע ערכו דס' הזהר מהירושלמי וגם אפי' לעיין מושג חלו מואלים במס' בנח קמא (ק"ב ע"א) ח"ן סדר למשנה וגם אפי' לעיין תורה שכתב חיתא במס' פסחים (ו' ב') ח"ן מוקדם ומאוחר כחורס וכנא' בנח (קט"ז ס"ב) תנו רבנן ויכי בנסוע

רק מלת הקדמה לבד אבל לא שילא סדר זה ומלת הקדמה מהתנאים והאמוראים והגדלה לע"ד כזה בחבתי :

ואחרי כתיב את כל הכ"ל עלה על דעתי לחפש באוצר הספרים שחנני הי"ח ברוב רחמי וחסדיו לקנותם בכסף מלא מימי עולמי חולי קדמוני בענין זה מי ומי מהמחברים או חולי כחבו הפוך דעתי ואכניסם במאזני השכל והאמונה לפלס איזה מהם יצדק ביותר כדרכי מעורי בכל תשובתי שלא לישא פנים אלא להאמת בלבד ולא מלאחי מאותם שבידי רק ג' מחברים שדברו בזה . א' . הוא הרב כו' ר' שאל בהקדמת ספרו כסא דהרסנא הנספח לספרו פשמים ראש שכח בענין חזר הזכר יען ילא מן הכלל כל הספרים הנודעים לנו מחברים מחכמי התלמוד . להביא הקדמה עם ספרו כו' וחולי הוא בעין פתיחתא הנמלאת במדרשים . ובא אחר ושינה בו לקרותו הקדמה עכ"ל . וחולי גם הוא כיון לכל אריכות דבריו דלעיל אלא שקורר הרבה במקום שהיה לו להאריך וכמו שהתחיל שם על קיצורי דברו שכד"ה . ב' . הוא ה' מ"ק בספרו בן יוחאי (סוף מעשה קב"ט נד ק"כ) ולא חדש בזה מאומה אלא שגנב ושם בכליו את דברי בעל כד"ה הכ"ל בלא הזכרת שם בעליו על אותן הדברים אלא שהחליפם בשינוי לשון . ג' . הוא ה' אליקים המילואהני בספרו ראב"ה בהשגה רכ"ד (דף י"ט ע"ב מדפי הספר) והוא הזכיר לקויות כד"ה הכ"ל כדלוי לאדם ישר לכתוב דבר בשם אמרו (כי הוא הראשון שעמד בזה) ולבו ראש הרבה חכמה בזה ודברים ישרים שנמלאים שם מה שחישרו) גם בעיני המה זה שכתוב שם דבר ברור אללי שהיה ככללו לא ה' מסודר כלל מפי מחברו כמו שהוא עתה לפנינו על סדר הפרשיות רק אחרים סדרוהו ככה כמו שבידתי במק"א ולכן גם בעיני ההקדמה לספר הזכר לבי אומר לי כי שדברו מאמרים אלו דווקא להקדמה לס' הזכר כוונתם היתה להודיע בתחילת הספר גודל קדושתו ורוממותו של רשב"י ועוזו נוראותיו של ר"א בנו ותלמידים בדרך רוב החכמים שנפטר בעליהן והבאים אחריהם מודיעים בהתחלתו גדולת המחבר ומביתו ובאשר כתובתו בכל הקדמה הזכר ראיתי שכך הוא דרך משל בדף הראשון ע"ב אר"ש אלעזר ברי פסוק מילך וכו' ואחא אליהו ואמר לי רבי כו' ר"ח ור"י כו' חולי באורחא וכו' ר' שמעון נסודא דבולגא וכו' ע"ס . ר' אליעזר כו' חולי וכו' ורבי אבא בדה' וכו' בעי למשען לחמרא כו' שמעו חד קלא הקיפא וכו' שמע קל ענפין דאילגא וכו' ע"ס כל הענין מדף ה' עד ח' ר' שמעון כו' יתיב וכו' וודאי אכפי שכינא אחיין וע"ד פניאל קרינא לבו וכו' חולי הסוא פלסופא ואחגייר וכו' אלעזר הכ נבוצא חד לבא וכו' פתח ר"א ואמר וכו' ע"ס מדף ח' עד י"א ר' פנחס כו' שכיח וכו' שמענא דיוחאי חבנא וכו' נפיק נסירו דקיק וכו' [ר"ל ר"א ב"ד שמעון] וגסיר כל עלמא וכו' לפריין אחיין ובפומא דחדא מנייכו פתחא חדא וכתיב בגויה דכא בר יוחאי נפיק ממערחא ור"א ברי' וכו' פתח ר"ס בפקודין דאורייתא וכו' אימא ברי קמי' דר' פנחס דהא וכו' נעלי' ר"ס וגשקי' וברכי' וכו' אחא ר"פ וגשקי' וכו' ולבחר נסיר כל עלמא וכו' ע"ס מדף י"א עד סוף ההקדמה נמלא שמן דף ראשון ע"ב עד סוף כל ההקדמה הכל מדובר בו מקדושת ורוממות גדולה רשב"י ובנו וחביריהם עד כאן הדברים מהם' ראב"ה מה שגמתי שרבו בעיני משום שהמה כדברי דלעיל אלא שהוא האריך והרחיב לפרש ביותר :

וזולת דבריו הללו סמ' בא [הראב"ה] שם לכלל כעם ומרבה דברים על מדפיסי מנומנה ששינו את **לסדר** של מדפיסי קרימנא ולובלין חוללנאך ואני בדעתי

הכ"ל עומד שבודאי דבר כזה לא סעמידו על דעתם בלבד בלא שאלת חכמי דורם ובהם האשימם וגם הרעיש ברכה על מה ולמה התחילו בדברי ר' חזקי' הכ"ל וגם למה לא כתבו מקודם מלת בראשית ואני ב"ה מלאחי מענה בדברי דלעיל שעל כסילים כאלו שהמה החזיקים כיון גאון המסדר וממילא לא התחיל במלת בראשית כדי לבדר את הכוונה הזאת אלא שדבריו מספיקים לדון לקב זכות לאותו הגאון המסדר את הסדר הנדפס בדפוס קרימנא ולובלין חוללנאך שטעמו ונימוקו עמו ואנו בשפלותנו קמנו לדון לקב זכות גם לאותו גאון המסדר את הסדר הנדפס בדפוס מנומנה מיהו סודס [הראב"ה סמ' הנז'] במקל' שיכול להיות שמדפיסים דמנומנה ה' לסם כתיבת יד כזה וגם כשאר דבריו דשם יהי לו את אשר לו וחדות לעיון ב"ה שהי' בעזריו לעמוד גם בזה במלכ ה' שר בעיניו ית' ובעיני כל ירחיו כיו' אלא שלשון ושם ההקדמה הוא מירי המדפיסים דמנומנה כדבריו דלעיל בהסדר הדבר וכעקרי דברי בעל כסא דהרסנא הכ"ל ושנח וסוד' להי"ת שהי' בעזריו להסביר היעב את הדבר ועמדנו [לפי ראות עינינו] על מזב הישר והאמת גם בזה ומריביו טרדונו לקודש ולחול לא יכולתי להשיב לו לפי שעה רק בזה ובראות הי"ת בעתות הפנאי לא חמנע א"ע מלהשיב לו גם על עוד אותן הפרטים שבמכתבו חף שבמחמי נגמרו לגמרי מה להשיב לו גם על כל מה שזכר במכתבו מ"מ אין לי פעת שום פנאי להעלות כל אשר בלבי בכתב ובראות הי"ת אקיים בלא נדר גם להנעמתי הזאת :

אלא כה דברי ידידו אור"ג שניאור זלמן דובער הכוונס פ"ק רובענא הכ"ל :

תשובה ב

בעזרהי יום ר' י"ג לחורש סיון שנת התיכ"א לפ"ג פ"ק רובענא יע"א .

שלמא תנינא להמופלג הנגיד חו"ג כו' . . . :

המובז הושיט לי את סתב רוסע"ל וכתוב בתוכה ריבוי השואות חן חן והחזקת טובה על שהרחתי א"ע בתשובתי שהשבתי לו בחורך העבר שהארתי את עיני ועיני הששכיל השואל בו ומבוקשו עתה סמני להשיב לו על כל אשר שאל סמני במכתבו דפאו :

תשובה

כבר כתבתי לו בסוף תשובתי דלוי שאני ערוד מאד בלימוד תוס"ק בשיעורין תנידין דילי ומוספין להלכתן וגם להשיב לפעמים למרחקים לכל השואלים כי דבר ה' זו הלכה למעשה וגם מוטל עלי ערדא דמתא אמנא לדחותו לגמרי ג"כ חייני יכול וכדי להראותו שהוא ספין וחשוב בעיני לכן אשיב לו הפעם עוד על פרע אחד שבמכתבו הכ"ל והוא אדות כס' זס"ר אע"פ שאני יודע מה שאלה היא זו שאס' ה' נקרא בשם אחר ה' בואל ג"כ טעם על אותו השם וא"כ אין לדבר סוף מ"מ הנני מעתיק לפני רומע"ל מה שכתבתי מכבר בחבורי שעל ס' זס"ק אגב אורחא ולמשן כבוד רומע"ל אכניס בתוך דברי דמכבר תוספות מרובה על השיקור ובאריכות קלה - ברעיא מהימנא הנספח לספר הוואר בסדר נשא (דף קכ"ד ע"ב) והמשכילים יזכירו כוונת הרקיע בכהי

ובדומה ע"ל - ובס' מאור עינים לה"ר עזריה מן האדומים
בחלק אמרי צינה (פרק ב') כתוב בזה"ל :

והנה מלאנו לבבותינו בקליים בדיעות הפילוסופים
וג"כ מטעם לזכותם כנראה במאמר הזהר שהביא

הרב ריקאנטי פרשת חוקת וז"ל אשר אין בה מוס דא
מלכות יון דאיון הבנין לארחי מהימנותא ופי' הרב
הנז' ברמזו אל פילוסופים קדמונים לאריסטו הגויים
בקלם דבריהם לדברי רבותינו אשר זכר ג"כ ויכללם
בפרשת בראשית פסוק להט החרב ע"ש [ובקונטרס
חולדות ר' עזריה הנז' (דפוס ווילנא תרנ"ו דף ד'
ע"ה) לה"ר יו"ע ליפמאן זונן מביא בשם ספר נוסח לופים
(שער ע"ג פי"ג) וז"ל בהחצוני בדברי התורה כו' אמנם

אחרי למדתי והקרחתי וכמעטונים חפשיה מחבורי
זולתנו מהאומות אשר כן שבתו לראות מה ידובר בה
בחזים ובספרי הקודש אז נפקחו עיני שכלי וכו' וכן
תוכל להקיש ביתר החכמות כו' ע"ל [אך מה שסיים
שם היו האומרים לרע טוב נו' ע"ל הפריז על המדה

בלשון מגונה לננות תורחיו הק' בלא שארי חכמות בשם דע
ואין זה כלל חלילה כוונת הגבי' אך חלוי בנוף הספר שם
כתוב כהוגן ואינו חתה ידי לבוש עיוני בו וז"ל הכוזרי שני ויכוח
רביעי) ה"ד אברהם ככן חיריני אשר ילק מים ע"י
כמוהר"ר ישראל סרוב מתלמידיו של האר"י זלה"ה כו'

מילא ספרו [שער השמים] על כל גדותיו מרחיות
וסבדות הפילוסופים חרשים וגם ישיגים כו' ואין פרק
ואין דף עמוד אשר לא ישא את שמוחם על שפתי
והוא ז"ל כתב (במאמר ב' ספ"ו) וז"ל תביע ותראה

כי הרב רמ"ק ישתמש מהעטות הפילוסופיות לקיים
ולפעמית האמת המקובלת כאשר ראנו עושה עם מאמרי
אפלטון והנמשכים אחריו במה שיאמת האמת המקובלת
ע"ל ובס' קריה נאמנה לה' שמואל יוסף פי'ן

מווילנא דבריו בשבחי הגר"א מווילנא (זד קל"ה) כתב
בזה"ל אהבתי העבודה אל התורה ברה וילדה [בלבו]
את האהבה לכל חכמה וידיעה ולא זו מחבבת ולהנות

בהם כפי אשר מלא כהוב בשפרי ישראל וסרב החכם
המשואר הרופא מוהר"ר ברוך משקלאב בהקדמתו לספרו
אקלירוס אשר העתיק והדפיס אפש קאבו בהאג בבית
הולך את חכמים יחכם (תק"מ) מעיד על רבינו אלי'

לאמר וכזה בסיותי בק' ווילנא המעטירה אלל הרב
המאור הגאון הגדול מ"ו מאיר עיני הגולה ההסיד
המפורסם כמוהר"ר אלי' נר"ו בחדש עגת תקל"ח שמעתי

מפי קדוש כי כפי מה שיתאר לאדם ידיעות משארי
החכמות לעומת זה יחסר לו מאה ידות בחכמת התורה
כי התורה והחכמה נלמדים יחד וכו' וזוה לי להעתיק
מה שאפשר ללשוניו הקדושה מחכמות וכו' וישועטו

רבים ותרבה הדעת בין עמינו ישראל כו' ע"ל ומכיון
שכתוב בס' הפרדס להרב הגר"ר ארי' לוי עפשטיין האבד"ק
קאצינסקער (דף ה' ע"ה) בשם כתבי האר"י שכמו
שהגלגל מתגלגל בכל רגע ורגע ואינו עומד על מקום

אחד כן בכל רגע הזה"ק מתהפך פירושו וכן בכל עולם
ועולם מתפרש כפי' אחר ע"ש באריכות ע"ל ח"כ וודאי שיש
ויש לחוש הרבה מאוד שכתבה בלתי נפשו של אדם
להבין היעב מאמרי ח"ל שסב' זוה"ק ידרוש מעל ספרים
הנ"ל ובסרבה ספרי גדולי ישראל נועקים ככרוביה של

זו יאריכו מאד ומאד העתקה לבגים גם דבילוג ובקיצור
וראיתי איזה ספרים קדושים נבנו רק על יסוד זה לאשר
איסור לימוד זה [ולדוגמא נעלמא הנה ז"ל ס' משפך

זרק הנספח לחללים (אות מ"ח) ומה מאד ראוי לכל
יורא וחרד לדבר ה' בלא לחקור ולדרוש בעיניו חמונה
דסייע ללמוד בספר עקידה ובבבל פיקרים ובחוכה הלכות
שער היסוד וכיוצא שיראם לעיין וללמוד בהקדמות ח"ן

בהאי חיבורא דליך דאילו "ספר הזהר" כו' דעתידין
ישראל למטעם מאילנא דחי דאילו "ספר הזהר" כו'
יעו"ש ובס' תיקוני הזהר צדים הקדמה אחרת (בדפוס
קונטרס) הוא ריש דף י"ז ובדפוס המשטרס בדפוס
הוא ריש דף י"ג) בראשית נו' כתיב והמשכילים יחירו
בובר הרקיע כו' מאי בזהר אלא כד עבדו האי חיבורא
אסחכמו עלי' לעילא וקראו לי' "ספר הזהר" כו' יעו"ש
וח"כ אין לנו וודאי לחפש עוד טעמים על מעשי העליונים
המפורש טעמים שם רק דאעפ"כ אכתוב לו קלם
הסבר הקרא [מלת והמשכילים ומלת יחירו כהר] לפי
דרם ה"ז וממילא יובנו ביתר גם דברי ה"ז עמנו :

דהנה שבעה דברים נמאליס המרחיקים את האדם

מלימוד ס' זוה"ק [ור"ל הסהרות שבו] (א)
והוא השיך גם לכל לימודי תוה"קן היא ערדת הפרנסה
ובכללה רדיפות אחרי המותרות שהי"ה"ר מטעה להאדם
עד שהוא סובר שהמה הכרחיות ושאר סיבות ומניעות
העולם שאי אפשר לשורטם וכמה ניירות לא יכונים ולריבין

לזם השכלה מרובה להיות ממחשבי שבר מורה כנגד הפסדה
כו' כדאיתא במס' אבות (ריש פ"ב) ובמס' בבא בדרא
(ט"ה ב') ולהיות הכס הרואה את העולר כדאיתא במס'
אבות שם (משנה ט') ובמס' תמיד (ל"ב א') כי הלא

עינינו הרואות שמהם אלקים שהמה חכמים מחוכמים
בכל עסקי העולם (כפארדאליקטס וקופלעס כו' כו')
ובכ"ז הילך הרע מתחכם עליהם ביותר ויותר ומעורר
עיני שכלם ומטעם בטעיותיו עד שהמה כנכסחים בשקו

[וז"ל ס' שה"ז החדש בחלק א' מערכת יוד (אות קטן קט')
הרב מוהר"ר יחזקאל מקאזמיר כו' כי מימי נעוריו פרש עלמו
מעניני עוה"ז לפיות עובד ה' בלאת ופיתם ה"ה הרבה קדושי
עליון ובכל כחו מחר א"ע במסירות נפש על כל דבר וכל
מניעות העוה"ז בלא ה' בעיניו עד כי זכה ויכה את הרבים וכו']

ובקונטרס שאלמות דהגאון רבינו חיים מוואלאזין בכ"י
וועתה נדפס קלם דקלם מקונטרס זה בווילנא בסוף לוואת
הג"ר יחזקאל אבד"ק אה"ו המהגר ס' שו"ת כנסת יחזקאל

וכן נדפס קלם מאותו הקונטרס בספר שערי רחמים
כתוב וז"ל סיפר לי [הג"ר ר' יואל מאמטשיסלאו ששאל את
רבינו הגר"א ז"ל אודות פרישות השיב אם הוא עקשן
יליה ודברי הגר"א בזה מאירים ככוכבים ולריכים אריכות

רב לבארם אבל הקיצור הוא שריבין להיות ערום ביראה
כדאיתא במס' ברכות (י"ז א') וע' פרש"י שם ומשכיל
עמוד איך לעמוד נגד סילר הרע המתליא לפניו כל מיני
מניעות מלעסוק בתורת ה' ע"י עיני עוה"ז ולעמוד

בנסיון גדול הזה (ב) הוא השיך בלימוד חכמת הקבלה בלבד
והוא שחכמת הקבלה מיסך שייכת לחכמת הפילוסופיה
כי אחיות פנה במקור מקורם וכאשר כתוב [בחולדות
סרב יס' מקדניא נד"כ] לימודי אפלטון והפלוסוף הם משני לימודי

חכמת הקבלה כו' וז"ל הרמ"ב [ר' משה בווארלי] בהקדמתו
לפי' ספר יצירה והעבודה חכמת הפילוסופיה
האלהיות נעולם במפחה הקבלה עוד כתב הרמ"ב כפי'
הנז' (בקונטרס כ"ד דף ה' ע"ב) בדפוס בוראדנא שנת

תקס"ו) לא יכנס שום אדם בזה הפרד"ס בלא עיין
בחכמת הפילוסופיה כי האלקים חכמת הפילוסופיה
נקשרת בחכמת הקבלה כמו שלכתה כנחלת ע"ל - ובס'
רחבי"ה [שהכתבתי בחשובתי הנוקדמת] כתוב בזה"ל :

שחכמות העוסקים בהנדה חכמה דברים טבעים ומה
שאחר הטבע בדומה קוראין בשם פילוסופיה כו' וזימי
הקדמונים היתה הפילוסופיה והקבלה נמודים ואחוזים
יחד חתה מסיס האידות והסודות בטעלם גדול ושתי
החכמות כלל היו שורות זו לזו והומכת יד חברתה
כנודע נוספרי חכמי ישראל וספרי פיתוחהרש ואפלטון

מוכח שהי' קדמון ומשניה ולכפי' ראיות על זה חלילה ותלילה כי אז שהיו עוסקין בזה בדורות הראשונים אבל עכשיו בדורות הללו שאלוהים המה מאוד בדעתם זכרם להאמין בהשגחה הי'ת ואם עוד ח"ו יעיינו בזכותם וראיות יתפקדו ח"ו ש' ביותר כאשר נעוה"ר נראה בעליל ח"ו לנו שכן עלתה בימינו וגדול כים שגר שונאי ישראל בזה שמחמת שהגים בספרי החקירות ע"ז יתפקדו ביותר כי מחמלה הולך מעטה חותם ומקיתם ללמוד בספרים אלו ומענה בפיו שהוא לשם שמים כדי לידע היטב ויתברר השגחה השי"ת ע"פ ראיות ובנידור גמור שלא יהיו אלא כספק ולבסוף לא ישיגו חורחות חיים ונשלו מאד ומעשים בכל יום בזה ע"כ למען כבוד יוצרנו יח' יחזיק ח"ו וזה בנין ואח' הסרים למשמעתו מן עיון בספרים כאלה הם מלכזביר בא וראה מה שכתבו רבותיו בם' כלי המורה ובעל לקח המחקר בם' משנת חכמים שלפיקך ניתקן לבוס יד על עינים בשעה שאזכרים שפע ישראל הלא דבר הוא וכלומר אמתו לא נרצה לתקור ולדרוש איך ה' קדמון איך הוא יחיד ומשגיה רק אלו מחמלים בלי שום ראיה שה' אליהם ה' אחד ואין אלו רואים להסתכל אלה ואלה להביא ראיות על זה רק בסתם מאמרים אלו ע"פ עכ"ל המ"ז שם עוד כתוב שם (אח"כ קמ"ד) מסיים הרמב"ן הק' שם בזה"ל ואני מזהיר ומזהיר למי שירצה להיות ממי שנאמר עליו וזרדיק באמונתו יהיה ואינו חפץ חלילה להמנות עם הנאמר בזה בנים לא אמן בם שלא ישתדל בחקירה זאת מפי הספרים מפי רוב המדברים בענין הזה וכו' עכ"ל. ובחולדות יס"ד מקנה"ר (לד' כ"ה) אל התחכם הרבה בחקירות אלויות למה חשובים כי מי שיש הידיעה כמלה לבשר ודברים להב' הרבה וקצין מכאוב גדולי בחכמים והפכים לגדולי הכופרים והעקרים משני העולמות גם יחד ואף כי לאיש אשר לא התמללה עליו דעתו כי כלל גדול הוא שכאשר לבטל דת חסד האמונה נדקה בן למחלוקת התשב לבטלה כו' עוד בם (לד' כ"ו) הרפ"ה יבקש מספרי הרפואה והאמונה מעוקרי ישראל והדורש דברי אלהים מספרי פלוסופיה כדורש החיים בניה הקדמות והמפגש שה"ך ע"פ דעה פלוסופית מבקש האמים בין החיים עכ"ל כי בפלוסופיה נחשבו הרבה והרבה דברים שהם נגד חורבנו הק' ונגד אמונתנו ואריבין לוודקן להשפיע כמש"כ בביאורי הגר"א מוילנא ליו"ד (ס"ו קצ"ט סק"ג) ואף שם"כ קריה נאמנה (לד' קצ"ב) הדפים ה' שי"פ חגיגה שכתב אליו ה' רנ"ס ק"ב שהכתים את דברי הגר"א כללו שלא ילאו מאתו מ"מ דבר פלא זה בעיני הלא הוא עלמו הביא בם (לד' קצ"א) שיו"ד של הגר"א נדפס ע"י בניו ותלמידיו הר"מ והר"י ובחשבו אחס בן תלמיד הגר"א (ב"ד קס"ב) כינס בחוהרים כללו הרב הגדול בחורה המקובל המפורסם מוה"ר מנחם מענדל פו' הרב הגאון מוה"ר ישראל כו' וא"כ איך גדולים כאלו יזייפו דבר שקר על שם רבם דברים שהם כנגד דעתו ולא יתיראו ממנו שלא יעשו ממרומים על זה כי הלא איתא במ"ס חולין (ז' ב') גדולים לדיקים במיתקן יותר מנחשין וגדול שבחלמדי הגר"א הוא הגר"א מוילנאזין בזכרו חת שם רבו כנו' היו מזדעזעים כל חבדיו כמש"כ הוא עלמו בסוף הקדמתו לביאור רבו הגר"א על ספרא דלנישואת ומכש"כ שארי תלמידיו וגם לו יבא כדבר מכתב הג"ל הע"פ שתלמידיו ובניו היו רחוקים מאד ממדריגת רבם הגר"א בכ"ז לאו קטלי קניה באגמא הם וגדולי ישראל כמה ואין לבטל גם את דברי טעמן בנקל בל קך ומת גם רק לאפשי נגדא לאפופי להגדולים המרובים שכבר קדמום בזה

ומי שאין דעתו שלם כראוי והגון לזה יוכל הרבה לעשות גם בה בעצמה וז"ל הר"ר משה טטריל צפירשו ל'ס' יצירה [קונטרס ו' דף ב' עמוד א' דפוס הוראדנא שנת תקס"ו סביר] איז משנה החכמים המקובלים שלא ראו ללמד זאת החכמה המפוארת בפירסויא אבל שמו כל מנחםם להעלים כי זאת החכמה לא תחכן אלא למי שהוא יך השכל והסברא ולזאת הסיבה נקראת קבלה שהיא הפלוסופיא הטורה ויטורך האדם שרוצה להשלים נפשו בזה החכמה ויחקיק לו איפן מניחותה שלא יפנה להפך כדי שלא תפסל נורתה כו' עכ"ל [ומתחלת דברי הרמב"ם שכתב איז משנה ב' שלא ראו כו' בפירסויא כו' נראה שזו להיך בעד רז"ל חכמי החז"ל ורבנן סבוראי והאנאים הקדמונים ולאפוקי הרעומות הרמב"ם שהארעם עליהם במ"ג שג' (פירק ע"א מחלק ראשון) שכתב שם בזה"ל מאומהם ח"ן מוסרין סהרי תורה אלא ניוען וחכם חרשים היא היתה הסיבה להפסק אלו הפרשים העלומים מן האומה ולא תמלא מהם אלא הערות קטנות ורמזיות בזה בתלמוד ובמדרשות והם גרגרי לב מעטים ועליהם קליפות רבות ועסה העשקון בני אדם כולם בקליפות הסם וחשבו שאין חסדיו לב בשום פנים כו' עכ"ל הרמב"ם שם ורמב"ם בכל דבריו שפיר' לסי' הראש כח וגבורתו בזה ואיך שלא נפסקו הפרשים העלומים ונחקיקים הבעתה הסי"ח כי לא תשכח מפי זרעו (דברים ל"א כ"ח) ויבטי' (נ"ט כ"ח) לא ימשו מפ"ך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אחר ה' מעשה ועד עולם ופעל זה סמכו רז"ל ולא זכר רמב"ם את שם הרמב"ם להדיא איך במציג עליו משום גידול כבודו דהרמב"ם] וע' בכל הקדמות מדרשו' לספרו עין חיים ובאחרים לנכנס לטייל בפרדס שגרים ס' מקדש א"ך והקנינו מדברים הוא שלמי שאין לו כח לעמוד צהיכל המלך ממס"מ הקב"ה יזיק לו חמת הקבלה מאד שיבא לידי כפירה חו"ש בחשבו שהוא חכם גדול ואין שום העדר מנידו לו אסור לעסוק בחמת הקבלה חז"ל כשהוא מובטח שאש"פ שיראה לו כמה בפיקוח ודברים תמוסים יאמר בלבו דרך משום חסרון שכלו איני משיג ולא בחו"ש בהדבר עלמו יש בן פקוק ולזה באש"פ מזה ללמוד חס"ק כיון שמחמת חקירותיו לא יפול ממנו שום דבר מזה אפי' מזה קלם שנקלות ואחרונה תתלבב לבו ברשפי אש בעשותו מזה ה' ע"י למד זה כשיחלה בחסרון ידיעתו המקומות שאין מובנים לו ואני בשפלותי ארסיק קלם בזה שהלא מודמן לבזה עומלי תורה גם לגדולים מנוינים שמה דברים שבימי נעוריהם לא הבינום ולא ירדו לעומקן ולעת זקנותם האיר ה"ת את עיניהם גם עד שמה מתמיהים על עצמם איזה ה' שכלם אז בימי עלומיהם כמו כן יוכל כל אדם להאמין בעוד כמה דברים שעלם גם ולא הבינו עדיין והמה מוקפים בעיניו בעבור עמלו בעוה"ז ואיר ה"ת את עיניו לעתיד לבוא ואז יבינו לאשרם ובמס"ב צאריכות ענין זה בעל ס' שו"ת טוב"י בהקדמה קטנה לספרו לל"ח [דפוס סדילקאב] וזה ג"כ מגדר ההשכלה להיות מושל ברוחו ולהכיר שכל ערכו (והרביעי' ד') [היא ג"כ שיכח לחמת הקבלה בלבד הוא שלא ירסו לעלות אל ה' לעסוק במעשה בראשית ובמעשה מרכבה עד לאחר שיעבור על האדם ארבעים שנה ללידתו לכל הפחות וכדליתא במס' חגיגה (י"ג א') אבחי לא קשאי יעו"ש וז"ל מהרש"א בחז"ג שם מכאן חשובה לאופן חשיבים שבדור הזה המגלים כל ימיהם בחמת הקבלה גם בילדותם כו' ולפי הנראה שחכמה זו נוגעת בלמעלה ממעשה בראשית וממעשה מרכבה ויותר ראוי להסתירם ולא לגלותה

פלוסופים נמורים וימיהו דברים כלפי מעלה ונעשים שוואים אל החורה ובשמוע המון עם דבריהם כרעים גורמים על החכמה שסם המות בתוכה והדיפך תמלא בחכמי השכל מנחמת בלימוד הפילוסופיא הוא להעמיד אמונתם עכ"ל - אבל עבר איתא במס' סוכה (מ"ה ב') ראיתי בני עליה וכן מופיעין כו' כי האמת הוא שסם המות שבתוכם המה ביותר ממון הטוב שבהם ומי ומי הוא בדורות הללו שהוא במדרגת החז"ל ר' מאיר דליתא עליו במס' חגיגה (ע"ו ב') ר' מאיר אבל תחלה ושרא שיתלא לברא כו' ר"מ רימון מלא חוכו אבל קליפתו זרק יעו"ש ויכנס א"ע בשכנה גדולה הזאת את כל חלקו לעוה"ב ותלבד זה הלא יש כמה סלכות בתלמוד הצריכות לחכמות חיצונות ושרפואה [וכבר לקח ח"ו כנ"ר שמעון סג"ל ענין אחר מן ספר רפואות שנלשון אר"ע (לחטיין) והאריך עליו פלפול מהג"מ וחוספוח דמס' נדה ועסה משיגהם תבונה ברורה לענין שאלת נשים כי צריכין לזה להיות בקי בחכמת נוחה האברים לענין סחור וספרהודור כו' איך שאברי האשה מתהלכים בשימיותה ושלח את תשובתו זאת להגר"א אבלי מ"ץ דוילנא וכתב לו הג' סג"ל רב תורה וחזות עבור בירור הסלכה הסיח] והיכן להעלות על הדעת לסויה כל ימי חייו על תוחן החכמות ואימתי יעסוק בתלמוד וז"ל הקדמה ס' ח"א וברי זה דומה למשל שהביא בח"ס לשיטתו שמוכח את האדם שמחילה מחייב ללמוד כל דיני החורה ואח"י לך לחקור איך לעבוד ה' ולא יכלה ימיו כו' ודומה לזה לאחד שלמד איזה שנים מלאכה חייט איך לחתך חיתוכים של בגד והאיך לחפור וכשכבר למד סיפכ כל מלאכתו נפל בדעתו הלא אי אפשר לחפור בלא מחט ובלא מספרים לחתך ושמה לא יכיר לו מספרים ומחט והלך ללמוד מלאכתו ואח"כ שמא לא יכיר לו חוטים ולמד לעומת פסחים וכו' ה' מבלה כל ימיו עד שהוקץ ומח ומעולם לא זכה לחפור בגד כך כו' יעו"ש וז"ל הגאון ר' אליעזר אשכנזי בעל ספר יוסף לקח על מניחא אפטר בספרו מעשה ה' במעשה חנות דשם (פרק ל"א בדפוס ויניאזה שנת שמ"ג הוא בסוף דף פ"ו) שאחרי אשר עלתה בסכמת יעקב לברוח מעשו הספצ ללכת אלל לכן ראה הקב"ה ויוכה לכסוריו על סיחי' מתמיד בדעתו כענוה ובאמונתו יחי' שלא יתעסה אחרי אמונת לכן ודעותיו הנפשות כו' וזאת לו המראה הזאת מן הסולם להיות משל דומה אל הסנה - באלהיות שמו שהשגת האלהיות אמנם חס"י ס' הסביות ובאמונתם שכן השפלים יושגו העליונים ויבטו בהדרגה וקאחם ישיגו בעיון דעות אמוניות כרע וחבריו שוכנס בשלים ויאל שגולם וקאחם יאבדו כאלישע אחר שקץ בגביעות לכן הראה לו הש"ת כהולם הסוא שהוא מוצב ארצה בשפלים וראבו מגיע לעליונים - והראה לו עוד כי השתמשים באותו הסולם קאחם עולים למעלה וקאחם יורדים לשלל וכל זה הראה לו כדי שיזהר שלא יבא נכשל באמונת לכן ודעותיו הבטילות ושיהא נזהר בסיבות משיין בענין ההשגות הדוחקות להשיג האלהיות ולהראות לו שאותו הסולם הוא ברומו על ההשגה באלהיות אחר שהא' ה' נצב עליו שהוא ענין אלהיות כו' יעו"ש כל דבריו בזה - איך מי שצטות בעלמו שגם הוא מנני עלי' נלרכין לו לזה הרבה השכלה לברור מספרי הפלוסופיא והחקירה את האוכל מעט מהפולח המדויים בהם עד אין קץ וסכנת הספסד לאמונת ה"ת ולכל חוס"ק מרכבה וארובה הרבה יותר מחקות הרוח כירוח לסבין ביותר לשמק כמות רז"ל בסה"ז ושאר אגדות ומדרשי רז"ל וס' [גם היא שייכה ללימוד הקבלה לבד והוא] שבהמת הקבלה עלמה רשות הנזק גם

לגלותה כו' עכ"ל וז"ל כי' בעל ס' שו"ת שבות יעקב
בספרו עיון יעקב שם דברים שהם מחזקים בדכש וחלב
מדמה לדכש וחלב שהאכל הדכש מהם גורם ההקאה
והשלשול בדכשיו במשל (כ"ה) דכש מלאה אכל דרך פן
השבעו והקאתו רק מעט מהם הוא טוב למאכל כן
סחרי חורב אין לעיין וללמוד בהם יותר מדאי רק
כראשי פרקים בעלמא וכן קצתו בהגדות אלו עכ"ל
ובראשית ההקפה בדבריו הללו תמכתי עליהם ואמרתי
שאין להם כוח שחר דלחכי קאי אש על האדם והזמן
שאין ראוי להם עדיין אז גם ראשי פרקים אין מוסרין
לו ואם באדם הראוי (שהוא חכם ומבין מדעתו)
וזמן הראוי הן אחת בהם אז המוסר לו לא ימוסר
לו רק ראשי פרקים אבל הוא עצמו ודאי שעליו מוטל
החיוב והמלאה לעסוק בכל כוחו בקביעות גמור בכל
חכמה זו וכדליתא שם (י"ד ב') תנו רבנן מעשה ברבן
יוחנן בן זכאי כו' ור' אלעזר בן ערך כו' לא כך
שנית לבס' ולא במרכבה ביחיד אלא"כ ה' חכם ומבין
מדעתו וכו' מיד פתח ר"א ב"ע במעשה מרכבה ודרש
וירדש אש מן השמים וסיכמה כל האילות ששדש כו'
נענה מלאך מן האש ואמר הן הן מעשה המרכבה עמד
ריב"ז והשקו על ראשו ואמר ברוך ה' אלו ישראל שנתן
בן לאברהם אבינו שידע להבין ולחקור ולדרוש
במע"מ כו' אשרך ח"א שאלעזר בן ערך יא' מחלוק
כו' וכו' מלאכי השרת מתקבלים ובאין לשמוע כבני
אדם שמתקבלין ובאין לראות במזמזמי חתן וכלה וכו'
יעוש"ס וכו' לפניהם שה"ר ר"א בן ערך חוקר ודורש בעלמו
במע"מ אך אח"כ נתייבתי שהלך אחרו והוא במה
שסיים בדבריו וכן קצתו בהגדות אלו וטונתו על
גדולים כמוהו שכבר מלאו כרסם בגלות החורב בש"ס
ופוסקים אך אולי איננו הוא דאע"פ אנפשיכו [לשון
הגמ' בחולין] שהרבה וסרבה יש לחוש לזה מזה"ס כחב
כן וכן . ויתא במה"ע"א (ה' ריש ע"ב) לא קאי איניש
אדעמא דרבי' עד ארבעין שני וסגר"א מוילגא בדיבורו
לישע"י (ה' י') כתב ושני חלקי החורב הלכות והגדות
נאמר עליו לכו לחמו בלחמי ושחו ביון מסכתי והגדות
נקרא יין שכל הסודות גנוזין בהגדות ויין הוא סוד
וכמע"כ לעיל דזהו מע"א חז"ל [שבת קכ"ב ח'] עד ארבעין
שנין מיכלא מעליא מכאן ואילך משתא מעליא וז"ס
ב"ק (ס' ב') מר אמר לי' לימא מר שמעתתא ומר
אמר לי' לימא מר אגדתא ח"ל אשכול לבס' משל למה
סד"ד לאדם שיש לו שתי נפיש אחת ילדה ואחת זקנה
וכו' ומעשה יחנן בחינת הילדה וזקנה שבתשל דומה
ג"כ למשל כלכות והגדות דזה ראוי לילד עד מ' שני וזה
לזקן אחר מ' שני וכו' יעוש"ס וז"ל סגר"א שם (ו"א י"ב) יונק
עם איש שיבה הוא בחור שבהורס חלק העגלה ליונק וחלק
הנסתר לאיש שיבה במע"א עד מ' שנין מיכלא מעליא
וכו' עכ"ל שם ומכנה מפורשת היא במה' אבות (פ"ה)
משנה כ"א) בן ארבעים לבינה וכהנו המפרשים משום
שאי שכלו . של איש בקנת שלימות וישוב ולשון הרע"כ
שם בן ארבעים לבינה שלאחר מ' שנה שהיו ישראל
במדבר אחר להם משה (דברים כ"ט) ולא נתן ה' לבס'
לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה
עכ"ל וע' חו"ט שם יעוש"ס . אמנם במדרש שמואל די
אזיזיה כתוב שם בזה"ל [על הא' דליתא שם בן
ששים לזקנה כו'] ואין ספרים דגריסין בן ששים לחכמה
וסעד לזה קרא דכתיב ביששים חכמה כלומר כאשר
כגיע לששים אז כגיע לחכמה ואף כי לפי גירסא זו
לא פליגי אהרדי כי מה שאמר לזקנה הכוונה לחכמה
כי אין זקן אלא מי שקנה חכמה וטעמיהו זקן ז"ה
קנ"ה ועל כרוב ימים ידברו ורוב שנים יודעו חכמה

וכשכגיע לכן ששים אז הגיע לזקנה ואז קנה חכמה עכ"ל
המדרש שמואל הו' שם והוציאו החו"ט שם והוסיף בזה שכן
כתב הרמב"ם"א ובהעד (חוב"ב י"ב) ביששים חכמה וטעמיהו
בן ששים עכ"ל ואני בשיפלותי אומר דגרסא זו נראית ביותר
דכן משמע לבס' חכמה דמס' חגיגה כ"ל אחתי לא קשאי
יעוש"ס ומש"כ רבינו הגדול סגר"א מוילגא בזה יש לומר
דקאי על מדרשים ואגדות גלילים אלא בגוונים בהם
סודות החורב ובראשיתו ממסכת בבא קמא כ"ל ודו"ק
הענין בהגדה דשם שאינה אלא ענין דבר נגלה לפי
פשטותה מיהו נלמדך ליישב דהא דבר ידוע הוא זה
דבינה הוא יותר גדול מחכמה וכדליתא בספרי סדר
דברים (פיסקא י"ג) אנשים כו' ותיקנים כסופים כו' איזו
חכם ח"ל המקיים חלמודו כו' חכמים דומים לשולחני עשיר
כשמביאים לו לראות רואה . וכשאין מביאים לו יושב
והוא . גזון דומה לשולחני חגר כשאין מביאים לו לראות
מביא משלו ורואה יעוש"ס ובמפרשי הספרי והובא זה
בפרש"י שבחומש [אלא שכתבש גרס"י שם שכתוב שם
חכמים כסופים וזהו ט"ס וז"ל אנשים כסופים כו' וכמע"כ
בספרי שם יעוש"ס וכן] וזר לאברהם נדפס נוסח רש"י שם
היטב אנשים לדיקים כסופים . חכמים וגוונים כו' יעוש"ס
ובסוף הקדמת ס' החכ"א ומבין שכתבוא בן ארבעים כבר
זכה גם לבינה ח"כ מה הוא זה דכשגיע לששים יזכה
לחכמה בלבד הלא לפי זה ה' ז"ל להיפך בן ארבעים
לחכמה וכן ששים לבינה ולפלא שלא הרגיש בעל מד"ס
והחו"ט בזה וז"ע אבל אפשר שזה הכל לפי מה שהוא
אדם ולאחר שזכה האדם בשנות עלומיו שטברו עליו
להיות בקי היטב בפשטון של הדברים אזי יכנס לפני
ולפנים להבין פנימיות החורב שזה חסוד מאוד להמקום
ב"ה ולבריותו העליונים והוא מבני עלייה ומזומן לכת
שליבת כדליתא במס' חגיגה (י"ד ב') ופרש"י לכת שליבת
של כתות סיוענות לפני השכינה עכ"ל [ושמעתי מפיו של
החורני בדברי ר' זלמן ממאהלוב שהד"ל ה' דרכו מימי
עלומיו לקנות לשלמו כל ספרי המקובלים שגודמא לידו
לקנותם ולאחר אהביו ומקורביו על מה ולמה הוא לו
לקנותם הלא גם אינו פוחחם ללמוד או לעיין בהם והשיב
להם שהוא מבין את הספרים הללו שכשזכרו ה"ה
לכגיע לימי הזקנה אזי דעתו לעסוק בהם בכל כוחותיו
ושגם עשה כלתה נפשו להם רק שלא כגיע זמנו עדיין
להם עכ"ד ואח"כ לפת זקנתו כו' באמת ברי' נפלא
בספרי מקובלים בנייר מפורשו לספר"א ומקוננתו קדמת
הזכר וגם לולא שנתפרסם לו השפה רח"ל ה' בדעתו
לחבר חיבור נפלא בה"ק כאשר העיד עליו שאר הר"ש
לוריא נ"י בהשפעה שדפיסה בריש ס' קה"ז סג"ז
וזהו ג"כ מכלל ההשכלה להכיר את ערכו כנ"ל ולדעת
אימתי נאם לו חכמה הזאת והוא נאם לה . וזה"ל [היא
ג"כ שייכת לה"ק גרידא] היא היינו שנמלאים בה' אה"ק
ובס' המניד להרב"י ובעוד ספרי מקובלים הרבה דברים שבהם
נגד דינא דגמ' והפוסקים שפורש בהם וראשונים בספך
לגמרי והלכנו הפוסקים בכה מהם עד שכתבו ופסקו
בכל מקום שהזכיר הק' חולק על ס"ס להדיא אזי
אנו סומכים רק על ס"ס כמו שמנזאר במגן אברהם
ריש הלכות תפילין (ס' כ"ה סק"ב) בהם ס' שו"ת
הרב"ז וס' יוחסין כו' . וב"כ בשו"ע בגרס"ז ולדאי
שם (סעי' כ"ח) יעוש"ס . והטעמים והדברים ש'
הזכיר והמקובלים ילאו מחמתם לתרבות רעה לגמרי ככת
הש"ס המומתים מפי הרבה גבורים בחורב ובחסידות
כאריזת מן הדורות שלפני פנינו ובעל כן ילאו לנגדם הרבה
גדולים הו' ובראשם הג"ר יעקב שפורע בחיבורו לניית
נובל לבי . והג"ר לבי אשכנזי בעל ס' שו"ת חכם לבי
ואחריו בנו סגר"ר יעקב רב דעמדין המפורסם בספרי
הגר"ע

שיחשורו הקליפות נגדו לפחותו ולהחטואו לכן יזהר שלא לבא לידי תעל אפי' שוגג שלא יסי' להם שייכות זו לכן לריך לזהר [גם] מהקלות כי הקב"ה מדקדק עם כלדיקים כחוט השערה [ב"ק (ג' א'')] כו' לסור מרע - א' - לזהר בכל דקדוקי מלכות ואפי' בדברי חכמים [בזאתו מלכות דרבנן המבוארים בגמרא ופוסקים] שהם בכלל לא חסור [שבת (כ"ג א'')] כו' יעו"ש בכל מה שהאריך בזה שם וע' בספר שומר אמונים להרב הנ"ל (דף ע"ו) שכתב את כל זה בשם הארי' עמנו [ואולי משום שדרכך כלל כל דברי הרה"ו הם מדני המופתק בחס"ק הארי' זללה"ה] ועוד כתוב שם וכל מי שיבא לבטל אל החכמה הזאת בלי תשובה ומעשים טובים לא יבטל לעולם אל החכמה ולא יבין אמתותה כי מלאכי חבלה מבלבלים מחשבתו דלא יישל לאחר דלאו איהו דילי' לכן התי יתן אל לבו כי לא נצרך האדם לעשות רעו"ו רק לעשות רעו"ו יורו ויתנצח בארי להקין את אשר עוות בעוונותיו קודם שיבטל ללמוד בזה החכמה ויקבע את נפשו בדקדוקי המלכות והסבוגות טובות ובחסידות ויזהר מאוד שלא יבטל בעוונות שאדם דש בעקבו"ו כו' יעו"ש"ה בכל אריכות דבריו בזה ויועטם לנפשו הסבורה וממילא מוכן שלכיות ירא שמים אחיחי לריבין לזה השכלה רבה לפי זמנו ושעתו ולפי מקורביו ואנשי מקומו להשכיל נגד כל העיטובים והמניעות שבטולם - הקי"ור מכל דבריו הנ"ל שאם ימלא ארצה איש פרטי או ארצה אנשים מלויים שנקבצו בזה כל הו' מעלות הנ"ל בתבליט השלימות כראוי וכוונן אזי וודאי שעליהם תחול חומר משכילים כי הלא הםה המשכילים האמיתיים בדכתיב בירמ' (ט' כ"ד) כי אם בזה יתהלל המתהלל השכל יודע אותו :

ולדל פנימיות החורג יתרנו קושיות עד אין קץ מה שאי אפשר ליישבם ביטוי על מכוסם בשום ענין ואופן ורק ע"י חס"ק מתיישב הכל שפיר - וז"ל הרמ"ב בפירושו לט"י (בבב"ב ע"ב) ז"ל החכמה לא יערכנה וזה וזכוכית ועיני' דגברא דאמרי ל' דא חכמתא את זכית וכלא'ים ים מדעשים רבים בתלמוד שלא יובנו בתחקר האמת אלא בחכמה הקבלה כו' עכ"ל ומאירות עינים היא זו וגם מאירת פניו כי לתשכיל אחיחי חין שמחה כהחרת השפיקות כחובא בספרים בשם מאמר החכם והחורה נקראת אור בלשון הקרא במשלי (ו' כ"ג) כי נר מלוא וטורח אור והח"ה העוסק בה [וגם המחזיק] הרי הוא כהחורה עומה ועדיף מינה וכדאיתא במס' מבות (כ"ב ב') אמר רבא כמה עפשא' הני אינשי דקיימי מקמי' ספר תורה ולא קיימי מקמי' גברא רבא כו' מיהו מנבד קושית הראשונים אהא מדאיתא בפ"ק דקדושין (ל"ג ב') מפני לומדים עומדין מפניה לא כש"כ וכרי דתלמיד חכם אין לו קדושת ספר תורה עומה וקשיין הני תרי מימרות אהדדי הנה ים להרניש בזה מדאיתא בגמ' ירושלמי מס' חגיגה (פ"ב ח"ך הלכה א') וברות רבה (פ"ס ס' ו') ולא כן תניין מניין חיק הספר עם הספר מילין אלישע בזכות תורתו וברי דת"ח לא נתבטל לספר עומה אלא לחיק הספר ומאליו מוכן דהספר ים בו קדושה ספי מהחיק והנראה ליישב בדבריו דלעיל בשם הספרי ורש"י בפ' החומש הנ"ל דהכל לפי מה שהוא אדם דאם הוא חכם בלבד שאין לו אלא מה שלמד מרבו אזי הוא פחות מקדושת ס"ח אבל אם הוא גם נכון שיש בכחו להבין דבר מתוך דבר ולחדש ולפרש הסורה אזי הרי הוא בקדושת הסורה עומה ועדיף מינה וכלל לפי כח החידוש שבו [שוכ נדפס]

הגרי"ע המרובים ואני בשפלותי בראותי את דברי הגר"ח מוולאזין בהקדמתו לביאור הגר"א על ס' הוזהר קצת פ' בהעלותך ושלה שכתב שם בזה"ל : ואשר מרגלא בפומי דאנשי שבאיהו דייס מחולקים חכמי הספר עם חכמי העלה הוא מחמת שלא הבינו לפרש דברי הוזהר הקדוש לאחיותו כי איך אפשר שיהא דרך הסתרי מחס"ק מחולק עם הנלה [אך כס אין כתוב זה בשם רבו הגר"א רק בדברי עמנו אלא בראיתי אח"י בס' עליית אליהו להר"ר העשיל (דף י"ח ע"ב) במעלות הסולם אות קמן ו' שכתב בזה"ל ונדע מה שאמר ח"ו הנ' מוזהר"ה בשם רבו הגאון שהוצי' אותו מחולק בשום אופן עם הגמ' ורק שאין יודעין הפ' בזה או בגמ' כו' יעו"ש באריכות קצת ומה גם שהגר"א המהדר ס' שו"ת בנין שולם וס' בית יחקק בדני קבוע וס"ס האבד"ק פיקטין וסבאלק בספרו מגן ולינה ספי"ג (דף ל"ז ע"ב) כתב ג"כ בזה"ל וכן קבלנו מרבינו הגדול הגר"א ז"ל שהחליט לאחר שהסוד האמיתי יסתור הדין המוסכם להלכה הפסיקה ע"פ דרכי יסודות הסורא המסורה לנו רק שאחרונים לא ירדו לעומק חכמה הזאת שבאמת חרוכה מאדן מדה וגו' עכ"ל ומכיון שגם רב גדול זה העיד כן בשם הגר"א וודאי שנאמרו דבריו (שהוא רב המחבר לש' תנן ולינה מלבד מה שמתעתי מאו כן - עכשיו ראיתי מפורש כן בס' שה"ג החדש במערכת ספרים) [וז"ל אשר הנחלים של המדרש (בנראית רבה פ"ו) על עובלת חכמה של מעלה תורה] וכמו שהאריכו המפרשים ג"כ שאין כפסע שוחר להסוד רק משונים יחד עכ"ל אחתי בכלל הזה ויגעתי ומאחתי בעזרת חכמן דעה ית"ש להראות לכל (בספרי מ"ב ה' י' ש' ר' ה' בראית מוכרעת ומוכרעת חין שאין המקובלים סותרים כלל להס"ס ופוסקים בשום מקום הן בליטות והן באגדות וזה לריבין הרבה השכלה ולולא שחר וביטוי של הס"ח לא ה' זה כלל באשרי וביכולתי - וס' [עיקר שייכה ג"כ רק לחכמה הקבלה חס"פ שאלה היא שייכת גם לנגלות הסורה אבל לא כל כך כאשר היא לעיקר גדול בחס"ק] היא מש"כ בכמה ספרים שחכמה הזאת תובט מפי סופרים ולא מפי ספרים וז"ל הרב הג"ל יוסף אריגאס המחבר ס' שו"ת דברי יוסף בספרו שומר אמונים בריב ויבנה שני (בדפוס זאלקווא שנת התקכ"ו הוא בדף י"ז רע"ב) האמנם מפני שלמד אותה מתוך הספרים ולא מפי קבלת הסופרים לא נמלט מכמה כפיקות וקושיות בדברים עתיקים כו' עוד כתוב שם (ריב דף י"ח) כי באמת אמרו הקדמונים ז"ל שהחכמה הזאת לא ניתנה לידם מפי ספרים ומלמדים אלא כי אם מפי החכמים חיים וקיימים עכ"ל הס"א שם ולמלא מקובל כאמן איש מפי איש עד אליהו וכו' לטוב זהו יקר המציאות והשכלה מרובה לריבין לזה לדרוש ולחקר ביטוי עד שיוודע לו רב בזה ולהבין אחר כך מעמנו את הראשי פרקים מה שמסור לו רבו כמ' - וסב"עית ז' [היא שייכת להלכות לימודי כל חלקי הסורה הקדושה אך ללימוד חס"ק היא מוכרעת ביותר] ובאמת היא הראשונה במפורש במקרא מלא בס' הכלים (ק"א י') ראשית חכמה יראת ה' וכן כתוב במשלי (ט' י') תחילת חכמה יראת ה' גו' - ובסוף קבלת (י"ב י"ג) הכל נשמע [ולשון הכנה כהא דאיתא במסכת נרכות (דף ע"ו א') שמע בכל לשון שאלה פותח] את האנשים ירא ואף מלכותי שמו כי זה כל האדם פ' שרק בזה תלוי כל מיני הלכות של האדם בכל אשר יפס וז"ל גדול המקובלים מהדור בהקדמתו לספרו ען חיים : איני סומך משביע בשמו הגדול ית' לכל מי שפלו הקינערים אלו ליו"ו כו' לטור ולקרב ראשית הכל יראם ה' ולהשיג יראת השגשג כו' וכו' ודאי

מאירים הם דברי חזקה וכן הוא אומר מלות ה' ברה מאירה עינים וכו"ל כי נר מלכות וחזקה אור לכל נאמר פתח דברך יאיר עכ"ל המדרש וכדי שלא ימנעו מי ומי שיכדו מלכס לאמר פילוסופיא קדומה היא זו או שהוא הסופי מן הסוק ממעשה איש ממנוס וחזקולותיו כמו שנמצאו בלמה צעור"ר מי ומי שכדו מלכס לאמר שהמלאכו ר' משה דיליאון מדעת עצמו וחלה חוחו בחילן גדול רשכ"י וחבריו וחלמיו לכן שמו מעיד עליו שהוא חורח אמת מהתנאים - כנוראים ז"ע והיא היא :

ובעיקרי דברי הללו יש לנו חומך מחכמי זמנינו איש מליון ומפורסם בעולם וכו"ל ה' יו"ט לי פמאן זונן המוכחים דבריו בספר ראבי"ה שגם הוא עמד בזה (בהשגה רכ"ד) למה נקרא ה' זה בשם "זהר" וכחך שהעטם הוא מפני שהמקובלים היו רגילין לנתיח את פצרי הקבלה בלכס בשם חור או זהר או ביהר וכדומה מהלשונות המורים על לשון זה כו' עכ"ל אמנם כלשון היו רגילין בו הוא תפל מבלי מלח ותכלין וקירר הרבס במקום שה' לו להאריך ובאחי אחריו ומלחתי את דבריו בסד"ש ומה שכח על זה הראבי"ה עצמו בהשגתו עליו שנקרא כן משום ההחלח דפוס קרימונא ולזילין חוללכך שבכולם מחזילים בעסוק וסמכילים יחירו כזהר כו' יעו"ש באריות לשונו אין דבריו מוכרחים כלל כי מי יכירה לנו לומר כדבריו שכתבם בחלק חמישי שלו דשם שם' יחזקאל הוא מאותן המדרשים שנקראו על שם המקראות שזכרו בראש אותן המדרשים שמה הוא מאותן המדרשים שכתבם בחלק שלישי שלו דשם שבעבור שהמדרש עוסק בעין אחד נקרא על שם איהו בענין וא"כ כיון שציקר ה' הזכיר נבנה על יסוד חכמה הקבלה שעליה הונח שם אור או זהר ככל דבריו דלעיל [ופלגון הבחי הגמ' במס' סוכה (כ"ח א') דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן היות דאבי ורעא יעש"כ] לכן נקרא בשם זהר ואין צדי ספרי כל ה' זונן לעינינו כו' אך לפי מה שמוצא ממנו גם' ראבי"ה אין הכנה הראבי"ה עליו נהשבת למאומה והלדק בזה עם זונן וזה גם דהא רשכ"י עיקר מרא דס' הזכיר הוא אחד ממארי דתחיתין ורבי' דרבי' מסדר המשניות ופולס לא נקראו המסכתות בבסם רק על שם ענינם ולא על שם ההתלהם כמו מס' ברכות שבת עירובין פסחים וגם מס' ביצה לא נקראה צפי הראשונים רק בשם מס' יו"ט ע"פ ענינה וכן מס' זבחים לא נקראה צפי הראשונים אלא בשם שמיטת קדשים רק העדקים של הש"ס נמצאו על שם החלוחיות וצוהר חמישי על הראבי"ה הזה הלא הוא עצמו כתב שם בשולי הגליון מאמרי הבבלי והירושלמי והמדרשים המדברים מענין העוסקים בחכמה זו שהם מבח שלישי וספניהם מאירים בו שעליכם כיוונתי בדברי דלעיל וא"כ איך לא עמד לו שכלו בזה עד בעשה מהעיקר טפל ומתעפל עיקר ואול בחר איפכא [ואולי בלבו גם בזה ידי זר הוא פמוציא את ה' ראבי"ה לאור הדפוס בלשון כודה במקלח בדבר אל הקורא שצריש הספר ולא חסא הודלח פיו קמנה מהעולח עדים (זו קרוב ללישנא דגמ' בבא מיעא ג' א') ומגללים עליו את הכל והעיקר בזה הוא ככל דבריו דלעיל ותו לא מירי בזה : מאת אי"צ זרכין בערר החונס פ"ק דובענא יע"א בלחמיו"ד הרב חזקיהו ו"א מרבים סמטה ר' אברהם שלמה זל"ס ס"ה מ"ז דק"ק אנושישאק יע"א .

גימור

בשכ"י

נדפס ה' היכלי שן לשרב כו' ר' שלום דוד ממעזריטש נ"י וראיתי בו שגם הוא נ"י דרך בדרך הזה בהפחיתו של וסנאני כרעם שמתלתי לי חבר בזה יעו"ש ככל אריות דבריו בזה וחרוזה גחת] וכחכב נקבלת (ח' א') חכמה אדם האיר פניו גו' וזש"כ בלוח ח"ו צריש המלה המורה לעמיד הוא בדברי הס"ז הג"ל שלעמיד לבא יאר ה' פניו בזכות עמלו גם בזה כזהר הרקיע וכדכריב בליוב (ל"ד י"א) כי פעל אדם ישלם לו ובארח איש ימלאנו ובחללים (ס"ג י"ג) כי אתה תבלם לאיש ממעשהו ובאמת בעיקרי דברי הס"ז הג"ל כן איתא במדרש חללים רבתי (מחזור י"א) שבע כחות הן שהן עתידין לעמוד לע"ל לפני חי וקים קב"ה ואיזה היא הכח שמעלה שבהן שמקבלין פני שכינה זו כח ישרים שלאמר ישר יחוו פנימו ובחוב אחר אומר ישנו ישרים את פניך ד"א ישר יחוו פנימו חלו שבע כחות כל צדיקים שכן כחכב וסמכילים יחירו כזהר הרקיע כו' יעו"ש ובמחזור ע"ז וכן איתא צווקרא רבה (פ"ל ס"ו ב') ועוד ויפה כתב בזה שם היפה האחר אלא משום אריות דבריו בזה איני יכול להעתיקם פה אבל דבריו בזה מתוקים מדכס גו' יעו"ש וכן איתא בספרי סדר דברים (פיסקא') מקרא והנכם סיוס כטככי השמים לרוב וע"ש בספרא דבי רב להג"ר דוד פאדרו ז"ל זה שכת"י קירר בזה הכה גם בנתי ירושלמי מס' חגיגה (פ"ב) קיררו רז"ל שם ג"כ בזה ואחיה במאן דאמר שזבע שמחות את פניך שבע כחות של צדיקים לעמיד לבא יעו"ש ובזה יובן סיג דמשו"ה נקראו גם ספרי כל המקובלים בשם אור וכיוצא בזה ספר הכסוד [ל' נחניא בן הקנה] וס' קרנים [לקדמון אחר] וס' החרה [ל' יוסף ניעקיליא] וס' אור יקר [להרמ"ק] וס' זכרי חמה [ל' אברהם אוליא] ואין לנו ספר יקר הערך נחכמה זו יותר מספר הזכיר סק' משו"ה קודם שנהגלס ונתפשט ונחפרסם בעולם ס' ח"ז [ורעיה מהימנא] קראוהו איזה קדמונים בצס מדרש יסי אור [ויס מהס שקראוהו בשם מדרשו של רשכ"י על שם עיקר מחברו] מעטם זה אבל לאחרי שנתפסט צדי כל ס' ח"ז [ורע"מ] שכתוב בו להדיח בשמים ממעל קראוהו בשם צהר ח"כ מי ומי יצא אחרי המך מלכי המלכים הכורה עליהם לשנות מאומה וחע"פ שאנו מולאים במס' בבא מיעא (פ"ו א') הקב"ה אומר כך וכלהא מחיפחא דרקיע אמרי לא כן ואמרו מאן נוכח נוכח רבה ב"י כו' יעו"ש הזה זכו רק לענין דינא משום שכבר יסד סמך מלכו של עולם הקב"ה בעלמו וכעבודו הגדול בחוס"ק לא בשמים היא וע"ד דאיתא שם (ג"ע ב') גבי תגורו של עכנאי בדברי ר' יוסטע אבל לענין אחר בקריאת שם ספר קדוש ובפרטיות היכא דמסתבר פעמי' דמשום דמלת זכר סמך בהקרא למלת משכילים דזהו לכחות שלא ישנה משום בן אדם בלחכמה הזאת צריכין משכילים בדרך כל ההשכלות המובחרים בכל דבריו דלעיל [אם לא שישכיל לכל הפחות להכיר את ערכו ובדבר שאין מובן לו יחלה בחסרון ידיעה עצמו שאז רשאי האדם ג"כ לעסוק בחס"ק] וזהו גם טונח הס"ז (דף ל"ג ע"א דפוס אמשטרדם ודפוס קובע"י) כד אית בישראל משכילים דאחמר כהן והמשכילים יחירו כזהר הרקיע דא דאחרי ספר הזכיר דידעי למפלח למאריהו כו' יעו"ש ואולי נכלל בדברי הס"ז הג"ל גם סא דמשום זה הסכימו בשמים ממעל לקרותו בשם זכר דאיתא במדרש חללים מהו פתח דברך יאיר

(3)

תשובה ג

בעזה"י יום א' י"ז לחודש אלול שנת ה'תר"י לפ"ג פ"ק נ"א.
להרב הסאור הגדול בו' שלום וברכה.

הגיע לידי סכתבו בפעם בפעם והנה ברך

לקחתי על אורות הסמיכות שנתחדע לו
איך שפסקוני גדולי ישראל המוצ' רק"ק ויילנא לו
יושיבנו שה"ת יברך גם לבת"ר שיוצאי חלציו יעלו
סעלה סעלה בליסורי נפ"ת ופוסקים עד שיהיו
ראוים להספך מנרולי הדור להוראה בישראל בו'
ומה שהתנצל לפני שאין ספר מטפחת ספרים להנר"ע
בידו וגם לא בעירו ואין לו להשיג לקנותו כי הוא
יקר הסציאות ובתוך הקרו ודרשו אתריו גילה לו
אחד שהכסי ארץ הקדושה התריסותו לספר זה שלא
לעין בתוכו ע"כ דברי בת"ר :

תשובה

הנה אני לא שמעתי מעיני חרם זה ואינו מאמין את זה
ומדברי הג"ר חיד"א בספרו שם הגדולים וממה
שראיתי באזה מקומות למש"כ החיד"א בגליון הוצר
דפוס ירושלים חו"צ ג"כ לא נראה כן הרי כמה פעמים
הביא שם לדבריו כמו שמיאין לכל ספרי גדולי ישראל
וכן בספרו שם הגדולים חלק ב' (מערכת ג') הזכיר ג"כ
לדבריו יע"ש ודרי שראונו ועסק בו ואולי הסומע שמע
ועטע שמע שחשבי אה"ק הסירו מעלמם הסגנחה צם'
זה משום שאין בידם לתרן קושיותיו או שאינם רואים
לבלות את הזמן ה"ק שפנתללות על זה וכדי שיה
יבואו על ידו לפקפק בדברי ס' הוצר הקדוש והלדק
אחס בזה משא"כ מי שחננו ה' ליישב כל קושיותיו לאחר
הגיעה והפעל ומכ"ש למי ששאל על קושיותיו אדרבה
האורס לריכה לבחצש כי בדורו של הגר"ע זטקללה"ה
שאו היו מתרבים וכוללים כח האורה ש"ל יכו'
פעמי כל המעשים רעים שבשולם הכל נגד דת חס"ק
ותלו ח"ע בעשותם שכם' הוצר אז כי ספרו המעפחה
כקולורין לעינים ובחנת סמאנים בתחבשות למכה עריה
שנו ובעוד חיבוריו השפילם עדי ארץ וגדי לחוק דת חס"ק
ה' כמוכרח לחצר בן משא"כ עתה שכבר ב"ה שקטס
הארץ מהם ספר זה הוא כנחש הנחשפת פעם מהם
רבינו עליו השלום [ע' חולין ו' סע"ב ו' ריש ע"א]
שבעותותיו הרבים נמלטים חוזה קלי הדעת המכחישים
בתחיל לקחת דברים שבספר הוצר ע"פ ספר זה
ומוספים מהם עוד על דבריו לדבר סרה על כל ס'
הוצר סק' ומזה המה צאים להכחשת הגמ' הקדושה ואח"כ
המה מכחישים גם להושב"כ וא"כ לשי העת ולפי הזמן
ולפי ראות עיניו אין לנו מזה גדולה מזו לגדור נדר
ולעמוד בפרץ בכל כוחותינו בהסתחלת ההכחשה להראות
לכל שואל איך שדבריו ס' הוצר הקדוש מיוסדים על
חדי פז ושגם הוא תורה אחת ככל תורתנו שבפ"פ
כדי שלא יתפקרו ציורת ואם לא נועיל למי שכבר
נחפך ונעשה מכבר אפיקורס גמור אבל למי שהוא
מוסח על כפי הסעיפים והוא עומד בערך מחלה על
מחלה ודורש אחרי האמת בהשכל לאיש כזה ודאי הוא
שנועיל בעיניו כי חפך חצרה אית לי אמרו רז"ל
בתם' כתובות (ק"ט ריש ע"ב) ומכפרת ידנו על הכלל
כולו ועזה מבורר במכתבו דמר שיש לו לער גדול ממה
שנתקיים בר' פלוני דמחמו לשון הקרא דשופטים (י"א ג')
ויחלקנו אל יפחז אנשים ריקים וגו' שכלל סעודה ג'

של שנת קודש צאים כמה לר' פלוני ושותים ושמחים
כשמחם בית השואבה וממלאי שנת גם קודש תפלת
ערבית המה מדליקים את הפ"א שלהם ומעשנין אותה
וכל זה הוא לבת"ר למורה רוח אך לא כי' בידו למורה
בהם משום דאולי ישיבו לו שהמה אומרים שמבדיל
קודש ומבואר בש"ס חו"ה (ס' רל"ט סע"י י') או
שהם סומכים ח"ע על ס' תשובת גינת ורדים ופרה
ששן המונח בגאר סיטב (סס סק"ג) וכשכא אללו מר
אחיו הגדול בשנים ממנו וסוף אים לתרן ובקי במדרשים
ובזכר ידוע גם לי מזה כמה פעמים ששאל כה"ר
ממני לקושיותיו שעל ס' הוצר והציע לפניו את אשרו
הזה והראה לו אחיו הג"ל חו"ה לדברי הוצר האומר
בזה ובחלתה בראשית ההשקפה שמה לבו מאור בדברי
הוצר כללו אך כשם עיניו בהם הוקשו לו הרבה סי'
ואין לו לפני מי לגלות מלפניו לבדו זולתי לכן העמיד
והפציר ממני השפל ערך לגלות לו את סגרה לענ"ד
בזה. ע"כ חורף דבריו בקולור גמור ובשמיני לשון
לגמרי וסגנו להשיב לו כפי אשר יורוני מן השמים :

ע"ד קושיותו במש"כ הוצר בראשית בדפים
קרימונה שבידו שנת יע"ש הוא בעמוד מ"ג שדבריו
המה נגד הגמ' ולא חשו לו בזה הפוסקים הנכ ז"ל
הוצר (דף י"ד ע"ב בזהרי קטנים) מאן דאוקיד שרגא
במשפך דשכחא עד לא ממו ישראל לקדושה דסדרא
גרים לנורא דגיכנס לאדלקא כהאי נורא עד דלא מנא
זמניכוו חר דוכחא אית בגיכנס לאינון דקא מחללי
שבתות ואינון דענושין בגיכנס ליימין לי' להסור דאוקיד
שרגא עד דלא מנא זמני' ואמרי לי' (ישעי' כ"ב)
הנה ה' משלטך עלמלה גבר וגו' לנוף יליפך לנפה
כדור אל ארץ רחבת ידים בגין דלאו יאות הוא לאדלקא
נורא כד נפיק שבתא עד דמבדילי ישראל בללותא
ומבדילי בכוסא בגין דעד הכוא זמנא שבת הוא וקדושא
דשבת שליט עלנא ובשעתא דמבדילין על כסא כל אינון חילין
וכל אינון משריין דאחמנן על יומי דהול כל חד וחד יחוב
לאחרי' ופלאמי' דאחמני עלי' בגין דכד עאל שבתא ואחמנן
יומא קדש אחרער ושליו בעלמא וחול אחרעי משלמות'
עד שעתא דנפיק שבתא לא חייבין לאחריכוו
ואף על גב דנפק שבתא לא חייבין לאחריכוו עד
זמנא דאמרי ישראל ב"ה המבדיל בין קודש לחול
כדון קדש אסתלק ומשריין דאחמניו על יומי דהול
מחערין וחייבין לאחריכוו כל חד וחד על מערי' דאחפקד
עליו בו' וכל דא כד בר' נב חלליק שרגא עד לא שלימו
ישראל קדושה דסדרא אינון חייבין דגיכנס מלדיקון
די שלימו קדושה דסדרא אינון חייבין דגיכנס מלדיקון
עליכוו דינא דקב"ה ואינון מקיימין על הכוא בר
נב כל ברכאן דקא אמרי נבואה ויתן לך חללים מעל
הסמים ברוך אתה בעיר ובדרך אתה בבדס עכ"ל הוצר
ובגר"ע בספרו מעפחת סמית לקחת מדבריו הוצר
הנ"ל ואח"כ כתב בזה"ל חס גרסה כסותר דבריו בעל
תלמודיו שעל פיו אלו חיים באומר דהו אמרי המבדיל
וסלחין סלחי וכן נפסק בס"י רל"ט ולא חששו לו
גם האחרונים שראו דברי סה"י וכן דין שאין חוששים
לו בדינים ופסקי הלכות לא להקל ולא להחמיר וחו
קשיא דהא לא בני דלא חלליק מקמי כתי ודאיתא
בתלמודא קס שמעא חלליק אפוקא משרגא לאבדולא
ח"כ איך אפשר זה עכ"ל בגר"ע ודרי שגם בקוביות
זאת כבר הקדימוהו הגר"ע ובגר' ידוע דרך הרבים
שצמים קדמונים לאחר על כל דבר שבוחר כבסותר
לדברי הגמ' דהוצר פליג על סגמ' [ובדרך זה דרך
כאן העיטור ספרים להרב בו' ה' רחובן כהן דין דק'
טאדנאפיל

טארנאפיל] וכן כתב הא"ס בכמה מקומות ואחריו
 המקדש מלך בהרבה מקומות אבל אין זה דרכי וכמש"כ
 בתשובתו האחרון בשם הגר"א מוילנא ז"ע והבא המק"מ
 יא"ל למשכנו"י נפש' אדברי הזוהר וכחז לקדושה דסדרה
 קשה דלקמן אחר עד דמבדיל ישראל בכסא ובסוף
 הלשון חזר ואמר עד דישלחו קדושה דסדרה וכן בפרשה
 פנחס אחר עד קדושה דסדרה משמע שהזכר חלוי בקדושה
 דסדרה ובס' זוהר חמה תירץ דשרגא ראשי להדליק
 אחר קדושה אבל להדלקא נורא דהיינו להדליק אש
 לחבשיל לריך להמחין עד שיבדיל על הכוס עכ"ל
 והוא דחוק שגם ברישא אחר מאן דאוקיד שרגא גרים
 לנורא דגיהנם להחללקא בהאי נורא הרי שהזכיר שרגא
 עם נורא וקאי אשרגא אלא נראה שמהגוס ה' להבדיל
 מיד על הכוס אחר בקדושה כנהוג בקצת קהילות וכפי
 זה הכל קדושה א' והבדלה על הכוס שאינו מברך על
 האש עד שמבדיל קודם על הכוס ואז מדליק הנר
 לברך על האש כו' ובס' מגן אברהם סי' רנ"ט כתב
 בשם דרכי משה ח"ל וזוהר בראשית כתב עונש גדול
 שלא להדליק עד אחר שהבדיל על הכוס וכו' ובעל נפש
 יעשה כן שלא להדליק עד אחר קדושה כלומר אחר שמבדיל
 על הכוס סמוך לקדושה כמנהגם דאל"כ קשו דברי
 מג"א אהדדי אי נמי אם מדליק אחר קדושה מדליקים
 עליהם את הדין ואין מקללים אותו אבל למטה ימחין
 עד שיבדיל על הכוס וזש"כ בנין דלא יאות וכו' עד
 דמבדיל על כסא ופי' למטה מן המזבח עכ"ל המק"מ
 וס' מ"ק בספרו ב"ח (מענה ה') גנב לעקרי דברי
 המק"מ וכתב שם בפליהם ושם בכליו על שם עלמו
 וכן גנב לחירונו של המג"א וכחז על שמו ועוד יש
 לערער עליו הרבה בזה אלא שאין ראוי להאריך אבל
 תמיהני על בעל המק"מ איך נעלם מאתו משה מפרשת
 במסכת ברכות (נ"א ב') וגמ' ערובה (שם נ"ב א' ב') בית
 שמיא אומרים נר ט' והבדלה ובית הלל אומרים נר כו'
 והבדלה ובגמרא שם לא נחלקו ב"ש וב"ה כו' ועל הבדלה
 שהיא בסוף ט' וא"ר יוחנן נהגו העם כב"ה אליבא
 דר' יהודה יעו"ש וכן נפסקה ההלכה בטוש"ע אור"ח (ריש
 סי' רנ"ו) סדר הבדלה יין בשמים נר הבדלה וא"כ איך
 כתב המק"מ שמקדש מבדיל על הכוס ואח"כ מדליק
 את הנר לברך על האש וכתב שכן נהוג בקצת קהילות
 ואני איני מאמין אם המג"א תמצא גם קהילה אחת
 בישראל שינהגו נגד הגמ' והפוסקים ואולי כוונת המק"מ
 שנהגו בקצת קהילות להבדיל על הכוס חיבה ומיד אחרי
 סדר קדושה ובדינא דגמ' והפוסקים אלא שלדעתו הזוהר
 פליג אב"ש וב"ה וסגמ' ולפי זה אולי גם הבא המק"מ
 לפי שיטתו שבמקומות אחרים דזוהר פליג אמנהגם והגמ'
 אבל לענ"ד זהו דבר זר ורחוק מן הדעת מאד [ומה
 שהביא המק"מ רא"י לדבריו וכתב ח"ש הזוהר וחול
 אחריו וכו' ואע"ג דנפק שכתא לא תייבין לאתרייהו
 עד דאמרי ישראל בא"ה המבדיל ועם כל דא לא
 שלטין עד דיון נסורין מרחא דשרגא וכו' הרי מבואר
 שהבדלה על הכוס קידמת למאורי אש ור"ל אע"ג
 דאחמנישו כל חד על מטרי' ע"י הבדלה על הכוס עכ"ל
 אין להם שליטה עד שיזכרו צורא מאורי האש שאו
 קבלו הארץ מהשמיים הנק' אש כמ"ש בפ' ויקרא עכ"ל
 המק"מ שם ה"ה הם בעל נפש הוא הקורא לתשובתי
 הואת ומשתוקק הרבה לידע פחיתות ראיית האש לגמרי
 ימחול לשום טעמו היעב בתשובתי שאחרי תשובה זו שם
 ימצא את הכל בחר הטוב וגם בדברי רשכבה"ג שאנו
 פוסקין כותי' ע"פ רוב הוא הרמ"א ז"ל ראיתי שערוריה
 וכאשר הקשה עליו המג"א שם וכתב ז"ע מש"כ רח"ל
 פס דמהגה להקל להדליק אחר זכרו וזה דלא כמש"כ

בד"מ כו' עכ"ל המג"א שם וביאר לדבריו המחלית השקל
 שם וכתב ומ"מ ז"ע כו' דלא כמש"כ בד"מ דבר"מ כתב
 [הרמ"א ע"מ] דמהגה פשוט להדליק אחר שהבדיל
 בחפילה ופס' [בשו"ע] כתב שהמהגה להדליק אחר זכרו
 והיו עדות מוכחות בענין מהגה עכ"ל וזה שכתב המג"א
 לכלל ישוב חירונו בזה הוא דחוק דהא כתב רשכ"ס
 בפ' ע"פ ורשכ"א פ' א"ט דאמורא דרבו לפרש וא"כ
 כש"כ פוסק אחרון בהרמ"א אלא שמהגה נראה שראה
 הרמ"א יש טעמין כך ויש שנהגו כך והוא עלמו ה'י
 מבוסס בהלכה זו לכן כתב פעם לאותן שנהגו כך ופעם
 כתב באידך הטעמין וגם בדברי עוד קצת פוסקים
 אחרונים לא מלאחי כדי שביעה בהלכה זו ואין להאריך
 והקיים לי בעו"ר הא דדרשו רנ"ל במס' שבת (קל"ח ב')
 ישועמו לבקש את דבר ה' זו הלכה ברורה ומשנה ברורה
 במקום אחד ואודות דברי זוהר נראה עדיין קושיית
 המג"א שהקשה על הד"מ מה שהביא זוהר בראשית דעונש
 גדול הוא שלא להדליק עד אחר שהבדיל על הכוס
 דהא זוהר פנחס כתב שלא להדליק עד אחר סדר
 קדושה וזהו עלמו קושיית המק"מ סג"ל על דברי זוהר
 בראשית מני' ובי' דפסס הזכיר האיסור והעונש עד
 שהבדיל על הכוס ופעם עד אחר סדר קדושה אלא דסו'
 עדיפי לי' לבעל מג"א להקשות זוהר פנחס דשם לא
 זכר כלל עד אחר שהבדיל אלא עד אחר סדר קדושה
 בלבד וכבר כתבנו לעיל דחירונו של המק"מ על דברי
 זוהר אינו נראה כלל ועל חירונו של בעל זוהר חמה
 להר"א אולאי כבר השיג המק"מ ע"מ וזהו דהא בזה
 וגם אלו היו מיושבים היעב דברי זוהר בדברי מו'
 מהם ג"כ לא היו עדיין דעתי נחה ושקטה לגמרי כיון
 שדברי זוהר המה ביחומים ואין אב וביינו שאין להם
 מקור נאמן בדברי רנ"ל הגלות לנו ולבנינו בנמי או בנמי
 ירושלמי או בשום מדרש [שלהבי חיבתי בעה"י בימי עלומי
 לחיבורי מ' ה' ב' א' על רוב דברי זוהר סי"ח יהא בעזרי
 לסדרו היעב כראוי ולבטוחו לאור הדפוס כי כל רואיו
 ויודעיו מחכים עליו ב"ה] אין לנו לבטוח בדבריהם
 שכיוונו להאמת כיון שאינם ראובנים כרש"י ואסו'
 כו' ודומיהם וגם בדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ראיתי
 מבוכה רבה בהלכה זו שמלבד מה שדבריו הק' בזה
 סתרי אהדדי כמש"כ בדבריו דלכלן בעה"י הנה המג"א
 שם כתב דהרמב"ם ס"ל דאש"ג דהבדיל בחפלה אסור
 במלאכה עד שיבדיל על הכוס עכ"ל המג"א שם והמהג"ש
 שם חמה ע"ז דהא מבואר בהר"ב דדעת הרמב"ם הוא
 שיאמר המבדיל בין קודם לחול על כוס ומשם הרי
 יא"ל המה"ש להניס בדברי המג"א ולמחוק מהם השתי
 חיבות אלו על הכוס יעו"ש ואין אנו בטוחים אם הנהגתו
 זאת היא אמיתית דאולי הבין המג"א דדעת הרמב"ם באופן
 אחר מזה שהבין הר"ב דהא ביולא בזה נמלאים ב'
 מלות אלו בר"ן שברב אלפסי מ"ס שבת (פרק כ"ג סי'
 תקס"ו) במש"כ בדעת רבינו האלפסי ומנהג אחד (בדפוס
 שקלאו שביד) הקיפס בשתי מלאי עיגולים להורות ג"כ
 שמיותרים הם וסליכין למחשק ובאמת זהו טעם גמור
 וכמבואר בדברי הר"ן שכתב פסחים (פרק י' סי'
 חשע"ה) וכאשר נעתיק לדבריו בדבריו דלשון וגם לא
 יכולתי לירד לסוף דעת מאור עיני הגולה ראש הפרשנים
 רש"י ז"ל בפירושו לסוגיא הגמרא בהלכה זו וגם הוקשה
 לי לזון הגמ' ע"מם וגם ממש' בדעות אמסכת שבת
 שכתבתי דא וגם הוקשה לי דברי הגמ' ירושלמי אהגמ'
 בבלי לכן אחרתי אשיחה וירווח לי אולי ע"פ ישוב כל
 הקוסיות הללו ממילא רווחא שמעתא ודברי זוהר הנ"ל
 יזכירו זוהר הרקיע ע"פ הגמ' בבלי וירושלמי ופסיקתא
 רבתי ומדרש ר' תנחומא וינתנו מעטבונ' יח דעתיט

לכו חירוף דר' נתן בר חמי או דלא ס"ל כוותי' בזה אלא דס"ל דקושיא מהמחני' דמחשיבין אדרב"י ואדשמואל במקומה עומדה ופליגי א"כ כו"ל לפעלי מסדרי הגמ' למימר גברא חנברה קא רמיח רחב"י תנא הוא ופליגי ושמואל כוותי' דרחב"י ס"ל ואין ס"ל כמתניחין דא"ל ר' אבא לרב אבי כו' וגם חזי יודע מנא לי' לרש"י דמיירי בלא סבדלה בחפלה דלמא אין חמירת המבדיל מועיל אלא דווקא לאחר סבדלה בחפלה ששעה כבר כתיקון חזי כנסת הגדולה כדא"י במס' ברכות (ל"ג ח') ועוד הוקשה לי דהא גם ר' יוחנן ס"ל כדרב יהודה אמר שמואל הג"ל דז"ל הגמ' דמס' ברכות שם ח"ל רב שמך בר אבא לר' יוחנן מדרי חזי כנס"ג חקנו להם לישראל ברכות וחפלות קדושות ובגדלות נחזי כיין תקון ח"ל [ר' יוחנן לרב שמן בר אבא] בתחלת קבעיה בחפלה בעשרה קבעיה על הכוס כו' והם אמרו המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס אחרת נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן חזי כנס"ג חקנו להם לישראל כו' והם אמרו המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס אחרת נמי רבס ורב יוסף דאמרי חרווייהו המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס אמר רבא ומוחבין אשמעת' כו' אלא אימא מפני שאומרה על הכוס אחרת נמי א"ר זבינן בר יפא שאל ר' יוסי אח ר' יוחנן בידן ואמרי לה ר' שמעון בן יעקב דמן זור את ר' יוחנן ואנא שמעיה המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס כו' עכ"ל הגמ' שם והרי מבוחר דר' יוחנן ס"ל ג"כ כדרב יהודה אמר שמואל וא"כ קשה איך אימא במס' שבת הג"ל דמערבא אמר' המבדיל בין קודש לחול ועבדי' לזרכין דהא ר' יוחנן כוס מרא דארעא דישיראל [דהיינו מערבא דבבלי] ואחר' כוס מיסר זה יס לי ליישב בדוחק בזה דאימא במס' סנהדרין ספ"ק (י"ז ב') אמרי במערבא ר' ירמי' כו' יש"ש ואין להאריך אבל זה קשה עובא איך מלאו לבס של האמוראים האמוראים רב אבי ור' אבא ורב כהנא [שסיו בימי רב אשי] לחלוק בזה על כל קד אמוראים קדמונים להם [רב שזין בר אבא ור' חייא בר אבא ור' יוחנן ורבה ורב יוסף ורבא ור' זבינן בר יפא ור' יוסי ור' שמעון בן יעקב דמן זור שכולם קבלו לדברי ר' יוחנן] ואין להחזיק נגדי בזה לאחר דכל אלו לא באו אלא להורות דלריכין להחליטה להבדיל גם על הכוס [ולאשקוי מדעת ר' אחא אריבא שגמ' דברכות שם להגן יש"ש] אבל לא לעיובא לענין עשיית מלאכה אמרו דהא א"כ מאי מקשה הגמ' במס' סנה' כנס' מדרב יהודה אמר שמואל הא גם הוא לא אמר אלא באותו הלשון עליו שבת' ברכות המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס א"ו דנראה מזה דרז"ל בעלי הגמ' הבינו או סה"י להם בקבלת א"ש מפי א"ש דלענין איסור מלאכה אחרת זה הלשון אין להאריך וגם הוקשה לי לכן הגמ' דמס' שבת ע"מה שם כפי הכתוב לפנינו בגמ' דילן (דפוס סלאוויטא) סנה' שבת (קס"א) אמר רב אשי כי כיון כי רב כהנא כוס אמר המבדיל כו' ומסלתי' סנתי דהול"ל כוס אמרינן המבדיל כו' וכי באמירת המבדיל כו' בלא כוס ג"כ ה"י לריך לאיצא להם [ואחרי סעיון רחיתי שאין קושי' זו אלא לדעת סרב"י ביום הלכות לית' (ס' ח' סעי' ה') אבל לדעת רבינו הגר"א שם (סק"ב) אין זו קושיא כלל יעו"ש] וגם לפי דברי רש"י סנה' נה"י מוכרחין לעשות פלגתא גמורה בין סבדלי וסירוסלמי דאימא בירושלמי מס' ברכות (פ"ה סוף סלכא ב') ר' זעורא רב יהודה שם שמואל אמר ביום אמרה נחפלה אמר' נחפלה אומרה בטוס מחני' אמרה שטיקרה כאן ובאן כו' וא"ר אבא וריך לחזות נבדלה [ופי' סחרדים לחזות נבדלה כיון אחא ס' סמבדיל

[וגם בסדר רב עמרם גאון ומאה שערים לברי"ץ גי'אח (שעתה זכינו לאורס) שמה מורינו ומאורינו נשים טיונינו] בעזר זרדנו וגואלינו - ואעבור פסקא דא ואח"י ממקור סנא' בבלי וסירוסלמי וסירוסלמי ראשונים וממילא יתבאר ויתפרשו דברי סהר הק' כשמה בעו"י :

איתא במסכת שבת במסכת (ק"ז ח') אבל מחשיך הוא (על הכתוב) לשמור ומביא פירות בידו ובגמ' שם (סע"ב) אבל מחשיבין ואע"ג דלא חבדיל והא"ר"א בן אנטיגנוס משום רחב"י אסור לו לאדם שיעשה חפזי קודם שיבדיל וכ"ה דאבדיל בחפלה והאמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס וכ"ה דאבדיל על הכוס כוס בשדה מי איכא חירגמא ר' נתן בר חמי קמי' דרבא בין הגיחות שנו ח"ל ר' אבא לרב אשי במערבא אמרינן הכי המבדיל בין קודש ועבדי' לזרכין אמר רב אשי כי הוינא כי רב כהנא כוס אמר המבדיל בין קודש לחול ומסלתי' סילתי עב"ל הנמרה בבלי שם ופי' רש"י ואע"ג דלא חבדיל אסיפא דמחני' מהמה דקחתי ומביא פירות בידו לקוללן מן המחובר בלא הבדלה - בין הגיחות שנו דאיכא כוס בשדה - המבדיל בין קודש לחול להיכרא בעלמא ללוות את המלך - ועבדי' לזרכין ואח"כ אנו מזרכין על הכוס ברכה גמורה דסבדלה וכש"כ דא"ר חבדיל בחפלה מותר לעשות לרכיו ותזר ומבדיל על הכוס - ומסלתי' סילתי חוטבין ע"ש עכ"ל רש"י שם - וגראה שרש"י הבין דר' אבא [דאמר במערבא אמר' הכי כו'] ורב אשי [דאמר כי הוינא כי רב כהנא כוס אמר כו'] קיימי חקושיא האחרונה שגמ' כוס בשדה מי איכא ובאו המה לתרץ דנאמח כוס הוא לאו לעיובא לענין מלאכה אלא באמירת המבדיל סני גם בלא כוס ודלא כרחב"י ושמואל דר' אבא ורב אשי אהו לאשלוגי עליהו דרחב"י ושמואל וכיון שכן הוא הוסיף רש"י מדעת עליו דאייירי גם בלא סבדלה בחפלה כיון דהעיקר חלו באמירת המבדיל בלבד [גם בלא כוס] וכש"כ א"ר חבדיל בחפלה - והאמא חזי יכול לכתחילה תחת לשוני שדברי רש"י כללו לא יסלתי להולמם דא"ר כדבריו כן הוא הנה דבר גדול כזה כהדיא הו"ל לפרושי בגמ' סני ולכתוב כוס בשדה מי איכא חירגמא ר' נתן כו' ור' אבא ח"ל לרב אשי פסא שמעין [פי' מתחניחין דמחשיבין ט'] דלית הלכתא כוותיכו דרחב"י ושמואל דהא במערבא אמרינן ט' וכן אמר רב אשי כי הוינא כי רב כהנא כו' או דהול"ל לכתוב בגמרא ע"מה לכן כיוצא בזה ומדלא נהפךרם כן להדיא בגמרא ש"מ דלא אהו רבי אבא ורב אשי לפלוגי ארחב"י ושמואל אלא מלמא באפסה נפשה הוא זה ועוד דהא רחב"י אימא במסכת עירובין (ס"ב ב') משנת רחב"י קב ונקי כו' יש"ש ובמס' מנחות (דף ס"א) וסביכורים כדברי רחב"י כו' הוהיל ורב גובר' יש"ש ושמואל הוא מגדולי האמוראים הראשונים דהוס מהדר רבי למסמכ' במס' ב"מ (פ"ה סע"ב) ורבי יוחנן אמר עליו אית לי רב בבבלי חזיל אחזי' כו' במסכת חולין (ז"ב ב') וידוע דהלכתא כוותי' בדיניגוס נגד רב בר פלוגת' ובמקום דלא פליגי עלי' רב הלכתא כוותי' גם באיסורא [ובאיזה מקומות מועטים גם נגד רב] ואין להאריך ורב יהודה עליו הוא מרא דמשמחתא טובא בכל שיטות הש"ס שאמר סרבס הלכות לרוב בשם רב ובשם שמואל וההלכה כדבריו ואין להאריך גם בזה וא"כ לא הו"ל לר' אבא ורב אשי ובני מערבא ורב כהנא לחלוק על רחב"י [ובפרט במקום שאין שום תנא חלק עליו כי המחני' דמחשיבין כו' כבר חירגמא ר' נתן כו'] ועל רב יהודה אמר שמואל בנקל כל כך בלא שום רא' ממכנה ומכריחא ולהקל מדעת ע"מה במס' פסחאמרו רחב"י ורב יהודה שם שמואל וא"כ לא שמיט

ומזה הולך בן קודש לחול כו' ר"ח בן אטיגנוס ב"ר ינאי בשם ר"ח בר ינאי זאת אומרת באסור לטעות מלאכה עד שיבדיל עכ"ל סירובלמי ואע"פ שבטרי חירויים לא נעשו מליבב לשי' רש"י אבל כולם דחוקים כמה בעיני וראיתי לה' מ"ק בספרו ב"ח (בס) שכתב בזה בסיפרו בנמ' ר' אבא ורב אשי שאלמו המבדיל בין קודש ואח"כ עשו מלאכתו רגועם להשמיענו בזה נוסח הסבילה על הכוס כמאמר רב יסודא אמר רב (פסחים ק"ג ב') המבדיל בין קודש לחול זו היא הבדלתו כל ר' יסודא הנשיא כו' ובאמת לדברי הכל אסור לעשות מלאכה עד שהבדיל בחפסה ועל הכוס עכ"ל ס' ב"ח ובהשקפה הראשונה הוצעו ונתיישרו דבריו כללו מאד בעיני ותמהתי איך הגיע הוא לדבר חשוב כזה רק שהוקדם לי לפני דבריו הקדם לן דא"כ תחא סוגיא זו דמס' שבת הגו' נגד הסוגיא דמס' חולין ספ"ק (כ"ו סע"ב) יעו"ש ונגד הסוגיא דמס' פסחים פ"י (ק"ג סע"ב וק"ד ריש ע"ה) יעו"ש ובחור כן נדברו חסדי השי"ת עלי שנוכרתי שזמן לא כביר למדתי לדברים אלו בחור חיזה פוסק מובהק ובחשבי בזה האיר השי"ת חת עיני והוכיניו שדברו כב"ח הן הן דברי רבינו הגדול הרב אלפסי במס' פסחים פ"י (ס') תשע"ס) וסלקתא אבוקה להבדלה מזה מן המוציא והמבדיל לא יפחת משלש ולא יוסיף על שבע ואע"ג כו' זו היא הבדלתו של ר' יסודא הנשיא כו' ובפרק שואל אדם מחבירו נמי אמרין אמר רב אשי כי הויין בי רב כהנא כוז אמר' המבדיל בין קודש לחול ואפסינן סילתי אפי' הכי נהני העם לומר שלש וקיימא לן כבי הא דמנהגא מילתא היא כו' עכ"ל האלפסי וכתב הר"ן שם ואפסינן סילתי בעיניי שכל האור ופרש"י כו' אבל ממ"ש הרב אלפסי באן ובפרק שואל אדם מהא מפרשה בשם ומלכות ועל הכוס כו' עכ"ל הר"ן שם וכ"כ הר"ן בדעת האלפסי במס' שבת שם בדעת הרב אלפסי שכתב אבא הירא"ף פירשה בשם גרמא שהוא ז"ל מפרש גם כן בכוס וכתב נהן בר אמי דתרגמא קמיה דרב דווקא בין הגהות וגרמא לי כן ממה שכתב בפסחים פ' ע"פ דרב אשי ורב כהנא ורבא אית להו דאין לר"ך לומר אלא הבדלה אחת שהבדלתו של ר' יסודא הנשיא דאלמא זאת הבדלה הבדלה גמורה היא ובכוס דאי לא דלמא כי הגא דלא לריבא תלמא עד דמבדיל על הכוס עכ"ל הרשב"א שם וראיתי בעיני איך ס' מ"ק בספרו ב"ח נגד לדברי האלפסי והרשב"א הללו והתחפש את עצמו כהם כאלו הוא חידוש מדעת עצמו אבל אם היה גם כן דברי הירא"ף אבתי קשה קושיתו הנ"ל :

לבן אמרתי לחזו בעקרי דברי הירא"ף בזה שהבין בהדרת גאונו בדברי ר' אבא ורב אשי דאיידי שהבדלה על הכוס ולפרש פי' חדש לגמרי בדברי ר' אבא ורב אשי ע"פ דברי הגמ' בבלי דמסכת פסחים וע"פ דברי סירובלמי דמסכת צרכות והוא שבדי לקצר דילגנו לעיל [במלת כו' ב'] מהשתתק לשון הירא"ף שאנו לריבין עתה לזה שכתב ואף על גב דאמר ר' יסודא אמר 'במחל' המבדיל בין קודש לחול זו היא הבדלתו של ר' יסודא הנשיא ועל זה עמד כוונתו' ובס' שואל כו' עכ"ל הירא"ף ח"ל הגמ' שם (ק"ד ריש ע"ב) עולא איקלע לשומדיהא ח"ל רב יסודא לר' ילקא ברי' זיל אמיני' לי' כלכלא דפירי וחזי סיבי אבדיל לא חזיל בדר' לי' לאביי כי תחא אביי ח"ל סיבי אמר ח"ל ברוך המבדיל בין קודש לחול ותו לא תחא לקמי' דחבוס ח"ל סיבי אמר ח"ל תחא לא חזלי תחא שדרייתו' לחביי ואמר לי המבדיל בין קודש כו' עכ"ל הגמ' שם

וכתב"כ בהקדמתו לסדר זרעים על דברי הרי"ף ז"ל
מעט יש לחלוק על דברי הרי"ף ז"ל ולא יגיע עד עשרה
כו' עכ"ל הסמ"ע וה"כ בודחו הוא שיש להמשיך דעת
הרמב"ם ולהשוות לדבריו עם דברי הרי"ף ופירשתי
את עיני וראיתי במ"מ שם שכתב אסור לאדם לאכול
או לשחות יין משקדש היום וכו' כך היה בטעמו בקלח
כספרים כו' ויש שכתב בהן או לשחות סתם כו' עכ"ל
המ"מ שם ובס' שפתי יבינים חלק ב' (דף ל"ז סע"ג)
דף ס"ט דפוס זאקווי) היתה בזה"ל שפר התקונים
יוצר מאלף וג' מאות שגיאות וסבובים בדי חלקי הרמב"ם
דפוס עתיאם ע"פ הג"ס מדויקת כתיבת יד עכ"ל השפ"י
שם ועלה על דעתי דמכיון שיכול לופול שיטוי נוסחאות
ובטובים בדברי הרמב"ם מעשה חינו מתפחד לאמר שגם
בזאת סבבה (בהלכה ו') נשתבשו בדפוס דברי רבינו
זה ובמקום מלות "הע"פ שלא"ל מלת "כיון" וכו"ל ומאחר
שיבדיל ויאמר בין קודם לחול מותר לו לעשות מלאכה
כיון שבידיל על הכוס ואלו מלאכה גם זה בס'
שפר כחוקים כי מעודי לא ראיתי וגם רבינו זה בא
לכרות לנו לאפוקי מההנהגה דמס' פסחים כו"ל ובמבוא
לעיל ונראה מהמג"א (ס' רנ"ט סק"י) בג"ל בבין ג"כ
בדברי הרמב"ם בדבריו או שיתכן גרסתו כן להדיא
בהרמב"ם שלפניו ומשום כדי כתב שם בשם הרמב"ם
דס"ל דאש"ג דבידיל בחפלה אסור במלאכה עד שיבדיל
על הכוס עכ"ל המג"א בשם הרמב"ם וזו דלא כהמ"ס
שמחק לה' מלות על הכוס בהם לגמרי. ומעשה דברי
הנמרח דשבת ודברי הרמב"ם מורווחים היטב בלא שום
דומק וכן כן דברי סוכר מש"כ עד דמבדילי ישראל בלילות
ומבדילי בטובא כו' :

אך עדיין קשה קושית המק"ט מה שהקדם במקדש זה
כתוב בזהר עד לא מעו ישראל לקדושי דשרא
ובדרך זה היה גם קובית המג"א על סוכר כמאמר
בדבריו דלעיל. ולייבב את זה לריבין חנו עוד לסעמיק
את דעותיו במקור ההלכה זו בגמרא בבלי ובגמ' ירושלמי.
היה במסכת פסחים (ק"ג ב') רב יעקב בר אבהו אילקע
לבי רבא כו' כי מעא לאבדולי קם שמע' ואדליק חבוקה
משגרא ח"ל ומה לך כולי האי ה' מנחא שרגא ח"ל שמעא
מדעת' דנפשי' קא עבד ח"ל אי לא שמיע לי' מני'
דמר לא הוה עבד ח"ל לא סבר לי' מר חבוקה להבדלה
מזה מן המובחר עכ"ל הגמ' ובקשה לי מלת משא דכו"ל
לרז"ל לכתוב כי בעא לאבדולי (וכי חס אדם רוצה לאחר
ההבדלה על הכוס כגון כשהוא אורח בבית אחר ואינו
נריך למלאכה כרב יעקב דאילקע לבי רבא ורואה לעיין
באזהר הלכה אינו רשאי בחמ"י האם יש רגע קציע
להבדלה על הכוס דאיתא כי מעא שהגיע הזמן הלא
הי"ל לומר כי בעא כשרה להבדיל על הכוס] וגם נמש
כתבו למלת שמע' ובארטו לאריות הסיפור סול"ל בקיצור
קם ואדליק כו' וגם למע בחפלה ח"ל רב יעקב בר אבהו לרבא
בלבון למע לך כולי האי ולא בלבון למע לי' למר כולי האי ואח"כ
ח"ל אי לא שמיע לי' מיני' דמר כו' וגם למע ועל מה
לא נילס לו את האמת מיד וכבר עמד בקוביא זו
בגמ"ר ובמג"א (בס' רנ"ח סק"ד) הביאו וגמגם על
חירונו וגם למע הקפיד רב יעקב על רבא עד ששאל
לו למע לך כו' האי ה' מנחא שרגא דהשגחא בפעם
הראשון הקפיד עליו משוב חשם ברכה לבעלה יו"ש בגמ'
ואף ע"פ שדקדוקים חלו במה קלושים אבל דברי רז"ל
נריבין לשקול בפלס כי לעמק דעה אין קץ וגבול כמעט.
והנה ז"ל הגמ' ירושלמי במס' פסחים (פ"ד הלכה א')
ומס' תענית (פ"ז הלכה ו') נטי דקריגין דלא למיבד
עובדא באפוקי שגחא אינו מנחא עד יפני שדרא מנחא
כו' עכ"ל הירושלמי שם וגם בפירוש דברי הירושלמי
הוא

נוכח ההבדלה דלא כן הוא אלא דזה קאי על החתימה
דברכת ההבדלה וכלל הוכחותיו דלעיל שבסד"ס] וב'
באו להשמיענו שתיקף ומיד לאחר שהבדילו על הכוס
לא מנעו ח"ע מלעשות גם מלאכה גמורה כחציבת עלים
ולאפוקי מהא דהניח במסכת פסחים ריש פ' מקום
שנבאו (נ' ריש ע"ב) העושה מלאכה במזלתי שבת ובמזלתי
יו"ט ובמזלתי יום הכיפורים ובכל מקום שיש נדנוד
עבירה לאחיו תענית נבוא חינו רואה סימן ברכה לעולם
עכ"ל הברייתא שהובאה בגמ' שם [עם ביאור הגמ'
דלחיותיו כו'] דלכאורה משמע מזה דכל ליל מולאלי
שבת ומולאלי יום טוב אין לעשות שום מלאכה לכן באו
ר' אבהו ורב אשי להורות לנו דקדוק לבון הברייתא
ובכל מקום שיש נדנוד עבירה כו' דסינו קודם הבדלה
על הכוס אבל לאחר הבדלה על הכוס מותר במלאכה
גם חומ"י והעיקר הוא דרז"ל בעלי הגמ' שאלו את
זה ממעיין הפריק דברי אליעזר (פ"ב) ר' נדוק אומר
כל מי שאינו מבדיל על היין במזלתי שבת או אינו שומע
מן המבדילין אינו רואה סימן ברכה לעולם כו' ומובא
פרד"א הנה במו"א ח"א (ס' רנ"ו ובאו ר' אבהו ורב
אשי להשוות את הפרד"א עם התיא דפ' מקום שנבאו
דלא לפליגי אהדדי וכדרך שפירשו החוס' שם לפי
שיטתם וכמו שנתיק לדבריהם בזה בדבריו דלהלן וזהו
אולי פשט האמת בגמ' דמס' שבת היתה לאמתיה של
חורה מה שלא ראיתי עד כה למי שקדמני בזה להדיא
לפרש כן :

ומעתה נעתיק רעיונינו לאן נוטה דעת רבינו
הגדול הרמב"ם ז"ל דכר"ן במס' שבת שם
לאחר שהעתיק ללשון רש"י כתב עליו בזה הלשון נראה
מדבריו שהוא מפרשם בלא שם [ולא כוס] שאינו אומר
אלא המבדיל בין קודם לחול מותר לעשות לרכיו
אבל מדברי הרב אלפסי ז"ל בבאן ומת"כ כפ' ערבי
פסחים נראה שהוא מפרשם בשם ועל הכוס והרמב"ם
ז"ל סתם הדברים ולא פירשן בפדק כ"ע מהלכות שבת
עכ"ל הר"ן שם ולכאורה ה"דק עם הר"ן במס' שבת
הרמב"ם דז"ל הרמב"ם שם (הלכה ו') ומאחר שיבדיל
ויהא בין קודם לחול מותר לו לעשות מלאכה ח"ע
שלא הבדיל על הכוס עכ"ל הרמב"ם שם אך באמת
קשה אמאי לא פ"י הרמב"ם חס בזה או בלא שם
כשאומר המבדיל בלא כוס] וניותר קשה דברי הרמב"ם
סתרי אהדדי דהא בהמון שם מקודם לזה (בהלכה
ה') כתב הרמב"ם אסור לאדם לאכול או לשחות משקדש
היום עד שיקדש וכן משנא היום אסור לו להתחיל
לאכול ולשחות ולעשות מלאכה או לעשות כלום עד שיבדיל
כו' מדברי סוברים לקדם על היין ולהבדיל על היין
ח"ע שבידיל בחפלה נריך להבדיל על הכוס עכ"ל הרמב"ם
שם [ואי שכתב אסור לו כו' לעשות מלאכה כו' עד
שיבדיל וסתומת לבונו משמע עד שיבדיל על הכוס
מדלא פ"י עד שיבדיל בהג"ס וה"כ סוברים דבריו זה
לזה] ובעמדי במבוכה זו מנחתי במס' הרמב"ם עלמו
בהקדמתו לסדר זרעים וז"ל וההלכות אשר עשה הרב
הגדול רבינו יצחק ז"ל [הוא הרב אלפסי] הסביקו בעד
כל החיבורים הכס מפני שהם כוללות לכל הועלת הפסקים
והדינים שזריך אליהם בזמנינו זה ר"ל זמן הגלות ובאר
שם כל הסעיפות אשר נמאלו לאשר היו לפניו בפסקיו
ואין תפיסה עליו בהם אלא בהלכות מועדות לא יגיעו
עד עשר בשבוע פנים עכ"ל הרמב"ם שם וז"ל הג' הסמ"ע
בהקדמתו וסעיר ס' את הגשר הגדול בעל כנפים החכם
רמב"ם ז"ל שהוא קם וחיבר ספר סיד הגדולה וקראוהו
משנה חורה כי כן כתב כל המלות שבחורה כו' והעיל
ע' לכל בתי עולם ונמחק בפסקי דיניו אחר הלכות הרי"ף

חזק אלו מה בלא קיבל מרצותיו שבבבל ואז גילה לו דאבוקס להבדלם היא מצוה [ומה נוסגין לעשות נר של שמוס להבדלם שיכולין לנפוס בהרבה קליעות שחבא באבוקס גדולס ביותר וקוראין לה בשם נר הבדלה] דמחילא משמע דלשמאע הוהר לאדוקא כי מעט לאבדולא דהיינו לאחר סדרא דקדושא - וכשעשה אדם מנין צביתו ואין לו משרת אז באשם בעלת הבית היא במקום משרת דהיאחא במסכת בנהדרין (ל"ט א') מאמר רבן גמליאל ולא יפה ה' לו לאדם כראשון שנטל ממנו אלה אחת והתן לו שפחה לשמחו עכ"ל הגמ' שם וזו דאחא בגמרא ירושלמי כו' הני נשי כו' עד דפני סדרא כו' ולפי זה חזן הכנסת דהיינו שמש שבבבב"ל שהוא משרת הקהל גם לו חסור להדליק קודם קדושה דסדרא כי הוא עם האשם דין אחד להם בזה כהני נשי כו' שצירושלמי וכשעמי' דרב יעקב שבבבלי דדוקא כי מעט לאבדולי קם ואדליק כו' וכמבואר לעיל בסמוך - ודלא כמ"ס האור זרוע מסבבת עמנו בלא שום רא' לדבריו אלו - ולפי זה מחאחדים לגמרי הבבלי עם הירושלמי בכל פרעי הלכה זו וכן סך דברי האור שכתוב בו עד לא מעו ישראל לקדושא דסדרא דזו קאי על הכתם והמשרת והאשם - ומש"כ בו עד דמבדלי ישראל בללותא ומבדלי על הכוס זה קאי על הכעל הבית עמנו או על כל הקהל שלהם חסור להדליק עד אחר שיבדילו גם על הכוס מלבד מה שבבבלי בחפלה מקודם באמירת אחת חוננתו קן תקנו רז"ל לפי הנראה מהגמרא בבלי וירושלמי והוסר הק' שכולס כמה מקורי הלכותינו - אך מש"כ בזכר מענין הכינס דחלי בקדושה דסדרא וכו' לכאורה כחורס חדשה :

אבל אע"פ שלא יחבארו דברים אלו בגמ' מ"מ מנאריס סתם במדרשים ואין כל חדש וגו' דז"ל במדרש ר' תנחומא סדר כי תשא (הק' ס' ל"ג) ח"ל כל ימות השבת אנו נידונין ובשבת אנו נוחין ובמחילא השבת עד שהסדרים נכלמים וכשהסדרים נכלמים מלאך ששמו דומה שהוא ממונה על הנשמות בא ונוטל נשמתן של אותם אנשים ומקלען לארץ הס"ד ארץ עיפהה כנו אופל נלמות ולא סדרים מהו נלמות אלו למות בכזר שלחו הסדרים עכ"ל המדרש תנחומא שם [ובש"י בעין יוסף שם עד שהסדרים נכלמים סיניו קדושה דסדרא עכ"ל ויפה פי' בזה] ובנו כן היתא בפסיקתא רבתי דרב כהנא בפסוק על כן בך ה' את יום השבת ויקדשו (והוא בפרשה כ"ג ס' ח') יו"ט וברי שבדרי הגמרא ירושלמי עד דתתפני סדרא מרומז בקרא ולא סדרים גו' אלא שאין דרך הגמ' להאריך בכל דבר באבדות וסמנו א"ע על המבואר בפסיקתא ובמדר"ת - ובש"י רבינו בחי' סדר יתרו בפסוק זכור את יום השבת לקדשו (גדפס קראקא שבירי הוא בדרך ז"ע ע"ב) כתוב בזה"ל ח"ל כל ימות החול אנו נידונין ובשבת אנו נוחין ובערב השבת בת קול מברכת ואומרת סתם להם לרשעים וימותו ומלאך ששמו דומה ממונה עלינו ודן אותנו כל הימים ובמחילא השבת כשהסדרים נכלמים לועק אותם מלאך ואומר חזרו רשעים לניסכם שבכר השלימו ישראל סדריהם ע"כ במדרש - וזו שפסגו כל ישראל שאין ממדין בויי נועם ובסדר קדושה חלל ממשיבין הרבה ואומרים אותו בנחת עכ"ל הבחי' ובס' ישן מיושן שבירי [והשער חסר] הביא לדברי סדר רב עמרם גאון כו' ועשה בסדרי לחיבורי זה זכינו ה' שאלא לאור הדפוס בסדר רב עמרם והני מעתיק כעת מנוף הסדר"ע שבסדר מוצאי שבת (דף ל"א ע"א) כתוב בו בזה"ל וזה שכתבו לומר ויחי נועם וקדושה דסדרא ולומר בנשימה ובעריות טעם באפוקי שבתא כדי שיסתברו ישראל בהשלמה סדריהם כדי להאריך מות לרשעים מלאכזר לניסכם כדאמריין במוצאי שבת נועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות חזרו לניסכם למות

כזאת לא ראיתי דבר ברור שרצותיו בעלי החוס' במס' פסחים (דף ג' ריש ע"ב ברכ"מ העושה מלאכה במו"ס) כתבו אומר ר"י דאחא בירושלמי הני נשי כו' עד דתתפני סדרא מנהגא פי' שישלים התפלה מנהג כבר ובכא חיורי נמי הכא עכ"ל החוס' שם ובדרכי משה (סס' רל"ד) כהנ' הרמ"א בזה"ל כתוב באור זרוע כו' ועשה בסדרי לחבורי זה זכינו לאורו שגדפס כולו ב"ה בימיו והני מעתיק כעת מנוף האור זרוע והוא בכלכות מוצאי שבת (ס' ל') שכתוב בו שם בזה"ל ואמריין בירושלמי כו' עד דפני סדרא מנהג וראיתי מפרשים דהיינו סדר קדושה אע"פ שבכר הבדיל [בחפלה] מיכו חזן הכנסת מדליק הנרות בבבב"ל כשהבדיל בחפלה אפי' קודם סדר קדושה עכ"ל הא"י הגדול ובפי' הא"י הגדול נראה לסדרא כמו כן מהגמרא שבהרשית רבה (פרשה ס"ג ס' י"ב) גבי דקליטיינים מלכא דהוס רעי חזירין כו' באפוקי שבתא בחר סדרא כסגין ואקיימון כו' יעו"ס"ה מללא אחא במדרש שם בחר ללוחא ודו"ק וסגה פי' החוס' הוא נגד הרב אלפסי [הג"ל] והרמב"ם סג"ל לפי שיטתו שבעה"י ודברי הא"י סגיים מיכו חזן הכנסת כו' וזו ג"כ מסבבת הכוס בלא שום רא' מדרז"ל חבל עכ"פ הרי לפנינו דפליגי החוס' והא"י בשם מפרשים בפי' סדרא שצירושלמי דהחוס' פירשו סדר חפלה והא"י בשם מפרשים כתב דזהו סדר קדושה :

אמנם סקרי דברי הירושלמי הזאת נריבין ביאור דקשה בזה"ל מ"ס נשים דקטן היק מלינו דנשים יש להם הפרט מאנשים לענין חילול שבת [דבשלמא לענין ראש חודש מבואר הטעם במק"א וכן לענין חריגה שכתוב בירושלמי שם זהו ע"פ רוב מלאכת נשים] רק דבאמת קשה קושי' בגרי"ע הג"ל דאם ההלכה היא דחסור לכל אדם להדליק נר קודם הבדלה [בגמרא מראשית דברי האור] ח"כ אך יבדיל על הכוס במוקד דהא צריך לברך קודם הבדלה על סגר לכן נריבין לומר דלמשרת של האדם חקנו רז"ל דהוא כרי לי' להדליק נר קודם הבדלה על הכוס אבל דוקא לאחר סדר קדושה דאז היא הזמן הבדלה על הכוס כמנהג בהרבה בתי כנסיות שלאחר ואחא קדוש כו' [דזהו קדושה דסדרא] מבדילין על הכוס חומ"י וזוהי יחא מדוקדק לשון הגמ' בבלי סג"ל שטמנו עלי' דרבא ה' לו נר דלוק מערב שבת [וכדרך סגר חמיר שבבבב"ל שלטו שבימיו] כדי שלא יוכרה להדליק קודם הבדלה על הכוס ובמדרשן אלו אורח סגון כרב יעקב בר אבא כיבר לו במלוח הבדלה על הכוס [ע"ד באלו מוצאים גבי ברכת סמון אורח מברך אע"פ שאין אותו הטעם שייך גבי הבדלה וכדרך שנוסגין גבי מלוח כיסוי כדס שמכבדין לאדם סגון במלוח זו פי' חפלות שור שם] להחיר לרבים במלאכה וזהו שדקדקו רז"ל בגמרא בבלי דאיידין כה כי מעט לאבדולי כשהגיע הזמן להבדיל והיינו לאחר סדרא דקדושה כדי להחיר מלאכה לכל הסגון עם אז קם שמעי' ואדליק אבוקס משרגא היינו שמעי' דוקא כי למשרת הוהר מרז"ל להדליק אחר סדר קדושה ורב יעקב בר אבא לא ידע אז עדיין מהיכר זה משום דזהו מנהג דבני מערבא [כאשר יחבארו בסמוך דברי הירושלמי] וכשראה שמדליק קודם הבדלה על הכוס הקפיד עליו וגל' ראה דבא לגלות לו דבר חידוש הזה ולוי לא יקבל מאתו [כיון דלא החשיב לו לקרותו בחומר מר] ורשמי' א"ע מאתו בזה שדחה לו דשפא מדעתי דנפס"א קא עביר ורב יעקב בר אבא בגדול צינהו כבין את זאת ומשום כהי' קרא לו אחר כך בחומר מר וביינו שמקבל מרות על עמנו לשמוע דבר אמס מפיו אף על פי שסבא דבר

[שנ' שו"ת מן השמים (ס' ב') השיבו ואלו בריתי אקים את יצחק אחד קראתי ובכורי אהבה גם ברוך יס' וגם (בס' ח') השיבו ויאמר אליהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי וכו' ויאמרו ראו ראינו כי ה' ה' עמך וכו' אתה עשה ברוך ה' ב' נכרתה ברית עמך בהפוח בעלי סייער כן דודו בין הבנים בללו חמדתו וישבתי ופריו מחוק לחכי עכ"ל וכחוב בסוף כס' שם דהכונה על הרב רבינו יצחק אלפסי יעו"ש] ואחריו הכולך בעקבותיו רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל כפי מה שהבין בדבריו הק' גדול האחרונים בעל מג"א ז"ל כמבואר בדבריו דלעיל. ואפי' אם לא היה הלכה זו נובע הלא מהבואר הק' בלבד בדבר שאין שום סחירה מהגמ' ה' לנו ג"כ להמליץ ע"ז לא תבא בהנית כפונדקית [לשון המכנה סוף מס' יצמות] דאלו ה' ממלא לפנינו כעת איזה הלכה חדשה בזה חסד מנדול קדמן מה שלא ראו הפוסקים ה' חזר דודן לסיני [מליה מלבן הגמ' שבוטות] וטוקר הרים [לשון הגמ' סוף מס' ברכות] דסיני כפסק אחר הגדול קדמן כמבואר בשר"ע ח"מ (ס' כ"ה סעיף ב' בהגהת רמ"א) ובפסק א"ס להש"ך בשר"ע יו"ד ס' רמ"ב אות ח' יעו"ש וא"כ כמה גרע ערכו כל ס' הזכר ואין להאריך בהערכת דברי הרדב"ז וכמג"א ועוד מהדברים מזה. רק הני מעתיק לפני כח"ר דברי הגר"ע עליו מש"כ בספרו שאילת יעב"ץ (שאלה מ"ז) שגדל המחלוקת הוא בחולקים יחד איש פני רעיו ר"ל שראש האחד דברי חזינו והלק עליו בעדיין מחלוקת במקומה עומדת אפי' בראו אותן הפוסקים דברי הזכר והמקובלים לא חזרו בכן הלא מירין מחוך משנתן ע"פ הסברה אשר מלאו וראו דין הכוא מדרך שיטות החלמוד שהוא מסורה לישראל שעמודי הכוראה נכונים עליו וכן יפה לנו ולא נעוש תורה אבות ואין להם בהיות דברי המקובלים צדיק מעשה שאין לנו עסק בנסתרות להכריע ע"פ הסוד דין מהדינים שהרי אין עסק שאלו ואלו דברי אליהם חיים כולם נחת מדינה אחד ולכל אחד יש פנים בזה צורה צגלה ובנסתר ולא בשמים כיא שאפילו צנת קול אין מביחין לקבוע פסק הלכה על כן אין לנו לילך כי אם דוק אחר דעת המרובין שהיא המוסכמת בחלמוד או מהבחרת על פי דרכיו ומחלכיו וסוגיותיו והדעה הנמצא צדיק במקובלים ח"פ שמראה פנים לדבריו בכתרי חורג לא חיישין ל' למיעבד עובדה כוותי' דכחידא דייגין ל' כאלו נשנה בדבריהם דלא מיתניא בי ר' חייא ור' אושעא וכו' שהוא חללינו גם בדברים שהלוק החלמוד הירושלמי משלנו וכו' שתאמר שהדבר האמור בזה שלא בחלמוד שלנו הוא מדברי רשב"י שהצבור בקדוש הכוא מיוחס אחריו והעולם משיבת החלמוד הוא ע"פ דעת הדבר החלוקים עליו וגם להם טעמים עליונים ע"פ הקבלה הקדושה הלא שאין בחלמוד מקום ביאורם ובשגיל זה אין חושבין בכל מקום שהזכר חולק להדיא על חלמוד שלנו כו' ולא מפני שדבריו דברי קבלה נקבלם וישיא להם פנים בחירה שגבר כוונתו מעלות על רוחנו כאלה שהיו מחבבת פגול שהכילם לבני אדם קלי הדעה החזנה ליבזין בטועה ולא ניתן רבות להשחמם בזה של תורה הלא בדבריו באפילו הראוין לאיטלא זו והנהגה שח"י הולמת לא פשו מעשה על פיו אם כי גדול כחן ועדיפי מנביאי כרשב"י וחבריו ששם כל מעשה תקפו וגבורתו לא מלאו לנו לעמוד על דברי חבריו כמו כל שאר החלוקים להם שמים כמובן כמובן שלעולם היהודים נכנעין למחזיקים בענין טעמם ואע"פ שכו' עומדין בשמחתן כעקביא ב"ה ור"א הגדול ולא נעשו כי אם על שחזיקו במחלוקת וח"ו לומר שהיו עושין מעשה כדברים שא"ס היו נעשין וכן ממלא ע"פ ב"ד מילס פ' כפ' הנחנקין (דף פ"ח) וידוע ככל

למבין

(למות) שגבר שליטתו ישראל סדריהם עכ"ל הסדר"ע גאון. והנה אע"פ שבלשון המדר"ת והפסיקתא הנ"ל כתוב מלאך ששמו דומה כו' בא וגו' נל נשמחן ומקלען לארץ כו' אבל כרי לפנינו שני גדולי קדמונים בסדר"ע ואחריו כר"ב שכתבתיקו ללשון המדרשים אלו נועק אחרו מלאך ואומר חזרו רשעים לגיהנם כמ"כ בזה ואולי גם זה עליו הפי' של הפסיקתא והמדר"ת ואין להאריך :

ומה שהוקדם לו לכת"ר עוד בדברי הזכר הנ"ל הנה כדי שלא להטריח לרב גדול ולח"ס בא בשנים פמחו הני מעתיק לפניו לכל דברי הזכר סדר פתח (דף רמ"ו) וז"ל שם כל מאן דאוקיד שרגא בת"ש עד לא מעו ישראל לקדושי דסדרא [פ"י כל מאן סיני כל מי שהוא אפי' חסד ומשרת ועד לא מעו ישראל דייקא סיני כל אותן ישראל שבאותו כה"כ] אף אם הוא עליו כבד התפלל כל חפלת ערבית עד אחר עלינו לשבח מ"מ כיון שישראל שבאותו מקום לא הניעו עדיין להשלמת סדר קדושה] בנין דקא מחלל שבתא וגר"ס למורא דגיסנס לאתקדא עד לא מעא זמני' חד דוכתא איז גיסנס לאיטן דקא מחללי שבתא כיון דאיזו אוקיד שרגא עד לא מעא זמני' חד ממנוח איז גיסנס ב"מ"ש ואוקיד בקדמייתא להבוא דוכתא ואמר קאי דוכתא דפלגיא וכל חייבין דגיסנס משיעי לאוקדא הבוא דוכתא הבוא ממנה קרא' ואמר הנה ה' מעלילך טעלה נבר וערך עטס חייבין דגיסנס אחרי כדור אל ארץ רחבת ידים שמה חמות וגו' בנין דאיזו גרים לון לאתקדא עד לא מעא זמניו עכ"ל הזכר שם ובזה סדר תדומה (ק"ב ב') גיסנס איזו נורא דליק כנוגא דחייבא מחמתמין כנורא דיה"ל למיעבד על פהמי אורייתא הכי אתקד נורא דגיסנס זמנא חדא לא אשכח יס"ר בעלמא כו' וכל הבוא זמנא כבה נורא דגיסנס עכ"ל הזכר שם ובס' סודי רזא [המובא בשבתה לקע הגספה להילקוט ראובני בענין גיסנס] כתוב בעה שהאדם רגיל לשנות בע"ש קך לאחר מותו מוילין אותו מן הגיסנס גם אם הוסיף ב"מ"ש מאחרין אותו שלא להכניסו עכ"ל בס"ד. ובס' גן נעט שגל ב"ע ח"ח (ס' רנ"ב סק"ג) כתוב ויש מפרשים דאמרין דקדקך [במנחה של שבת] להצדיק את דודן של הרשעים שמחזיקין לגיסנס עכ"ל והוא מהטור ובלבד שם [ואין להקשות על זה דא"כ הול"ל דקדקך לאחר סדרא דקדושה בערב דהוא מבוס שיש עוד טעמים לאחר דקדקך במנחה של שבת כמבואר בסוד ובלבד ובכ"ה שם ועוד לבין גם זה באמירת דקדקך וגו']. ובהל' יו"ט במנח"י שבת שאז יתא לסדרא דקדושה לא בלכר רז"ל להסירנו שלא להקדים כדלקת הכר דמכיון שאין סולבין להריות בזה מלאכה ומסחר ממילא אין ממחרין לסדליק את הכר. ובכל דבריו הללו נתפרשו היטב לפנינו דברי הזכר דבראשית הנ"ל :

ובזה הפעם מושגת השיטה במלאך ח"י מחזיק עובדה לכת"ר עטור שאלחו מחתי ענין הזה כי ע"ז התעוררתי להטמיק את דעתי בהלכה זו ובהא דאיתא במס' יצמות (נ"ב ב') אי לאו דלח"י לך חספא לא משכח מרגייתא חותי' כי רק כת"ר נ"י הסיב את לבי בשאלתו הנ"ל כי אחרת בזה הענין לעומקו וזע"פ שאם ארזא בעיני לכל מי שלא יבדג בדבריו חס' כמורה לכתוב ולשום מחסום לפי כי מי ימחה בידו מאחר שיש לו עמודי עולם [הוכח כעולם של הפוסקים הראשונים וכל הפוסקים האחרונים] על מי לסמוך אבז' ח"י בענין בעלמי וזר"י הוא שלח ח"י כנביא העוזר על דברי עליו ח"י שכוין דלפי דברי הגמ' בבי וירושלמי וסודות ר' הנחומא והפסיקתא וכו' שהחזיקו ב' קדמונים בסדר"ע וסרב בגל דברי הזכר מחזיקים ומחזיקים בספרים ונפרטיות שאנו מולאים להבוסק הגדול שבראשונים הרב אלפסי.

למבין מדוכחי טובה ובפרשות, מזהר בדבר הזה אל רש"י
 גופי' כנודע מהסיוט שידבר דספתי בניעית כדורבלמי
 ובמ"ר פ' ויבא יעקב שלם ולא זו שלא עשה מעשה
 כדעתו אלא שנגש למי שטעם כמותו ועבר על דברי
 הצריח החולקים עמו בלשונם כלבה כרבים ומפני כך
 נחזיק תמיד בדעת החלמודים שהיו מפי המדובין כו'
 וידוע שאין ענין הספר הקדוש הכוא רק לבאר דעתו
 פ"פ הסוד ולא לקבוע הלכה במקום החולקים עליו חזיריו
 משא"כ במקום הדברי החלמוד סחומים וסחומים וסוגלים
 פירוסים שונים והמפרשים נדחקו אל קיר כבנתם לפרש
 ע"פ סברתם ולא ידעו מהזכר כלום וזכינו בראינו הזכר
 מפרש פ' אחר בדברי הגמ' ולא כחולק אלא כחפרש
 לשון כגמרא הסחום למח יגרע חלקו ומה הסרון בהקו
 מכל המון המפרשים הנבעזר בדבריו דברי קבלה נדחם
 בשתי ידים דל קבלה מהבא מדרי שקולים הם [לכל
 הפחות] ולמה לא נשמע לראשונים ולפירוש הקדמון השי'
 לא כי ראי' לזה יותר מזה הלא יש לנו לעשות בזה
 בדברי הזכר אחר בראינו חולק וכוממממ נמי הלשון
 סבוכה חצי מורי הגאון [תכס לבי] כנ"ל וסדר"ו וס'
 יוחסין ואחרון חצי כרבי' בחו"ה ס' כ"ה לענין סח
 מזכר שנים יע"ש ביחוד כי ממנו סיוע צדור למש"כ כו'
 במקומות שאין הדבר צדור בחולק ואלו היו השוסקים
 מחולקים אם חתק או חטו חולק יכריעו בדברי החומה
 בראינו חולק וכש"כ וכן דין כמפרש בו פירוש אחר שלא
 בדעת המפרשים שאחר שכן הגמ' כובל פירוש יושר
 יש לנו לקבלו מדעת המפרשים וזו דבר שאין לספק בו
 לדמתי ועוד שחוקן מפרשים עומן אלמלי ראו [לדברי]
 הזכר חולי לא פירשו לנו כך ולא עוד שאלו אין ספק
 שהיו חוזרים מפירושם כו' עכ"ל הגר"ע עצמו שם - וא"כ
 מהש"כ שכן הוא גם כן שיעם הס"ס צבלי וסירובלמי וכמזכור
 בדבריו דנעיל וודאי הוא דאין לזה אפי' זו כל שהוא
 מדבריו כן בזה - ומה שבהחזונים בראינו [לס' הזכר
 בזה] לא פסקו כוונתו' הוא מב' עממים - ח' - מבוס
 שנמשכו אחרי דברי פוסקים ראשונים בראשונים [שלא ראו
 לס' הזכר בזה] כי בזה יבן שדיי כנ"ל העתיק
 לדברי סדר רב עמרם גאון ועשה כסדרי לחיבורי
 הגני מעתיק מנחם הסדר"ע שכתוב בו בסוף סדר מו"ש
 [וקלם מדבריו בשנינו לשון מונח בעור חו"ה סימן
 רנ"ע על שמו] וזו שגריק לעשות מלאכה במו"ש קודם שיהפיל
 נריק להפיל המבדיל בין קודם לחול ואח"כ עושה
 מלאכה דה"ה בן חנניגוס מבוס ר"ה בר ינאי אסור
 לאדם לעשות חפציו קודם [שיחפיל] [שיבדיל] אבל לאחר
 שיחפיל בין שהבדיל בתפלה או בדרך קודם מלאכה
 ואע"פ שלא הבדיל על הכוס עכ"ל הסדר"ע הוא בלוח
 כפי מה שנדפס לפזינו [ולפלא בשני על המניס שהסגור
 למלת שיחפיל וסניג תחתיה למלת שיבדיל מבוס שכן
 חיטא במקום שזין וזוא במס' שבת (ק"ג ב') וא"כ
 אחרי לא מחק למלת ינאי ולהניג תחתיה מלת יעקב
 דהא מלת ינאי הוא בירובלמי דמס' ברכות הג"ל וסם
 הוא כלבה זו להיפוך כמש"כ לעיל אבל עכ"פ מזה
 חטו רואים שנשתבשו בזה דברי הגאון וא"כ לפי האמת
 אין מעשה לבנות בנין מליכוד רעוע בזה] ועשה ראייתי
 שכן כתוב בס' מאה בערים להר"ן גי'אח על שם רע"ג
 [סוף עמוד י"ז] וז"ל בלכות גדולות [גרס"י מביאו לפעמים]
 לרב יודאי גאון [דף י"ג ע"ג דפוס יבן כדירי] ואע"ג
 ללא אבדיל ובא"ה בן חנניגוס מבוס ר"ה בר ינאי
 [גם כגאון לזיבין להגיה מבוס ר"ה בר יעקב] אסור
 לאדם כו' הרגמח רב העין [לזיבין להגיה כו' נתן] בר
 אחי קמ' דרש"י שאלו [באין מוכרחים חטו להגיה במס' כ'
 בגמ' בלתי קמ' הרבה בין הגמות שנו] דכניה ל"

חמרא דמבדיל לאלתר ואי לא אבדיל על כסא ביון
 דאבדיל בתפלה עבד כל לרביה עביל הכה"ג והרי לפנינו
 שנים הנשר הגדול רש"י ז"ל לא דבר מלבו פירוש הג"ל
 בזה רק נמשך בזה אחרי רב יודאי גאון ורב עמרם
 גאון אבל אי משום הא לא חירי דגם רב יודאי גאון
 [ורב עמרם גאון] עצמם אלו ראו לדברי הזכר בראשית
 כנ"ל וודאי הוא שלא היו כותבים כן אלא צדור הדבר
 שהיו כותבים להיפוך כי היו מעמיקים ע"ז לדעתם
 הגדולה בהבדלי וסירובלמי והמדרשים וזו מולאים לאור
 להכללה זו בראיו והגון כמותו בשפלותו וכן רש"י
 ובראשונים שאחריו וא"כ חטו בזינו בחדרי ס"ת לדברי
 ס' הזכר וגדול הקדמונים רבינו אלעזר פסק הכי נמי
 ואולי משום שהגיעו לידו דברי הזכר כללו פסק הכי
 דחי לאו הכי לא כי גם הרב אלעזר מרבי לבו העבודה
 לפסוק נגד רב יודאי גאון [ונגד רב עמרם גאון] וגמו
 כן לא כי נמשך כרמז"ס אחרי כרמז"ק בלבד [לפי
 דעת המג"ה כנ"ל] נגד ב' גאונים ראשונים [באחרי
 רבין סבורא] כללו ועטם כו' הוא שבהחזונים בראיו
 לס' הזכר לא העתיקו זה דעתם בראיו זו מבוס בכלנו בדרך
 הרבים שמיים הקדמונים [לגבי דין] דהזכר פניג על
 הגמ' וסכלבה ככנ"ל לגבי הזכר וכמזכור במג"ה ריש
 בלכות תפילין (ס' כ"ה סק"ג) בזה כרדכ"ו וסדר
 גדוים משא"כ חטו לפי מה שהבדיל בלכנינו רבינו
 סגדול כנ"ה מוילגל בזינו לראות ולדבר עם
 ראשים חשובים ומלויים בשערי תורה ויראה ס' עבודה
 שהכירונו בילדותם ובנעוריהם וספרו לנו איך שבדולי
 גאוי דורו אחרו עליו שחוקן הרבה דורות שלפניו לא
 קם כמותו וסבור כי בערך הרמב"ן וכוונתו יבן עלינו
 וסבור אחר בהדרת גאוןו כסודר חטו מחולק בשום
 אופן עם הגמ' ורק שאין יודעין השי' הזכר או בגמ'
 כאשר העיד לנו בשמו הלמידו הגאון רבינו חיים מוולוז'ין
 זי"ע בהקדמתו לפירוש כנ"ה על קל"ה ס' הזכר [וכן
 כתוב עתה בס' עליית אליהו להרב כו' ר' יחזקע
 העביל מוולוז'ין] ואע"פ שבציור הגאון ר' אליהו שכל
 השולחן ערוך לא נזכר שום מדבריו הללו ואדרבה
 להיפוך נראה מדבריו דשם חטו דוגמת זה חטו מולאים
 במס' חולין (י"ח א') בליחותי קא עבדין ופי' רש"י
 שדרי לזני למלא לו זכות ועבדיו במליו חין חטו לרביק
 לחזור ולהימלך בו יעוב"ה בגמ' ורש"י ובעיקר הוא בזה
 מש"כ הלמידו כנ"ה יבראל תבקלאב בספרו פאח השולחן
 (כו' ג' סקל"ע שכלא לדניא כתב הגר"ה בציורו
 לשו"ע אלא שהעתיק לדברי גאון קדמון אבל להלכה למעשה
 נכב והנהיג שלא בדברי אחרו כג' קדמון עכ"ל ובאמת
 זכו דרך רז"ל חממי הש"ס לדבריו דר' פלוגי קאמר
 וז"ל לא ס"ל ועיד בציורו על סד' שו"ע כהנס קודם
 שה' ארבעים שנה ואח"כ חזר בו מבמה דברים שכתב
 וכמזכור בהקדמת ס' פאח השולחן [וכובא בעליית
 חניסו (בחלק מעלות הסוגס הערס י"ג) וביחוד העיקר
 אצלי שלא זכינו לכל המסדורות שטעם רבינו זה על סד'
 שו"ע ועשה כסדרי לחיבורי במעתי מפי מגירי האמת
 שאלל כר' ר' אבא ב"ר יוסף דוד קליינערמאן מק'
 ביאלאסעטאק נמלא כ"י הגר"ה על כל סד' שו"ע עוד מהדורא
 אחת וכוא בשנינו גמור מאותן הגרסאות שיש בה יתרונות
 מרובות וחילופים וכוא כספלא ופלא מאירת עינים בהפגנס
 מרובם בהרבה פרטי הלכות לרוב ומבין שט"י עמל
 ויגיעה ס' ס"ה בעזרנו לעמוד על עמק דעת רז"ל
 שבגמ' צבלי וירובלמי לראות ולהראות לכל איך בדברי
 כולם מכוונים בסגנון אחד צדור הדבר דהיי' הנבחר
 למעשה ונפרט דלומרא הוא בדבר שאין בו קולא
 יולאה ממנו :

ויעדיי

הנחתי להירושלמי הג'ל בלא השלמת ביאור
והוא דעוד קשה דלא ה' להירושלמי לכתוב
אלא כפי דנסיגין דלא למיעבד עובדא עד יפני סדרא
מנהג אך זה שכתבו באפוקי שכתא חזו מנהג הוא
מיותר דמס חורבא נפיק מיניה [אם לא יעשו מלאכה
בכל ליל מו"ש] וגם כיון דלא יבא כתוב בירושלמי אלא
דיפני סדרא מנהג ממילא יבא משתמע דיותר לאו
מנהג הוא וא"כ למס ה' להס להזכיר להדיא גם אם
זה והנהגה לי לאמת גמור דזכו בדרך שאלו מולאים
לרז"ל במס' ברכות (י"ב א') בנבולין בקשו לקרות כן
אלא שכבר בעלים מפני הערומות המינין ויש לי
אריכות בזה אך שזכר איסור גמור ומפס לאוזן גלית
להחזיק המושג שזכרו דמר ונתיישרו דבריו מאד
בעיניו כי כיום המה ומשו"ס הולכו רז"ל מסדרי
הירושלמי לכתוב להדיא באפוקי שכתא חזו מנהג
להורות דאיסור גמור יש בזה ומעשה חזי תמה על
ב' מחברים גדולים ומלומדים בעטרי הלכה שכתבו להפיק
זה והוא שהאטורג'ים בסוף סדר מו"ס כתב בירושלמי
הזכר ואעפ"כ סיים בזה"ל ומיחו נהגו הנשים שלא
לעשות מלאכה כל מולאי שבת עכ"ל והביא לכל דבריו
בזה המג"א (בב"א רז"ע סקט"ו) ולפלא נפלא בעיני
מי ומי המה שיעלו לנהוג נגד המצוא בירושלמי במקום
שאין הכבלי ולא שום מדרש מרז"ל חולקים על בירושלמי
ולא ימלא מי שימחה בזה וגם בזה חזי קורא את יודיו
הגדול של רבינו ניסים ז"ל את אשר הקלת החמרת
ואשר החמרת הקלתי עכ"ל ר"ג בירדיו ואין לנו גינה
ורדים ופרה שושן יותר מדברי רז"ל שכתבלי ושבירושלמי
ובמדרשים ובס' זס"ק ושני עמודי עולם מהפוסקים
הראשונים הרב אלפסי והרמב"ם [לפי מה שהביא
בשמו המג"א ולפי הכתיבו וגירסתיו בן] שזכר הגיע
לידי ס' חבל יעקב להרב הג' יעקב מנשה (דפוס שאלונקו
שנת תקצ"ב לפ"ק) ומלאחתי כתוב בו (במערכת ה' ס'
י"ג) בזה"ל הבדלה אסור לעשות שום מלאכה קודם
שיבדיל ואם הבדיל בחפסל מותר אעפ"ס שעדיין לא
הבדיל על הכוס כו' מרן בשו"ע א"ח (סי' רצ"ט סעי'
י') יעו"ש ורבינו העור כתב חז"ל מלשון ח"א הרא"ש
משמע אעפ"ס שהבדיל בחפסל אסור במלאכה עד שיבדיל
ויאמר ברוך אתה ה' וכו' המבדיל בין קודש לחול ומרן
בב"א כתב דכן נראה דעת הרמב"ם (בפכ"ט מהלכות
שבת דין ו' יעו"ש) וסיים וכתב חז"ל ולענין הלכה כיון
דהרמב"ם וברא"ש מפסימים דאעפ"ס שהבדיל בחפסל
אסור לעשות מלאכה כפי הוס חזי למקט כו' אלא דסוגין
דעלמא דלא כותיבו וכו' ע"ש ואני בעיני נראה לי
להחמיר בזה ויחזו דריק דרכו בדעת הרב בזה"ל והרמב"ם
והרא"ש ז"ל ובפרט כגון דא דהכי אשכחן בס' זס"ק
בס"א סוף ההקדמה חז"ל דלא יאות הוא לאדלקא נורה
כד נפיק שכתא עד דמבדילין ישראל צלוחא ומבדלי על
כסא כו' ואעפ"ס דנפיק שכתא לא תייבין לאחרייכו עד
זמנא דאמרי ישראל ב"א המבדיל בין קודש לחול כדון
קדש אשתלק כו' יעו"ב עכ"ל הרי"ג סנוכר ובמחתי
בזה שמלאחתי לי רב וחבר בעיקרי דבריו אעפ"ס שלא
יבא מחבר זה כלל ידי חובת הביאור בשלימות ולא
אחבר מאת כבוד גדלו שיותר ממה שקראתי לפני
[במחשבותי הזאת] כתוב כהן [במה שהנחתי בידי למשמרת]
[והוא מליצה מלשון המשנה בטהר מ' ע"ב] אלא שלא
להעמיס על כח"ר להעריכו לקרות תשובה גדולה במקום
משו"ס השמטתי בזה"ל אלא ידע נאמנה שהפעם לחשובתי
הזאת בחוט של מחון ארצתי ובכל חלקי הסותר דעתי
לא העלמתי וישיב בכל מחותי בזה עיניתי בזה
אפי וביגיעה גופי ונפשי לכן לכל מי שנגיעה לידו

לא ימחר לדחותה כי נחלים על ראשו הוא חובה [לפי
המצוא בזה"ל סנוכר סנוכר] ואמתי הסותר לכל קבלת יעקב
היא למורה [גם לשכל בשלים כמון] קינור סיוא מכל
דבריו הג'ל דאסור לכל דר ישראל גם להדליק נר קודם
הבדלה על הטם חף על פי שכבר הבדיל בחפסל
ואם הוא משרת אלא בעס"ב או אלא הקהל [בשמש
ביהמ"ד או בסכ"ן] או אשם שהיא במשרת אלא בעלה
או אם אשם עלמו אין לו אשם ומשרתו חזי סתור
לסם רז"ל להדליק נר להבדלה גם קודם הבדלה על הכוס
ויסמכו ח"ע על ההבדלה שכתבתי או באמירת המבדיל
בלא כוס כמצוא בסדר"א (פ"ב) ואם אין לו יין אומר
המבדיל בין קודש לחול [ובעיקרי דברי הסדר"א יש לי
אריכות אלא דאב"מ] וממילא דהוא הדין גם לאותן שאין
לסם משרת אלא כמה משרתים לאחרים או לעצמם אלא
דווקא סמוך לזמן הבדלה דהיינו לאחר סדרא דקדושה
כל כל אותו הקהל שהוא במוכס שוב ראיתי למש"כ בס'
ש"ת באר עשק (שאלה ל"ח) - שעמד גם הוא בזה
וכ' דבריו סוף הקדמה הושר הג'ל אחיו כי הא
דאיתא בירושלמי הג'ל עד דתהפני סדרא מנהג כו'
יעו"ש ודין האיין לי אלא לדעתי אין כוס חילוק בין הכבלי
להירושלמי בזה וכמו שהארכנו בעה"י בכל תשובה א'
ודברי סוף הקדמה הושר הג'ל אחיו גם הכבלי -
ובדרך כלל כל דברי אותה התשובה דכנאר עשק אינן
נראין בעיני ולא נסירין ואין כמ"ל בשחירת דבריו
וכל מעיין בדברי תשובתי זאת ובדברי האר עשק
בעיני יראה אך דאזיל בהר איפכא וכל מי שיראה
לדבריו הללו או שיסמך מהם ולא יטה אצלו לקבלם
נאמנים עלינו רז"ל בעלי הושר וסירושלמי והמדרשים הג'ל
שמלבד זה שלא יקיימו עליו ברכת הקהל באמירת
ויסן לך [כי מכלל הן אחת שומע לאו] אלא גם זה
שיחולו עליו קללות כהשנים שבגימס הסוכר בזה"ל
בראשית ופנחס ויהא נחשב בכלל מחללי שבת ויהא
נידון בגימס בכל מולאי שבת באותו הזמן כי הוא
עליו המבעיר את העשרה ועליו יערה רוח סבורא -
ויקבל את תפלתו לחול לנו על כל מה ששנינו בזה
עד כה נגד הסותר ועל דא נחתי גושפנקא דילי מאת
ידידו וא"ר המשיב לו בחסדי האל בגדול הסוכר וסותר
ועל הסוכר מחפחד במורא והלב סותר על הסעלתה
ממי שנשמך מגלוגי סדור לכיות כוראות מורה -
זמן בער בלאחז"ר הרב המריף וי"א מרבים ר'
אברהם נר"ו מק' נ"א

תשובה ד

בעורה"י יום ה' כ"ה לחודש אייר שנת התר"ל לפ"ג
פ"ק ויילנא יע"א .

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב החרף ושנון י"א
סרבים כו' . . .

שמחתי בבשורות החר"ש אשר אתו כו' ומש"כ

רופע"ל בשולי מכתבו שברך נסיעותיו

נודמן לפני לראות איזה תשובות אשר השבתי
מבבר להשואלים בי ובתוספת תשובה אחת בדין
זמן הרלקת הנר להבדלה ונתיישרה כולה גם
היא בעיני ושם עיונו בכל המקרים אשר הבאתי
ומשו"ה הוא היטה בעיני אך לא שפתי את עיני
ולבי לראיית הסק"ס לדבריו [שהבדלה על הכוס
קודמת לברכת סאורי האש] ולסותר אותה דהא
לכאורה

עיקרי דברי הוֹכֵר דָּשָׁם לֹא בָּאוּ לְהוֹרֹת הַדָּר הַבְּדֵלָה
אִם בְּרִכַּת נֵר קוֹדֵם אוֹ הַבְּדֵלָה קוֹדֶמֶת וְשֶׁגַם עֵינֵי עֵינֵי
הַבְּדֵלָה עַל הַכּוֹס אֵין מוֹחִירוֹ ס' הוֹכֵר אֵלֶּה אֵלֶּה גִּרְרָה
וְהַעֲיָקֵר מִה שֶׁבָּא הוֹכֵר לְהוֹרֹת הוּא שֶׁאֵסְקֹר לְיִשְׂרָאֵל
לְהַדְלִיק נֵר קוֹדֵם שֶׁהַעוֹלָם עוֹמְדִים לְאַחֲרֵי עֵדֶר קוֹדֶשׁ
דְּכֵיִינוּ קוֹדֵם נִמְרָה אֲמִירָה וְיֵהִי נֹעַם וְאַחֶה קֹדֶשׁ וְדֶרֶךְ כָּל
אֵין דֶּרֶךְ שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם קֹדֶשׁ ס' לְהַדְלִיק נֵר בְּמוֹלָאִי
שֶׁבֶת אֵלֶּה בִּעֵת הַבְּדֵלָה עַל הַכּוֹס וּמִשׁוֹם מוֹחִיר כֹּהֵר
עֵינֵי הַבְּדֵלָה עַל הַכּוֹס . (ב) הוּא דֶּבֶר חִדוּשׁ מִה שֶׁלֹּא
רָאִיתִי עַדִּין אִם קִדְּמִי אֶדָם מִשְׁלֹם כֹּהֵר וְהוּא דִּנְרָאֵה
לִי מִלִּבִּי הַגַּם 'יְרוּשָׁלַיִם דָּמָה' בְּרִכּוֹת (פ"ה הל"ב) גַּם
הַבְּדֵלָה שֶׁנִּחְפָּלָה הִיוּ מוֹחֲמִין בָּא"ס הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ
לְחֹל וּבִמּוֹ שֶׁאֵין הוֹתָמִים הַבְּדֵלָה שֶׁעַל הַכּוֹס . וְהוּא
אֶחָד ס' ל' הַבְּדֵלָה הִלְלוּ בַּעֲנֵן הַתְּחִימָה דְּאִיחָה שֶׁס'
[וְהַבְּדֵלָה בְּחוּץ הַדַּעַת רַע"א אֲמַרְסָה בְּרִכַּת רִבְעִית
בַּפ"ט רַע"א הַבְּדֵלָה] שֶׁמֶשֶׁן בֵּר וּוָא בַּעַל קוֹמִי ר'
יִחְנֵן דֶּבֶר שֶׁהוּא טוֹב וְאֵל [כְּלוּמָר דֶּבֶר שֶׁהוּא טוֹב
חֲמִיד מִיּוֹם שֶׁהָקִינוּ אֱלֹהֵי בְּרִכַּת לְהַחֲפֹלֶת וּכְבִּרְיוֹת וּכְמוֹ
בְּרִכַּת שֶׁהָקִינוּ בֵּין לְהַבְּדֵלָה] חֲכָמִים חוֹלְקִין עָלֵינוּ [בְּחַמִּי
יִחְלֹקוּ חֲכָמִים בְּדֶבֶר כְּמוֹ דְּפִלְגִי בְּחַמִּיחִין וְנָחוּ אֵין
בְּאִיזָה מִקּוֹם חָקִינוּ וְקִבְּשׁוּ לְהַבְּדֵלָה בְּחַמִּלָּה פ"מ שֶׁס'
וְלִשׁוֹן הַחֲדָדִים שֶׁס' דֶּבֶר שֶׁהוּא טוֹב וְכו' בְּחַמִּים הַאֲיָךְ
נִשְׁכַּח הַדֶּבֶר עַד שֶׁחָלְקוּ סִיבִי יוֹכֵר הַבְּדֵלָה וְהִלָּל כָּל
מוֹלָאִי בִּשְׁתֵּי מַבְדִּילִין כָּל יִשְׂרָאֵל פ"ב] א"ל ע"י שְׁעִיקָרָה
בְּכּוֹס שֶׁכֹּהֵר בְּחַפְּלָה מִלְּתִי אֲמַרְסָה שְׁעִיקָרָה בְּכּוֹס ר'
יַעֲקֹב בֵּר אִידִי בָּשָׁם ר' יִצְחָק רִבֵּה אֲמַרְסָה בְּכּוֹס אֲמַרְסָה
בְּחַפְּלָה בְּשִׁבְלִי לִזְכּוֹת אֶת הַהַנּוֹקָח מִלְּתִי אֲמַרְסָה שְׁעִיקָרָה
בְּחַפְּלָה [וְכֹהֵב בַּפ"מ שֶׁס' אֲמַרְסָה בְּכּוֹס אֲמַרְסָה בְּחַפְּלָה
אִם לֹא אֲמַרְסָה בְּחַפְּלָה וְאֲמַרְסָה עַל הַכּוֹס לְרִיךְ לְחֹזֶר
וְלִהְפָּלֵל וְלִאֲמַרְסָה בְּחַפְּלָה בְּשִׁבְלִי לִזְכּוֹת אֶת הַהַנּוֹקָח
וּבְנֵי בִיתוֹ שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּחַפְּלָה וְהַלֵּךְ לְרִיךְ הוּא לְחֹזֶר
וְלִהְפָּלֵל לְאֲמַרְסָה מִלְּתִי אֲמַרְסָה בְּשִׁעִין מִמִּלְּתִי דר'
יִצְחָק רִבֵּה דְּעִיקָר הַתְּקִיָּה בְּחַפְּלָה הִיחָה וְאֵין
יּוֹאֵל יְדִי מוֹחֲבוֹת בְּמִה שֶׁאֲמַרְסָה עַל הַכּוֹס עַכ"ל הַפ"מ
שֶׁס' וְכֹהֵר אֵלִי פוֹלֵדָה שֶׁס' כֹּהֵב בְּשִׁבְלִי לִזְכּוֹת הַהַנּוֹקָח
בְּאֵין מִבְּגִיחִין בָּאִם וּבְחַפְּלָה אֲמַרְסָה אֲמַרְסָה שְׁעִיקָרָה
בְּחַפְּלָה מִלְּתִי אֲמַרְסָה ג"כ אֲמַרְסָה בְּחַפְּלָה אֲמַרְסָה בְּכּוֹס
כְּמוֹ שֶׁאֲמַר ר"ז עַכ"ל כִּגְר"א פוֹלֵדָה שֶׁס' ר' זְעִירָה
רִבֵּה יְכוּדָה בָּשָׁם שְׁמוּאֵל אֲמַרְסָה בְּכּוֹס אֲמַרְסָה בְּחַפְּלָה
אֲמַרְסָה בְּחַפְּלָה אֲמַרְסָה בְּכּוֹס מִלְּתִי אֲמַרְסָה שְׁעִיקָרָה בְּאֵין
וְכֹהֵן כו' ר' יַעֲקֹב בֵּר אֲחָה בָּשָׁם שְׁמוּאֵל אֲמַרְסָה בְּרִכַּת
רִבְעִית [כְּלוּמָר דְּשְׁמוּאֵל פּוֹסֵק בְּר"ט פ"מ שֶׁס' וְכו' ב'
הַחֲדָדִים שֶׁס'] כו' הַפּוֹחֵה לֹא יִפְחֹחַ מִשְׁלֵם כו' וְלִרְיָךְ
לְחַחֵם הַבְּדֵלָה כו' מִבְּרִכּוֹת שֶׁפִּתְחִין בֵּין בְּנִיחִין וְחֹתְמִין
בְּנִיחִין כֵּן עַכ"ל וְשֶׁמֶשֶׁן מִלִּבִּי הַגַּם 'יְרוּשָׁלַיִם דָּהוּה לְרִיךְ
לְחַחֵם הַבְּדֵלָה כו' בְּנִיחִין כו' קֹאִי גַם אֲבִדְלָה שֶׁנִּחְפָּלָה
דְּאִיִּירִי בֵּה בְּכּוֹלָה סוֹבִיָּא וְהוּא דֶּבֶר בְּדוֹר [אֲךְ אֲוִלִי לֹא
קֹאִי אֵלֶּה אֲלִיבִיָּהוּ דְּאֲמַרְסָה דְּס"ל בְּר"ט דְּאֲמַרְסָה אֲמַרְסָה
בְּרִכַּת רִבְעִית בְּפִנִי עֲלָמָה וּמִנְהַגִּינוּ דְּאֵין אֵלֶּה חוֹתְמִין
בְּנִיחִין הַבְּדֵלָה הוּא מִשְׁוֹם דְּפִסְקִין כְּחַמִּים
דְּמִתְנִי דְּאֲמַרְסָה הַבְּדֵלָה בְּחוּץ הַדַּעַת וְר"ל שֶׁהוּא כּוֹלֵלָה
בְּבִרְכַּת דְּחוּץ הַדַּעַת . וְא"כ אֵין לְרִיךְ לִסִּים בֵּה בָּאִי
הַמַּבְדִּיל כו' כִּיִּן שֶׁמִּסִּים בֵּה בְּנִיחִין אֲהֵה ס' חוּץ הַדַּעַת
וְדו"ק . וְכֹהֵר הַסִּפָּה לְדִבְרֵי רִבִּינוּ כִּגְר"א בְּנִיחִירִי
לְבִרְיָה אֲו"ח (רס"ו ר"ד) בַּעֲנֵן יִשׁוֹב הַבְּדֵלָה שֶׁנִּחְפָּלָה
יְעוֹשִׁים . וְכֹס' דְּמִשְׁק אֲלִיפִזֹר לְהַרְר"א לְגַדָּה כ"י . מִיִּהוּ
פ' בָּס' מְגִיד הַעֲלֹמָה מִפְּרֶשׁ לִמָּס' בְּרִכּוֹת הַדַּעַת רַע"י
הוּא שֶׁלֹּא לֹמֵר בְּמוֹלָאִי בִּשְׁתֵּי כָּלִל אֲחָה חוּץ אֵלֶּה יִחְוִיל אֲחָה
חֲנֻנָתָהּ וְיִסִּים בְּחוּץ הַדַּעַת יְעוֹשִׁים הַהוֹבָחָה שֶׁלֹּא בִּזְכָּה
אֵלֶּה אֵין דְּבִרְיוֹ מוֹכֲרִים כָּלִל וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בְּסִתְרִים
דְּבִרִים

לְכַאֲדָה רִאשִׁיתוֹ פִּלְשׁוֹן ס' הוֹדֵר וּבְסִידוֹר דְּבִרְיוֹ
הִיא רִאשִׁית עֲצוּמָה וְחֹזֶקָה סָאוֹר לִבֵּן מְבֹקְשׁוֹ כֹּאֵד
מִכְּנִי שֶׁלֹּא אֲתַעֲצֵל מִלְּהִשִּׁיב לוֹ גַּם עַל זֶה אִם יֵשׁ
בִּידִי מִה לְהִשִּׁיב ע"כ תוֹרָף דְּבִרְיוֹ בְּקִיצוֹר
וּבְשִׁינוֹ לִשׁוֹן :

תשובה

ר' המק"מ שֶׁס' וְשֶׁכֵּן הוֹכֵר וְהוּל אֲחֵרִי וְכו' וְאֵע"ג
דְּנִפֵּק שֶׁנִּחְפָּלָה לֹא תִיבִין לְאַחֲרִיָּהוּ עַד דְּאֲמַרְסָה יִשְׂרָאֵל
בָּא"ס הַמַּבְדִּיל וְעַם כָּל דָּחָ לֹא שְׁלִטִין עַד דִּיכּוֹן נִהוֹרִין
מִרְחָה דְּשִׁנְגָה וְכו' הִרִי מִשְׁאֵר שֶׁס' הַבְּדֵלָה עַל הַכּוֹס
קוֹדֶמֶת לְמִאֲוִרִי הַאֵשׁ וְר"ל אֵע"ג דְּאֲחֵרִיָּהוּ כָּל חֵד עַל
מִטְרִי ע"י הַבְּדֵלָה עַל הַכּוֹס עַכ"ל אֵין לִכֵּם שְׁלִיטָה עַד
בִּיבְרִיָּה טוֹרָה מִאֲוִרִי הַאֵשׁ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ הָאֲרֵה מִהַשְׁכִּינָה
הַנֶּק' אֵשׁ כְּמִשְׁכָּב בַּפ"ט וְיִקְהֵל עַכ"ל הַמַּק"מ שֶׁס' . וְהוּא
עַד בְּשִׁתָּק נִחְמֵן עָלֵינוּ שֶׁגַם בְּכַחֲבִי לְהַשְׁכִּינָה הָאֲרִיָּהוּ
בַּעֲנֵן זֶה [בְּסוֹף שֶׁנִּחְפָּלָה] רִאשִׁיתוֹ לְכָל דְּבִרֵי הַמַּק"מ
כְּנֹ' וְהַרְגַּשְׁתִּי בְּסִתְרִים דְּבִרְיוֹ בְּמִה לְסוֹתָרָם אֵלֶּה
שֶׁהַשְׁמַעְתִּי אֵלֶּה אֵלֶּה יְדִי מִיִּה שֶׁלֹּא אֲהִיָּה נִרְאָה כְּמִתְכַּבֵּד
בְּקִלּוֹן חֲבִירוֹ וּמִכְש"כ בְּמִתְכַּבֵּד הַקּוֹדֵם לִי בְּכִמֶּה דוֹרוֹת
בְּלִפְנֵי וְמִה גַם בִּיחָק וְדִלִּי לִסִּים שֶׁס' רִאשִׁיתוֹ לִסִּים
רִבִּי וְמוֹרִי וְכֵן הוּא דְּרִבִּי מִטְרִי לְהַשְׁכִּינָה אֵע"ג מִלְּכֹחֵב
הַשְׁכִּינָה עַל הַמַּחֲבִירִים שֶׁקִּדְּמוּנִי כָּל כְּמִה שֶׁנִּחְפָּלָה [ע"י
שֶׁס' לִכְרִי חִידָה מִעֲרִכָה סְפָרִים אֲוִת ד' דְּבִרֵי נִכָּל
ט' וּשְׁמַעְתִּי מִכְּרִב הַמּוֹפֵלָה חִסִּידָה קִדְּשָׁה בְּמוֹהַר ר'
חִיִּים י' עַד זֶה"ס שֶׁנִּחְמֵן הַכֵּס אֶחָד מִחֲכָמִי מִמִּשְׁכָּב
קִרָה כו' בַּעֲנֵן אֶחָד וְלֹא עֲרַב לוֹ וְדִיבֵר עָלָיו סָרִס
וְכִלְיָה בָּאוּ לְחַקְרוֹ עַד שֶׁבִּכָּה וְשֶׁאֵל מִחִילָה וְקִיבֵל [ע"י
עֲלָמִין] שֶׁלֹּא לִלְגֹל בְּכּוֹס מִחֲבִיר עַכ"ל] א' מִכְּכֶסֶם כְּעִיקָר
כְּנֹ' . כ' כְּדִי לְקַדֵּשׁ אֵלֶּה אֶחָד לְסוֹתָרָם אֵלֶּה כָּל דְּבִרֵי
שֶׁל כָּל מִי שֶׁקִּדְּמוּנִי כָּל עֵינֵי שֶׁאֵין עוֹסֵק בִּי כְּמִה
נִיחִירִים לֹא יִכִּילֵם וְיִהְיֶה עָלֵינוּ הַכְּתִיבָה לְכּוֹרֶת הַכֵּס
וְלִבְרִיָּה זֶמֶן לִימּוֹד הוֹרֵתִי וְגַם יִהְיֶה לְטוֹרָה רַב עַל
הַקִּדְּוָה לְדִבְרֵי כְּשִׁלְטָרֵךְ לְקִדְּוָה אֲרִיכּוֹת רַב כָּל כֵּךְ
וְהַרְגַּשְׁתִּי פְּעָמִים לְרֹב שֶׁאֲפָשַׁד אֲוִי אֲלִי מִלְּקַט לְהִבִּיא
רַק הַבְּרִיָּה הַמִּיּוֹשֵׁרִים בְּעִינֵי מִדְּבִרֵי הַמַּחֲבִירִים שֶׁקִּדְּמוּנִי
וְאֲחֵן שֶׁלֹּא נִתְיַשְׁרוּ בְּעִינֵי אֲלִי מִדְּלִגָּה בְּמִלְּתִי כו'
וְכִדְּרֵךְ בְּעִשְׂתִּי דְּבִרְיוֹ הָרִין שֶׁעַל הַרֵב אֲלִפְסִי הַבְּנִיחִי
בְּחַשְׁבֹּנִתִּי הָרִשְׁוֹנָה הָרִין כְּחַבֵּן שֶׁס' סִתְרִים לְדִבְרֵי
הַרֵב אֲלִפְסִי וְכִיבִילֵם לְגַמְרִי וְאֲוִי עִשְׂתִּי אֵע"ג כֹּהֵל
לֹא יִעֲשִׂי כָּל מִשְׁוֹם וְאֲחֵרִי דְּבִרְיוֹ הַרֵב אֲלִפְסִי בְּשִׁתִּי
יְדִי וְעִשְׂתִּי אֵלֶּה זֶה מִשְׁוֹם כְּעִשְׂתִּים כְּנֹ' אֲמַנֵּם שֶׁלֹּא
לְהַכִּירֵם כָּלִל [וְכִדְּרִיָּה שֶׁל רִבִּינוּ אֲגִדּוֹל מִן הַגִּרָּא
מִפ"ק וְיִלְגָּה נִכִּיֹּת כִּיֹּסֶב וְדוֹרֵם כְּמִשְׁה מִכְּנִי מִפִּי
הַבְּנִיחִי ית"פ] ג"כ אֵין נִכּוֹן בְּעִינֵי לְפִי שִׁפּוֹלֹת עֲרִבִי
[וְכִיבִינוּ כִּגְר"א מִי יִדְמֶה לוֹ וְמִי יִשׁוֹה לוֹ לִית דִּין כו'
בֵּה אֲלִיָּה וְכו' דְּמִי לְבִר אֲלִיָּה] שֶׁאֵסִי נִרְאָה כְּעַל
גִּלְוֹה בִּיחָק שֶׁאֵין אֲוִי מִתְכַּבֵּד כָּלִל לְדִבְרִים ח"ו וּמִכִּיוֹן
שֶׁאֵין מוֹחִיר לְדִבְרִים יִכְוֹכֶרָה אֲוִי לְפִעֲמִים לְכֹחֵב שֶׁאֵין
דְּבִרִים נִרְאִין בְּעִינֵי וְאֲחִיָּה עֵסֶם כְּדִי לִישָׁא פִּנִים
לְהַחֲמֵה לְפִי דְּעִתִּי הַשְׁפָּלָה [וע"י מִשְׁכָּב בְּהַקְדָּמָה לִכְ
בִּינָה אֶדָם מִכְּעַל חֲחִי אֶדָם וְכִכָּל וְכו'] אֲךְ מִשְׁוֹם
כְּכּוֹר חוֹרָתוֹ דְּרוֹמִשְׁלִי יִדְדִי כִיִּי וּמִשְׁוֹם אֲכִבְרוּ דְּכִתּוּבָה
דְּלִבְנִי יִהְיֶה [מִלִּבִּי הַגַּם] (נִדָּה כ' ב') כְּמוֹכֶרָה אֲוִי
לְהַזְדַּקֵּק גַּם לֹא וְלִגְלוֹת לוֹ מִה שֶׁהִיָּה בְּלִי אֵל עַל דְּבִרֵי
הַמַּק"מ כְּנֹ' .

אֲרָה כְּדִי לְהַשְׁמִידוֹ עַל דְּעִתִּי בִּזְכָּה לְרִיכָנָה לְהַקְדִּים
לְפִנֵּי ד' הַקְדָּמוֹת . (א) שְׁכָל הַמַּעֲיִין הִיטֵב
בְּנִיחִין דְּבִרֵי הוֹכֵר דָּשָׁם בְּעִינֵי יִרְאָה וְכִלְבִּנוּ יִבֵּן שְׁכָל

דברים הנכונים על יסודות קרי פנינים ודקדוקים קלושים
לנמרי כמין לכל מעין אחי שם] אמנם למאן דאמר
בירושלמי דעיקר התקנה של אנשי כנה"ג היתה בחפלה
חזרה הקשיא למקומה [דבר שהוא נוסג ונא אך חכמים
חולקין בו]:

וצריבין חנו לומר דס"ל כהא דאיתא בגמ' בבלי במס'
ברכות (ס"ג ל"ג א') ח"ל רב שמן בר אבא לר'
יוחנן מבדי אנשי כנה"ג תקנו להם לישראל ברכות וחפלות
קדושות והבדלות נחזי היכן חיקון וקדושת הגמ' בבלי
היא אותה הקשיא בירושלמי הל"ל ח"ל תוספת ר'
יסודא חסיד שם מבדי אנשי כנה"ג תקנו להם לישראל
וכו' ונחזי עורא היכי חיקון לא מקשה תלמודא הכי
אלא הכא גבי הבדלה ולעיל גבי טבילת בבלי קריין
משום דכתי פשיעא לכו שאין להם לשכות ואח
התקנה בדבר המזוי וגיל חדיר בכל יום בכל בני
אדם ולכן לא היה להם לשכות עכ"ל מסרה"ת שם ח"ל
בחפלה קבעו בחפלה פי' בחפלה בלבד ולא גם על
הכוס העשירו קבעו על הכוס פי' על הכוס בלבד
ובטלו מן החפלה ונשאר רק על הכוס בלבד הענו
חזרו וקבעו בחפלה ופי' חזרו וקבעו אמרו היינו חכמי
התנאים והם אמרו פי' אותן חכמי התנאים שחזרו וקבעו
בחפלה אמרו המבדיל בחפלה לריך שיבדיל על הכוס פי' אם יש
לו יין להבדלה או אם יש לו במה לקנות ואם אין לו כלל
אזי יא' ידי מוכחו בהבדלה דחפלה וא"כ מכיון שזמן
רב עד ימי התנאים [שחזרו וקבעו בחפלה] לא אמרו
לברכת הבדלה כלל בחפלה אלא על הכוס בלבד משום
כשבאו החכמים וקבעו בחפלה נחלקו היכן קבעו
אנשי כנה"ג בחפלה כי באותו הזמן כבר נשחכח [ואח"כ]
דר' יוחנן ס"ל דעיקר כוס כמפורש בגמ' ירושלמי
הל"ל מ"נ אמר העניות שבי' להם בחפלה לא הי'
באפשרות נתקן על הכוס וכן נראה ממש"א חכ"כ העשירו
וכו' ממנו שבהקדם היו עניים ועניותם גרם כן וזמן
שאמר חכ"כ הענו חזרו בו' וזכו שמס"ס ר' יוחנן
והם אמרו בו' מבוטא דאזיל לשיעור' דעיקר על הכוס
ובכן] כן נראה בעיני פירוש סוגיא זו ונכללים דבריו
בקצרה בם' שיטה מקובצת לסגור' בלאלל אשכנזי שכתב
שם במס' ברכות שם נחזי עורא היכי חיקון פירש
בדברים שהגילין כל יום כמו אלו ליכא לאפלוני ח"ל בחפלה
קבעו בחפלה העשירו והיה להם יין קבעו על הכוס ועקרום
מן החפלה ואחרי שיהיה ברכה זו מוטלת פעמים בחפלה
פעמים בכוס בבחי' בארז מקום נתקנה תחילה ונחלקו בה
חזרו והענו קבעו בחפלה וזו אמרו המבדיל בחפלה
לריך שיבדיל על הכוס פי' היבא דאפשר ליה דאית
ליה כוס אבל היבא דאית ליה פוער עמנו בהבדלה
חפלה בו' דבחדא מינייהו כניא דכתי משמע ליבא
בו' יעו"ש בש"מ סג"ל ח"ל דהבד"א בחידושיו לגמ' שם
וכשהעשירו עקרום מחפלה וקבעו על הכוס פי' ש
ח"ל בעל ס' שו"ת טב"י בשפרו ח"ל שם ובהבדלה
כשהעשירו חיקומו על הכוס והי' סגי להו כוס
לחוד ועקרום מחפלה בו' ע"כ דלמא לן לעשות פלוגתא
חדשה בחג' בין הגמ' בבלי לבין הגמ' ירושלמי לדעת
ר' יוחנן למימר דתרי אמוראי אליבא דר' יוחנן דהא
כבר כחצי הראשונים דלמעט בפלוגתא עפי' עדיף מימי
בעיקר התקנה כמו שיש פלוגתא בזה בגמ' ירושלמי
כן יש פלוגתא בזה גם בגמ' בבלי דר' יוחנן שבבלי
ס"ל דעיקר על הכוס נותקנה בדבריו לעיל בסמוך
ורב נחמן בר יצחק ור' אחא חריבא ס"ל דעיקר בחפלה
דאיתא שם איבעיא לכו המבדיל על הכוס מהו שיבדיל
בחפלה אר"י בר יצחק קו"ח מחפלה מה חפלה דעיקר
תקנתא היא בו' חגי רב אחא קמי' דרב חינא המבדיל

בחפלה משוכה יחד ממי שיבדיל על הכוס בו' יעו"ש
[ועתה במדרי עוד הפעם לחבונתי כזאת להעמידה
בתוך חיבורי מס"י הזה יאל' כבר מביא הדפוס ס'
מגיד חפלותה ורואיני בדבריו שעל הגמ' דשם שנה
כוא עמד בזה מי ומי הי' קיצע לברכת הבדלה על
הכוס וכן בזה שחזרו והענו וכל מה שכתבנו בזה
הוא להדיא והכאני הדבר בהקפה הראשונה אמנם
במשקנת דבריו בזה נהפך הכנה שלי לדבר שאין
נאח כלל לרב ומחבר לכתוב כן ואפילו להעלות כן על
דעו וזהו דמסיק שם דהרבה והרבה זמן לאחר
כשתלקות עורא עדיין היו בחיים מיומן קצת מאנשי
כנה"ג [דזה שכתבנו בו' זה דהעשירו בו' זה דחזרו
והענו בו' זה שכלל כל ישראל היו עניים ואנשים
גמורים כל כך זה שכלל כל ישראל העשירו וכן זה
שכלל כל ישראל חזרו והענו ודאי שכל אלו כג' זמנים
היו במשך שנים רבות בממד מאד] וזו דחוק מן
דעת הישר שאנשי כנה"ג בארזו ימים ושנים כל כך
אף מקצת מהם ומה שהביא מגיד סג' ראי' משמשן הדין
שה' חנא ור' משיירי אנשי כנה"ג לדידי אין זו
ראי' אלא סתירה דאין זה אלא דבר חידוש ואין
לך בו אלא חידושו [ואו מלשון הגמ' בפסחים (מ"ד ב')
יעו"ש] ורצוני לומר דרק כוא בלבד נשאר מאנשי כנה"ג
בארזות ימים ושנים כל כך דאם היו מארזים ימים
ושנים במימו עוד מי מהם איך לא היו רחל חכמי
התנאים וי"ע מביאים גם מאתו איזה מאמר דהא
הוא יסוד גדול לשמוך עליו וגם איך יסמן לבינה
שלא היו זכרים אותם הקצת משיירי אנשי כנה"ג בארז
מקום קבעו בחפלה בראשונה כשהיתה החפלה
בשלימותה יחד עם עורא ואם זכרים היו אלא בלא
האמינו להם חכמי ישראל זו קשה מן הראשונים ונראה
שמשום שהי' אדם לדיק משו"ה בא לחזק את הדבר לומר
בעדין בימי חכמי התנאים היו בחיים גם קצת מאנשי
כנה"ג ושהמה תקנו אבל לדעתו אין זה אלא חזק
של הצליות ליראיו ס' ועודנו באמת ובתמים אין שום
נ"מ אם זהו מתקנה אנשי כנה"ג או אם זהו מתקנה
התנאים הקדמונים ולאפיקורסי ישראל דפקרי טובא
ג"כ אין שום נ"מ בזה דהם אינם חוששים כלל אפי'
לתורת משם ומכש"כ דאז איכפת להו לחקוק אנשי
כנה"ג דחננא ליאן מדעתיהם כמסובשות ומטורפות
ומנא שדבריו ר' יוחנן בגמ' בבלי ובגמ' ירושלמי
קרובים להדי [דעיקרם על הכוס] לפי דבריו הל"ל
ולפי סגורא מדברי גדולי המפרשים הל"ל:

ואנחנו

אחרי המאן דאמר בירושלמי דס"ל דעיקר
בחפלה הבין מדברי ר' יוחנן בגמ' בבלי
דכא דעקרום מן החפלה אלא הסמון שם מדעת
התנאים עקרום מן החפלה אלא הסמון שם מדעת
עלמא שטעו ובזרו מכיון שהם אומרים הבדלה על
הכוס ח"כ מה להם לאומרה גם בחפלה הקודמת נהנים
משו"ס עקרום מדעת עלמא מן החפלה ולא היה בחפלה
בה לחיות בהם ומשו"ס היה להם פונט שמים שטעו
וסולתו כבעל כדחם להבדיל בחפלה ואז חזרו להם
החכמים שאע"פ בעיקר בחפלה מ"מ מאן דאפשר לי' לריך
לאבדולי גם אבא אדעתא המפורסם בם' הזהר [בהבדלה
בחפלה חוזרים המתוונים לגיהנם ובהבדלה על הכוס
מחזילים המתוונים להעניש להרשעים דהם ואותן הרשעים
מזדיקים על עלמא אח דין שמים טעליכס] ומשו"ס
בשפחה היכן קבעו עורא וכל אנשי כנה"ג גם באותו
סמון דאמר הל"ל בין דסוף בוף נהפלה אחריה הבדלה
חפלה [דמאוי הל"ל בין אם נהפלה ע"י אנשי כנה"ג

ועדכרני בגר"ע שנספרו שאלח יצ"ץ המובאים בתשיבתיו הקדומה דלעיל וספרים אחרים כס' הזכר ח"ן בידיו מהם וגשאר הדבר כסעלס מלחמו] ואח"כ חזר הזכר ופירש לדבר זה עוד הפעם מחדש וביחוד ביחוד כסא שכתב דבר שאל שכתב ואפקדים יומא כו' ובתחיל קצר הזכר בדבריו בזה שכתב ובשעתא דמבדילין על כסא כו' כל חד וחד יתוב לאחרי' לפולחמו ופי' לאחרי' למקומו ופי' לפולחמו לפעודתו וסייעו להסחיל מלח לעולם את הרשעים שנגזינם [ולא פי' הזכר עדין חיותו הם חוזרים למקומם וחיותו מהם מחולקין להעניש להרשעים דשס] ואח"כ חזר הזכר ופי' ביותר לדבריו הכו' שבזמן חמירת הבדלה בחפלה שבים למקומם וזמן חמירת הבדלה על הכוס דכזו תיקף ויחד לאחריו כיום קדושה דסדרה שמדליקין הנרות להבדיל על הכוס דלח קדושה שבת עבר מחולקין הממונים להעניש עוד להרשעים שנגזינם וזהו עבודהם של הממונים המזכירים בתחילה בזכר שם ואזי אותן הרשעים מלדיקין עליהם את הדין [ותשובתי הקדומה סדרתיה עוד הפעם מחוץ הראש פרקים שבידי ונתחיה לאיש למדן אחד לקרותה כולה מראשם לסופה בלא שום דילוג מלה אחת וגם בספרתי לו בע"פ את ענין זה ובקשתי שהוא יעלה בכזה תשובה לרומע"ל כדי להקל מעלי עורח הכתיבה ושלא לזעל שיעורין חמדיין בני בחורתי ש"ס פוסקים ומילא לי את מצוקתי ובראותי דכמה קלן הוא זה ודרך קלרן כזו קשה יותר מאדושה כי קלור הוא עוב בשגלל כי כל האריכות אך כשכמה דברים עוקרים הסרים בו לגמרי אז ח"ן זה קלור חלל דילוג ואזלי ח"ן דילוגו ראב"ל לכן הוכרתי לכתוב את תשובתי הזאת בעלמי אך בכו"ב בקשתי לחדד מעשי ראוי להעתיק לפני רומע"ל את לשון אותו האיש למדן חולי יתייבך בעיני רומע"ל וז"ל כתוב במק"מ נראה שמוסגם ה"ל להבדיל מיד על הכוס אחר הקדושה כהנו בקלח קבלוח וכפי זה בכל אחד קדושה וסבדלה על הכוס שאינו מצדק על האש עד שמבדיל קודם על הכוס ואז מדליק הנר לבדק על האש כו' ע"ל והנה מלבד הקושיא שהקשה הרב הג' ר"צ גי' איש חיפוא ראה מוסג זה להבדיל קודם ברכת הנר שזה נגד מהלכ שנגמ' ומלבד קושיא הרב ה"ג ר"ע שהביאה הר"ד ז"ב גי' ח"ך מבדילין על הכוס צמוק הנס עוד קשה למס כתוב בזכר עד לא מעא לקדושה דסדרה כו' הרי חפ"י חס הדליק אחר קדושה דסדרה גמי גרים לגורא לגיסגס קודם וזמו דכא ח"ן לו לאלוקין עד אחר הבדלה לפי דברי המק"מ וא"כ זש"ב המק"מ שהכל אחד קדושה והבדלה זה אינו דכא עכ"פ צ' זמנים האם זכרון שמקדים להדליק בעת קדושה קודם הבדלה חפ"פ שאין בזמן זה חלל חיה רגעים מ"מ גרים רעה לעושי גיסגס בלחות הרגעים לכן נראה דהאמת הוא בדברי הרב הג' ר"צ גי' דגם הזכר ס"ל כמסגנו דחיקף אחר קדושה מבדילין על הכוס ובכזה הכר היא קודם הבדלה וסבי פירובו מאן דאוקיד שרגא עד לא מטי לקדושה דסדר' גרים כו' עד לא מעא זמני"פ דזמנו הוא לאחר קדושה דלח מדליקין ומצדיקין חלל לא דקדושה גרים רק כוונתו דקודם קדושה מיקרי קודם זמני"פ חלל לאחר קדושה זמני"פ הוא להדליק הנר דלח לר"ך להבדיל ולבדק קודם הבדלה ברכת הנר וזו דמסיים דלח יאות לאלוקא נורא עד מבדלי על כסא סייע עד זמן דלר"ך לחבדוי על כסא וכמס"כ שם ובשעתא דמבדילין על כסא כו' פי' בשעה שמדליקין ומבדילין וזהו ג"כ מה דמסיים ואע"ג דנפק שכתב כו' עד זמנא דאמרי באל"ה המבדיל כו' סייע עד זמן הבדלה זמנ"כ ועכ"ל לא שלטין עד דיהן נהורין מרזא דשרגא כ"פ דלכאורה יקשה כיון דלא

עלמס או חממי התנאים לבין חס נחטלה ע"י ההמון עס] אבל עיקר התיקא עזרא וסייעתי דסייעו כל אנשי כה"ג הוי בחפלה לדעת אותו טמא"ל הנ"ל ואע"פ נתיישב גם חליב"י הקושיא שנגמ' הנ"ל ג) דמוכח מלשון גמ' ירושלמי דשם וכן מל' הגמ' בבלי דשם דבשניסם [בין הבדלה בחפלה ובין הבדלה שעל הכוס] הוה לשון ח' וכוא דלשון גמ' בבלי הנ"ל המבדיל בחפלה לר"ך שיבדיל על הכוס כו' . ולשון הגמ' ירושלמי הנ"ל אחרת בכוס אומרת בחפלה אחרת בחפלה פומרת על הכוס וסייעו מכוס דשניסם נקראים הבדלה ובשניסם כוונת אחד [גם בחתימת באל"ה המבדיל בין קדש לחול לדעת ר"ע דאומרת ברכה רביעית בשני טלמס וכן כוא לאיתן האמורא דפסקו כוונת דר"ע ובנ"ל] ובשניסם נקראים חמירת בשא וא"כ בכל מקום שכתב לישנא כי כאי גריבין להבין ח"ך לשדש במאי חיירי חס בסבדלה על הכוס או חס בסבדלה בחפלה . ד) דרשב"י דהוא מרא דסחמא דספר הוהר חלמדי' דר"ע ה' וכמפורש בכמה מקומות שנגמ' בבלי ובגמ' ירושלמי . וא"כ בכל מקום שאין חס מולאים להדיא דרשב"י חולק על ר"פ רבו ודאי דבסחמא ס"ל כר"ע רבו ואע"פ שהיה ככה בידו לחלוק חפ"י בהלכה על רבו ועל כל הנאי דעלמא ולפסוק בדעת עלמו כיון שגם היא הוי חנא כמורס [משאל"כ האמוראים לא ה' ככה בידם לחלוק בשום דבר הלכה על כל התנאים שבעולם ולפסוק בדעת עלמס בלבד משום דהו זוטרי מייעיבו חלל הוי בכחם במקום שם פלוגתא סתנאים להכריע כמי מהם ולהכריע ולפסוק חפילו בדעת יחידית נגד רבים החולקים כידוע] :

ולאחר שהקדמתי לרומע"ל לכל דברי הנ"ל מתפרשים שפיר דברי הזכר הג' בחשובתי הקדומה בענין זה דזש"ב בזכר ואע"ג דנפק שכתב לא תייבין לאחרייכו עד זמנא דאמרי ישראל צריך אחס ה' המבדיל בין קדש לחול לא קאי כלל אהבדלה שעל הכוס [כמו שכתבש בזה בעל ס' מק"מ כנ"ל] חלל דסחמא הוא דכא מיירי הזכר בהבדלה שמבדילין בללוחא (בחפלה) דגם בזה היו מסוימין באל"ה המבדיל בין קדש לחול [לדעת ר"ע וסייעתו] כנ"ל ודאיה לדבר דכא כשרגס הזכר בהקדס זה להזכיר הבדלה על הכוס כתב להדיא ובשעתא דמבדילין על כסא כו' וא"כ כשכתב חפ"י דאמרי ישראל באל"ה המבדיל כו' כוונתו דאמרי בחפלה ואם ימנא מי סיגיה כן להדיא בדברי הזכר דאמרי ישראל [בללוחא] באל"ה המבדיל כו' יחא בלדק עמו . ומס"כ עוד בזכר שם ועס כל דא לא שלטין עד דיהון נסדין מרזא דשרגא היינו הדלקת הנר קודם עשיית הבדלה על הכוס מה שמדליקין לאחר קדושה דסדרה כדי להבדיל חיקף ומיד על הכוס . וא"כ חס האדם מדליק את הנר קודם קדושה דסדרה נראה ממעשיו שרואה לעשות הבדלה על הכוס ומאחור רגע מחולקין הממונים שעל גיסגיסם להעניש להרשעים שנגזינם :

ודרכו של הזכר בכמה מקומות שבו בדרך כמה מקומות שנגזינם ובאגדות רז"ל לכפול את הדברים כדי שיוגסו סיפז בלבו של הקורא ושלא ישכחם מהרה ובדרך זה הוא גם בדברי הזכר הג' שכתחילה כתב מאן דאוקיד שרגא צמפקי שכתב עד לא מטי ישראל לקדושי דסדרה גרס לגורא דגיסגס לאלוקא כהוא מרא עד לא מטי זמני"פ כו' ואיזון דענין גיסגס לייטין ל' ואח"כ כתב עד דמבדלי ישראל בללוחא ומבדלח כל כסא כו' וסייעי בדעת רב יחודא בשם שחול שנגמ' ירושלמי דעיקרם כאן ובאן [ואיתן דפליגי עלי' שם יס להם עשמים אחרים ע"פ סוד חלל שנגמ' ח"ן זה מקומם

ואותן שהן כלא נחשבות משבח שכיחי ומשום הכי לא פתחתי את מכתבו ועתה שעברו ה' ימי אבילות (לפי זמן הידיעה שנתוודע לי הסתלקותי ראבא מארי הכ"מ אף שקילני מראשי וזרועי ולבי בל עמי כי אין הסת משתבה בן הלב ל' יום (סועד קמן ח' ריש ע"ב) וזהו לדעת שסואל דשם ולדעת רב במס' ברכות (ג"ח ב') אין הסת משתבה בן הלב אלא לאחר יב' חודש (ובזה נחא הא דהוכרח רב להטעם דעליי' להגל' ססועד קמן שם ור"ק) אמנם משום כבודו דמעלתו אסרתי לשום עיני עליה וראיתי שכתוב בה וכו' ועל דבר הורה שבא בשולי מכתבו בבקשה להבינו מהו זה שכתוב בוודי בראשית (י"ח ב') שסא דיתורא כוונ במוכסו כוונ עכ"ל הו"ק שם והפציר במכתבו ממני להסביר לו :

תשובה

איני יודע מה שאלה היה זו וכי איני יודע ממנה הסופרים במזוזה והאם נעלם ממנו מש"כ בשו"ע בלכות מזוזה הלא ידעתינו בשם לאיש למדן ודבר הכתוב בפנים של השו"ע לא ידע זכו דבר שאי אפשר ואם כוונתו להראות לו לזה מקור בדח"ל שבגמ' ובמדרשים דדרכי בעזכ"י הנה אש רבינו הגדול הגר"א מוויגא צביאורו לשו"ע שם שתק בזה ולא הראה ע"ז שום מקור שכי' כל דברי התורה כולם סגורים בפיו וכלכו כנתינתן מסיני וכל רז לא אשם לי' אכן יחמי דחמי מה נעם אבדתי' וסמוך אסימנותי' ודברותא קדמאי דנסיגי כך כאשר הוצא דר"ש ובהגהת מיימון ובעור ובהגהת הרמ"א לשו"ע שם ובוודאי זכו בקבלה אל גדולי הראשונים מהמדרשים הנאמרים מחמתו כמו שחשבן הגר"א ר"ח אבד"ק זאלקאוה בספרו אמרי בינה (דף ו' ע"ב בשולי הדף) יעו"ש :

אך משום שאין דרכי לדרוש בגילוי דחיתתא לשום שואל ומכש"כ לאיש כמורו לכן לא אכתב מחמתו מה שעלה על רעיוני בענין זה - גרסיון במס' שבת (ל"א א') חנו רבנן מעשה בנכרי אחד שבה לפני שמאי ח"ל במס' חורות ים לכס ח"ל שחיס חורס שכתב ופורס שבעל פה ח"ל שכתב אני מאמיןך ובע"פ איני מאמיןך גיירי ע"מ שחלמתי חושב"כ [גלגל] גער בו וסליחו בזיפה זא לפני כלל גיירי' יומא קמא ח"ל ח' ב' ג' ד' למחר אפיך לי' ח"ל והא חתמול לא חתרת לי הכי ח"ל לאו עלי ידי קא סמכת דעל פה נמי סמוך עלי פכ"ל הגמ' שם - וחמרת שגריכין אנו לפרש לכל אגדה זו כי ממנה יחא לנו מקור לדברי הוסר הג"ל ואסמכתא על הסלס המבוארת בלכות מזוזה וכוונ שיואזר כל זה בסוף דבריו ואגב זה נפרש גם לחתול דברי אגדה זו וכו' דאש"פ דכן חיתא גם בלכות דר' נתן (פרק ע"ו) בקדוש לסגנון אגדה זו כאשר אפתיק לשונו להלן בענין' וסלמת בן הוא - דהא חיתא במס' ברכות (כ' א') לווחס אלו עשרות כדברות חורס זה מקרא וסמלס זו משנס אשר כחמני אלו נביאים וכתובים להורוחס זה גמ' [שממנו יולא הורחא - רש"י שם] מלמד שכולס נחנו למשה מסיני - וזכרפא (ריש סדר בשר) מה שמעוס נאמרו כללותיה ודקדוקי' מסויי אף כולס נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני - ורש"י בפירושו על התורה שם הביאו ופירשוהו וע' מפדשים שעל פי' רש"י שבהומס בהמזרחי ובהבאים אחריו : אבל לכאורה קשה ע"ז דאחרי

דלא תייבין לאחרייהו עד אחרי הכדלה ח"כ מה עשה מחן דמדליק קודם קדושה כרי חלוי בהכדלה מש"כ כחצ דבאמת לא ברכת המבדיל גריס אלא הדלקת הגר קא גריס ואש"י אש הדליק קודם קדושה נמי גריס לגורא דניהגס וזש"כ ועכ"ד לא שלטין עד דיוסן נהרין כו' ומש"כ מקודם דלא תייבין עד דמבדלי על כסא סיניו משום דבשעת הכדלה מדליקין האש ואז הוא זמני' עכ"ל] וכרי עיני כת"ר רחואת שקמו וגם נלכו גם ענין זה שכתבונחי הקדומה לזו ומשום גדול כבודו דמר נ' אכתב לו עוד ענין אחד מני' וכו' וכו' דעיקר גם תשובה היא על שגזרס חותה המלוכה על ישראל לבטל מהס שבת ומולס ור"ס כמבואר בס' חמדת היםים (פ"ב ובמגילת אנטוניוס) וסי"ח הילכו מידס וגשאר דתיו על מכות ועל זה מרמזים נרות תוכס בדרך הכתוב נר מלס ותורס אור כמבואר בס' חסי' (פ"ח) וא"כ וודאי דבמ"ס דתוכס החיוב הגמור הוא להסתאזר מלהדליק נר יוצר מכל מו"ש שכל השנס כדי להכיר כנס ביוצר ואף שגמר"א צביאורו לשו"ע חו"ש (סי' תרע"ב סק"ב) הסכים להקדים הדלקת ג"ח מתחלת השקיעה יעו"ש ובדמ"א שם אבל האמת עד לעמנו דלא כחצ בן אלא ברוב ימי תוכס סהמס בימי חול ותלילס לרבינו זס להקל באיסור חוס' חול על הקודש דשבת ואף שגמר"א (בס' תרפ"א) הסכים להקדים ג"ח להכדלה (עס שדעתי השפלה אין בן בזה) מ"מ אין זס אלא כשכבר הגיעה זמן הכדלה ככל מו"ש של כל השנה אבל חותן המקדימין להסתפל מעריב במש"ק של תוכס ומדליקין הגר כשעדיין אור היום מאיר ותולין ח"ע באילן גדול מרן הגר"א פחידין המה ליתן אה דיון שזס המה כמכחישים אה גם תוכס וגורמין מסירות עוגס להרשעים שצניהס והמה מקללין חותן והחורס חספע עלבוס מהס וכן הגר"א עלמתי'הבט עלבוס מהס רח"ל והמורה שלא כדבריו הללו יורס ככן סורר ומורס ושליו יערס רוח הכורא כל אלו סן סן כדברים שמן ססי"ח ברוב חסדיו ורחמיו לשפל ברי' כמוני להכניסם כלבני גם מאז כחצ לחסונחי הקדומה [שבענין זה] ועסה הוא י"ח הנותן ליעף כמוני כח נסעלות כחצ לפני רומע"ל נ' וסגני יידו כמאז וקדס : ור"ן בער בלחמיו"ל הדב המנוח ר' אברהם זל"ה מפ"ק וירנא יע"א :

תשובה ה

בעוה"י יום ב' י"ג לחודש אלול שנת תר"ס לפ"ק פה קריובארן יע"א

להרבני סופל' בתו"י כו' ולנכדו הרב החריף כו'

הגיע לי מכתבו בימי צער בחור ימי אבלי שאני מתאבל מאד על פטירת ארוני אבי סורי

עטרת ראשי הרב החריף וי"א מרבים ר' אברהם הכ"מ וגדול כים שברי (כי מלבר הפלגת חריפתו בגפ"ת ופוסקים ואיך שהי' נחבא אל הכלים ואיך שהי' ערום ביראה שאין להעלות על הכתב הנה הי' גם איש מתוכם גדול במילי דעלכא ורציו לרוב אחיו מה שכל אלו הדברים איני מגיע לקרסוליו וחבל על ראבדין כו' (ושמעתי מפיו של חסי וקוני הגאון הצדיק ר' שמעון הורחי נ"י שהוא כעת בארץ הקדושה תוב"ב שאסר בזה בדרך הלצה דעל הוא פלשון עליי' ומשחכתין הוא מלשון משבח שכיחי ומצויים והיינו שיש לקונן שבני עלייה מתאבדין

ח"ל ב"ס לב"ש לדבריהם מי שלקח מקח רע מן השוק
 ישבחו בעיניו או יגנו בעיניו כיו אומר ישבחו בעיניו
 מכאן אמרו לעולם חסד דעתו של אדם מעורבת עם
 הצדיות עכ"ל הגמ' שם וברי לפיכך דלל כי דעתו
 להקל בענין להוציא דברי שקר מפיו אבל זה לבן החוס'
 שם כלל כמות שהיא ואם יש בה מוס ישחקו. ולא
 ישבחוהו אי גמי ישבחוהו בדבר נאה שיש בה פגון
 בעיניה או בדיה אם הם יפות וכו' אומרים ישבחוהו
 לגמרי דכמזכירין מה שיש בה לשבח מכלל דשאר
 לנפאי עכ"ל. והנה גם לדברי החוס' כפי הנראה
 לכאורה מפשטות לשון דכ"ה אומרים ישבחוהו לגמרי כו'
 הלא נשאלת על ב"ה בשלימות קושיה ב"ש דהא ההורה
 אמרה מדבר בקר תרחק ומה שהשיבו להם ב"ה לדבריהם
 מי שלקח מקח רע כו' לעולם חסד דעתו של אדם
 מעורבת עם הצדיות אין זה מספיק להביא ראיה ממה
 דאמרי חגיגי לעבור על דברי תורה דאטו כולי עלמא
 דיני גמירי אם לא כשים חיזה חסמכחא לדאמרי חגיגא
 כגון כהן דפ' החובל (ט"ז ב') וטור במקומות אחרים בש"ס
 כגון כהן דמס' סנהדרין (ו' א') כו' ובעל השבוע יעקב
 בספרי עיון יעקב שם כתב וכו' ס"ל דמוחר לשנות
 סיהא דעתו מעורבת עם הצדיות עכ"ל אבל לענ"ד
 נראה דאין האמת בדבריו בזה דא"כ תקשה על ב"ה
 כדעת ב"ש וכמס' העיון יעקב עלמו שם קודם זה
 וז"ל והא דקאמרי ב"ש וסתורא אמרה מדבר שקר
 הרחק ואע"ג דמוחר לשנות מפני השלם מ"מ הלא
 דליכא חשש קטטה מה לו לבקר ושב ואל תעשה עדיף
 לאחיו פלך השחיקה לכן יאמר כלל כמות שהיא לפי
 בדי' כמות הן [שאינן מקבלות פני הכונה וא' מהן כח
 בקרינים] כדאיתא סוף תענית ולפי אותו שבה שיש בה
 יאמר או ביופי או מיוחסת או עשירה או שלקחה לשם
 שמים עכ"ל וא"כ כיון דנישאת יש שלום ולא קטטה
 ואין יאמר ראיה לדעת ב"ה לעבור על דבר תורה דמדבר
 שקר תרחק ולכנס בכת בקרינים שאינם מקבלים פני
 שכינה. לכן נראה לאמת גמור בזה כמס' החלקת
 מחזקק וכו' שמואל בפירושהו לשו"ע אה"ע (רי"ס ס')
 ס"ה) וז"ל הח"מ אפי' אינה נאה. לא שאם יש לה
 מוס יאמר שאין לה מוס דזה שקר גמור רק יאמר
 סתם שהיא נאה ומה של חסד משוך עליה לאפוקי
 מדעת בית שמאי וכמס' החוס' עכ"ל וז"ל הכ"ס שם.
 לומר שהיא נאה אע"ג דכתיב מדבר שקר תרחק יש לתרץ
 דבריו שהיא נאה במעשים. פרוסה. עכ"ל. והט"ז שם
 לקח את דברי מהרש"א בח"א שם והוסיף עליהם קצת
 קימחא ודובשא כנראה לכל מעיין במהרש"א בח"א ודבריו
 ס"ז או שלא ראה ס"ז במקום זה לדברי מהרש"א
 ובניהם כיוונו לדבר אחד אבל שניהם דחוקים בזה
 ואין להאריך. אבל העיקר בזה בדברי הח"מ
 וכו' שמואל ומכיון שהח"מ סיים בדבריו וכמס' כ
 החוס' עכ"ל הרי לפנינו שהבין כן בדברי החוס'
 שמש"ס החוס' צ"ל דברי ב"ה ישבחוהו לגמרי אין חיוגתם
 שלדעת ב"ה רשאי להוציא שקר גמור מפיו הלא חיוגתם
 בזה שיאמר סתם באופן שיוכל לתרץ את דבריו ובסיו
 מדבר [שקר תרחק] היינו דיבור כמו שגמאל בדר"ל לפנינו
 אחרים ומכיון דדיבור משתנה לתרי אפי' אין זה דיבור
 של שקר [וכס' פ' פני משה בעל דרוש נחלא כדכח פתחים
 לרוב ענין זה וכו' פ' במה מקצות ישי"ב] והלכך
 מותר באופן זה לדעת ב"ה דההלכה כותיה ועל זה
 שכתבוהו ר"ל באמרו לעולם חסד דעתו ש"א מעורבת
 עם הצדיות כי גבי תורה כתיב דרכים דרכי נועם
 וכל נתיבותיה שלום [משלי ג' י"ז] ואנו מוסיפים לת"ז
 שאמרו לענין אחר דכח תורה כלשון בני אדם ובדרך
 זה אנו מוסיפים גבי ר"ה הגדול שהתפס למינות שאמר

נאמן עלי דיין בסבור אהו הגמון עליו הוא אומר
 והוא לא אמר הלא כנגד אביו שבשמים (ע"ז ט"ז סע"ג)
 יעו"ס בפרש"י וכן יעקב אבינו עו"ס שהשתחוה ארצה
 ו' פעמים עד נשתי עד אהיו עשו היסח כוונתו להשתחוה
 להי"ת ועשו יסח סבור שהשתחוה לו כמובאר בזהר
 (חלק א' קפ"א ב') יעו"ס סי' עז ולבית שמאי גם באופן זה
 אסור וכו' במקום ב"ה חגיגה מסנה ולי בעיני יס
 בזה להוסיף קצת נוסף ממה שהגוי סו"ת ברוב רחמי
 דזה שהותר מכללו כגון לשנות מפני השלום כדאיתא
 במס' יבמות (ס"ה ב') [ואף שהוכיח רז"ל היתר זה שם
 מקראי דמפורש החס מ"מ לא מיימנעו רבנן מלממר
 כידי דאפשר להוציא בוס דוחק מהמקראות ולהעמיד בם
 לדברי רז"ל בריוח בלשון קדמוני דדוגמה זה בהרבה
 ספרים לעינים שו"ס] וכן באופן שיוכל לתרץ את
 דבריו כדי לשמח לתרץ דאיתא בזה במס' כהובות לדעת
 הח"מ וכו' וכן בענין דרך ענוה ודרך ארץ כדאיתא
 במ' ב"מ (כ"ג סע"ב) בזה תלם מיני עבדי רבנן דמבני
 במילייהו במסכת כו' [ואע"ג דכל מה דאמר לן רחמנא
 שרא לן כוונת' אחר כן דמא שרא לן כדא' כו' (חולק
 ק"ט ב') אבל עיין דוגמה זה לבעל ס' גידולי תרומה
 בספרו בינה לעתים ריש חלק ב' (בעת לדרוש) לענין
 שינא פתח פומך קרי וחגי] והוא משום דאלו ה' כחוב
 ולא תשקרו איש בעמיתו (ויקרא י"ט י"א) בלדא או
 ה' קשה דדבר להמליץ בזה שום היתר. ואע"ג דרז"ל
 בספרא סדר קדושים (פרשה ב') דרשו להולא תשקרו
 לאזכרה בנבט על כפירת ממון יעו"ס אבל חגיגה
 ה' ביכולתם לדרוש כן ולהוציא מפשטו [דסתם ולא
 תשקרו משמעו] לפי פשוטו אבל מיני שקר שבעולם
 כשכבר כתיב על סתם שקר בדברים של מה בכך הקרה
 דמדבר שקר תרחק וכדמוכח ומוכרח כן כהא דמסכת
 כתובות (ו') כנ"ל מדברי ב"ש דמקבו אדברי ב"ה
 וסתורא אמרה מדבר שקר תרחק וזהו בדבר שאין
 שום שייכות לדרור דמונא דהא כבר נשאל בקדושין
 וחוסה כדת משה וישראל ואי כמדבר שקר קאי רק בענין
 כפירת ממון מאי מקבו ב"ש וגם האמאי לא הסי' להם
 ב"ה כמו כן ושחקו להם ע"ז הלא וודאי דזה היה ברור
 לשניהם דכמדבר שקר תרחק קאי על כל מיני שום
 שקר שבעולם וא"כ הו' ב"ה בכת רז"ל לדרוש כולה
 תשקרו רק על שבעת שקר דכפירת ממון לאזכרה
 ע"ז ומשום דרשו רז"ל במס' שבעות (ל' סע"ב) וליא
 ח' מהקרא דמדבר שקר תרחק להרבה מיני בקרים
 שבעולם יעו"ס משום דפשוטו הוא כולל לכל מיני בקרים
 שבעולם אך אטו כי רובלא ליחשוב וליוול [לישנא דגמ']
 משא"כ אלו ה' כתוב כולה תשקרו איש בעמיתו בלחוד
 ודאי דהיו דורשים לו גם על סתם שקר וממילא הוא
 דמכס"ב דיש בו אזכרה על שבעת דכפירת ממון וא"כ
 לזקו דבריו דאז לא ה' לנו שום היתר בזה שקר
 שבעולם גם מפני השלום ובדבר דמבטחע לתרי אפי'
 ואע"פ שלא נכלל ממני שום דידי לסהור לדבריו לגמרי
 שוש"כ דבהא דמס' כתובות הג"ל אין שום דרור דמונא
 יוכל לומר דודאי יש בהא דרור דמונא דהא אם הוא
 מקח עשות הלא הלא כתיבה וכו' דאלו ה' כחוב
 כולה תשקרו בלחוד כיו דרשין אבל שקר שבעולם כיו
 יוכל לומר דלא כן הוא הלא אדרבה להסיף הוא דתפסת
 מועט תפסת חס"כ דאטו כי רובלא ליחשוב וליוול
 יוכל להקשות דא"כ כולל לת"ל על חיזה דברים שאין
 בהם שום דרור דמונא ואז היינו יודעים בזה קו"ה גם
 על דברים דאית בהו דרור דמונא משא"כ עכשיו דיש
 לבעל דין לחלוק דיוקא בדרור דמונא הוא האיסור
 אבל לא כולה זה מ"מ יש בידי להשיב גו דזה
 דרור

כו' יעו"ם למשמע דכלא שביעה חין זה עון לא דקדק בלשונו בזה משום גדול כואב לזו על עבירות השכיחים עובא וצא לחבוב שם עבירות חמורות שבחמורות ודו"ק היטב וברבתי חזון בעו"ם בלימוד חמור הוה מהרבה מאמרי רז"ל וספרי ראשונים במועלות ודעת אבל חכ"מ ונחזור לעניינינו דעכ"פ דעת הח"מ והב"ם וכו"ל וכן הבין הב"ם בדעת החס"ם [ותמילא דכן הבינו גם הח"מ וכו"ל בדברי החס"ם] דלא סברי ביה הלל דשרי להוציא שקר גמור מפיו גם לבמה חתן וכלה וא"כ ח"ך נמלא באדר"ג לפי פ"י האהבת חסד הכלל שהלל הוציא שקר גמור מפיו לומר על ח' שהוא ב' ועל ב' שהוא ג' וכבר כתבנו לעיל דחין שייך כאן משום מלוא ואדרבה הוא וכו' כי הא דמס' אבות (פרק ח') יע"ם והבין אברהם לכו"ל נראה שהרגיש בזה ולכן כתב ה"א דלמא באמת נורת אורח ח' הוא ב' כו' אבל גם זה חין ע"ה לי דא"כ ה' כחוב כן להדיא באדר"ג דלמא חין זה ח' אלא ב' כו' - וגם קשה לי על דברי שניהם אמאי חיתא באדר"ג חין זה ח' אלא ב' כו' חין זה ב' אלא ג' כו' ה"ל לומר דבר וסיפוקו חין זה ב' אלא ח' כו' ולמה ח"כ כאן זה ב' אלא ג' - ודברי המהרש"א כבר כתב עליו הא"ה שדבריו דחוקים ואינן מספיקין וגם הבין אברהם כתב עליו שנעלם מעיניו הסודות באדר"ג :

לבן נראה לענ"ד לומר דכוונת האדר"ג וכוונת רש"י הוא שלא ללל להגיד גם החילופי אותיות בדרך האלפי ביתות הנאלגים מהא' ב' השפיע המבוארים במס' שבת (ק"ד ח') והמה ח' ב' בפשוטו וא"כ ב"ם ואח"כ בפ"ע וא"ל ב"ם יעו"ם בגמרא ובעוד כמה מקומות ב"ם בבלי וירושלמי ומדרשים הרבה דרשות בדרך חילוף האותיות על כמה אופני ח' ב' הנאלגים הפשוט ואם אביא לכולם יגיעו לחיבור שלם בפ"ע וא"י אפשר לפרטם כי רבים הם והם י"ם עוד אותיות מחליפים בא' ב' אחד מהם שלא נזכר להדיא בדברי רז"ל שלפנינו והוא המזכר בדברי רבינו הרמ"ם סוף הלכות מזוהר נהגו לכתוב באשכנזי ובצרפת כנגד ח' אלהינו ה' מבחין שם של י"ד והם סמוכות לאותיות של ח' אלהינו ה' באשכנזי ביחא כו' עכ"ל ובנו רבינו בעל המעורר בטור יו"ד (ס' רפ"ח) פ"י לדברי אביו וז"ל כתב ח"א כו' וכן נוסבין באשכנזי ובצרפת לכתוב מבחין ח' באשכנזי ביחא והם כוונ במובסו כוונ כו' עכ"ל ולכן הגהות מיימנותי (ההלכות מזוהר אות ג') כותבין ח' אלהינו ה' אחד שם המחלף מקן בא' ב' שהוא כוונ במובסו כוונ והכנו להפך האותיות להפך מחלף סמוכות כדו סיגוע כל אות כנגד אות שהוא מתחלף בו עכ"ל וכל זה העתיק רבינו הרמ"א בהגהותיו לשו"ע שם וידבר תמוה היכן נמצא בדברי רז"ל שבגמ' ובמדרשים גם שם רמז שנמצא ח' ב' כזה בעולם אך זכו מבואר בדברי האדר"ג הוה בא"ל הלל לאותו הגר חין זה ח' אלא ב' כו' חין זה ב' אלא ג' כו' וסיינו לפי אותו הא' ב' של כוונ במובסו כי בודאי שקר גמור לא הוציא הלל מפיו הקדוש וה"ל זה מחממת הלל שהראה לאותו הגר שח' בודאי קצת מחוסר כיון שהעיו כל כך לאמר לפני הלל דכן של יבראל שאינו מאמין באורם שבע"פ וודאי שח' נראה בעיניו שיוכל לנחשו בדרך וויכוח גם לגדול שבגדולים כהלל והראה לו הלל בגס בא' ב' מונחים ועלונים גם בסיפוף האותיות ענינים עמוקים ובעל דברו יוכרה לאדות לו שדברי חכמים נעים ואמיתיים כמה דאי לאו הכי מינן ידע שזכו ח' וכו' ב' ומינן שאמרו רז"ל במס' סוכה (כ"ח ח') תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל בזמן שלשים מהם ראשון שהורה עליהם בבינה כמה רבינו

דדרשו רז"ל בספרה שם ובגמ' דמס' שבעות אדרבה דממונה חין זה אלא מבוס דהוא עון חמור שהוא דע לשמים ולבריות ככל דברים שבין אדם לחבירו דחמורי עונא משו"ס הקפידו להעלות את זה על הכתב גם אז שהיו מוהרין הרבה מאד בזה למעט בכל מה דאפשר בזה אבל יודו רז"ל דגם שם שקר שבעולם אפי' בדברים שאין בהם שום דברא דממונה שאין זה אלא בדברים שבין אדם למקום הוא ג"כ עון פלילי ודו"ק היטב משא"כ עתה שכתב ה"ה בחזרתו (שמות כ"ג ז') גם להקרא דמדבר שקר תרחק מזה נראה דכוונת טעם הסודות יח' הוא להיות האדם נגדר רחוק בלבד מהשקד אבל גם מי שהוא בדרך רחוקה מ"מ יוכל לחזור למקומו כהמשך חזון לפי ערך ההרחקות וכן הוא לענין זה שצריך האדם להתרחק מההוציא מפיו שום שקר בכל יכולתו ואם אינו מתרחק מזה חזי הוא חו"ס מהד' נהות כו' אבל אם מגיע למלות הבאז בלום שאם לפי ראות עיניו לאחר ישוב הדעת היטב שבדברי חמת לא יוכל לקיים מלוא גדולה הזאת בשם ענין ואופן שבעולם אזי הותר לו בזה להגיע להשקד ולהפסיק לעשות שום גם בדברי שקר וכן כתיב בקרא הוה מלת מדבר גו' והיינו דיבור שקר ממש אבל להוציא מפיו דבר דמשמע נתיי אפי' וזהו כדי לשמח לחתן מותר לגמרי להחלטה ומלוא הוא עושה כנ"ל וכן הותר מעטם זה משום כבוד סבירות כדאיתא במסכת חולין (נ"ד ע"ב) אינו הוא דקא מצינו נפשי' וכן פסקין במו"ע חו"מ (ס' רכ"ח ע"ג ו') ואף דמשמע בגמ' שם דדוקא מבוס כבוד אדם גדול דהא נראה שם להדיא דמר זוטרא צד' דרב נחמן ח' גברא רבא מתייבו דרבא ורב ספרא דהא ח"ל רב ספרא חין לא הוה ידעין דקא אחי מר ח' הוה ידעין עפי הוה ערמינן ובודאי ח' אומר דברי חמת דסיחין להעלות על הדעת דהוה רב ספרא חו"ס מבוס החפשים הם כי לא להזכיר ואף שבעור ושו"ע שם כתוב כגון שפגע בחבירו כו' אבל וודאי דגם כוונת הטוב"ע כן הוא דאלו אינו גדול מהם איך יטעם אלפסי' ומלת בחבירו הוא לאו דווקא ופשוט הוא וכן נמצא לענין אחר במס' ברכות (י"ג ב') גדול כבוד סבירות שדוחה לא תעשה שבחורה ופ"י רב בר שבה שם בגמ' במילי דרבנן יעו"ם אבל הרבה יישוב הדעת צריך האדם קודם שמוציא מפיו דבר שקר שלא יהא ח' בזה ככלל ח' מהד' כחות שאינן מקבלים פני שכינה חו"ס וגם בעון זה הוא מקלף חיו או חיי בניו כדמנחה בגמ' גבי עיר קובעא במס' סנהדרין (נ"ז ח') יעו"ס - ובמק"א כתבתי ביאור על מאד"ל (שם נ"ב ח') כל המחלף בדבורו כאלו עובר ע"א כו' דטעמא דמלתא הוא דגבי ה"ה כתוב ב' (ירמ' י' י') וה' אלהים חמת וגם חזיונות חמת (שבת נ"ה ח') והמחזיק במדותיו מראה בזה שהוא מעמו ועבדיו יח' והטובה היפוך מדותיו יח' כגון זה המתקדרי הרי הוא כאלו הוציא ח"ע מכלל עבדיו ועמו ועוד כתבתי שם באורו בזה מעשה נחם הקדמוני שאמר שקר על הכוזה ב"ה שמחילין זה אבל וברא שגולם כדאיתא בגמרא רבא (פרשה י"ט ס' ו') ורק במקום מלוא כנ"ל הותר אבל חולי הוא מלוא של סילת"ר שמתעורר לאדם לעשות מעצירה מלוא והאחרת שם בחוכמה מוסר על שדחיתו גם ללומדים מופלגים שבדברם שם דעיסם בחילי בעלמא או בסיפורי מעשיות וכדומה בנקל להם בשאט נפש להוציא דבר שקר מפיהם גם מה שאינם מוכרחים לזה ואין להם בזה ריוח מזה וגם לא בזה נגרה דמטה רק משום שהרגלו בזה ובעל ס' חיי אדם בהלכות יו"ט שכתב אפי' כשחפז אינו שקר לחבירו כו' נשבע כה יצאני ח' וסרי נשבע בשם

בעו"ל מאלו סודותיהם ועקרי טעמיהם וכבר כתוב
בס' נפש החיים להגד"ח מוולאזין (בפרק ו' שכן שפר
ג' לשער ד') שדיעה וכוונה הוא רק למטה אבל לא
לעבדא יעו"ש באריכות דבריו הקדושים אבל עכ"פ יאל
לנו מדבריו הג"ל שכל ה"ה ב' דכוזו צמוכסו יאל לנו
מפה קדוש כלל הנשיא שקיבל משמעי' ואבטליון כו'
עד למשה משיני וזוה מאלו בעוה"י מקור לדברי
הזוהר הג"ל ואין דברי הזוהר הג"ל כחורה חדשה ולא
מפי הזוהר בלבד אלו חיון זוה אלא שכן מפורש לפי
דבריו גם במס' אדר"ג ומקובל בידי רבותינו הפוסקים
הר"ש והטור בנו והנחת מיימוני והנחת הרמ"א לכו"ע
ובדברי משה שלו וה' אלהינו ה' שאנו מייחדים כן
לשמו ית' פעמיים בכל יום הוא ית' יקרב גאולתינו
וחסה לכולנו לשמונה באבותינו ואבות אבותינו כשיקמו
בתיבת המיתים והמה ישמחו בנו ויקייים בנו בקשת
משה רבינו עה"ש שמחיו כימות עיניתו שאו יתפרסם
חלקותו ית' ויהא נדע לכל שם' אלהינו ה' אחד וכי"ד
בכ"א מאת ידיו דו"ש המביא לו במד נפש ורוח נכאה
זלמן בער בלאמו"ר הג"ל הכ"מ מגיד משה
ואגדה במנין הגדול דא"ש פס קריזבורג ומורה
הוראות או"ה ברשות הרב המובהק ר' אביגדור
נ"י האב"ד דפ"ק כג"ל.

וזהו מה ששאל בי על דברי תשובתי הג"ל . רב גדול ומטיין
אחד . כאשר ראה אותה לאחרי הרבה שנים משכתבתים :
[בזה הפעם לויית לע"ר להעתיק לכל דברי השואל בי משום האהבה
שבני לבית ומשום הפלגת גדלו בתורה ובפורה אבל באותיות
קטנות למעט בהולאת הדפוס וגם להיות להיכר בין דברי אותו
השואל הרב הנ"ל ובין דבריו] :

רב שלומים ברכות מרובות לכבוד ירד ה' ויריד כל
יראיו ויריד נפשי עזו ה"ה הרב המאור הגדול
בתורה וביראת ה' טהורה צמ"ס ועמית בתורה
ובמצות כו' כי שב"ת פו"ה שניאור זלמן רוב בער נ"י
אשר ה' מ"ץ וא"ב בק' ווישאן ואב"ד בק"ק דובנא
סמוך לק"ק רענאבורג ואח"ז ה' מ"ס ומ"ץ בק"ק ד"ב
עצמה ולכל הגלויים עמו יהי' חיים ושלוש עד העולם .
ויכתב ויחתם לחיים טובים בספר ביום יהקע בשופר
ולא ימוש התורה מפיו ופשי ורעו ורעו ורעו עד
העולם אב"ר :

עד אשר ראיתי בתשובת כה"ר נ"י שהשיב למופלג אחד
בענין מה שנהגין לכתוב צד השני של המזוזה
השם של כו"ז וכו' וזה נ"י ברוב בקאותיו ובכחלי היבר
הביא סמך לזה מדברי פנה"י והא ברין ומבורך עבור זה
מאדון המבקר ית' על אשר האיר עייניו בזה אבל בתוך
אותן הדברים שם פלפל כה"ר נ"י בסוגיא דכחכות (ו"י)
בענין פלוגתא דב"ש וב"ה בכילד מרקדין לפני הכלה דמשמע
מדברי התו" שם לפוס רהיטא דלכ"ה מותר לומר שקר גמור
שחכמים תקנו כן משום כדי שיהא דעחו של אדם מעורבת
עם הדברות ותמה ע"ז מעכ"ה נ"י דהא"ך אפשר דחז"ל
יתקו הקנה לעבור על איסור תורה ממש שהרי התורה
אמרה מדבר שקר תרחק ובשהחירו חז"ל ציבנות (ד' ס"ה
ע"ב) לא החירו רק מפני השלום משום דגדול השלום
וגם שם לא החירו רק לשנות והיינו שיאמר בשינוי
דישתמע לתרי אפי' ובמש"כ המפרשים ז"ל אבל בגד"ד דאין
כאן מפני השלום וגם הוא שקר גמור היאך החירו והכירו
כה"ר נ"י דע"כ כוונה התוס' הוא כמו שפי' החלקת מחוקק
(בס' ס"ה סק"א) וגם פלפל כה"ר נ"י קלת בפשט הכתוב
דמדבר שקר תרחק כיד ה' הטובה עליו :

אמנם לענ"ד יראה כוונה אחרת בפשט דברי הנמ'
דלשם וצחם נחלקם משכ"ת נ"י בזה והוא דלאחר
העיון

כו' קטן שבכולן ר' יוחנן בן זכאי אמרו עליו על ר"י
ב"י שלא הניח כו' בסתמא ה"י כל זה גם כהלל רבס
עממו . וכן מפורש להדיא במס' סופרים (פרק ט"ז)
הלכה ח' ט' אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח כו'
וממיו קיבל חורס מהלל ושמת' אמרו עליו על
הלל שלא עזב ט' אפי' כו' [וע"ש בהמפרש הנקרא
מקרא סופרים להרב כו' ר' יוחנן חל" לגדא נ"י (ז"ל) וכשהגיד
לו הלל מעט מההכמות והסודות הדמויות באלפי ביות
כפי אשר תוכל שאת דעת אותו הגר כאשר שיער הלל
בגדול חכמתו מיד נספק הגר לאיש אחר ונחגיג . כי
ביודאי עברו וויכוחים רבים בין אותו הגר ובין הלל
נשיא ישראל רק שרז"ל לא העולם בכתב לפניו [כי
אולי ימלא מי ומי שיחשו בהקשות של אותו הגר
ומה שהשיב לו הלל לא יבין ולא יבססו באזניו ויוכל
לנחות ימיה מכשול לדורות הבאים משו"ה העליונים] כי
לא יתכן להעלות על הדעת שבדברים בעלמא דאין זה
ה' אלא ב' כו' בזה בלבד נאחו אלא וודאי שהלל נאח לו
באותן הענינים העמוקים הלוטים ברמז בה"ה ב' של
כוזו צמוכסו וכל מי שיש לו מוח בקדקדו יודע לזה .
ואח"כ כשהוסף חכמה על חכמתו מאשר למד לו הלל
שמת בחלקו זה כדאי' בגמ' דשבת שם וגמלא לפי זה
שכתוב באדר"ג שהלל למד לאותו הגר ה"ה ב' דכוזו
צמוכסו וסופר רש"י דלאי דווקא אותו א' ב' למד לו אלא
וודאי דהוא הדין ללמד לו כל ה"ה ב' הנאללים הג"ל
וזהו שכתב רש"י כגון חשר"ק עכ"ל שבמלת כגון כורה
שאחד מהרבה נקט וא"כ לא אשתמיט לרש"י דברי האדר"ג
הנ"ל או מכיון דרז"ל באדר"ג אמרו להדיא לפי דבריו
דה"ה ב' דכוזו צמוכסו למד לו מזה נראה דכו מעוטף
הרבה סודות התורה ומכיון שרז"ל בגמ' דין [שהיה
לסודות ממנה כל הסודות שבעולם כמו שאמרו במס'
ברכות (ה' א') לסודותם זה גמ' שרובם כולם עוסקים
בה] העלימו מאתנו אותו א' ב' לכן גם רש"י העלימנו
וביחדו תחת לשונו רק רמזו במלת כגון והיינו דים א'
ב' שאנו כה"ה ב' הפשוט רק הוא כגון ודומה
החשר"ק ומכיון שרז"ל באדר"ג [שמיטעא דמיטעא
עוסקים בן] גילוינו ונראה מזה שבו הלוי עיקר דה
יכודית שחין להכחיש עוד צדדים ענין ואופן [שהרי
אותו הגר ה' מתיחס בהכחשת חורה שבע"פ וכוונת
לסודות מחמת הלימודים שגא' ב' הזה שחורה שבע"פ
היא אמיתית] לכן בתרו בו גדולי הראשונים דאשכנז
וספרד לכותבו על המורה מעבר השני משום דכפניס
המורה אסור להסויף מאומה כמבואר ברמב"ם וברח"ש
שם וגם מבחין נראה ביותר לכל מעיין והוא
בדרך שכתוב בדברי משה שם בשם הכל בו על הא
שהביא הטור בשם הר"ש דהנהו לכתוב שרי מבחין
דזהו מפני ששם זה נטריקון שומר דת ישראל עכ"ל
וא"כ יתכן להיות הא נמי דכוותי' מעטם זה ובודאי
יש ויש עוד איזה טעמים העלמים מאתנו והטור
ידיעתנו בעניני שמות הקדושים ואף שאין אחנו יודע
עד מה אבל מנהג אבותינו שהוכחו בדברי רבותינו
הפוסקים חורס הוא בידינו וזהו כמו שאין אדם
האובל יודע איך ומס מחלק מיעט מהמאכל לחיזוק
כל אבריו חמורת היתוך מאתו ואיך הוא הילוך
בזה באבריו הפנימיים ואיך הוא מתעכל כמבואר כל
זה בס' חובת הלבבות שער הבחינה (פרק ה') באריכות
יעו"ש ואעפ"כ הוא חי ועומד על בוריו וכן החולה
שאנו יודע מחולת הרפואות שנותן לו הרופא ואעפ"כ
הוא מתרפא כמו כן הם אלהינו כל דת ישראל שכל
מאוס פועל תיקוה בעולם העליון אס האדם עושה
אותה ככל המבואר בשו"ע ונשאי' כליו אע"פ שבעלם

העיון קלם בדברי הפוסקים הראשונים ז"ל משמע דמן
ההורה אינו אסור לדבר שקר רק בדבר שיש בו היות
לחבירו ומולא ממנו ממון ע"ז ואף דבאמת חייב לו ממון
רק דא"ל להוליא ממנו מחמת דאין לו עדים או כיוצא
בו ולכן עשה החבולות שקר להוליא הממון זה אסור
מה"ט והוא נכלל בקרא דמדבר שקר תרחק כגון
כל הנך דברים דחשיב הנמ' ברפ"ד דשבוטות (דף
ל"א ע"א) הנכלל בפס' הכתוב של מדבר שקר תרחק או
בגונא דמאנה את חבירו בדברי שקר באונאות דברים
דאור נכלל בכלל דלא תנוי את עמיתו אבל זולת זה
אין בו איסור תורה כלל וכלל דהנה רבינו הגדול
הרמב"ם ז"ל בתנן המלות אשר לו שדפס לפי ספר יד
החוקק וכן בראש ספר המלות אשר לו כתב וז"ל שלא ליכנס
על כפירת ממון חבירו שנאמר לא תשקרו כלומר לא תשבעו
לשקר בממון שיש לחבירו בידך ע"כ הרי דפידוס דלא
השקרו היינו בכפירה ממון דווקא ובגשבע דווקא דאלו
בלא שבוטות מלא תכחשו נפקא ובמו שכתב שם הרמב"ם
במלות רמ"ה וכן כחשי ספר החיטך במלות רל"ד שלא
לשבע על הכחשה שנאמר ולא תשקרו כלומר שחש כפר
איש בפסקון עובר משום ולא תכחשו ואם נשבע לו על
הכפירה אח"כ עבר על לא תשקרו וכמו שכתב בספרו לא
תשקרו מה ח"ל לפי שנאמר ונשבע על שקר [בפ' ויקרא
גבי קרבן דשבוטות הפקדון] למדנו שום [פי' דחייב קרבן
אם נשבע על שקר] אזהרה מניין ח"ל לא תשקרו עכ"ל
ספר החיטך ובספרא שלפניו פ' קדושים חסר קן בלא
ונדפס שם בשבטות דמתחיל שם בפסוק דלא תכחשו
ומסיים בפסוק דלא תשקרו והדבר פשוט דקן ח"ל לא
תכחשו מה ח"ל לפי שנאמר וכחש בה למדנו שום אזהרה
מניין ח"ל ולא תכחשו ולא תשקרו מה ח"ל לפי שנאמר
ונשבע על שקר למדנו שום אזהרה מניין ח"ל ולא תשקרו
כל"ל שם בספרא וכן ה' הנידחא לפי [בעל] ס' החיטך
ומדברי הספרא אלו הוליא הרמב"ם ז"ל דבריו ז"ל מש"כ
בס' המלות שהבאתי לעיל ובספר המלות עליו במלות
רמ"ט העתיק שם לשון הספרא ה"ל וכחש"כ בספר החיטך
[ויש שם ט"ס בס' המלות דמש"כ שם ובספרי וכו' ט"ס
הוא ויל"ל ובספרא וכו' שוב מלאתי בפ' הראב"ד ז"ל
שנדפס מקורב על התו"כ שם נדפס ג"כ בשיבוטות כמו
שנדפס לפנינו בשאר ספרי התו"כ והט"ה חייזק ווייס
כ"י בהנהגותיו שם עמד שם על גירסת הראב"ד ז"ל בהו"כ
והביא קלם סיוע לדבריו ולא הביא מקור נאמן לגירסת
זו אכן במח"כ נעלם ממנו דכן הוא ג"כ גירסת הרמב"ם
והחיטך ז"ל בדברי התו"כ ודברי הראב"ד ז"ל ברו"ן ומה
שפסיים שם הרמב"ם בס' המלות והחיטך דנחבאר בפ"ק
דשבוטות שכל מי שיסבע שבוטות שקר על כפירת ממון
עובר בב' לאוין משום לא תשבעו בשמי לשקר ומשום
לא תשקרו לז"ג דהא זה פשוט דכוונתם להא שחמרו
בסוף שבוטות (דף מ"ט) [ומש"כ בס' המלות בפ"ה ט"ס
הוא ויל"ל בפ"ח] דכל היכי דפטור משבוטות שומרין מ"מ
חייב משום שבוטות כדור אכל מ"מ זה לא ידעין דכל היכי
דחייב חייב שמים ועוד הלשון דעובר אב' לאוין דמשמע
דלוקה שמונים והא וודאי ליהא דעל שבוטות הפקדון ליכא
מלקות כלל וכדלויא להדיא בשבוטות (דף ל"ז) וכן מבואר
ברמב"ם בפ"י מהל' שבוטות הל' ת' ואם כוונתם דחייב
קרבן משום שבוטות הפקדון ומלקות משום שבוטות ביעוי
זה ג"כ לא נהירא דמשמע בגמ' דכל היכי דחייב קרבן
ליכא מלקות ובספרי מבואר ברמב"ם (בפ"ט מהל' שבוטות
הל' י"ד גבי שבוטות העדות דכל היכא דחייב קרבן משום
שבוטות העדות פטור ממלקות דשבוטות ביעוי דכתיב לאחת
מהנה במין אחד אחת מחייבו ואי אחת מחייבו משום
שני מיטין והוא ברייתא מרובה בשבוטות ולכאורה משמע
דשבוטות הפקדון דמי לשבוטות העדות בזה וז"ע ונחזור

לעניינו הנה נחבאר בתו"כ ודבריו הרמב"ם וס' החיטך
בלאוין רמ"ה כתב ג"כ בדברי הרמב"ם ז"ל והביא ג"כ
דברי התו"כ ה"ל כמו שהעתיק בס' המלות וס' החיטך
וכן קרא דמדבר שקר תרחק משמע ג"כ משבטות הכתובים
הסמוכים דמיירי בשקר שנוגע לחבירו דכתיב מתחילה לא תטה
משפט אביוך ברצו וסמך לזה מדבר שקר תרחק משמע
דאזהרה דמדבר שקר תרחק ג"כ איירי בשקר שיש בו הטיית דיוולקן
דרשו חז"ל מזה בשבוטות (ל') כמה דרשות וטולס הם אזהרות על
הדיון שלא יעשה סניגרון לדבריו ולא ישב תלמוד צור לפניו
וכן אם יודע שהדין מרומה אסור לתוחבו והיינו דכל
היך הם גורם להטיית הדין ודמו לקרא דלא תטה דכתיב
ברישא ובהנהגה התורה בלשון לא זו אף זו דלא מיבעי
הטיית דין ממש דאסור אלא אפי' גרם הטיית אסור
וכן מה שדרשו חז"ל מזה מנין לשנים שכתב לדין אחד לבוש
סמרטוטין גב' היינו ג"כ גרם להטיית הדין דעל כן יסתמס
טעמיתו וילא חייב שלא כדן ומה שדרשו עוד מזה מניין
לתלמיד שרואה זכות לעי וכו' היינו הטובה משום דבתחילה
כתב לא תטה משפט אביוך משמע דהוא אזהרה על
הדיון עליו והדר אזהרה אחרת אזהרה דאפי' על התלמיד היושב
לפני הרב מוטל אזהרה זו דאם רואה זכות לאביון אסור
לשתוק אלא מחייב לומר לרבו שטועה בדין כדי שלא יעשה
משפט האביון וכן לכל הדברים שדרשו חז"ל עוד שם דלמלך
מפסוק זה הכל הוא על דרך זה וכל זה דחק לחז"ל
לפרש כן דאי שקר גמור להוליא ממון מחבירו שלא כדן
מלא תכחשו ולא תשקרו נפקא ואי שקר גרידא דבר
שאינו מניע מזה שום היות לחבירו אין בשקרו שום נזק
למעלה לבוס ענין ס"ל להנמ' דאין בו איסור תורה
כלל וא"כ אי אפשר לפרש קרא ה"ל רק בכה"ג וגם שכן
נראה ענין הכתובים דמיירי בזה וכחש"כ לעיל :

ואין להקשות ע"ז הא דאמר ב"ש [בכתובות י"ז ה"ל]
לב"ה לדבריהם הרי שהיתה חגיגת או סומא וכו'
והתורה אמרה מדבר שקר תרחק ואף דהתם אין בו היות ממון
לחבירו כלל אדרבא יחא ל' בזה דמשבחה דשמי התם
דמ"מ הוי אונאות דברים דהא חבירו סומך עליו ונהנה
בזה ובאמת דבר שקר וטוב דעם חבירו בזה ולאחר
שהודע שאינו כן יח' לו לער מזה דמן הסתם מיירי
דהחן אינו יודע מזה דאל"כ מאי סיך דישבחה מאי
מהי ל' השבח [ועוד דאפי' אם מיירי דהחן יודע
מהממון מ"מ ס"ל לב"ש דנס בזה איכא גניבת דעת
דנראה דמשחק ממנה כיון דבאמת אינו כן ואין לך
גניבת דעת יותר מזה] אכן ב"ה ס"ל כיון שבבר לקחה
וא"ל למסדר אין כאן אונאות דברים דאדרבה דעפי
יחא ל' שישבחה וא"כ אין כאן מדבר שקר תרחק כלל
רק דמ"מ איכא איסור דרבנן וכמו שיבאר לקמן אך
בהסוד דרבנן שפיר יש לסמוך אסבא דאמר שם דמכאן
אמרו דהא דעתו של אדם [מעורבה עם הבריות] כיון
דאיני אלא איסור דרבנן [א"כ] הם אמרו והם אמרו וכו'
וא"כ בחינם דחק מעכ"ל כ"י בשעמו דכ"ה וכן בזה
דאמרינן בש"ס דיבמות (דף ס"ה ע"ב) דאמר שם ר'
אילעיא משום ר"א בר"ש דמותר לשנות מפני השלום מקרא
דאבין ליה דלכאורס קשה דמאי ראי' מייתי מסתם הא
התם אין בו שקר שנוגע לחבירו אכל באמת גם זה לא
קשה דחדא י"ל דהא ידוע דהאבות והשבעים היו מקיימין
כל התורה כולה ואף מאיסורים דרבנן היו מהירים
והלכך אי לא דמפני השלום מותר לשנות לא היו אומרים
דבר שקר דהא מ"מ יש בו איסור דרבנן מיהא יעוד
י"ל דכיון דחשבו דיוסף יש לו סינא בלבו עליהם ורואה
לנמול להם רעה ורצו לפקוד עליהם בעצמם שקר דאביהם
זה לפני מותו שימחול להם בכה"ג הוי שפיר בכלל
מדבר שקר תרחק ואסור מן התורה דהנע עלמך אם הי'
חייב

כלל מ"מ השבטים מהרו אף בדבר שאשרו ח"ל או
אשרי כנה"ג בכמה דורות שאשרו כן כי האבות והשבטים
קיימו כל התורה ואפי' עירובי השבטין וספיר מוכח מיר'
הנח' דמפני השלום מותר בשקר שאין בו איסור רק
מדברי קבלה ולא משום דבדברי קבלה קיל עפי' דהא
בכ"מ ש"ס אמרין דכל דחוקין רבנן ענין לאורייתא תקנו
רק דעיקר הוא לבין דבכ"ג אין בו איזק והפסד להציר
ואין בו רק איסור אמירה שקר ואין בו רק חטא דעין
אדם למקום דהקב"ה שוגא לדבר שקר כדכתיב דובר שקרים
לא יכון לנגד עיני [וכדאמרי' בסוטה (דף מ"ג) בחלק
(דף ק"ג) דד' כחות אין מקבלין פני שכינה ואחד מהם
כה שקרנים] והלכך במקום שיש בו משום דרכי שלום
התירו דהא גדולה מזו התורה התורה מפני השלום למחוק
שם הקדוש על המים ואף דאיסור מחיקת השם הוא
לאו מפורש בתורה ועונשו גדול מ"מ משום לשכות שלום בין
איש לאשתו התורה התורה וס"ג דכותיה :

אמנם מאוד יש לתמוס על דברי רבי' יונה ז"ל לאו
מה שכלל גם דין דמותר לשנות ולשבת הכלה
לפני החתן בזה החלק ואפי' ע"כ דס"ל דענין מה ששבת
הכלה בדבר שאין בה ג"כ הוא כמין שקר ששבת בחלק
הג' שאין בו תועלת והפסד לזולתו והדברים המתחייבים
דחיק' יפרנס רבי' יונה ז"ל לדברי ב"ש שאמרו להדיא
ע"ז והתורה אמרה מדבר שקר תרחק וע"כ דשקר זה יש
בו שפיר הפסד לזולתו דהוא בכלל אונאת דברים דהיינו
ממון הא' ועפ"כ חד מהך מוכח מהנח' או דשקר זה
הוא בכלל אונאת דברים והלכך איסור מן התורה או דס"ל
להנח' דכל השקרים אסורין מן התורה ואף שאין בו
היזק לחצירו כלל ואפי' רבי' יונה ז"ל דס"ל דשקר שאין
בו הפסד או אונאת דברים אינו אסור מן התורה וס"ל
ג"כ דשבת הכלה לפני החתן מיקרו שקר שאין בו הפסד
ואונאת דברים היאך יפרנס לדברי ב"ש והלכך דברי
רבי' יונה ז"ל נע"ג לכאורה אכן ליישב דברי רבי' יונה
ז"ל נ"ל דס"ל דהא פליגי בזה ב"ש וב"ה דב"ש ס"ל
דזה ג"כ בכלל אונאת דברים וכחש"כ לעיל דלא מיישב
אם החתן אינו יודע מזה דוודאי ידע לו לפר כשיחודע
לו ואין לך גביה דעת ייתד מזה אלא אפי' אם יודע החתן
מהאומין מ"מ ס"ל לב"ש דיש בו גביה דעת הנראה דמחשך
ממנה והלכך ס"ל לב"ש דאסור מן התורה אבל ב"ה ס"ל
דבכ"ג לא מקרי גביה דעת דלחמתן בעלמא נחא שיבטחם
מאחר שכבר לקחה ואי אפשר לחזור ואין כאן אלא איסור דרבנן
וכיון שאינו אלא איסור דרבנן לא העמידו דברים במקום
מילה דכבר אמרו חכמים דלעולם תחא דעתו של אדם מעורבת
עם הדברות ואפי' יפה כהן ר' יונה דבכ"ג אין בו איסור
רק מדברי קבלה לפי מה דקיי"ל דבלש כנ"ה וזהו שלא השי
ב"ס להשיב על קושייתו של ב"ש מהכאוב דמדבר שקר תרחק
והיינו משום דלדעתם אין כאן משום מדבר שקר תרחק כלל
וזה ששינו לדבריהם מי שלקח מקה רע מן השוק וכו' זה ג"כ
השובה על קושייתם דבין דלחמתן בעלמא נחא שיבטחם אין
כאן מדבר שקר דשקר של תורה אינו רק שיש בו אונאת דברים
או גביה דעת ועפ"י אחי שפיר הכל בעו"ס הולא לט' מדברי
רבי' יונה ז"ל דהא דמותר לשנות מפני השלום דווקא בשקר
שאין בו הפסד או תועלת לזולתו דאינו אסור מן התורה רק
מדברין אבל בשקר שאסור תח"ל לא התירו מפני השלום כלל
אכן מדברי בעל הסמ"ג מוכח דחולק ע"ז דהוא הסמ"ג השיב
לקרא דמדבר שקר תרחק במין שישן של תורה והוא אפי' כשפי
בענין ק"ז וחולק על הרמב"ם בזה דלא חשבה במין שישן
כלל [וכבר הביא הגאון בעל תפארת למלך ז"ל בספרו דרך
מלכות בחלק א' דהרמב"ם והסמ"ג מחילוקין בזה דהסמ"ג השיב
לפסד והרמב"ם לא חשבו] והביא שם בענין ק"ז כל הוראות
בדרשו ח"ל על פסוק זה כרפ"ד דשבוועת ומסיים שם ע"ז
אמנם

חייב לחצירו ממון ויראה לעטון שקר דאציו ליום שימחול
לו הויכ' בודאי אין לך שקר גדול מזה ועובר משום
לא תשקרו איש בעמיתו ואפי' פסוק דס"ה בידון אחי
יוסף דכיון דלא ה' שם הפקעת ממון מ"מ ה' לו ליוסף
תרעומת עליהם לפי דעתם והם ראו שימחול להם וכו' ואילו
שקר מלבס כדי עו"ז ימחול להם ובכ"ג בודאי יש בו
איסור תורה וספיר הכריח הש"ס שם מזה דמפני השלום
מ"מ מותר לשנות אף בכ"ג משום דלא היו יכולים
לפייסו בדבר אחר זולת זה ומיהו מדברי רבי' יונה ז"ל
בשערי תשובה שלו משמע דס"ל כסברא הראשונה שכתבנו
דכנה רבי' יונה ז"ל שם בשער השלישי בכת השקרים
חלק א' ו"ב ו"ג ו"ד הביא שם ג' שקרים מין האחד
המכונה בפקדון או בהשומת יד או בשכר שכיר ומציא ע"ז
הפסוק דלא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו וכחך ומן
החלק זה גם הרמיה ואונאות בכלל [וכוונתו דכל שמגיע הפסד
לחצירו ע"י שקרו ואף שאין בו הפסד ממון רק לער
הנף ואונאת דברים ג"כ עובר משום לא תכחשו ולא
השקרו איש בעמיתו וכו' לפי דעתו ז"ל הא להוראה
התורה לכתוב לאי על אונאת ממון ואונאות דברים היינו
לעורר עליו ב' לאוין המלבד הלאו דלא תכחשו עובר
ג"כ משום לא תונו אבל אי' דבש"ס בכ"מ (ד' כ"ט ע"ב)
לא חשיב בכלל הלאוין במאה נגר רק ג' לאוין דהוציא
בתורה גבי אונאת נפא ואלו בלאו דלא תכחשו לא
קחשיב ואם איהא בדברי ר' יונה ז"ל הול"ל שם דעובר
בכ" לאוין וכן ברמב"ם לא קחשיב גבי אונאת הלאו
דלא תכחשו כלל וכלל ולכן דברי ר' יונה ז"ל נע"ג
לכאורה ואמנם אחר העיון בדברי רבי' יונה ז"ל מראה
דאין כוונתו דגבי אונאת איכא משום לא תכחשו רק דר"ל
דגם אונאת ותרמית דומה בעונשו למשקר בפקדון דהוא
ג"כ מפסיד לחצירו באונאתו ועבירהו חמורה כמו משקר
בפקדון ודע דהא על שיהם נאמר לאו מפורש בתורה
ונכפלה אזהרתו 'בתורה כמה פעמים וע' היסב ברמב"ם
(פכ"ד מהלכות מכירה) ובדברי ה"ה והסמ"ג שם וע'
עוד בפרשת דרכים בדרך מלוותך חלק ב' דה"מ ידע
דהרמב"ם בסי' רנ"ב כהן וכו' וע"כ היטב ודו"ק] המין
הב' המשקר ואין עולם השקר נזק והפסד לחצירו אף יתכן
בו לעשות סיבה אל הנזק והרע כמו המתעב את חצירו
וכו' וע"ז אמר הכתוב בפיו שלום איש דעמו ידבר וכו'
והמין השלישי המשקר בסיפור דברים אשר שמע ומחליף
קלסם במחשבו ואין לו תועלת בשקרו ולא הפסד לזולתו
וכו' והביא ע"ז הפסוק במדלי יפיה כוזבים עד שקר וכו'
[ומשמע מדבריו ז"ל אלו דמין שקר השלישי אין איסורו
מח"ל רק מדברי קבלה דבכלל יפיה כוזבים עד שקר גם
זה בכלל] ומסיים שם רבי' יונה ז"ל דזה החלק והתורה
לקיים מלוא דריש' טובה ושלום ואמרו כי מותר לשבת
הכלה לפני החתן ולומר שהיא נאה וחמודה אפי' שאינו
כן ואמרו לשנות בדברי שלום שנאמר אביך לוה וכו' ע"כ
מדברי רבי' יונה ז"ל שם ואפי' שמעין מדבריו ז"ל אלו
שכתב דזה החלק התירוהו מפני השלום דס"ל דבשקר
במור דאסור מן התורה כגון דיגיע מזה היזק לחצירו או לער
הנף לא התירו מפני השלום וכן הסברא מחייב באמת
דבין דעיקר האיסור הוא משום עבירות דבין אדם לחצירו
דמגיש לחצירו ע"י גער שקרו או הפסד ממון ואפי' מה דכך
דיש בו מפני השלום מ"מ חצירו לא איכפת לי' ואינו
רואה לתחיל לו ואם דאין בו איסור כלפי המקום מ"מ
אינו יולא ידו חצירו בזה ואפי' מוכח מדבריו במעשה
דיוסף ואחיו וכן כסא דכלה נאה וחמודה אין בו מין
שקר ממין הא' וסב' כלל וכלל רק ממין השקר הב' שכתב
דאין בו איסור מן התורה אלא מדברי קבלה לבד והיאך
הוכיח הנח' מזה דמותר לשנות מפני השלום וע"כ ז"ל
כהריון הראשון שכתבתי דאף מן התורה אין בו איסור

תשובה

הנה מדברי הספרא ומשור קלף ממה שהשיג מר נ"י פלי בבר הרגשתי בעלמי אלא שלקח מר נ"י לדבריו סג' וסרתי את הדבור בהם ובזה קם עלי לסתור לדבריו סג' ולשונו חינו מדוקדק כלל דנראה מלשונו שגא לחלם את דברי הספרא שלא ידעתי מהם עד כה וכן בעוד מדבריו וזה חינו אלא קיים בי מיני' ובי' אבא ליזיל בי' נרגא [לבן הגמ' סנהדרין (ל"ט ב')] ואע"פ שרק בדרך אגב באו לידי אותן הדברים מה שהשיג כח"ר עלי ועיקר המערה ישלי לא ה' אלא לסתור מקור לדברי האור לסמכות דנוו במוכחו כחו וכזה נראה שחייסורו דבריו גם בענין כח"ר מבין שלא השיג עלי מחומה (וגם כך לי בשם הית' מ"מ הסנותיו בגל' נוגעים לדעתי שספלה לדברי האור במק"א והוא דחיתא בס' האור חלק א' (דף ב' ע"ב) דנושפיקא דילך אחת ואת אחת ואת אחת אחת כו' עוד שם בסדר ויחי (דמ"א ב') ר' אבא כו' אחא ר' יוסי כו' יתבו ולשו באורייתא כו' מאי דכתיב וכחיתם את אבי ואת אחי וגו' וכתיב ואתם לי אחת אחת מאי קא בעלת מניי' כו' סבי לוליתא היא בעלת סימנא דחיי דכתיב וכחיתם את אחי וגו' ואמרה סימנא דחיי לא שרייא אלא באות אחת כו' . ובסדר (וישב ק"ב א') ואחן דחיו רגיל בשיקרא אשתדל חדיר בשיקרא ועל דא אמר אלא וחיית רוח שקר ועל דא קב"ה ח"ל לא ועשה כן פוק מהבא כמה דאוקמוס דכתיב דובר שקרים לא יכון לעד מיני וזנין דא חיו רוח שקר ודא כו' ועל דא דוד מלכא בעא לאשתמרא מני' ובעא לאפקא מנו מסאבו דכתיב לב עסור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי דא הוא רוח נכון ואמרא חיו רוח שקר ועל דא תרין דרגין חיון חד קדישא וחד מסאבו עכ"ל האור שמתל אלו הדברים משמע דשקר הוא עון מן החורה כמו שאפרש לדברי האור בסוף חשונתי הוצאת וזכרתי בדברי השמות רבה (ר"פ מ"ו) בסד"ש דאחא שם בשעה שח"ל הקב"ה למשה לך רד כי שיחת עמך ה' תופס בלוחות ולא ה' מאמין שחטאו ישראל אמר אם חיו רואה חיו מאמין כו' שלא שבך עד שראש בגינו חיו להם לבני אדם שמעידים על מה שאינם רואים אפשר שלא ה' משה מאמין בסקב"ה שח"ל כי שחת עמך אלא הודיע משה דרך חרץ לישראל אפי' שיחא אדם שומע דבר מן יחידי גלמן אסור לקבל עדותו לפשות דבר על פיו אם חיו רואה וכן חיתא בדברים רבס (פ"ג חק ס' י"ב) ירד משה מן הכרוב וסיו הלוחות בירו ולא שבך עד שראש בגינו כו' ח"ל סקב"ה משה לא סיית מאמין לי ששמו את העגל כו' [וע' יפ"ת בסמ"ר שם] ולשון הגמ' ירושלמי מס' תענית (פ"ד הל' ה') ויהי כאשר קרב אל המתאס וירא כו' מכאן שלא יהא אדם דן אומות . וע' סקמח הרמב"ם לחבור היד לכן חיו דרכי ברוב הפעמים בכתובות תשובותיו לסמוך על דברי אחרון המציא לדברי ראשון עד שאני רואה בעלמי ככל דברי אותו הראשון במקורו ואז ביטעות החוץ לאדם דעת ביכולתי לבטא ולסחור על מנת לבנות ע"פ מקור דברו אותו הראשון ומכש"כ בדברי גדול זמנינו כח"ר נ"י ולאחרי שפתחתי בספרן של נדיקים שבידי ב"ה אשר חנני לקנותם בימי נעוריי נחברו הדברים אללי כשמלה שאע"פ הגברא רבס שבי" קא חוינא אבלי חיונתא לא קא חוינא [מלשון הגמ' מס' ב"מ (ט"ז א')] ורמזי

אמנם מותר לשנות בדבר השלום ולערב דעתו עם דעת הכריות [וכוונתו או מפני השלום או לערב וכו' או קחני וכיון לב' הנמדות הל' ו] ואמרינן בכתובות וכו' ואח"כ הביא הסמ"ג לקרא דמשלי שמים שאלתי מאתך רש ועושר אל תתן לי וכו' ע"פ בסמ"ג ומדכתב אמנם מפני השלום מותר מבואר להדיא דאפי' בדבר שקר שאסור מס"ת שנכלל בדבר שקר הרחק מ"ת מותר מפני השלום שהרי רבי' בעל הסמ"ג לא הביא כאן שום מן שקר אחר וזה מה שהביאו חז"ל בשבועות ואע"פ כמחיר מפני השלום וא"כ הרי מוכח בהדיא דרבי' בעל הסמ"ג חלק עם רבי' יונה ז"ל בדין זה [ומהש"ס דכתובות אין להוכיח לשום דא דא כד כהנתי דב"ס וב"ה מחולקין בעיקר הדבר אי חיבא בזה חיבור תורה או לא ועממא דב"ה דמחיר משום דס"ל דלית בי' איסור תורה כלל] ונראה שהסמ"ג הוציא כן דס"ל דגני משסה דיוסף ואחיו ה' שקר נמור שאסור מן התורה ובתורה הכ' שכתבתי לעיל וא"כ מוכח דאף איסור תורה מותר מפני השלום ורבי' יונה סובר כדיוקן הראשון שכתבתי לעיל :

וע"כ סיולה לנו מדבריו דים מחלוקה בזה ודעת הרמב"ם בזה חינו מבואר בזה דהרי הרמב"ם השמיט לגמרי למימרא דמותר לשנות מפני השלום וכו' נראה לכאורה מזה דס"ל ברבי' יונה ז"ל דחיו מוכח אלא באיסור שקר דרבנן והוא ז"ל לפי הנראה דהשמיט לגמרי לאיסור שקר דרבנן ותשו"ס לא הביא ג"כ דמפני השלום מותר אכן ג"ע דלמה השמיט דין שקר דרבנן הלא הלכות קבועות הן בגמ' והרבה יש לפלפל בדברי הרמב"ם ז"ל בדין זה וגם בכתב סוגיות בס"ס דנראים כסותרים למה שכתבתי אך בעה לקרר אני לריך ועוד חזון למועד חיה ואז אבא באריכות על כל פרע ופרע חיה ולפי שעה יהא די לחימא כמוסו קיטור דבריו הללו יתן לחכם וגו' וחשקה נפשי לידע מה יענה בדעתו הגדולה עליהם וכו' שניתו דמר יאריך בפרע ובנשימים ויזכרו ה' להוציא לאור הדפוס במהרה חיווריו ששעה על האור הק' למען לזכות את הרבים כנפש המתדבר בברכה כהנים כו' ביום ה' כ"ה אלול תרל"ד לפ"ק :

תשובה ו

בערה"י יום ושנת הגל' פ"ק ויילנא יע"א

לידיד ה' וידיד נפשי הרב הג' כו' כו'

קראתי לכל דבריו והנה דעת כח"ר רפתם

שקר שאין לו שייכות לשום דברא דממונא אינו אסור מן התורה אלא סדרבגן סרברי קבלה מתקרא דיפוח כזבים גו' שבספר משלי ועיקר יסודו הוא סרהקרא דסרבר שקר תרחק נכתב בענינא דרורא דממונא ושרבי' יונה לא הביא בזה אלא את הקרא [דיפוח כזבים] הגל' ולא הביא בזה להקרא דסרבר שקר תרחק [ושנס הרמב"ם לא מנה את זה דהסרבר שקר תרחק בס' המצות שלו למצות עשה] שמע סינה דהסרבר שקר תרחק לא קאי אלא רק גבי דרורא דממונא הסבואר במס' שבועות (דף ל' ע"ב ורף ל"א ע"א) תע"ז נכנס לפלפל בבסה דברים כרוחב בינתו וכדעתו הגדולה והשני על עיקרי דבריו שבענין זה בכל חוקה ועון ונפשו השתורה חושקת לידע מה סענה בפי בענין זה :

זוה על הרמז"ם מדברי הספרא דשם ד"ל הראב"ד
שם וסיבן הוזהר על שבושם זו ח"ל לא תשקרו • ולא
תשבעו בשמי לשקר אחא לדרשם כדדרשין לי' בשמוך
עכ"ל וכונתו להא דאיתא שם לא תשבעו בשמי לשקר
מה ח"ל לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא
שיכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד מניין
לרבות את כל הכינויים ח"ל [ולא תשבעו] בשמי [לשקר]
כל שם שיש לי עכ"ל הסו"ב שם ופיראורו רש"י ורמב"ן
בפי' המושם וכדי לפנינו שאלו דולא תשבעו בשמי
לשקר לא אחא אלא לרבות כל הכינויים ולא לשבוע
זוה בשני לאוין [נמצא בגמ' בכמה מקומות דשריף
קרא פלוגי למאי אחא ומבני לעבור עליו בשני לאוין חו
בלאו ועשם • וכדי שאין עוברין בשני לאוין אלא כשהקרא
פנוי בלא שום דרשם ולא בא אלא לכדי בלאו וגם
איתא בספרי ריש סדר נשא (פסקה ב) כל פרשה
שנאמרה זמנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנאחדה בה
אך במחילת כח"ר לא דקדק יפה זוה בלשון ס' המלות
להרמז"ם שכתוב בו בזה"ל וכבר התבאר משפטי מלוא
זו בזה"ל משבועות ושם התבאר שמי שנבע בו עובר
בני' לאוין בו' עכ"ל וא"כ מכיון שהרמז"ם נספרו זה
כביא זוה לדברי חיבורו [ס' יד החקקה שלו] שכתבת
שבועות זריבין אנו למלוא את זה בחיבורו ובאמת לא
נמצא זה בחיבורו שם כלל לכן לולא דמסחיפנא חו'
אמינא דלא ילא זה מדברי הרמז"ם אלא שזו [ממלת
ושם התבאר בו' עד מלת תשקרו] כוספה מידו איז
מאן דהוא וכו' דברי הרמז"ם זוה הוא במלות
הלכות משבועות • וכאשר בן הוא דרש של הרמז"ם
לכתוב [בס' המלות] בלון בסוף כמה ממלואיו בזה"ל
וכבר התבאר משפטי מלוא זו בהלכה פלוגית וא"כ
זריבין להסיר את זה [ממלת ושם התבאר בו' עד
מלת תשקרו] לגמרי מן הספר או שיש להגיש זוה
איזה הגם' הנעלם מאתי לפי שעה וכל מי שיבא ויראה
לי מקור ההלכה שבמלוא זו מדברי הרמז"ם הללו כמו
שכן כחובים לפנינו או איך שהיה להרמז"ם גירסא
אחרת בגמ' בלשון הגמ' בזה מלישא (מ"א א') וכתוב
בערוך מסוהא מסוהא ח' מוצלעת והוא כמרחץ עכ"ל
וכבר כתב אחד מהלמידי הגר"ח מוואלאוין בקונטרס
שאלות שלו כ"י בדידי (כ"י י"ד) בזה"ל שמעתי
מהלמידי [של הגר"ח הניל] בשמו שכל תפלויו משדו
הי' נוהן עבור דין אחד מהדש אפי' מגירסא אחת
ובסי' יכול הרמז"ם לכתוב בלשון אחר עכ"ל שם •
ובעל ס' החינוך טס כל גדלו בכ"ז האמין לכל מה
שראה בס' המלות להרמז"ם לכן כתב גם הוא כתיב
(במלוא רכ"ז) באמנע דבריו ובדאיותו שלא נמצא זה
בחבור היד להרמז"ם לכן התחשם וכו' ובעתיד בזה"ל
ונתבאר במסכת שבועות טו' אבל לא הוסיף בהנהיג
הזאת כלום וראיתי למש"כ בס' דרך מלותיך נדפס
בספ' פרשת דברים (דפוס ווארשא שנת תל"א בחלק
שני דף י"ד בע"א) ולמש"כ בס' מנחת חינוך [הוא פי'
גדול על ס' החינוך] ע"פ יסוד דבריו [כל ס' דרך
מלותיך כנז'] ולא נחש דעתי בדבריהם כלל זוה
ומה נראה ששני המחברים הללו בעת כתיבת שני זה
בהבורס לא הי' בזכרונם אלא הספרא שבוטא בס'
המלות להרמז"ם ואשחמתייכו דברי הספרא שבוטא
בדבריו דלעיל :

וגרם כל אריכות דכח"ר זוה הוא משום מסקנת
דבריו דמסוק דכח"ר דכולא תשקרו דסדר
קדושים לא קאי אלא על שבועת כפירת ממון משום
דכתוב שם בשמוך ולא תשבעו בשמו לשקר כמו בן
המדבר

וראנו לומר שאני רואה שום הכרח בדבריו לחזור מחמת
זה מדבריו בכתובותי הקדומה שהיה למראה עיני
ככהן כח"ר נ"י ולדרשם אגבי הוואה בשפלותי בדבריו
המוקדמין מוכרחים המה ומסתברים ואין בדבריו כח"ר
שום סתירה הכרחית לדבריו ועל עיונותיו דמר קא
סמיכנא בלא יקפיד חו"ש עלי כלל זוה כי הי' יודע
ועד דבר שאני בא לעשות סגורין לדבריו [לבן הגמ'
שבועות (ל' ב') וע' רש"י שם ולהרמז"ם בחבור היד יס'
פי' אחר בזה] אלא ברק את האמת אגבי דורש והפילתי
לה' אלהים אמת שהוא ית' ינחני בדרך האמת
[ובשמינתי את שמו בלא אחראי מתכבד בקלוגו חו"ש] :

והנני בא לפרש את שיחותיי שנלצני על סדר דברי
רוכ"ת • נענין הגירסא בנחורת כהנים מה
שהגיה פה"ר וכסיג על כח' אייזיק ווייס שבמסורת
התלמוד שלו בעל הספרא שלא הביא רח"י מגירסת
הרמז"ם בשם' המלות ומגירסת ס' החינוך אני בשפלותי
לא הכנתי לדברי כח"ר כלל וכדי ייט וסביב רב כתב
להא מילתא [מלשון הגמ'] דהא הגההו דמר כבר
כתובת בפי' הרמז"ד שם וסח' אייזיק כתב שם שכן הוא
בגירסא בגמ' מס' בבא קמא (ק"ה ב') [וכח"ר לא הזכיר
כלל לגירסת הגמ'] וא"כ מה צריך עוד ראיות לזה הלא
הרא"י מהגמ' הק' היא הרא"י גדולה שבגדולות ואין
צריבין עוד לשום רא"י שבגולס [ורבינו הגדול בגר"א
מפ"ק ויילנא ז"ע לא הביא שום הגה' בכל המסכתות
קטנות כי אם כשמלא אחת הגירסא בתלמוד הערוך
שלפניו כמו שמוכח בהקדמה ב' פאת השולחן וגם
אני בשפלותי ראיתי כמה הנכותיו בעל הספרי ומכילתא
כו' שיסודם רק ע"פ גירסת כס"ס בגלי ואין כאן
המקום לפורעם] וגם ראיות הללו אין זה אומר הבא
מן החדש [מזה שהידש כח"ר] שכבר המה כתובים
בהגהות מהרי"ד בעל הספרא שם • ובס' יש עוד הוספות
בראיות שכתוב שם בזה"ל אזהרה מניין ח"ל [לא
תכחשו • לא תשקרו מה ח"ל מכלל שנאמר וגשע על
שקר למדע עונש אזהרה מניין ח"ל] ולא תשקרו כן
הגירסא בד"ת וכן נראה שג"ל כן מגמ' (ב"ק ק"ה) ע"ש
וכן הוא בס' המלות להרמז"ם חלק הלאוין ס' רמ"ח
ורמ"ט וכן הוא בסמ"ג לאוין רמ"מ עכ"ל הגהות מהרי"ד
וכרי שהוסיף להביא שכן הוא גם גירסת כד"ת וגם
גירסת הסמ"ג [מה שלא הזכירם כח"ר זוה • ופי'
הראב"ד לא ראה מהרי"ד כי לא נדפס עדיין בימיו]
ואעפ"כ החסיד מלכביא [מה שהביא כח"ר] שכן הוא
גם גירסת ס' החינוך ואני מוסיף עוד מה שהחסיד
[כח"ר] ומהרי"ד מלכביא שכן הוא גם גירסת הכסף
משהי בהלכות שבועות (פ"א הל' ה') יעו"ש וסיינו
משום שגם אלו שהביאם מהרי"ד המה כמעט למוסר
וכיון שכן הוא גירסת הגמ' ומלבד זה מוכן כן לכל
איש למדן דמכיון דלאו רישא סיפא עיינו הוואות
שבענין זה נשתבש הספרא ונחסר באמנע סיפא דרישא
ורישא דסיפא וגם מפ' רש"י בחומש שם נראה להביא
דיתה' כן גירסתו בתור"כ הזה ומשו"ה לא האריך
מהרי"ד להביא זוה גם לב' החינוך ולהנפק משגם
ומזה העצם עצמו לא האריך ספ' אייזיק מלכביא שום
רא"י כי ראית בגמ' בלבד מספקת וכח"ר לא חידש
מאומה זוה :

ומה בשלל כח"ר בזה"כ בס' המלות להרמז"ם שמי
שנבע לשקר על כפירות ממון עובר בני' לאוין
משום לא תשבעו בשמי לשקר ומשום לא תשקרו
עכ"ל הרמז"ם והוקשה לכח"ר דברים אלו עד שהניחם
בז"ע תמיכי על כח"ר על מה ולמה לא הקשה עוד

מחק אלה לשון אל הקרי אצל עיקר הענין לא מחק ועיינתי במ"ש שלו וראיתי שאין דבריו צום מוכרחין ואין להם שחר) ואי דדידי הו' חלוא מלחא הייתי מוסיף את זה גם ברים מס' סוטה סיפוך דברי מהרש"ל) וכן איחא בצראשית רבא פס"ח סי' ד') מכו כעשרות כבי ושירות מאן דבעי אומר שירא ומאן דלא בעי כבי יעו"ש וא"כ מאן דלא בעי (שפ"פ רוב הוא החתן מכיון שהוא מתחייב בשארם כסותה וכלל הנאי כחובה ואשה בכל דהוא נישא לה וכו' אחי הוא דאיחא במס' ברכות ו') כל הנכנס מעבודת חתן ואינו משמחו כו' (דו"ק) בהמשך הזמן יוכל ללמוד מזה שגאה ומחלוקת טעמה בין הזוג וא"כ מי שהוא אומר שבחם על הכלל לפני החתן הרי הוא כעושה שלום בניהם שלא יבואו לידי מחלוקת) וזהו ככלל בסיוס דברי ב"ס דלעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הכריות וסיוס להבין שזו כעין הבאת שלום בין איש לאשתו ונפקחו עיני לאחר החיפוש בקצת מפרשי הש"ס שבידי ומלחא בדאחא לידי [לשון הגמ' ריש מס' בבא מליצה (ב' א') שבינוחתי בעיקרי דבריי הללו כזה ברך ה' לדברי קדמוניו דו"ל הריטב"א] [במס' כחובות] שם ישבחנו בפניו או יגנו בפניו פי' דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום מדבר שקר תרחק עכ"ל הריטב"א שם וכו' ודבריו הללו במס' שיעס מקובלת [למס' כחובות] וכו' וסוף שם להביא בשם ליקוטי הגאונים בזה"ל הוי אומר ישבחנו בעיניו - כן הוא דרך ארץ לשבח מקחו בפניו שלא יבא לוקח ע"כ - וסגורא לפי ענ"ד דהוקשה להריטב"א קושייתו כנו' דמה הסיני ב"ס לב"ש אהקרא [דמדבר שקר תרחק] שהביאו ב"ש משו"ס בא הריטב"א ופי' דזהו ענין שהסיני ב"ס דמכיון דזהו מפני דרכי שלום אין בו משום מדבר שקר תרחק - ולכאנאונים הקדמונים שהביאו בשיטה מקובלת הוקשה להם מכו הדא' שהביאו ב"ס ממי בלקח מקח רע מן השוק הא ערבך ערבי לריך [לשון רז"ל במס' סוכה (כ"ז א')] משו"ס כתבו הגאונים קדמונים שזה ה' דרך ארץ מפורסם דמשא ומתן משכח שכימי בכל יומא ודבר ידוע לכל הוא [וסייעו ג"כ מפני השלום שלא יבא הלוקח לידי מחלוקת עם המוכר לו] משו"ס הביאו ב"ס ראי' מזה וזהו ברור בעיניו ח"ל ספר חרדים במ"ע מן הסורה ההלכות בפה (פ"ד אות כ"ו) מלות ע"ש לדבר אחת אפי' במילי דעלמא דליכא בכו דדרא דממונא שגאמר מדבר שקר תרחק משמע אפי' ליכא רק דבור וחז"ל דמשקר באלו ע"ז אצל לשום שלום מותר ומזה נמי איכא בדאיחא פרק שני דיבמות - ממנין חרי"ג מלות לרשב"ן - עכ"ל ס' חרדים שם :

ואחזור עוד על סדר דברי כת"ר כ"י דזה שדחק כת"ר בדברי ב"ס וב"ס דמס' כחובות הנז' וכחכ דהאיסור לדעת ב"ס הוא משום דהוי חובות דברים דלאחר שיתודע להחזק בהשכחים המה שקר יבא לו לער מזה ואם החתן יודע מהמזמין איכא גניבת דעת דנראה כמשחק ממנה עכ"ד כת"ר קשה לי מאוד על דבריו הללו דא"כ כו"ל לב"ש להביא את הקרא דלא חונו איש את עמיתו וכל עיקר איסור גניבת דעת הוא מהלואי דלא חונו בדאיחא במס' בבא מליצה (כ"ח ב') יעו"ש וכן כתב המגיד משנה בהלכות מכירה (פי"ח הלכה א') יעו"ש וגם הסברא הזאת מלד עומה אינה סברא ישרה דיש לומר בה לסיפוך דגם לאחר שיתודע להחזק המזמין שבה מ"מ יבא שמה קצת בזה שאחרים אינן יודעין צומויה בזכרו איך ששכחו לפניו אחרי החופה ולא יעלה על דעתו לחשדם ששכחו בשקר אלא יבא סבור שטעו בה וישמח קצת

המדבר שקר תרחק דסדר משפטים לא קאי אלא בשקר דדררא דממונא כדמוכח בענינא דקרא דנסמוך שם עכ"ד כת"ר ואני בשפלותי אומר דלא דמי אהדי כי אובלאל לדגא דהא צילקוט סדר משפטים שם מובא לשון המכילתא מדבר שקר תרחק הרי זה אזהרה למדבר לשון הרע כו' ר' נתן אומר מדבר שקר תרחק הרי זה אזהרה לפרוש מן האפקודות וכן הוא אומר מוילא אני מר ממות וגו' ואומר והמלך ישמח - באלהים עכ"ל המכילתא שצילקוט שם [ונשמעו דברי ר' נתן הנז' מהמכילתא שלפנינו] והרי שר"ל הבינו או שקבלו כן עד למשה מסיני שהמדבר שקר תרחק דסדר משפטים הוא דבר כולל לכל מיני שקר שבעולם אלא שבמס' שבועות שם באו רז"ל להציע לפנינו רבותא טפי שאפי' באיזה דברים דחשיב שם שיש בהם חמה גמור מ"מ כיון שיש בהם קצת שקר גם זה אסור מזה הקרא שבתורה (בדרך קצת אסמכתא כמו שיבאר בדבריו דלהלן) אצל דבור של שקר גמור אע"פ שאין בו שום שייכות לספסד ממון וזהו ודאי אסור באיסור תורה מהקרא [דמדבר שקר תרחק] הנז' ואולי ה' להם כח לכלול גם אותן דברים האמתיים דחשיב במס' שבועות שם במקרא הוא משום טעמא דמר שזכו דבר הלמד מפנינו [שזהו מה"ג מלות דר' ישמעאל] וא"כ הקרא הזה [דמדבר שקר תרחק דסדר משפטים] דאיריין ב' אין בו שום שייכות וכו' דמיון להקרא דולא תסקרו שבסדר קדושים [דמלכד מש"כ בזה בתשובתי הקדומה בסד"ש דאדרבה היא כנותנת יעו"ש ו"ל] דהאם קבלו חז"ל דאוחו הלאו לא קאי אלא בשבועות דכפירה ממון [ואת זה אני כותב לפי דעת כת"ר אצל ימחול לפי בדבריי מה שנכתוב בזה בסד"ש דגם הולא תסקרו הוא כסתם שקר של כל מילי ולא דווקא בשבועות דכפירה ממון] משא"כ קרא הוא גילו לנו רז"ל במס' כחובות (י"ז ריש ט"א) דמיידי בשאין בו משום כפירה ממון ואינו עובר בלאו אלא בעשה זו ואיחא במס' מנחות (מ"א א') דרך צעידן ריתחא ענשינן אעשה ואע"פ שלכאורה נראה שהדק עם כת"ר בזה"כ שמן סדר הכחובים [שאלל המדבר שקר תרחק] נראה דלא מיידי אלא בענינא דדררא דממונא [ובאמת כבר קדמו בזה הקרבן אהרן בספרא שם ברים פרשה ב') כיוצא בזה] מ"מ אנו בשפלותינו לריבין ומוכרחין לבקש כאמון רחמינו לדברי רז"ל חכמי המשנה והגמ' למה שקבלו הם ועלינו מוטל הדבר למשכחי נפשין ליישב את דבריהם כק' ונפנין הזה נקל ליישב דיש לומר שקר קבלו רז"ל [בית שמאי וב"ס דמס' כחובות ור' נתן דמכילתא שצילקוט הנז'] שמשו"ס נסמכו סתם שקר מכל עניני מילי דעלמא להולאת ממון בשקר להורות לנו שזה חמור כזה [שסתם שקר חמור כהולאת ממון בשקר] ויש לנו דוגמה זה בדוכתין עובא בדרשות רז"ל שבש"ס ובמדרשי רז"ל [בספרא וספרי ונגמ' כו'] וזהו הטיקרא דרז"ל בשם היקס מדרסומכו אהדי הוקשו להדי ואין להאריך ועוד יש לומר ולייבב את זה בדברי בעל ס' מנחת המאור שיבא בדבריו דלהלן בסד"ש הגאונים בלחמא ובדק גמור :

וזה שלא הסינו ב"ס לב"ש [במס' כחובות שם] בענין הקרא דמדבר שקר תרחק הוא דמלכד מש"כ בשבועות הקדומה הנז' יש לי בעזרה"י להוסיף עוד דמשום דמחילא מזמן דזה כיון כמפני השלום שהחורה החורה לשונה כמשאר במס' יבמות (ס"ה ב') דהא גם זה הוי כהבאת שלום בין איש לאשתו שזכו לחזק השלום שביניהם [וגם איחא במס' סנהדרין (כ"ב א')] כעשרות כבי ושירות (ומה שמחק מהרש"ל את זה לא

ממון עוד ואשפ"כ אמרו ב"ש בלשון וסתורה אמרה כו' וב"ה לא סתרו כלל לדברי ב"ש בזה אלא שהשיבו [ב"ה] להם [לב"ש] שזה מותר משום שזו שייכות לדברי שלום כלל בשם הריטב"א והגאונים קדמונים שבש"מ וא"כ אין לנו להשיג עוד בזה שנגמס כח"ר בזה בדחוקים גמורים שבכאן מה שלא עלה משולם על דעת שום רב ולורב (ובתירון השני דמר אין שום הבנה לדבריו דהחיל הגע עמך אם ה' חייב לחזירו ממון כו' ומסיים בדון אחי יוסף לא ה' שם הפקעת ממון וא"כ לא דמו [המשל והגמול] כלל להדרי ומש"כ כח"ר סוליוו שקר מלכס כדי שעי"ו ימחול להם. הנה זיל קרי בי רב הוא אפי' תשב"ד יודעין את זה וא"כ מה חידש כח"ר בזה ומה שסיים כח"ר בזה"ג י' כי איסור תורה כו' כנס סודס לי כח"ר בעל כרחו שזו איסור תורה :

ישוב הלך כח"ר לפי דרכו והביא לדברי כו' יונה שבספרו שפיר תשובה והחליט שלדעתו [של ה"ר יונה] סתם שקר אי כי איסור תורה כלל רק מדברי קבלה וחזרו התירוטו מפני דרכי שלום וזאת שקר כנודם הפסד ממון או לזר הגוף לחזירו זה בלבד הוא איסור דאורייתא ולא התירוטו מפני דרכי שלום ופסל כח"ר לפי כנגדו בדברי ה"ר יונה ויגע ועמל ליישב את דבריו ולקמחי בידי לס' שט"ח לר"י ועיינתו כי מחדש ולאחר ששמתי פיוני כי עוד הפעם בדברי ר"י עמלו הנני בשפלותי איני יודע ערמא זו [של כח"ר] למה דהא יש ליישב בנקל לדברי ר"י דלא פליג כלל להגאונים קדמונים וריטב"א וסתם' ורשב"ן ופוסקים אחרונים בגל סממנים אחרים אלא דס"ל [לכ"ר יונה] בדבריהם דוחקא דשקר בעלמא גם בלא שום גרס הפסד ממון הוא איסור דאורייתא גמור שברי בהחלק השני דשם כתב המשקל ואין בעלם השקר חזק והפסד לחזירו אך יחזן כי לעשותו סיבה אל הכזק ואל סרע כו' ואלה שני החלקים עגסם על שני דברים על השקר. ועל הכזק הצורר כנגדו כי השקר מלבד לז הכזק הוא תעבת ה' שנאמר שם הכס שא"ה עינים רמות לשון שקר וגו' והאמר ופי תספוכות שנאמר והאמר תועבת ה' הוא שפתי שקר ואף כו"ד נחשב השקר להם שנאמר אף כי נחשב וגאלה עכ"ל ועוד שם בהחלק הרביעי המספר בספור הדברים אשר שמע ומחליף קלחם במחטין ואין לו תועלת בשקרו ולא הפסיד לזולתו כו' ופעמים שהוא בודה מלכו שפור הדברים טל' והאיש הזה יקל עונבו מלך אחד על כי אין הפסד לאיש בשקרו ופחזתו אכל גדול מאוד ענבו בעני פניו ואם הוצת השקר וייכבד עונבו כי יאבהבו לזלי תועלת ואמר שלמה עי"ה יפיה כוזבים עד שקר פי' אם תדאש אדם אשר יפיה כוזבים בשיחתו וסיפור דבריו תדע כי הניחא המדה הזאת להעיד שקר גלחיו ולענות כי סרה אחרי אכזבתו את השקר עכ"ל ר' יונה שם. ובזוהר פשוט בעיני שאם ה' כותב בקלמה שפיר אדם במ"ע של תורה דמדבר שקר תרחק לא היו האדם מתפחד כל כך משו"ה האריך בהבאת פסוקים הרבה מבזבים ופזרו יגרום לו להיות עד שקר כי עתה תסמר שפר בשחו של אדם מלכא"ה שום שקר מפיו וגם משום שמקרא שבחורה משה בכל יודעים אותו שכל אחד מישראל מקיים כל דאיתא במה' ברכות (ח' א') לעולם ישלים אדם פרשיותיו שם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ואין בזה חידוש להקורא פסו משא"כ כשהביא כמה פסוקים מבזבים ויכא מעשה חזור בעיני הצריות בהשקפה להם ידיעת המקראות שבכחזבים להקרא [דמדבר שקר תרחק] שבחורה משה כידוע להם דהא לא יסדר ר' יונה את ספרו זה לחשוב ולהפריך ולחלק

קלח בזה ומחילא שאין כאן שום חזקת דברים וגם אם כפי דעתו דכח"ר במש"כ בדעת ב"ש זהו סברה יסרה א"כ איך פליג עלי ב"ה ואמאי לא ביאר כח"ר טעמא דב"ה בזה ובדעת ב"ה כחז כח"ר דס"ל [לב"ה] דהאיסור בזה אינו אלא מדרכין וא"כ הם אמרו והם אמרו כנס במחילת כבודו הגדול אין זה אלא סברת הכרם דאם כדבריו כן הוא איך לא ליסתמיט שום פוסק או מפרש לכתוב כן להדיא [לב"ה] דהלכתא כותייהו אין איסור זה אלא מדרכין] ואדרבה השיט מקובלת הביא לדברי הריטב"א והגאונים היפוך דבריו וכן סתום' שם ופסי מה שהגין בדבריהם החלקת מחוקק וכן הוא דעת הבית שמואל והשריפה כמבואר בחשבותו הקדומה והרשב"ן כתב להדיא שזו מ"ע דאורייתא ומציאו החרדים כמבואר בדבריו דלעיל לכן נראה לענ"ד דדברי כח"ר בזה ברוחי או ברוחי המה [לשון הנמ' במס' יבמות (פ"ב א')]:

ומה שכתב כח"ר שהשגטים קיימו גם מילי דרבנן אש"פ שודאי יש לנו לדון לקף זכות גם בזה אבל איני בשפלותי איני יודע שום מקור מדרז"ל גם על ב' אבות האחרונים עמלם דלא איתא להדיא זה במשנה דסוף מס' קדושין (פ"ב א') ובגמ' מס' יומא (כ"ח ב') אלא גבי אגריהם אש"פ וסר"ה לזה שהרי נשא יעקב אש"פ שתי אחיות בחייהן מה שהיה עתידה תורה לאסור ובלשון הזה יאמר יעקב אש"פ בעמלו לעיל במס' פסחים (ק"ט ב') והשגטים מכרו לאחיהם יוסף שנאמר על זה לאו מפורש גמורת משה שני פעמים ובשינוי לשון והארכתי בזה בסד"ש בחשבות אחרת (פ' מה"י הזה סדר וירא) ויוסף הוציא דבה על אחיו ואין בזה חלילה פגם עליהם כי בעד יעקב אש"פ כבר הליץ הגר"ח מוואלאזין בספרו נפש החיים (סוף שער א') יעו"ש ובעד שבעי ים כבר הליץ חז"ל במדרש ר' תנחומא סדר וישב (סס"י ג' וסס"י ד' יעו"ש ואין לי להאריך בזה כי לא נדרש קא אחינא הכא בחשבותו הזאת ומלבד זה [שאין לו שום מקור בדרז"ל איך שהשגטים קיימו כל מילי דרבנן] כנס במחילת כבודו הגדול כתב לעקרי דבריו הללו בלא שום ישוב הדעת כלל דאל"כ איך לא ה' לו הבנה לכבין שמהגמ' דמס' יבמות שם מוכח ומוכרת דסתם שקר גם בלא שום שייכות להיזק ממון יש בו איסור גמור מן התורה מדעביא רז"ל שם להקרא [דלכין לז' וגו' כה תאמרו ליוסף אלא שא נא וגו'] להחיר משום שלום ואי כדברי כח"ר דהם אמרו והם אמרו [וחזר על דבריו כלל עוד הפעם וכחז אי לא דמפני שלום מותר לשנות לא היו אומרים דבר שקר דהא מ"מ יש בו איסור דרבנן מיכת עכ"ל מר] על מה ולמה הוצרכו וסוכרו רז"ל להביא קרא להיחיר משום שלום ועל כח"ר מוטל להראות לי ראוי' דוגמת זה בדרז"ל שבגמ' שגל איסור דרבנן הביאו קרא להחירו שלפי מעוט בקיאותי לא נמצא זה בשום מקום וכן מוכח ומוכרת להדיא בלשון הגמ' דמס' כתובות שם בדברי ב"ש דשם וסתורה אמרה [מדבר שקר תרחק] בלשון זה מורה באלבט שזו [כל סתם שקר גם מה שאינו שייך כלל להפסד ממון] איסור תורה גמור (וכמו שהרגיש בזה גם כח"ר עמלו עד שהוכרה לכוון בדחוקים עולמים מהמת זה בענין דעת ב"ש וב"ה שהשגתי עליו בדבריו דלעיל] דהא כיוצא מרקדן לפני הכלל דשם מיירי בריקוד שלאחרי חופה וקדושין שקורין כשר טאגן [וגשתבה לקדוהו בשם קאשע טאגן] על שם כל דאיתא שם אי דמין עלייכי ככשורא כמו ששמעתי את זה מפני כח"ר עמלו בשם אביו הרב המנוח ז"ל [בהיות שנינו יחד מראשי הקדושים על חתונה אחת] וא"כ לאחר חז"ק אין שום גרס הפסד

ולחלק בין מלות דאורייתא לבין מלות דרבנן חלא יסוד
בדרך מוסר לססיר מכלולת האנשי הדור וכמש"כ בחמילת
ספרו זה (אות ז') וראה ראינו כי רבו עונות הדור
כו' יע"ש [וא"כ אין לבנות כל יסוד ספרי מוסר ומוכח
במה שלא ביוצו בהם מחבריהם כק'] ויותר נראה בעיני
שדעת ר' יונה סיחה זו [שלא הביא אז הקרא שבתורה]
משום הא דאיתא במס' תענית (ט' א') מי איכא מידי
דכתיבי בכחובי ולא רמזי בלוריייתא כו' יע"ש ומסרה
היא לו בנקל לבחור להביא את הקרא דס' משלי ועמקו
רעיונו בזה שבדי שלא נבא לטעות בדברי מר [דמשום
דכתיבי במדבר סקר תרחק בעיניה דדרורא דממונה לכן
אין איסורו מן התורה חלא בזה דווקא] מש"ס הביא
לקרא הוה [דיפיה כוזבים עד סקר] דמד סקר הוא ג"כ
בולאח ממון וא"כ לריבין אנו לפרש דהיפיה כוזבים הוא
חמור כמו הולאח ממון בשקר וא"כ ממילא הוא דלריבין
אנו לפרש כמו בן להקרא שבתורה דהמדבר סקר תרחק
הוא חמור כדודך שכתוב שם ובדבריו דלעיל וראיתי
לבעל ס' מנורת המאור (ס' ל"ז) שכתב גם הוא בדברי
ר' יונה והביא את המקראות דס' משלי שם הכה שגא
ה' ובעצ חוטבת נפשו עינים רמות לשון סקר גו' יפיה
כוזבים עד סקר ומכלה מדינים בין אחים . חבל הוא
ז"ל מסיים שם בזה"ל נחלא שכל אלו הרעות יבאו
מדבר סקר ועל בן אחרת תורה מדבר סקר תרחק
וסמך ל' ונקי ולדיק אל תהרוג ללמדנו שמדבר סקר
יבא להרוג נקי כו' עכ"ל ודפ"ה תחש"ו ואם מלא
דברים הללו שבכאן באזה מדרש ממדרשי רז"ל הנעלמים
מאתנו אזי שביי שבחים [לשון רז"ל בויקרא דב
(פי"ד ס' ב')]] ואפי' אם לא נמלא בן להדיא בעיניה
דכח דרז"ל לא איכפת לן כל קד משום דהא דיק
זה [סוף כו'] אנו מוזהרין לרז"ל במילי אחרוניתי
בדוכתין טובא וא"כ פשוט וברור הדבר שזה ענאו
סיחה כונת ה"ר יונה שכתו שהיפיה כוזבים פירושו הוא
שע"י היפיה כוזבים סוף שיבא האדם להיות עד סקר
[כמו במפורש בדברי ה"ר יונה] כמו בן הוא פי' הקרא
שבתורה שע"י מכלול דבר סקר מסתם מילי דעלמא
יבא להרוג נקי ולדיק כי הא דמס' תענית הנו' דליכא
מידי דכתיבי בכחובי ולא רמזי בלוריייתא וסיינו שמקראות
שבכתובים מפורשים להמקראות שבתורה ולדין אין שום
ג"מ בטעמא דמלתא מכיון שזכר איסור זה בתורה אין
לנו להקל חלילה עוד בזה וכדאיתא במס' סנהדרין (כ"א
ב') [מפני מה לא נחבולו עממי תורה שסרי שתי
מקראות נחבולו טעמן נכשל בהן גדול העולם כחוב
לא ירבה לו נשים גו'] אמר שלמה אני ארבה ולא
חסור [וכתיבי ויהי לעם זקנת שלמה נשיו העו את לבו
וכתיבי לא ירבה לו נשים] ואמר שלמה אני ארבה
ולא חסור [וכתיבי ותחא מרבה ממנרים בשש וגו']
חבל מעולם לא עלה על דעת ר' יונה שאין זה [סתם
סקר] חלא איסור דרבנן מדברי קבלה בלבד כדברי מר
כי למא לנו לחלית בוקי סדיקי [לשון הגמ' ב"ב (ק"א
ב')] [בר' יונה תוס' ומוטב לנו לדנו לבק זמא וכעין
ק"ת ראי' לדברינו כללו שגס' אורחת לדיקים בשער
הסקר העתיק כמעט לכל לבן ר' יונה ואעפ"כ בשער
האמת [דסס] הביא להקרא [דמדבר סקר תרחק]
דאיריין ב' :

ובררר עיני בדברי ס' מטרת המאור ראיתי שם
שניאח אחת [לפי הכחוב לפנינו אך חולי
נשתננו דבריו בהעסקה תו נדפוס] והוא שכתוב שם
(בס' ל"ה) ואפי' בקל שיש בדברי סקר שהוא בסיפור
דברים וסדרת מאורעות יש בני אדם שמחליפים בהם
(9)

ובמה שחלה כח"ר מדעת ה"ר יונה דס"ל שלא התירו
סקר גמור דדרורא דממונה משום מלות שלום
במחילת כבודו זה איט כלל גמור דהא איתא בסוף
מס' ב"ק (ק"ע א') כי מה תקות חתך כי יבטע כי יכל
אלוה נפשו רב האג- ורב חסדא חר אמר נפשו דגמול
וח"א נפשו של גזלן ובאגמא זכו לאו מאורס בחורס לא
חגול כו' ואעפ"כ התיי רז"ל במס' סנהדרין (ו' ב')
לפנות פשרה ואמרו מזה לבטא וקווא דעת ר' יונה
בית

דמאי' שגא' הא מהא יעו"ש וז"ל הרמב"ם בהלכות עדות (פ"י הל' ח') הרשעים פסולין לעדות מן החורה שגאמר אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס מפי השמוע לחדו אל תשת רשע עד ואפי' עד כשר שיודע בחבירו שהוא רשע ואין דייגין מכדיין ברשעו אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אחת משני שמאגדף עמו ונמלא זה הכשר השיט ידו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו כו' שגאמר אל תשת ירך עם רשע עכ"ל הרמב"ם וכתב הכסף משנה שם וז"ל אמאי לא מייחי רבינו [הרמב"ם] הא דיודע בחבירו שהוא גולן שלא יעטרף עמו מהיבא דמייחי לי' בגמ' דיינו מדבר שקר תרחק עכ"ל הכ"מ שם וכלא דבר הוא :

והנראה לענ"ד ליישב את ה"ע של הכ"מ וגם את כל קושיותינו הנ"ל [אמאי לא מייחי הרמב"ם את המדבר שקר תרחק חלל בחצרוהו ולפעמים לא מייחי לי' כלל] בדברי הכ"מ עצמו בענין כיוצא בו במק"א והוא שבהלכות סנהדרין שם [לענין שלא ישמע הדיין דברי בעל דין אחד קודם שיבא בע"ד חבירו] כתב הכ"מ שרבינו רצה להביא שתי הדוגשות דרש"ה מדבר שקר תרחק ודרש"ה לא תשא והקדים לא תשא להיותה יותר מפורשת לדרש"ה בדין ולא בצעל דין דנפיק מלא תשיא והביא אסמכתא הוא עכ"ל הכ"מ שם אמנם קשה מאוד על דבריו דמכיון שהוא עצמו כתב דרש"ה לא תשיא הוא אסמכתא ודרש"ה דמדבר שקר הוא דרש"ה גמורא ח"כ הו"ל לרמב"ם להקדים לכתוב את המדבר שקר מחמילה ואח"כ את הדרש"ה ולא תשיא ולסדר את דבריו בזה באופן אחר לגמרי לכן נע"ד כעיקרי דברי הכ"מ בזה חבל לא בדבריו ממש וזוהי דהאמת הוא דהרמב"ם ס"ל דהדרש"ה לא תשיא הוא דרש"ה בשלמא בעין אסמכתא חבל גם זה ס"ל לרמב"ם דהדרש"ה דמדבר שקר תרחק אינו דרש"ה כלל אלא אסמכתא בשלמא הוא ומשום כהנא לבסוף [בכמה מילי] בלבד וגם ודעו"ס ה' יחא לי' לכלול עד שיודע בחבירו שהוא גולן באל תשת ירך עם רשע [ולא חזיר כלל בזה ועוד במק"א הנ"ל למדבר שקר תרחק] דבאסמכתא בשלמא אין קשיא ומשום כהנא לבסוף המקומות הנ"ל לבסוף וצדור אחס מקומות לא כהצדור כלל והכל מטעם זה דכ"ל דכל הדרשות שבמס' שנוטות הנ"ל אינם אלא אסמכתא בשלמא ועיקרי ההלכות הנזכרים שם המה מקובלים בידי רז"ל ממקראות אחרים עד למשה מסיני אך יש לעמוד עוד בדברי הרמב"ם [אחות שנשאר הכ"מ בל"ע] הנ"ל מה הוצרך להאריך בלשונו לפרש איך נדרש זה מהקרא [דאל תשת ירך עם רשע] וגם יש לעמוד בלשון הכ"מ מש"כ וז"ל אמאי לא מייחי רבינו מהיבא דמייחי לי' בגמ' כו' עכ"ל [דקושיה] זאת אינה שייכת אלא אם ה' כתוב דרש"ה שברמב"ם בספרא וספרי ומכילתא [והוספתא] דעפי הו"ל לכ"מ להקשות ביתר כח איך כתב הר"מ במו"ל דרש"ה מדעת עצמו אך באמת הרמב"ם ז"ל לא כתב דרש"ה זה [מדאל תשת ירך עם רשע בענין זה] מדעת עצמו כלל אלא שסמך בזה אהתוספתא דמס' שנוטות (פ"ה) דאיתא שם ה' טועט מנה ע"פ עד אחד וכפר בו לא יאמר [העיד] לאחד בא חני ואחס וגעידו ונזיל גזירה מתחת ידו ח"ל אל תשת ירך עם רשע - וכתב הגרד"ק בכתרו חסדי דוד שם ה' טועט מנה - בגמ' כו' וזה דרש"ה הכא מסיפא דקרא קרי לי' רשע לאותו האחר שמועיד לשקר מה שאינו יודע כלל ואזהר קרא להעד האמיתי דלא ישיח ידו לשחק עמו את הרשע ונכ"ה ג דרש"ה הכא מסיפא דקרא הכי תיבא במכילתא אלא דלפי כשנוי שם קשה קצת לשון אל תשת ירך עם רשע ע"פ עכ"ל הגרד"ק ונראה דטעמו הוא ח"ל במכילתא סדר משפטים פ"ב

כן קראה שפסקו הפוסקים כוונתו וענין פשרה הוא מה שנוטלין כ"ד מזה ונותנין לזה שלא כדין או שפוטרין אותו שלא כדין כדי לפשר [מלשון מים פושרין ולקשר חם חממו של חבירו מעליו ולתוך קצת שלום ביניהם] וז"ל ס' החשבי פשר מים שנתחממו מעט עד שאינם קרין ואינם חמין נקראים מים פושרין כו' ומה קראו הכשוואה העושים בין שני בעלי דינין פשרה וצנו ממנו פעל באתרם מזה לפשר ואחר שנתפשרו ודומיהם כו' עכ"ל (השני) וא"כ איך יעלה על הדעת שה"ר יונה יכתוב את זה ומש"כ כס"ד בשם ס' דק' מלתוך שכתוב שם דהרמב"ם והסמ"ג מחולקין בזה שהסמ"ג חשב להמדבר שקר למעלה עשה והרמב"ם לא הזכירו הנה לענ"ד נראה באור דבריו שהסמ"ג חשב את זה למ"ע בפ"ע והרמב"ם כללה במ"ע ח' היא שזנו להדמות בו יחמלה כפי היכולת והוא והלכה בדרכיו וכבר נכלל זה הנווי ואמר ללכת בכל דרכיו כו' שר"ל ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיחזק בהם כאל יתעלה על כל המשל כו' עכ"ל הרמב"ם שם וא"כ מכיון דכתיב ו' אלהים אחת (ירמ' י' י') וכן הוחתמו של הקב"ה אחת כו' מצינו הוא זה שמונה האדם לרבר אחת ושלא לכוזב מפיו שום שקר שבעולם וגם ממילא הוא דמפני השלום מותר לשטות מכיון שאף הקב"ה שניה בו דמטיקרא כחזר ואדוני זקן ולבסוף כתיב ואני וקנתי בדאיתא במס' יבמות שם :

קרי בשפלותי יש בקורת אחת בדברי הרמב"ם והוא שהוקשה לי דמאי זה שכל ההלכות שהוליו רז"ל במס' שנוטות שם מהקרא דמדבר שקר תרחק כשהעתיקו הרמב"ם בחיבורי יש מהם שהקדים לכתוב בהן מקורן ממקרא אחר שנגמרא אחת ואח"כ כתב בלח"ה יד גם ממקרא הזה [דמדבר שקר תרחק] ויש מהן שלא כתב כלל שמקורן המה מהקרא הזה אלא כתב את עיקר ההלכה בלבד עד שמילא לו לבדו הטעמה בהלכה אחת מהן לכתוב מקורה מדעת עצמו [כפי הנראה לכוזב] ממקרא אחר ולא כתב כלל מה שרז"ל בעלי הגמ' הוליוה ממקרא זה [דמדבר שקר תרחק] ונשאר שם הכסף משנה בל"ע בזה [וגם דברי הכ"מ עצמו לריך הבנה] והוא דז"ל הר"מ במו"ל בהלכות סנהדרין (פ"ב הלכה ב') תלמוד שה' יושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובס לעשיר את שחק הרי זה עובר משום לא תגוררו מפני ח"ש ועל זה נאמר מדבר שקר תרחק ע' כסף משנה שם - עוד שם (הלכה ז') אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דינין קודם שיבא חבירו או שלא בפני חבירו כו' שגאמר שמוע בין אחים כו' וכל השמוע מאחד עובר בל"ח שגאמר לא תשא שמוע שו"א כו' וכן בעל דין מזהר שלא ישמיע דבריו קודם שיבא בע"ד חבירו וגם על זה וכיוצא בזה נאמר מדבר שקר תרחק יעו"כ כסף משנה שם עוד שם (פכ"א הל' ב') שני בע"ד שה' אחד מסן מלוכס בגדים יקדים וכשני מלוכס בגדים צוים אומר למכור או להבשכו כמותך עד שחדין עמו או לבוש כמותו עד שחבו שוין אח"כ העמדו בדין - (הלכה ג') לא יבא אחד יושב ואחד עומד כו' עכ"ל הרמב"ם ולא הזכיר כלל שכל זה נאמר מדבר שקר תרחק כדיליף כן בגמ' דשנוטות שם אלא שאדרבא ממדולא לשונו דשם משמע להמעין [שם במקומו] שלדעתו הוא שזה למד מהקרא דבדק חשפט עמיתך שהרי (ר"ס הפרק דשם) מתחיל מזה עשה לשפוט השופט בדק שגאמר בדק חשפט עמיתך איזהו דק המשפט זו השוויית שני בעלי דינין לכל דבר - ואח"כ מתחיל להלכה ב' הנו' - וכן משמע בגמ' דשנוטות (דף ל' ע"א) מהטעם

מכוס שדרך בני אדם הוא כן [אבל לא כחב הרמב"ם בלשון זיווי אלא אדרבה הצריך תחנונות לדרך בני אדם בזה] ומקור הדברים מסיים הרמב"ם עלמו שם בזה"ל הוא ששלמה אמר הולך את חכמים יחכם ורוע כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו' וע' מאמרי רז"ל שכל מקראות הללו ואם נראה להביא מקור לתחילת דברי הרמב"ם מדרז"ל שממקומות אחרים יש להביא מהא דאיתא במס' יומא (ל"ח ב') לדיק דר בין שני רשעים [אחאב ואיזנל] ולא למד ממעשיהם זה עובדיה רשע דר בין שני לדיקים ולא למד ממעשיהם זה עשו - ובבראשית רבה (פס"ג ס"ד) מה ת"ל ארמי בן בחואל הארמי ומה ת"ל אחות לבן הארמי אלא בלל למדך אביה רמאי ואחיה רמאי ואף אביו מקומם כן וכלדיהם כזו שהיא יולאה מביניהם למס היא דומה לשושנה בין החוחים ר' פנחס אמר כחב וילך פונה אדם מה ת"ל אל לבן הארמי למד שכולם כללן ברמאות [ולא למד יעקב אבינו ממעשיהם] ומדמשבחין בזה ליעקב אשה"ש ולרבקה אמו ז"ע ולעובדיה הנביא ומגין בזה לעשו רשע שמש מינה דרך כל אדם ללמוד ממעשי אביו מקומו אלא שיעקב ורבקה ועובדיה הסגברו בהם מדוחסיהם הטובים ולהיפוך בעשו הרשע נתגברו בו מדוחיו הרעים כל כך עד שלא למדו ממעשי אביו מקומם אלא הא דכ"ס לא הזכיר כלל הרמב"ם ודלא כטעות שני גדולים [המגדול מזה ובעל העין משפט, כ"ל והנראה לענ"ד בזה הרמב"ם כחבתי :

שוב הודם כת"ד בעלמו ד"ש כמה סוגיות בש"ס דנראים כפותרים למס שבחב - ובהם האמת בדבריו והגני מסדר לקח מהם על סדר הש"ס [וגם לאחז מהם מה שגוראים להאורס כפותרים למס שבחבתי אזי בשפלותו ומייסבם שלא יבא מהם שום פתירה לדבריו] במס' ברכות (ד' א') וזיון דמשה כו' ידע למס לי' למימר כחלות קסבר שמה יעשו חלטינגי פרגס ויאמרו משה בדאי הוא דאמר מר למד לשוקך לומר איני יודע שמה תחבריה וחאמו - משמע משה דזה הו' בימי משה מה שעתידה חורה לאסור ומשה כו' מפירסם גם בהיותו במצרים לאיש אלהים כדכתיב (שמות י"א ג') גם האיש משה גדל מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם משו"ס ה' משה זכיר וזרז בזה לומר בלשון מסופק [כחלות ולא בחלות] כדי שלא יבא חיטל השם חס שיחברוהו לפי טעויותיהם ובה דאיתא שם (כ"ז ב') אל"ר י' יושע לאו כו' [ובן איתא בגמ' ירושלמי מס' ברכות (פ"ד סוף ה' א')] א:מלי אי מי וכו' מה יכול החי להכחיש את הכח כו' היינו מושים שלום כאשר ה' באמת לבסוף ע"ז מחלוקת עלומה במבואר בסוגיית האגדה דס' באורך וז"ל ס' יערוה דבס סוף חלק שני (דפוס קרלסבורג שנת תקמ"ב שבידי הו' בדף ל"ע פ"ב) ולהבין דלמה טינה ר"י מלתי' ואמר חובה במקום דס"ל באמת שכוה רשות ודבר זה הוא חלילה שר"י ה' מחניף לר"ג ואין לומר דבאמת חזר ר"י מדבריו הלא חק פסקין כר"י דח"ע רשות א"כ וודאי דלא דבר ב' ומה טובה של השוכה זו שסטיב ר"י לאו כו' חירלו הנאונים דהא דאמרי' ת"ע רשות היינו למען דלא עלי כלל מעולם אבל אם כבר עלי חד זימנא כבר חל עליו תיקון יעקב והוקבע ע"ע לחובה ולפ"ז אם רשבי" שאל דרך הלכה יתכן עליו שפיר הק' פלפולא דר"ג ור"י אי רשות או חובה אבל אי רשבי" שאל זה למעשה דנפשי' להורות לו א"כ איך שיך לפסוק ולומר לו שהוא רשות וכי ס"ד דרשבי" לא ה' מתפלל כל ימיו אף פעם אחד ת"ע ואף אם רשות הוא מ"מ הוא מלוא ומסתמא לא ביטל רשבי" מלוא כזה וא"כ כבר הוקבע עליו לחובה וזהו כוונתו של ר"י דלכתחילה כששאל השואל

(פ"כ) אל"ר רבו אחת יודע כי שאם נותנין לי כל ממון שבפולס איני מזהה מנה לי אלא פלוגי ויש לי עוד אחד בל והלטרף עמו כדי שאלול. אח שלי לכך נאמר אל חשה ידך וגו' עד חמס הוא זה עכ"ל המכילתא דקסה קלח [לפי לשון זה דאל"ר רבו כו'] על מי קאי מלח רשע ועד חמס הא עד השני הוא יודע האמת וכו' עד כשר ורבו של אדם בסתמא הוא גברא רבא משא"כ לשון הסוספסחא [ולשון הרמב"ם] יומא וואלי משו"ס מחק רבינו הגר"א אח זה מהמכילתא אבל לפי האמת לענ"ד אין שום קושיא בזה כלל דלפי גירסת המכילתא קאי האוברה דאל חשה ידך עם רשע על הרב שלא ינבה את חובו ע"י חלמיו שילטרף עם עד האמיתי דהא תלמידו הוא רשע שמעיד בשקר שהוא יודע ובאמת אינו יודע אלא ט"פ רבו הנע"ד ואלו ה' ידוע זה להדיינים היו מגרשים אותו מבייתם ומה שמחק את זה הגר"א משם הוא משום גירסת הגמ' בבלי והמדרש איכס במבואר בברורי המדות לכר כו' ר' יוחנן אל"ר לאנדא [ז"ל] שם [ובמדות סופרים ובמאיר עין למכילי זמניו בס' יעוש"ס :

וביטום דשקר דמו"מ ה' חמירא לכו לאינשי בימי חז"ל חכמי סנא' דגם באותן הדורות יתכן להיות שטעו גם הם כטעות כת"ד דהקדח הזה [דמדבר שקר תרחק] לא מייירי אלא בשקר דדררא דממונא משום דמוכח כן להאורס ממש"ס שם קודם לו וממש"כ שם לאחריו לכן חסמכוה [במס' שנועה שם לכל הנוכח דרשום ש"ס בזה גם קלח דקלח נדוד שקר] אהקדח דמדבר שקר תרחק אבל עיקר דמלחא ה' ס"ל להרמב"ם ז"ל דלא מייירי קדח זה [דמדבר שקר תרחק] אלא בשחם שקר גמור דכל מילי דעלמא ובס' המלות שלו כלל זה וזה במלות והלכה בדבריו משום ראיות דזמנו לא ה' חמירי לאינשי עון שקר גם בעמיני משא ומתן ובכל הדברים הנורמים הפסד ממון [כאשר בעו"ר בזמנינו זה] רח"ל משו"ס סמך הרמב"ם ח"ע אהא שכח להדמות בדבריו הטובים והיפירים כו' דמחילא הוא זה דמכיון שהי"ת הוא אלהים אמת ח"כ כל המדבר שקר הוא כפושם מהקב"ה כיון שאינו הולך בדרכיו יח' שבאמת זהו עשמה של מן זה וא"כ לא הולך הרמב"ם להשווה את זה למ"ע בפני עמיה משום דזיל כתר עשמה וגם לא ראה הרמב"ם לפרס ולפרסם גם נחיצותו להסיתר לשנות מפני השלום דחש בזה משום למדו לשונם דבר שקר [דמי יתן וס' שס"ה] אלו במדריגת היקרא שבזמן חכמי הגמ' [לפי' פירושינו הראשון שבדבריו דלעיל] ועינינו הראות איך שמתפרסם היתר זה עד כמה פרט העולם בעון זה גם אגשים גדולים בשנים ולומדי תורה (והו' לפי פירושינו השני דלעיל) ובה נתישב מה שנשאר בה"ר צ"ע על מה ולמה השמיט הרמב"ם את זה דבאמת עמקו רעיוני הרמב"ם לגדור גדר ולעמוד בשן במה שגפרן העולם בדבריו כסד"ש וכה דליין צל עין משפט שבגליון הגמ' דכחובות שם [בהא דלעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הכריות] מיינוני פ"ו מחלכות דעות ה' א' עכ"ל והוא נמשך בזה אחרי המגדול עוז שהוא זיין על דברי הרמב"ם דשם שחם נובעים מסוף דברי ב"ה הללו ואין דברי שניהם נראים נעיני כו' בלשון ב"ה שבדבריהם שנגמ' שם איתא בלשון זיווי לעולם ת ה א דעתו של אדם כו' והרמב"ם שם לא כתב כן אלא כתב בזה"ל דרך דבריו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחרי רעיו וחביריו ונהג במנהג אביו מדעתו לפיכך נריך אדם להסתבר לדיקים ולישב אלא הסתמים חמיר כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים הסולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם כו' - וסייט

השואל לר"י בביתו ה' ר"י סובר דהבואל שאל דבר זה דרך כלכלה אם רשות היא או חובה והשיב לו ר"י דרשות הוא והיינו למי שלא התפלל עדיין ח"ע כל ימיו אמנם בזהמ"ד בראותו דעמד השואל ושאל וא"כ הבין ר"י דע"כ דרשב"י שאל לנפשי למעשה כו' ואללו בודאי חובה כ"ל דוודאי ה' מתפלל רשב"י פשט אחד וכוונתו לחובה כ"ל ומשום"כ בשאמר ר"ג כלום יש אדם שחולק עלי בדבר הזה אמר לאו כי בדבר הזה וודאי אין חולקין עליו ואחי שפיר עכ"ל אבל אע"פ דרב גובר' דהמחבר הזה ואין שום ספק שאינו מגיע גם לקרסולי תלמידיו תלמידיו מ"מ אינו יכול ליטא פני שום מאן דהוא בחורח ה' דבי משום פשט אחד הוקבע עליו לחובה וזהו דבר שאין הדעת סובלתו וגם ההגא רשב"י איחא עליו בנמ' בבלי ר"ס מ"א שבת דתורתו אומנתו וכו' פטור אפי' מתפלת שחרית ובנמ' ירושלמי ר"ס מ"ב ברכות איחא דה' פטור אפי' מק"ש של שחרית ובזה נפלו לגמרי כל דברי הג"ר יהונתן שבספרו יע"ד הג"ל [וגם ראינו למש"כ בס' מגיד תעלומה (בראש"ס פ"ב) יע"ש וגם דבריו אינן נראין כלל בפנינו בזה ואין להאריך בדבר פשוט] לכן לא חשלים מכח"ר נ"י - מרגינחא טבא מה שמאחזי בחידושי הש"ס להרמ"ק בב"י עצמו מו"ל המאמר הזה הוא מפליא כל עין רואי איך ר' יהושע איש לדיק ותמים אחד מיוחד מראשי הסגלים ובקש להגלל בדברי כחש וכחז ולאמר כי אלמלי אינו חי והוא מת יכול החי להכחיש את המאמר אשר זה נכון רק לבעל פחות המדות וביותר נפלא הוא סירושלמי בפ' תפלת השחר (סוף הל' א') ובחשניית (פ"ד הל' א') דליתא הכס אל' ר"ג לר' יהושע את הוא שאומר רשות אל' ל' א' - סלא דבר כזב בפיו דהא בלחמא אמר שהוא רשות - וזה לא יאומן על איש חסיד וטבור כר' יהושע כי יוליא שפיו דבר כזב וסקר ובהה משעה בזה איחא גם בבכורות (ל"ו א') לענין כזור - ושמה כחז רש"י האך החי יכול להכחיש את החי וודאי כך אמרתי וחזרתי בי עכ"ל והחוס' דחו שם דברי רש"י וכחתי כלומר סבור הייתי להעלים ואינו יכול ומכח"ר"א ז"ל בחא"ג כאן קיים את דברי החוס' ומלבד כי לדברי החוס' הקושיא הואת קמה וגם נלכה גם לדברי רש"י ז"ל המחפא הזה על נקלה הוא כי למס לו לבא בהכחשה אשר לא יחכן לאשאי אחת ואמונה ולא אמר בפירוש הדרגא בי ולהגיד את האמת אשר בלבבו ואשר אני אחז בזה כי ידוע הוא אשר יש שלש מדרגות בהלכה כי יש הלכה ומוזין כן גם לרבים ויש הלכה אשר הוא רק מעין [ופ' רש"י דחורוי מורין לאדם יחיד לעשות כר' יוסי חבל מדרש בפירקין ברבים לא דרשין] ויש הלכה אשר היא רק נראין חורוי לא מורין ואם עשה כר' יוסי לא מהדרין עובדא] ובראיחא בעירובין (מ"ו ב') וכן לקמן בבכורות (ל"ג ב') ומה שדחו החוס' בעירובין את פרש"י יש לי בעזרה"י דבר נכון לתרץ את דברי רש"י בפטוה ויען כי מחובר ספרים אגבי לכן לא הבאתי פה כי בעיני הדבר ברור אשר המפרשים כבר קדמוני בזה [וכאשר דמיתי כן הוא כי בכל הדברים אשר בעזרה"י עלו על לבי מלאתי בס' גאון יעקב חף כי אגבי הרחבתי הדברים ע"פ דברי רבינו יהונתן] וכן מלינו לפעמים בהלכה שאסור לאומרה בפני עם הארץ (מנחות ל"ט ב') אם יש חשש תקלה בזה - ובזה אני אומר כי ר' יהושע הסובר תפלת ערבית רשות בלחמא סובר כן להלכה ולא חזר מזה אבל סובר כי הלכה זו לא נאמרה בגלוי ובפירקין פן יקלו בזה מחי העם יותר מדאי ורק לתלמיד זה אשר כי' ר' שמעון בן יוחאי כדאמר' בסוגיא זו וכוא ה' בלי ספק גם בנעוריו לדיק וחסיד ועל שאלת תלמיד כמוכו השיב לו בלחמא ובתמים הלכה תפלת

ערבית רשות אמנם לפני ר"ג אשר ישב בזהמ"ד וכו' שם המון עם רב וכמו שכתוב אחר זה עד שרגנו כל העם - וזה בפירקין - ורק המחזיק עד שיצאו שם גם בעלי תריסין בזהמ"ד ובמקום גלוי ומפורסם גם ר' יהושע סובר דפסקין תפלת ערבית חובה כי רשות היא רק כלכלה אשר לא נאמרה בפירקין ובזה לפי דברי סירושלמי שר' יהושע השיב לו לאו וכן לפי דברי הבבלי - בלחמא ובתמים דיבר כאשר בלבבו כי בפירקין יסבור גם הוא בלחמא שהלכה כי תפלת ערבית חובה וזה אין קושיא למה לא הגיד לר' גמליאל את דעתו כי הוא הלכה שאינה נדרשת בפירקין כי אם יאמר כן נגד כל העם בזהמ"ד או תנא תקלה יותר גדולה כי מחי העם ישמחו אשר להם יש הלכות שונות מאשר המה ליחדי כגולה בלא בזה יצאו את כל ההלכות אשר ישמחו מפי הדורשים ויאמרו כי אך בלב ולב ידברו עממם ולסם יגידו הלכות חדשות שאין טובות ליחידים ומי הוא שיאמר להשפיל נפשו ולאמר כי אגבי מהבקים ושפלים ומחוייב אגבי לשמוע וללכת אחרי ההלכה שאגבי שומע פה ברבים - ולכן ר' יהושע כאיש לדיק ותמים בחר יותר לבלחא ולסבול חרפה וכו' בעיני רבים ולא לתת מכשול להעם הבאים לשמוע את הדרשות ובה מה שאמר אלמלא אינו חי והוא מת יכול החי להכחיש את המאמר ולא חפץ לאמרו בדברי כזב וסקר אבל בלחמא ובזדקת דיבר כי במקום גלוי ופרסום בלחמא אין כלכלה בדבריו שתפלת ערבית רשות ויש לנרץ עוד לזה כי גבי ר"ש בן יוחאי וחבריו אמרי בשבת (י"א) שאין מפסיקין לתפלת כיון שחורחין אומנתן ולכן הקל ר' יהושע לפניו גם בכיוונו תלמיד עדין להורות לו תפלת ערבית רשות אבל לא כורה כן לאיש אחר אשר לא נודעט בו בנעוריו חשוקתו וחשקתו החזקה ללמוד התורה ואולי מטעם זה סימח הגמ' פה אחר כל התעשה ואיתו תלמיד ששאל תפלת ערבית רשות או חובה ר' שמעון בן יוחאי כו' - בפעמים רבות בדברי ז"ל מלינו כי לא גילו לנו בסופו את שם האיש אשר ידובר בו - ובלחמא פה מסרתי כי' לסתור שם הלדיק הזה אשר בשבילו סבל ר' יהושע ק"ף וכו' וילאח מריבם בזהמ"ד אבל הגמ' בקש בזה להגיד לנו כי ר' יהושע סקדוש בכוראחו לסבוק תפלת ערבית רשות לא היה רק לרשב"י שבלי ספק גם בנעוריו בהיותו תלמיד נכספה וגם בלחמא נפשו אל החורח ובתמיה בלימודו אבל לאשנים אחרים חלילה לו להקל בתפלת ערבית וכדליתא גם בפוסקים - וסדק הואת פלוגה קרובה וגדלית יותר בבכורות (ל"ז) גבי ר' זדוק שה' לו כזור ושאל לר' יהושע אם יש חילוק בין חזר לעם הארץ אשר כי' הקל לר' זדוק הנודע בנדרתו ובאמונתו ולא יכול ר"י לגלות זאת כאשר עמד למשפט לפני ר"ג בזהמ"ד קבל עם ובלחמא והמים דיבר כי במקום גלוי ופרסום הלכה היא שאין חילוק בין עם הארץ לחזר ואם ככחיש את דבריו הראשונים אז לא דיבר כזב ובחש כי בלחמא בפירקין הלכה פסוקה היא ואין חילוק וכמו שכתבנו למעלה ואין להאריך עוד בזה ובזה יש לי להוסיף פירוש אחת נאה על הסמנה דנקט תפלת ערבית אין לה קבע פירשו בגמרא (דף כ"ז ע"ב) שאינה חובה ויקבה למה לא בחר בהנחא את דבריו מפורש ולאמר תפלת ערבית איננה חובה או רשות ואמר הלשון קבע בסתים ותחום - ובפרט לפי שלש הוראות של קבע במפורש בגמ' (נדף כ"ט ע"ב) לא נוכל לטון בלשון קבע בלבן של חובה רק בלחמא ובדחק אבל לפי מה דאמרין בגמרא (כ"ג ע"ב) תנא קא מפסח לה סתמי כדי שלא ינהגו קלות רחש בגמרא וזה דרשת לה בפירקא ולכן גם תנא דמתניתין הסובר תפלת ערבית רשות בחר בלשון סתום כדי שלא ידרשו בפירקין פן יקלו

יקלו בחפלה מרבים וכדעת ר' יוסף פני מה שזכרנו
 בע"ה עכ"ל הרמ"ק שם ובענין רשות נזה ומאוס לאחרים
 קרי לכו רז"ל נסתם רשות ויש בידו לכבד ראי' ממס' ב"ל'
 (ל"ו ב') ואלו הן מבוס רשות לא דנין כו' יעו"ש במשנה ובג'
 שם וסמ"י דפ"ח חתש"י - וסא דליתא שם (כ"ט ח') חמר רב
 קטינא אובא עמיא כדיב ומיל' כדיבין כו' ולא היא כו' וסא דלא
 אורי לי' כי סיבי דלא ליבעי כולי עלמא אצתרי' כנסה כה
 התגלו רז"ל בעלי כס"ס כמד רב קטינא שקדי לפכות בלום
 בין ישראל לאכיהם שבשמים פסה כן ובמסכ' שבת (ג"ה ח')
 איתא הו' דכובא לעיל בדבריו חותמו של הקב"ה אמת
 וכן איתא במדרש ירושלמי מס' פסחדרין (פ"א הלכה א')
 יסו"ש שממילא מעבן שכל מי שאומר שקר הרי כפורש את
 עולמו מן הקב"ה והא דליתא שם (פ"ט ח') בא בטן ואמר
 לפניו רבש"ע חורס היכן היא כו' ח"ל כך אלל כן עמרס הלך
 אלל משה ח"ל וכי מי אני שנתן לי הקב"ה חורס ח"ל
 הקב"ה למשה בדאי איתא חמר אמר לפניו רבש"ע כו'
 אני אחזיק עובד לעלמי ח"ל הקב"ה כואיל ומיעטת את
 עמך חקרא על שמך כו' היינו ששום ענוה בלא יפול
 חו"ש בעון חמור דנאוס מותר לשקר כהא דליתא
 במס' בבא מציעא (כ"ג ע"ב) במסכת כו' יעו"ש
 ובפי' רש"י וחוס' שם - וז"ל מהרש"א בחח"צ שם ואמר לו
 חורס שנתן לך הקב"ה היכן היא שאי אפשר לך לקיימה
 משומק כמושג וקורא כמשגי דילוד אשה ח"ל וכי מה
 אני שנתן לי הקב"ה כו' כאלו כודה לדבריו שאין
 סוד וגסתר של החורס ניתנה לו כי אם הנגלה
 מפעם כי הסוד וגסתר החורס עמוק הוא מי ימלאנו
 בילוד אשה וח"ל הקב"ה לתשה בדאי איתא כו' שברי
 חובל לקבל גם הנסתר כדאמרין לעיל שפירש שרי
 חזיו שכינתו עליו דהיינו על הנסתה האחרת כנסח
 כבוד והשיב משה חמור גנוח כו' דהיינו סתרה
 וגניזות החורס שאחם משתמש בכל יום אני אחזיק
 עובד לעלמי שברי מלידי שאני ילוד אשה לא הייתי
 ראוי לכך אי לאו שפרשה חזיו שכינתך עלי וח"ל הקב"ה
 כואיל ומיעטת עמך כו' ולא החזקת עובד לעמך
 ח"ל חלית כי גם אני חולם החורס כן שתקרא
 על שמך שנאמר זכרו חורס וגו' עכ"ל מהרש"א שם
 וז"ל כו' חיד"א כספרו פתח עינים שם במס' א' בגדרים
 (ג"ה ח') בתחלה לא ניתנה חורס ח"ל לתשה חורסו
 וכו' ומשה נכב עובד עין ונתנה לישראל ומסיק
 דהיינו פלפולא ואפשר דהיינו דקח"ל הקב"ה משה
 בדאי איתא ואין אחרת מה אני שנתן לי הקב"ה
 החורס והלא חלק גדול שהוא הפלפול לך נסתיו
 וסביב רבש"ע חמור גנוח וכו' אני אחזיק עובד
 לעלמי כי ידעתי שאני ראוי לכך ואין זה ח"ל מהפלגת
 כחון חסדיך הרבים ואני לא שקרתי ולא אחרתי
 שלא קבלתי ח"ל שמלך עמי אני ראוי לכך -
 ח"ל הקב"ה כואיל ומיעטת עמך חקרא על שמך
 כלומר מלמד הפלפול שהוא שלך מתם כל החורס
 כדינים והמפפעים חקרא על שמך עכ"ל הר' חיד"א
 שם וגמלא דנין להמרס"א דקאי על סודות החורס
 ובין להר' חיד"א דקאי על פלפולי החורס ח"ל
 אחר משה לא קבלתי ה' זה נראה כעין שקר
 [אעפ"י שגם ה' ח"ל באפשר לפרש את דבריו לא
 קבלתי מלך עמי] אבל מכיון שאמר שאני ראוי
 לקבל חורס ודאי משמע שאני ראוי מלך עמי ללא
 חסדי ה' שגברו ואין כאן שום שקר כלל. עוד
 איתא שם (ק"ד ח') ש"ן בקר ח"ו אמת כו'
 ואיתא בבבא מציעא רבה (פ"ח סי' כ"ז) שני אלפים שנה
 קדמה החורס לבדיחו של עולם כו' וממילא דה'
 אז כל אחריות שנחורס וברי דעון סתם שקר הוא מן

הסודס ובמס' פסחים (ק"ג ב') שלשה הקב"ה
 שוגאן המדבר אחד בפס ואחד בלג וסודס עדות בחבירו
 ואינו מעיד לו והרואה דבר עדות בחבירו ומעיד בו
 יחיד. משמע כי סיבי דליקד הוויין דאורייתא
 כמו כן הוא המדבר אחד בפס ואחד בלג הוא
 ג"כ דאורייתא. עוד איתא שם חתש"י דברים לוס כנען את
 בניו כו' אהבו את הגזל אהבו את כזנא ושגאן את
 הדוניכס ואל תדברו אמת. והנה גזל וזנות ושגאן
 חס' המה עבירות חמורות ואיסורי דאורייתא בבירור
 וא"כ ממילא משתמע שאל תדברו אמת הוא ג"כ
 מעוונות חמורות ואיסור דאורייתא [דמדבר שקר תרחק]
 ובמס' יומא (ס"ט ב') ורבנן [דמי' הנביא ודניאל
 א"ס חמורות] סיבי עבדי כבי ועקרי מס דאמר
 משה ח"ר יתחק ב"ר אלעזר מוסך שידעין בסקב"ה
 שאמתי הוא לפיכך לא כיוצו לו ובגמ' ירושלמי חס'
 נרכח (ש"ז סוף כ"ג) איתא אגדה זו ביאר ביאר
 ומסיים שם בזה"ל ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברים
 כללו ח"ר יתחק יודעין הן הנביאים שאלוהן אמת ואין
 מחיפין לו עכ"ל וברי שזיעטנו הנביאים [הג"ל] משבחיו
 של הקב"ה מה שמסר רש"ש כפר שבחור כדור כדור שלא
 להיכשל בעון שקר לפי דעתם משום כזה [כגדול הגבור והטורח]
 כחוב בחורס [וזכו במדבר שקר תרחק] כתוב בחורס
 ומסו"ס דחו מן הסבחים דאורייתא מפני המדבר שקר תרחק
 הכתוב באורייתא חסו עלמו הפי' של יודעים בסקב"ה שאמתי
 הוא כמו בפי' רש"י שם שהוא אמתי מסכים על האמת ושגאן
 כשקר עכ"ל רש"י שם וכבר הוצא בדבריו דלעיל הא דמס'
 סוכה (מ"ז ב') וא"ר זירא לא לימא אינש ליתוקא דייבנא לך
 מידי ולא יסיב לי' משום דהאי לאגמרי שקרא שנאמר למדו
 לשונם דבר שקר ופירשמו לו לעיל כסד"ש בשני אופנים ואי לא
 סוי עיקר דבר זה ח"ל מדרבנן [כדברי מר'] אני בשפלותי
 משופק אס היו גוזרין ומחמירין בזה כל כך [משום
 דהא סוי גזירה לגזירה ודו"ק] ובמס' ר"ש (כ"ב
 ב') כי אמת עולה אחר קדושו לירחא במערכת
 אחר רב כהנא לא מצעי טולא דגברא רבא
 הוא דמהימן ח"ל אפילו אינש דעלמא נמי מסימן
 מ"ט כל מילתא דעבידא לאגלווי לא משקרי בה אינשי
 ולדעתי השפלה פי' הדבר הוא ע"פ הא דליתא בבבא מציעא
 רבה (פ"ח סי' כ') אמת אחר ח"ל יברא שגלו שקרים וסיינו
 משום שטעון חמור שהוא איסור דאורייתא לכן הילכ' -
 בזה גדול מאוד וע"פ רוב נכסלים בזה הדפס בני אדם
 דמסו"ס החמירה חרה ובחייב (דברים י"ז ע"ו) לא יקום
 עד אחד באיש גו' ע"פ שני עדים גו' יקום דבר וזכו
 דליתא במס' שבת שם קושטא לא שכיח. אך במילתא
 דעבידא לאגלווי אין התגברות הילכ' דמועלת כלל. ובמס'
 תענית (ח' ח') אין גשמים יורדים ח"ל בבביל בעלי אמה
 שנאמר אמת מארץ חלמה ודק מבמים נבקק [ובמדרש
 ר' תנחומא בזמן שהן אמת בארץ הקב"ה עושה נדקות
 עם הכריות ומליל אותם מפרעניות וטובה בזה לעולם]
 עוד שם (עובי) אחר כי סיבי דמשקרי בבליי כבי משקרי
 מיטרייכו. מכל זה משמע וודאי דסתם שקר הוא איסור
 דאורייתא דמבוס איסור דרבנן אין סברה כל כך לענות
 את העולם במיתת רעברח"ל ע"י עלידת גשמים [ובמו כן
 משמע לי מהשכר הכתוב במדרש ר' תנחומא סו' כו' מיסו
 אין מזה הכרח גמור דהא איתא בריש מס' ברכות כל העובר
 ע"ד חכמים וכו' וממילא הוא דמרוכס מזה עובד לענין השכר
 ג"כ גדול הוא ח"ל חפ"כ השיקף ח"ל בזה טיטת הרמז"ס
 שהבאתי לדבריו בתשובה אחרת שכתב שכל חלו הדברים וכיוצא
 בהם לא אמרוס רז"ל ח"ל לאיים ולתפחד לאדם ודבריו
 בזה אמתים ח"ל מהא דר' ערפון שאמר סגנתי בעלמי
 מפני הלסמים ולא הווק חו"ש מהלסמים וסיינו מכיון שרז"ל

על מ"ע הכתובים בחורש וזה דליתא במס' בראשית
(ג"ח ב') אם היו חמורין מבקשין תבואה ממנו לא יאמר
לכם לכו אל פלוגי שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא
מכר מעולם [ח"ל לא חנו ח"ס חת עמיתו] שהקדש לו
כח"ר בפיו דהא דבר שקר הוא זה וכו' לז"ל למילף את
זה מהסוד שקר תחתיו כו' הגם מבין ריסי עיניו ניכר
הדאשתייתו דברי הכסף משנה שבהל' מסורה (פ"ד הל'
י"ד) שכתב סי' חמרים מבקשים תבואה כו' אפשר נפרש
שנחבון לבייש לבעה"ב ששלחם אליו לומר שהוא מוכר
תבואה וכו' לא מכר לעולם וכו' מדברי רש"י בהוצה ח'
נמי שנחבון לבייש לחמרים שיאכלו תבואה מאותו בעה"ב
והכל חומר להם וכי מוכר תבואה חני בביתם חלי לשאול
וגמלאו מחבישים עכ"ל כח"מ שם והרמב"ם שם (בפ"ק
הפרק) מסוים גדולה סוגיית דברים מסוגיית ממון בו' וכל
הנזק מסוגיית דברים נענה מיד בו' וכתב הרמ"ם שם
לכל הנזק מסוגיית דברים וכו' מיתרא שם ב' סוכה (דף
נ"ט) כל השערים נעלו חוץ משערי אונאה עכ"ל וח"ב
משוים לא ילפי רז"ל את זה מהסוד שקר תחתיו משום
דכיון דהוא מבייש בזה או להתמרים או לאותו בעל הבית
הרי קם לי' בדרבנא מיני' וזה דליתא עוד שם (כ"ג ס"ב)
בכני חלת מילי עבדי רבנן דמשני במיליכו במסכת
בבבא ארבעה עשר וכו' הרב ח"ר שאל ק"מ מ"ן דש"ק
וילגא שמעתי ואל חלל מפי דבר חמת עד מ"ד ר"ח
מסכת ארבעה עשר דרך ארץ [ובפסח יתקן כתוב בשם ב'
יד אליהו למסכתא מנחלן] (תבואה ס"ב) לעולם יאמר אדם
חמת חוץ מאמת ארבעה עשר מסכת תשמיש עכ"ל [וב'
סמ"ע ס' רס"ד סקמ"ד] מה שפ' בזה פלוגתא רש"י
והרמב"ם וע' במינורי שכל שו"ע חו"מ ואחמ"ל וע' פרש"י
שם ובתוס' שם כתוב בדריא דהני נמי משום דרבי שלום
הן . עוד שם (מ"ט ח') ח"ר פ"י חמ"ר לי רבינא לדורי
חמ"ר לי הכוא מרבנן ורב פטות שמי' בו' דאי כו' יכני
לי כל חללא דעלמא לא הוי קא משני בדבורי' בו' . עוד
שם [מקודם זה הין לך בו' הכוא שלא ידבר אחד בפה
ואחד בלב ופרש"י שלא ידבר ח' בפה בו' בשפה בכוף
אומר הדבור לא יבא דעתו לבנות עכ"ל (עוד שם פ"ו ב')
ליה מהימנותא בעבדי [וקנה משמע מזה דהוי דאורייתא]
ובמס' בראשית (ח' ב') שבתא לסימנות פ' שילעך
ויזכר לשקר לפני אבות בניס תלמידיו . עוד שם (פ"ב ח')
משום דמיחזי כשיקרא ובמס' סנהדרין (פ"ט ב') ויסי חמ"ר
הדברים האלה וכלאליס נכח את אברהם בו' חמ"ר דבריו
של שטן בו' כך עובשו של גדאי שאפי' חמ"ר חמת אין
בומעין לו [ולא יכולתי להביא את האותה עוד שם (ג"ב ח')
כל המחליף בדבורו באלו עובד ע"ז כתיב הכא וסייתי
בעיניו כמחשבה וכתיב בתם הכל כמה מחשבה העושים .
שנע"פ שבעל ס' חרדים הביא להא כח"ל מ"מ נראין בעיני
בזה דברי בעל מגורח המאור (ס' ל"ז) שכתב וז"ל ויש
אחרים שמעטו בדברי שקר לכסור עושה ממנו או מאחר
ולגלות לעצמו וזה אמרו רז"ל באלו עובד אליהם כדגריס'
בפ' חלק בו' כל המחליף בדבורו בו' עכ"ל ובאמת
חמורין בזה דברי בעל ס' חרדים דמכיון שכל מ"ע לדבר חמת
אפי' במילי דעלמא דליכא בכו דררא דממונא בו' . ח"ב
אין הביא חמ"ב להא דכל המחליף בדבורו בו' דהרא"י
בזה ליעקב חמ"ש שאמר וסייתי בעיניו כמחשבה בו' הא
זיל קרי בי רב כוא דמעשה דיעקב חמ"ש סי' בזה למנוב
הדברות [ויתן לך אלכיס מעל השמים ומשמני הארץ וכו'
דגן וסירוס גו'] מעשיו אחיו ולסיוותם לעצמו ודו"ק] עוד
שם (ג"ד ח') שנחבון בו' ח' חמ"ר להו עדיפא מחשבו
חמ"ר קא משקרת . עוד שם (ג"ד ח') חמ"ר רבא מריס כוס
חמ"ר ליכא קובטא בעלמא חמ"ר לי הכוא מרבנן ורב
פטות שמי' וחמ"ר לי רב עינמי שמי' דאי כו' יכני

טמאם לא חמרו חלל לחיים לכן גם מן השמים חיימו
עליו מיבו מזה חמו רוחים דחמירי דברי סופרים
שהיו מן השמים מסכימים לדבריהם ודל"מ] וזה דליתא
במס' מגילה (ג' א') חייסין שמה שד הוא ודלמא משקרי
כו' סייעו משום דלשדים לא ניתנה התורה ואעפ"כ משני
בפיר גמירי דלא מפקי בם שמים לבעלה דהא מחפזים
גם המס וברך דליתא בויקרא רבה (פ"ו ס' ג') עובדא
הו' דאפקיד חד גברא גבי בר תמלון ק' דיגרון בו' כיון
דמעי לכנישתא חמ"ר חמ"ר דהא ביהחמה דמסרת בידי
מסרתו בידך בו' יעו"ס [וביפ"ה שם שטמא דפ"ד דמריס
קאמר כי קר מילתא דהאלי בב"ד דרבה בו'] ובמס'
יבמות (נ"ה ב') כי חמ"ר רב דימי ח"ר יוחנן בערמא זו
הכנסת עברה חמ"ר לי' וזה רבה בב"ה לא חמ"ר הכי
חמ"ר לכו או חכו שקראי חו' חמ"ר שקרי . פ' דזה
לא יתכן להיות שחמד משניו יעבור על איסור דאורייתא
[לומר שקר מיסו אין זה מוכרח דרבה דודאי גם איסורא
דרבנן לא יעברו אך מריסות הלשון משמע ודאי דבריו]
אלא ודאי שהוא לא שמו יפה [ונדמה לו כמו שאמר הוא
ואני דקדקתי לשמוע היטב כפי מה שילא מפיו של ר'
יוהנן וכבר הובא בדבריו דלעיל הא דליתא עוד שם
(ס"ג ח') כי גדל חייא ברי' אפיך לה בו' ח"ל בו' את
לא חישבד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר גו' וביארנו
את זה לעיל בסד"ש עוד שם (ס"ה ב') מואר לשונות מפני
השלוש שנאמר חזק טוב בו' [ובמס' ירושלמי מס' פאה
(פרק ח' חוץ ח' ח') חמ"ר חמ"ר ברא וראה כמה קשה
הוא חזק לשון הרע שדבר הכתובים לבן גדאי בשביל
להטיל שלום בין אברהם לשרה בו' בין יוסף לאחיו בו'
[והיינו שאל"כ סי' בזה חזק לס"ר דו"ק] וכבר כתבנו
בזה לעיל שמהבאי חל קראי להיחר [דמפני השלום]
ש"מ דבלאו הכי יש בזה איסור דאורייתא ובמס' גיטין
(כ"ז ח') ח"ל הכוא לרזקי לר' חנינא שקורי מבקריהו
פ' דהלכות ח"ס מחזיקים חלל בתורה שכתב ומס' ה'
הי' קא מחמס על ר' חנינא ח' חנינא מחזיקים גם
בתורה שכתב ואחם עובדים על דמון התורה לשקר
ובמס' כתובות (ס"פ המדיר ע"ז ב') ר' יוחנן בן לוי
כו' חל אשכחתי לר' שמעון בן יוחאי ח"ל חל הוא בר לוחי
ח"ל הן נראה קשה בימך ח"ל הן בו' ולא היא דלא הוא
מידי חלל סבור לא לחזיק עינותא לנפשא . הגם ח'ק
שנחמילס כתב ח"ר חיד"א בספרו פתח עינים מסוגיא זו
הבאחי רא' לספרת מד"א דח"ה יכול לשקר כדי לבחור
מן הכבוד שהרי ריב"ל בן עזר חמ"ר בש"ס דאמר דנראה
הקשה בימיו ולא הי' חמת חלל שלא לחזיק טובה מ"מ
סיים שם וכתב דמה שריב"ל חמ"ר לא הי' שקר והוא דמשמע
מהאמר ח'ק פ' ויחי (דף רכ"ה) דבימי רש"י הי' נראה
הקשה בבב"ל ובפ"ו מוכרה דמה שלא נראה הקשה לכבוד
הלדק הוא במחזו שלו חמ"ר במחזו רחוק הוא נראה
וא"כ ריב"ל חמ"ר חמת שגרה הקשה בימיו והוא במקום
רחוק . ובאמת בלא נראה במקומו בזה הוא הקפידה עכ"ל
ח"ר חיד"א שם . ובמס' סוטה (מ"ב ריש ע"א) ד' כחות
אין מקבלות פני שכינה בו' וכת שקרים בו' דכתיב דובר
שקרים וא יכך לגדמתי וכבר הובא בדבריו דלעיל דליכא
מידי דכתיב בזהו דלא רמיחא דאורייתא [זה דלא כהכות
כה"ר] ובסוף במס' (מ"ט ב') בעקבות משיחא חושפא יאני
כו' ואין חובתה בית חמ"ר יאני לזנות בו' ובאמת חמ"ר
נעדרה נערים פני זקנים ילדינו בו' בן מנוול חמ"ר בו'
ומדחשבו במס' מילי דאורייתא וחשיב נמי ובאמת חמ"ר
נעדרה ב"מ דבער חמת כוא איסור דאורייתא [ובתשובה
חמ"ר כתבתי בסד"ש עוד כותה חמ"ר בזה ואח"כ] ובמס'
קדושין (מ"ט ח') המתרגם פסוק כלורחו הרי זה גדאי ע'
רש"י והוא שם והנה רז"ל באו בזה להביא מלך של
לדוקים שדרסו בן וקראוס גדאי היינו שהם עובדים בזה

אָנָּה כִּבְרָה כְּחֵזֶק בְּקִרְבָּהּ (א' ע' י') מִה שֶׁהָיָה הוּא שִׁיבִי גו' וְאֵין כָּל חֵדֶשׁ גו' יֵשׁ דְּבַר שִׁיאֲמַר רַחֵם זֶה חֵדֶשׁ הוּא כִּבְרָה הִיא לְעוֹלָמִים אֲשֶׁר הִיא מְלַמֵּינוּ וְאֵין אִינוּ לְרִיכִין לְרֵב מוֹכֶסֶק וְעַל הוֹרָאָה יוֹתֵר מִכַּח"ל וְכִי עָשָׂה בְּמַחֲלֵת כְּבוֹדוֹ לִפְרֹשׁ אֶת הַקֶּרֶף [דְּמַדְבֵּר שֶׁקָּרַח תְּרַחֵק] בְּעֵינָהּ דְּדִרְחָה דְּמִמּוֹנָה דְּוֹקָא וְשׂוֹנֶה זֶה אֵין בּוֹ אִיסוּר כָּל מִן הַחֹרֶה לְדַעַת כַּח"ל וְאִי"ב וּדְלִי שְׂהִיו נִמְלֵאִים גַּם בְּדוֹרוֹ שֶׁל רֵבָא מִי וְמִי שְׂהִי עוֹלָה גַם עַל דַּעַתָּה עֲשׂוֹת גְּמוּרָה הִיא שְׂמִשׁוּ"ס הִיא מְקוּלִין לַעֲמֹס בִּזָּה וְרֵבָא הִיא מִלְּעֵבֶר מֵאֵל עַל זֶה [כְּמוֹתִי בְּשִׁפְלוּתִי] מִשּׁוּם שֶׁזֶה נִגְדַּל אֲמִיתָה בְּחֹרֶה הִק' דִּכֵּן אֲמַת שְׂמִי שְׂהוּא מְשַׁקֵּר בְּדִבְרֵי שְׂהוּא גֹרֵם הַפֶּסֶד מִמּוֹן לְחִבְרֵי הוּא עוֹן חֲמוּר בְּמֵאֵל מֵאֵל מִפְּנֵי שְׂהוּא רַע לְשִׁמְיָם וּלְבְּרִיּוֹת וְעִבְרִיּוֹת שֶׁבִּין אֲדָם לְחִבְרֵי גַם יוֹה"כ אִינוּ מְכַפֵּר בָּמָס' יִמְאָל (פ"ס ב') אֲכַל גַּם כָּל הַמְשַׁקֵּר בְּסַחֲסָה מִיָּלִי דַּעֲלֵמָא [אֲף בְּדִבְרֵי דְלִית בִּי דְרַחָה דְּמִמּוֹנָה] הוּא רַע לְשִׁמְיָם מִיָּסָה שְׂעוּבָה עַל מ"ע שֶׁל חוֹרֶה [דְּמַדְבֵּר שֶׁקָּרַח תְּרַחֵק] דְּהִיאֲמַת הוּא בִּזָּה דְלֹא כְּשִׁנְתָּה כַּח"ל שֶׁכִּנְגוּ בִּזָּה גַם אִיזָה אֲשֶׁרִים לומדי חוֹרֶה שְׂבִימִי רֵבָא וְשִׁמְשׁוּ"ס הִיא רֵבָא מְקוּנָה וְאֲמַר מִרְשָׁה אִיוּ וְאֲבִי דְלִיכָא קוֹשְׁטָא בַּעֲלֵמָא וְעוֹבְרִים עַל אִיסוּר דְּאֲוִרִיִּיתָא גְּמוּרָה וְאִי"ב רַחֵם הִיא אֶת לָעוֹר וְהַמִּלֵּא לֹו תְּנַחֲמוּן שְׂהִי מִתְּנַחֵם בְּדִבְרֵי רֵבָא שְׂבִימִי אִיוּ רֵבָא פְּנִימִי מִפְּרָסֵם אִיסוּר הוּא ע"י מַעֲשֶׂה שְׂאִירֵעַ לֹו דְּמַהֲמַעֲשֶׂה מוֹכֶרֶת וּמוֹכֶרֶת בָּגַם כָּל מִיָּלִי דַּעֲלֵמָא מִיָּדִי אֲלִיסוּר חוֹרֶה [דְּמַדְבֵּר שֶׁקָּרַח תְּרַחֵק] וְמֵה שְׂאֲמַר רֵבָא טְבוֹת [אִיו רֵבָא טְבוֹתִי] דְּלִי הוּא יוֹה"כ אִיוּ כָּל חֲלָלִי דַּעֲלֵמָא [לֹא הִיא מִשְׁנֵי בְּדִיבְרֵי] הִיא מִשּׁוּם דְּרֵבָא קָרִי לִי בָּשֵׁם הַהוּא מִרְבֵּן וּבְמִקְוִיּוֹת הַרְבֵּה בָּשֵׁם נִקְרָאִים גַּם תַּלְמִידֵי הַיִּשְׁכָּה בָּשֵׁם רֵבָן וְאִי"ב בְּסַחֲמָה הִיא רֵבָא טְבוֹת עַיִן גְּמוּרָה רַח"ל וְאֲמַר שֵׁשׁ הִיא יוֹדֵעַ [אֲשִׁילִין] שְׂעִי אִיזָה שֶׁקָּרַח שִׁיגִיד נִכְנֹן אֶם יִפְתָּא שְׂהוּא אֲדָם גְּדוֹל בְּחוֹרֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִכְּפִי מֵה שְׂהוּא אִיוּ כִּיּוֹלָא בִּזָּה] יִכְיוּ מַעֲשִׂיָן אֲחוּרֵי כְּנֹן שִׁימְנו אֲחוּרֵי לְרֵאשִׁי יִשְׁכָּה אִיוּ כִּיּוֹלָא בִּזָּה וְכִי"ל לֹא הִיא אֲחוּרֵי שׁוֹס שֶׁקָּרַח שְׂבִימִי וְהִיא רֵבָא שְׂעִי וְאֲבִיָּן כְּמוֹהֵי לֹא יִגִּיד שׁוֹס שֶׁקָּרַח שְׂבִימִי אֲשִׁילִין שְׂעִי הַשֶּׁקֶר הִיא עוֹלָה לְעִשְׂרֵית מִרְבֵּה וְלֹא הוֹרָאָה לְכַחֵב אֶת זֶה אֲלֵא לְהוֹלִיץ מִלְּבָן שֶׁל ב' מַחֲבָרִים גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל [הַעֲיִן יַעֲקֹב - וְהַפֶּתַח עֵינַיִם לְכַח"ל חִיד"א] הִנֵּל :

עוֹד שֶׁם בָּמָס' סִנְהֶדְרִין (נ"ח א') רִיב"ל אֲשֶׁכְּחִי לֹאֲלִיכֹו כִּי אֲלֵא אִימְתִי אֲחִי מִשִּׁית אֲלֵל זִיל פִּילִי לִידִי כִי אֲלֵל שֶׁקָּרִי קֹא שֶׁקִּיר בִּי כִי וְהִיא שְׂהִי מִתְמָה כָּל כִּי אֵין לְדִיק גְּמוּרָה כְּמִשִּׁית יַעֲבֹר עַל אִיסוּר דְּאֲוִרִיִּיתָא וְכִיכָּ לֹו אֲלִיכֹו הַנִּבְיָא שְׂאֲמַת גְּמוּרָה אֲמַר מִשִּׁית - עוֹד שֶׁם (ק"ב ב') וְאִי"ר רוח שֶׁקָּרַח כִּי לֹא מִמִּחֲלֵתִי שֶׁן כְּחוֹב דוֹבֵר שֶׁקָּרִים לֹא יוֹנֵן לִנְגֵד עֵינִי [וּמִכִּין דְּדוֹבֵר שֶׁקָּרִים לֹא יוֹנֵן לִנְגֵד עֵינִי ית' וְאֲמַר לְכַרֹּחַ הַרְבֵּה לְשַׁקֵּר אֶל מִמִּחֲלֵתִי וּדְלִי שֶׁלֹא כְּמִתִּין סִי"ם מִלְּאֲסוּר אֶת זֶה בְּחוֹרֶה שֶׁכִּבְכָּה עַד שִׁקְיוֹ וְיִכְאֹו רֵבָן וְיִחְסְרוּ אֶת זֶה דְּאוֹתֵן הַדּוֹרוֹת שְׂהִיו קוֹרֵם שֶׁקָּמוּ רֵבָן דְּאֲסִירֵי מֵה שְׂהוּא עֲלִיסָם מִשׁוּ"ס וּדְלִי דְּמַסְתַּבֵּר כְּדִבְרֵינוּ דָּגַם סַחֲסָה שֶׁקָּרַח הוּא אִיסוּר דְּאֲוִרִיִּיתָא] עוֹד שֶׁם (ק"ד ב') בְּשִׁבְלֵי מֵה הַקֶּדִּים פ"ס לַעֲיִן בְּשִׁבְלֵי מִרְגְּלִים שְׂאֲמַר בְּפִיסָם מֵה שֶׁלֹא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם עוֹד שֶׁם (ק"א ס"א) וְרֵבָן אֲמַרִי אֲמַרִי רַחֵם [בְּמִדְּחוּיֵי שֶׁקָּרַח אֲמַר כִּי רַח"ל שֶׁם] וְכִמָּס' חֲלִין (מ"ג ב') הַהוּא סֶפֶק דְּרוֹסָה דְּאֲחֵי לִקְמִי דְּרֵבָה הִיא קֹא בְּדִיק לִי רֵבָה לְוִשְׁט מִלְּבָרְאִי אֲלֵל אֲבִי וְהִיא מֵה הוּא דְּאֲמַר וּשְׁטֵי אֵין לֹו בְּדִיקָה אֲלֵא מִנְפָּנִים אֲפִכִי רֵבָא וְכִי"ב וְאֲשִׁחֲכָה עֲלִי חֲרִי קוֹרְעִי דְּמֵא וְעוֹרְפִי וְרֵבָא גְּמִי לְחֻדִּי לְאֲבִי הוּא דְּבִי - וְהִיא כְּדִי לְבַרֵּר אֶת הַאֲמַת [אֶם זֹכֵר אֲבִי - מֵה שְׂלַמְדֵּהוּ רֵבָא רִבִּי] מוֹסֵד לְשִׁנּוֹת [וְכִי גַם שֶׁלֹא אֲמַר רֵבָא בְּפִיו שׁוֹס שֶׁקָּרַח אֲלֵא שְׂעִי מַעֲשֶׂה דְלֹא לְרִיכָא] וְהִיא כִּסָּא דְּלִיכָא

לִי כָּל חֲלָלִי דַּעֲלֵמָא לֹא הִיא מִשְׁנֵי בְּדִבְרֵי זִימְנָה חֲרָא אִיקְלֵי לְהַסְרָא אֲחֵרָא וְקוֹשְׁטָא שְׂמִי וְלֹא הוּא מִשְׁנֵי בְּדִבְרֵיִיכֹו וְלֹא הִיא מִיָּית אִינֵשׁ מִכַּחֲסָה - נְסִיבִי אֲחֵרָא מִיָּיסוֹן וְהוּא לִי תְּרַחֵן בִּינָן מִיָּיסָה יוֹמָא חֵד הִיא יוֹה"כ דְּבִיחִיכֹו וְקֹא חִיפָא רִישָׁה אֲחֵרָא שְׂבִיחָא עוֹרָא אֲדָם סִבְרָ לֹא אֲחוּרָה אֲרַעָא אֲחֵרָה לֹא לִיכָא הַכָּא שְׂבִיכֹו לִי תְּרַחֵן בִּינָן אֲחֵרָא אִינֵשׁ דְּאֲחֵרָא לִקְמִי אֲחֵרָא לִי מִיָּיִי הִיא אֲמַר לֹו הִיא כִּי הִיא מַעֲשֶׂה אֲלֵל בְּמַעֲוָתָא מִיָּיִן פּוֹק מִלְּחֵרֶן וְלֹא חִיגְרִי בְּזוֹ מוֹתָא בְּהֶכָּר אִינֵשׁ ע"ל הַנֵּם שֶׁם [וְלִיכָא לְמַש"כ בְּעִיּוֹן יַעֲקֹב שֶׁם וְז"ל אִי הִיא יוֹה"כ לִי כָּל חֲלָלִי דַּעֲלֵמָא לֹא הִיא מִשְׁנֵי בְּדִבְרֵיִיכֹו' כְּלֹוֹמֵר אֶם אֲמַר לְמַדְבֵּר דְּבַר זֶה בְּסֶךְ מֵה וְאִי"ב בִּזָּה אֲחֵרָא וְנוֹתָן לֹו יוֹתֵר אֲשִׁי"ג דְּקוּ"ל דְּבִרֹּם אֵין בּוֹ מִשּׁוּם מַחֲסוּר אֲמַתָּה אֲשִׁי"ס הוּא נִכְבָּר בְּעַמּוֹ שְׂאִפִי יוֹה"כ לִי כָּל חֲלָלִי דַּעֲלֵמָא לֹא הִיא מִשְׁנֵי בְּדִבְרֵיִיכֹו ע"ל וְאֵין דְּבִרֹּי נִרְאִין בְּעִינֵי כָּל דָּהָא כִּבְרָה כְּחוֹב בְּמַהֲרָשׁ"א בְּחַח"ג שֶׁם דְּלִי יוֹה"כ לִי כָּל חֲלָלִי דַּעֲלֵמָא כִּי וְלֹא הִיא מִשְׁנֵי בְּדִבְרֵיִיכֹו מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שְׂהִי ע"ל וְסִיּוֹם הַעֲבֹדָה [וְקֹא חִיפָא רִישָׁה כִּי אֲלֵל לִיכָא הַכָּא כִּי] הוּא בְּדִבְרֵי שְׂאִינֵי נִגְוַע כָּלִל לְשׁוֹם הַפֶּסֶד מִמּוֹן וְגַם רִאשִׁית לְמַש"כ בָּשֵׁם פַּתַּח עֵינַיִם לְכַרֵּב חִיד"א שֶׁם וְז"ל כַּחַב רֵבָא עֵינִי יַעֲקֹב כְּלֹוֹמֵר כִּי עוֹד בְּדִבְרֵיִיכֹו' ע"ל וְעַמּוֹ הַסְּלִיחָה דְּהִדִּין הוּא דְּבִרֹּם יֵשׁ בָּהֶם מַחֲסוּרֵי אֲמַתָּה וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים עוֹמֵם הִיא מִכְּמוֹתָא בְּחו"מ (ס' ר"ד) אֲמַתָּה דְּהַכָּא מִיָּיִרִי אֲף בְּדִבְרֵים שְׂאִינֵשׁ שֶׁל מִשָּׁא וּמִתָּן דְּוִימִינִי כִי הוּא אֲמַר לְעִשְׂוֹת זֶה אִיוּ לְדִבְרֵי זֶה בְּזִמְן פְּלוּגִי וְכִיּוֹלָא בְּדִבְרֵים שְׂרָדֵךְ בִּין אֲדָם לְחֻזְרֵי וְלִיכָא אִיסוּרָא וְכִי הִיא הַמִּדָּה וְכִי אֲדָם וְיִתְנַחֵם אִיסוּר לֹא מִשְׁנֵי בְּדִבְרֵיִיכֹו' אֲף שְׂהִי לֹו עֲטֵם מַסְפִּיק לְשִׁנּוֹת וְהִיא רֵבָא ע"ל וְקִשָּׁה לִי גַם עֲלִיו קוֹשְׁטָא הַנּוֹכַח דְּהָא בְּסִיּוֹם הַעֲבֹדָה [הַכָּל] לֹא מִיָּיִרִי כָּלִל בְּעִינֵי אִיוּ עוֹמֵד [אֲשִׁי"ס] בְּדִבְרֵיִיכֹו' [מֵה שְׂדִיבֵר כְּכָל] אֲלֵא בָּמָה שְׂמוּלִיָּא מִפְּנֵי מֵה שְׂהוּא שֶׁקָּרַח גְּמוּרָה בְּשִׁעֲתָה מַעֲשֶׂה וְגַם] סוֹקֶסֶת לִי מֵה זֶה שְׂהוּא רֵבָא מִרְשָׁה הִיא לִיכָא קוֹשְׁטָא בַּעֲלֵמָא אֵין יֵשׁ לְחַשְׁדֹּר לְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבִיחָה חֲפֹלָה הַגּוֹלָה שְׂבִיחָה שְׂקָרִים אֶם בִּין עֵיר מַחֲוּא אִינֵשׁ מְקוּמָה הִיא חֲבוּרִים בִּזָּה אֲכַל כָּל יִשְׂרָאֵל מִי נַחֲשָׁדוּ חו"ש לְעַבְדֹּר אֲשִׁי בְּמִיָּלִי דְּרֵבָן וְכִי"ב בְּדִבְרֵי שְׂהוּא אִיסוּר חוֹרֶה [וְרַח"ל] נִרְאָה שְׂהִינֵשׁ בִּזָּה יוֹלָא לְחַקֵּן בְּמִלַּת תַּמִּיד [שְׂכַחַת לִיכָא קוֹשְׁטָא בַּעֲלֵמָא אֵין אֲדָם בְּעוֹלָם שִׁדְבֵר אֲמַת חֲמוּד ע"ל] אֲכַל אֵין דִּי בִּזָּה לְהַסְרֵי לְגַמְרִי קוֹשְׁטִינִי הִיא וְרִאשִׁית בָּשֵׁם עֵינִי יַעֲקֹב שֶׁם שְׂכַחַת לִיכָא קוֹשְׁטָא בַּעֲלֵמָא וְכִי דוֹד אֲמַר כָּל אֲדָם כְּחוֹב וְעוֹה"כ נִקְרָא עֲלֵמָא דְּקִשְׁט ע"ל אֲכַל תַּמִּיחֵי עַל רֵבָא גְּדוֹל מוֹכֶסֶק זֶה אֵין בְּמַחֲלֵת כְּבוֹדוֹ שֶׁכָּה בְּמַחֲלֵת הַקֶּרֶף דְּכַחֵב שֶׁם אִיוּ אֲמַרְתִּי בְּחַשְׁוִי בְּסֻלֵּעַ הַמַּחֲלָקוֹת שְׂהִיו שְׂאֹול וְאֲשִׁי עוֹטְרִין עֲלֵי וְעַל אֲשִׁי לְהוֹפְשִׁי וְכִי נִחְשָׁד וְהִיא דוֹד נַחֲשָׁד לְכַחֵב - כָּל הָאֲדָם כְּחוֹב אֲף שְׂמוּלָל הַנִּבְיָא שְׂמַחֲשִׁי לְמַלְךְ - מִלְּחֵתִי - ע"ל רַח"ל וְכִי אֲמַר דוֹד אֶת זֶה אֲלֵא פַּעַם אֲחֵרָה בְּעַת שְׂהִי בְּסִנְיָה עֲלוּמָה שְׂמַחֲמָה זֶה נַחֲבִלְכֵל דַּעֲוִי לִפִּי שְׂעָה מַשָּׁל"כ רֵבָא דְּאֲמַר כִּי אֲמִינָה וּמִלַּת כִּי מוֹרֶה שְׂהִי אֲמַר כִּי בְּמִדְּחוּיֵי אִיוּ לְפַחֲתָה הַרְבֵּה פַּעֲמִים וְכִי"ב בְּחֵלִים שֶׁם פִּי לְסִיפּוֹךְ מִפִּי רַח"ל שְׂכַחַת הַאֲמַתִּי הַאֲמוּנָה גְּדוֹלָה הִיא לִי כִי הִיא מִדְּבַר כֹּאשֶׁר עֵינִי כְּלֹוֹמֵר כְּשִׁיחִי עֵינִי בִּזָּה וְכִי"ב חֲפִי חֲפִי חֲפִי כִי וְזֶה שְׂהוּא כִי כָּל אֲדָם שְׂאֲמַר שֶׁלֹא תִּהְיֶה לִי הַמְּלֹכָה כְּחוֹב הוּא וְזֶה הִיא הַאֲמוּנָה גְּדוֹלָה כִּי ע"ל וְכִי שְׂכַחַת עוֹה"כ בָּשֵׁם עֲלֵמָא דְּקִשְׁט הִיא מִשּׁוּם שְׂבִיחָה מוֹתֵר לֹוֹר שֶׁקָּרַח מִפְּנֵי הַסְּכִינָה כְּמוֹ שְׂהוּא בְּחִשְׁבֹּתִי הַקְּדוּמָה מִי יוֹתָן שְׂמַחֲרֵשׁ אִיכָּה וּמִן שְׂמוּלָל הַנִּבְיָא שְׂבִיחָה רֵבָא (פ"ו) יוֹה"כ מַשָּׁל"כ בְּזוֹה"כ דְּלֵא שִׁיךְ שֶׁם שׁוֹס סִנְיָה שְׂבִיחָה :

ואלכשוחים בשון שפתוחים דברו סקר לשונם שולח
 תהנה אין קורא בלדק גוי בנות על חכו ודבר הוא
 גוי וע"ש בחרגוס ואעפ"י דבמס' שבת (קל"ט א') דרשו
 רז"ל שפתוחים דברו סקר אלו עורכי דיינין כו' מ"מ
 הא ליחא בש (ס"ג א') אין מקרא יולא מידי פשוטו
 עוד כתוב בירמי' (ח' ח') איכה תאמרו חכמים אהנו
 ותורת ה' אהנו אכן הנה לבקר עשה עט סקר סופרים
 ופי' הקרא הוס הוא לדעתו כמו שפירשנו במק"א
 [והשלמותו כנאן שלא יחשבו שכלי בל לפנות בפסוק
 חו"ס] וזה שנמלא בקרא גבי אליעזר עבד אהרנס שבינה
 בדטורו הא כבר כתב רש"י צפ"י בחומש שם (בראשית
 כ"ד כ"ג) ויאמר בת מי את לאחר שנתן לה שאלה לפי
 שהי' בעוט בזכותו של אהרנס שהלית בקצ"ס דרשו עכ"ל
 רש"י שם (פסוק מ"ו) ואשאל ואשים פני הסדר שהרי הוא
 החליט נתן ואח"כ שאל אלא שלא יתפשוטו בדגרי ויאמרו
 היתך נחתה לה ועדיין איך יודע מי היא עכ"ל רש"י שם
 מיכה החוס' במס' חולין (ל"ב ב') דה"ל באליעזר כהנו
 שלא נתן לה כלמדיס עד שהנידס לו בת מי היא ואע"פ
 דכתיב ויקח האיש חס זכר וגו' וכדר כתיב ויאמר בת מי
 את אין מוקדם ומאוחר בחורס וכן מוכח כשיספר דכתיב
 ואשאל אותה ואומר בת מי את גו' [וכדר כתיב ואשים
 פניו על אפה והלמדיס על ידיך] עכ"ל החוס' שם וכן
 כתב הסמ"ג (בענין מלוס שלא לנחש יעו"ס) ובדעת רש"י
 כתב הרמ"ס שם דליכא למימר כשיספרו ללן הוא השיקר
 והכא אין מוקדם ומאוחר דהא דאמרינן אין מוקדם
 ומאוחר בחורס הנו מילי בחרי ענינא חבל בחד מנינא
 מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר דהי' לא תימא כתי
 כלל ופרע אין בכלל אלא מה שפטר דלמא פרע וכלל הוא
 כו' כדאיחא צפ"ק דפסחים עכ"ל סמורתי שם ונמלא דממ"ל אין
 שום קושיא מלליער עבד אהרנס דלדעת החוס' והסמ"ג
 לא שניה אליעזר כלל ולדעת רש"י שניס לא כו' זה אלא
 כמפני פסולם שלא יתקלקל כשידוך עיו"ו :

ק"א עוד אלא שכלאו דולא תבקר הכתוב בסדר קדושים
 אע"פ כד"ל בספרא שם דרשונו על שבוטות סקר
 מ"מ אין זה אליבא דכולי עלמא ואם נאמרו בכלל הקדמונים
 דיש לנו למעט במחלוקת בכל מה דאפשר נה"י מוכרחים
 לומר דהא דליחא בספרא שם אין זה אלא כדקד דיש
 חבל גם הספרא מורה דגם בזה אין מקרא יולא מידי
 פשוטו והוא דבספרא עליו שם (ר"ס הסדר) ליחא דבר
 אל [כל פדת] בני ישראל ואמרת עליהם קדושים תהיו
 [וגו'] מלמד שהפרשם נאמרה בהקבל ומפני מה
 נאמרה בהקבל מפני שרוב גופי חורס הלויין
 בה ופי' הראב"ד והר"ם משאנן שוים בזה והבאים
 עממם במסורת התלמוד דשם ובס' כוזב שם (סדר
 קדושים דף פ"ד ע"ב) ליחא כהא אחא לאוהרס לכו לישראל
 בקדמיתא [אני ה' אלשיכם לקבל אנכי ה' אלשיך] - אל
 תפנו אל האלילים לקבל לא יס' לך אלסום אחרים של
 פני - ואלשי משה לא תעשו לכם לקבל לא תעשו לכם
 פסל - איש אמו ואביו חורא לקבל כד את חניך ואת
 אמן - ואת שבתותי תשמורו [לקבל] זכור את יום הכהנה
 לקדשו - לא תשכשו בשמי לשקר [לקבל] לא תשא את
 שם ה' אלשיך לשוא - לא תגנוב - לא תגנוב - ולא תחטבו
 ולא תעש כדקד עד סקר [מח יומת הנחף וכנפח
 [לקבל] לא הנחף - לא תעמוד על דם רעך [לקבל] לא
 תרלת] וזה אוקמוס ועל דא כללא דאורייתא בפרשתא
 דא עכ"ל הנהר שם ובחבורי מי הנחף שם ה' הנהר
 שם ליינתי על זה ויקרא רבה (פכ"ד ס' ה') תנחומא
 סדר קדושים (ס' ג') יקום שם (קדוש לסוף רמו חר"א)
 וע' ספרא ר"ס סדר הנו' וסנן עכ"ל שם וגפני כח"ד סנני
 מפרש לדברי דשם דז"ל המדרש רבה דשם תני ר' חייא

דליחא במס' מנחות (מ"ג א') וסימך סיני סקר וסיני
 אחת ופרש"י וסימך ליחא סיני כהר ואיחא סיני פסול
 סיני סקר המנסה דברו לרעה הכל יודעין שרע הוא סיני
 אחת המנסה דברו להוסיף עליו ולקיימו הכל יודעין שטוב
 הוא עכ"ל רש"י שם ויש לנדר דבר זה מעור כמה מילי
 שבס"ס אלא שאין להאריך ובמס' חמיד (ל"ב א') עשרה
 דברים שאל אלכסנדר מוקדון את זקני סגג כו' אמרו
 ל' שלטן ביד מלכא ולא יאס למלכא כוז (פרש"י ואין
 נאס למלך לדבר סקר שנאמר חף כי לגדיב דבר סקר (משלי
 י"ו) עכ"ל ובמס' אבות (ספ"א) על ג' דברים העולם
 עומד על הדין ועל האמת ועל השלום משמע כי היכי
 דדין ושלום המס מן התורה ולא מדרבנן כמו כן אחת
 הוא מן התורה ולא מדרבנן בלדג - והא דליחא במס'
 נדה (מ"ס סע"ח) הנו רבנן מעשה באשה אחת שנאס
 לפני ר' עקיבא כו' ואף ר' עקיבא לא אמרה אלא לחד
 התלמידים היינו שאלה דבר ההלכה דשם סיפוך האמת
 במעמד התלמידים כדי שישמעו מה הוא אומר ואם ישאלוהו
 כלא זכו סיפוך האמת מזה ידע שהמס זוכרים את האמת
 מה שלמד להם כאשר כבר כתבנו לעיל בסמוך גבי רבה
 ואב"י במס' חולין כדרי לגדר את האמת מותר לסקר)
 והעיקר מה שגלע"ד כהא הוא דמדין שנחשקה האשה
 באמרה לו רבי אמשול לך משל כו' יעו"ס בגמ' מזה
 כבין ר"ע שזינחה בהיחא גדולה אלא שמפני הכוסה בשני
 ובפני תלמידיו אמרה שנגעלה בתוך ג' שנים משו"ס
 השיב לה ר"ע ח"כ פסולה את לכסונה ותלמידיו לא
 סביט את זה מדברים כר"ע רבה [ויס בודי ב' משפיות
 מה ששמעתי בשם המנהג הגר"א אכלי מ"ן דפ"ק ויילג
 בעניני הוראה דוגמת זה אלא שאין דרכי להעלות בכתב
 סיפורי מעשיות ובסתמא ידועים הם גם לכת"ד כ"י] ותחכו
 עליו ומה שמסיים שם ואף ר"ע לא אמרה אלא לחד
 בם את התלמידים היינו לפי מה שלא סביט המס את
 אותה העובדא ודו"ק ובמדרש משלי (פ"ב) לא יאונה
 ללדיק כל און כשהוא מתהלך בחסומו ורשעים מלאו רע
 זה המדבר אחד בפה ואחד בלב והקב"ס קורא אותו
 תועבס שנאמר תועבס ה' שפתי סקר כו' - ובתנא דבי
 אליהו וזנא (פ"ג) אחס יושב ומרנה לדבר דברים יתיריים
 כו' ובסקר הוא מדבר והוא עובר על מה שנאמר תורה
 מדבר סקר תרחק כו' אלא אם עובס אדם ח"ע לדיק
 ולדבר אחת מוסרין לו מלאך שמתנסג עמו בדרך לדיקוס
 ומדבר אחת כו' יעו"ס ועוד ליחא דדנ"ל אהבת רע
 מעוב סקר מדבר לדיק יס אדם מפקד נוסא פנים לאדם
 שיאכילוהו אכל אחס שמה עני כיית הרי אחס גבור חכם
 וראש בסדרין להם עשית כן עכ"ל וגם דוד המעס"ס
 גינפ את או"ס"ע שבזמנו ואמר (תהלים קמ"ד ח') בני נכר
 אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין סקר משמע מזה
 שטוברים בסתם סקר על איסור תורה ולפי דברי כת"ד
 שאין איסור זה אלא מדרבנן אין זה גנאי כל כך לאוס"ע
 אם אינם בומעים לדבר איסור שבו א מדרבנן וכן הקרא
 דלפניה (ג' י"ג) בארית ישראל גו' ולא ידברו שג גו'
 משמע ודאי דכל מיני כוז וסקר מיירי וכן ישגם בידי
 עוד הרבה מקראות שזכורים בהם סתם מיני סקרים
 שדבר קשה הוא לומר שלא בלא להוכיח לישראל אלא על
 איסור דרבנן משום דמבואר בדברי תוכחהם דבאחר מילי
 איך שטערו ישראל בכחאות סדורות על כמה עבירות חמורות
 סמבוארים בחורת משה ולדוגמא אחרת בידי הא דכתיב
 בירמי' (ט' א' ב' ד') כי כונס מנאפים עזרת צוגדים
 וידברו אחת לשונם קסחם סקר ואיש ברעבו יכחלו ואמרו
 לא ידברו גו' ומשמע כמו שלא הנחף כו' כתוב בחורת
 משה כמו כן הואמת לא ידברו הוא ג"כ מה שכתוב
 בחורס וביעו' (כ"ט ג' ד') כי כפיכם נגאלו דשם

פרשה זו נאמרת בהקדל מפני שרוב גופי תורה חלוקין בה ר' לוי אמר מפני ששפירת הדברות כלולין בחוכה [אנכי ה' אלטיך וכתיב הכא אני ה' אלטיכם - ולא יד' לך וכתיב הכא ואלהי משה לא העשו לכם לא השא וכתיב הכא לא תשבעו בשמי - וכו' וזה יום השבת וכתיב הכא ואלה שמותי שמותי - כבוד את אביך ואלה שמותי וכתיב הכא איש אמו ואביו חיראו - לא תגלה וכתיב הכא לא תעמוד על דם רעך - לא תחאף וכתיב הכא מות יומת כנאף ובנואפת - לא תגזב וכתיב הכא לא תגזבון לא תעניש וכתיב הכא לא תלך רכיל - וכתיב כיפה חומר שם דס"ל כמד"ל בפרק גרסי דמחאן לאהרן למולא שם רע - דחי רכיל כפשוטו אין לו ענין למדות שקר עכ"ל רס"ה שם - [לא תחמוד וכתיב הכא ואלהבת לרעך כחור] ולכן המדרש ר' תנחומא שם דבר אל כל עדת בני ישראל לפי שכל הדברות כלולים בה כיצד בדברות כתיב אנכי ה' אלטיך ובאן כתיב אני ה' אלטיכם כו' בדברות כתיב לא תענה ובאן כתיב לא תלך רכיל בדברות כתיב לא תחמוד ובאן כתיב לא תעשוק את רעך ולא תגזל כו' כל עשרת הדברות כלולים בה ולכן כתיב אל כל עדת עב"ל וסוס המדרש רס"ה מובא להדיא פלוגתא גמורה בהעטם דחמאי כתיב ביום שחר קדושים מלת כל [עדת בני ישראל דהיינו רביה להיות בהקדל] לדעת ר' חייא הוא מביס שרוב גופי תורה חלוקין בה וזהו ר' לוי הוא מביס ששפירת הדברות כלולין בחוכה ונמא ששפירא שכתוב בו העטם שרוב גופי תורה חלוקין בה הוא דעת ר' חייא והמדרש ר' תנחומא שבידיו שכתוב בו העטם דעשרת הדברות כלולין בחוכה הוא דעת ר' לוי וכן הוא דעת ס' סוהר [בדעת ר' לוי וסתנחומא] אלא שהסוהר מחולק עם סמ"ר וסתנחומא בדבר אחד [לדעת ר' לוי] דבשיטתם איחא בדברות כתיב לא תענה [ברעך עד שקר] וכתיב הכא לא תלך רכיל [כפ"י רס"ה ס"ל] ואלו כוונת חתא"ל לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו [לקבל] לא תענה ברעך עד שקר שנראה שלדעת סוהר רס"ה דלא תשקרו הוא שלא תאמרו עדות שקר וסמ"ר וסמ"ר שלא יזכירו כלל להולא תשקרו ולענין שבושת שקר לא הביאו אלא [לא תשא] ולא תשבעו בשמי לשקר משמע דס"ל דהולא תשקרו קאי על סתם שקר מכל מיני דעלמא גם מה שאין נוגע כלל לשום הפסד ממון ובשפירא מפורש לפי סגרת מהר"ד דהולא תשקרו קאי על שבושת שקר [והולא תשבעו בשמי לשקר לא בא אלא לרבות כל הכינויין כנ"ל] ונמא שיש לפנינו שלשה דעות מרז"ל בפ"י הקדמא דהולא תשקרו וכן אמת שאין לסמוך בדבר הנוגע להלכה על ס' סוהר במקום שיש סתירה לדבריו מרז"ל הסגליים משום שהוא מוחק לשפר מבושם בהעסקה או בדפוס ומשום מיעוט השווקים בו לא הוגה כדאין עדיין והעיקר הוא משום שקשה מאד להבין את דבריו הק' אם לא בעמל ויגיעה רבה ובסמ"ר רבה שלא כל אדם ולא בכל זמן וזמן לזה אצל המדרשים הסגליים לנו ולכינוי וודאי שאין לדחותם בקל בגילוי דחשקא וא"כ נבארו עדיין לפנינו שני דעות הרבה וסתנחומא : **ומשום** שכבר כתבו הראשונים דלמעט בפלוגתא עמי עדיף לכן לע"ד לומר לאמת גמור שגם הספירא מודה להמדרשים סמ"ר דאין מקרא [דהולא תשקרו] יולא מירי פשוטו וסודאי דקרא הוא מירי לפי פשוטו בסתם שקר אלא שנאו להורות לנו שכל ששבע שבושת שקר [מלבד מה שהוא שובר על לא תשא את שם ה' אלטיך לשוא שבעשרת הדברות] הוא שובר ג"כ על סלאו דהולא תשקרו משום דאסו שביעת שקר יולא מכלל סתם שקר דעלמא וכדי שלא יבא אדם לעשות בעשות כח"ר בזה דנומחם דהקרא לא מירי אלא בשבושת שקר ולא בשסתם שקר דעלמא לכן סייעו רז"ל בספירא שם לא תשבעו ולא תכחשו ולא תשקרו

גו' ולא תשבעו בשמי לשקר הא אם גנבה סופך לנחש סופך לשקר סופך לשבע בשמי לשקר עכ"ל הספירא עלמו וסרי לפנינו מרז"ל בעלי הספירא עלמו אמרו סופך לשקר סופך להיבע בשמי לשקר וסרי דס"ל דהולא תשקרו הוא בלא שבושת דהא קיימי לפרש סמיכות המקראות דס"ל וא"כ סתם דברי הספירא סמ"ר אהדדי [מיסו בדברי גאון דלכלן מיושב זה שפ"י] וספ"י נראה צעירי שכתבילא יוכרח לשקר בלא שבושת ולהיבע חס"כ לשקר ע"י הגניבה וא"כ יקנה קנין בנפשו לשקר ולהיבע בשקר גם בכל מיני דעלמא גם בדברים של מה בכך [ואם דומה למס"כ סב"כ] ביום שחר חס"כ שמדת העוונות מגוה מאד כמו שזכר ואין ראוי להסתמך ממנה כלל אפי' בעבודת ה"ה לדבר בדברי עוונות כנגד המלשנים כי יקנה קנין בנפשו להיות עו אפי' שלא במקום עבודתו יח' כו' עכ"ל סב"כ שם] וראיתי בהנחות מהר"ד שם [אות ג'] שמיא בשם הספיקחא וסודאי ולא תכחשו ולא תשקרו אפי' כל שהוא ונתלבט המחדר הגסה מהר"ד בפ"י סדר ונשאר בספק יש"ש ולי בשפלותי סי' נראה שהפס"י בא לכוונת על דבריו הללו שלא דווקא בדרחא דממונא [אמר לשקר] אלא אשילו כל שהוא פי' אפי' בדברים של מה בכך אסור לשקר ומאין לקח בעל כפס"י את זה אם לא בגירסתו סיחה בספירא כן אף שלא נמא זה בספירא בפנינו וא"כ יתכן להיות וודאי שספירא לא בא להוציא את הקרא [דהולא תשקרו] לגמרי מפשטו אלא להוסיף בו שגם זה [שבושת שקר דכפירת ממון] בכללו [ואם בדרך שדרבנו בסד"ס בניאור הקרא דמדבר שקר תרחק כמציאר בדבריו דלעיל בסד"ס] ומה גם שמיאן שכתב הקרא סוס [דהולא תשקרו] בפרשת קדושים חס"י כי קדוש אני ה' אלטיכם חס"כ יותר מסתבר דהולא תשקרו הוא כפשוטו כולל כל מיני שקר שבעולם מכיון דלגבי ה"ה כתוב וס' אלטיכם אמת :

תמצית דבריו שלפניה כלל לפני הסתם [לאחרי הכוונה וקדושין] כדי לשמרו ולחוק השלום ביניהם מותר לשקר וכן מי שלקח מקח רע מן השוק מותר לשבחו צעירי כדי שלא יבא להחזיק עם הסוהר לו ובלא ילעזר אותו הלוך וכל דבר שהוא מפני השלום שלא יבא בדבר ידיר קטעא וקפידא [כמו ששינה הקב"ה לאהרןס אודות שרם אשמו] ג"כ מותר וכן לעשות מעשה יחידה שאינה נאכרת כלל אלא שברוב תכנתו הוא עושה כן כדי לברר את האמת [כמו שעשה רבס צפני אב"י] מותר ג"כ ומס"כ שמומר לשקר כדי להיגלל מסכנת מות [כמו שעשה ר' יוחנן לב"ה] וכן מותר לדעת רס"ה לשדכן להגיד קלם שקר להממונים בדבר שאין בו שום אונאה לא בגוף הסתם ובלא בנמון הסודאי אלא ליפות את הענין [בדרך שששה אליעזר עמד אהרןס] ולדעת סתם' וסמ"ר ס"ל לא נמא סתם לזה אלא זולת אלו הדברים המכרים אסור באיסור גמור מן התורה להוציא שום שקר מפיו גם בשום מיני דעלמא אפי' שלא בגרס הפסד ממון ומס"כ כשגורם בשקרו חזק הפסד ממון לחבירו [שלא מלבד מה שאז רע לבאים הגס הוא גם רע לבדיות חס"י] ויש אחריו העומדים בשיעורו [שגם במקום שאין שום גרס היזק ממון לחבירו בשקרו הוא איסור תורה דמדבר שקר תרחק] כמה עמודי שגם כלה סתם - האלוניס קדמונים - [שהובאו בס' שיטת מקובל] ורבותי בעלי סתם - [שהובאו בס' וסמ"ר] [שהובאו בס' חרדים] ובעל שיטת מקובלת וסמ"רס עתה - ספדיס - סחלקה מחקק - הביית שמואל [שהובאו בסמכותי הקדומה בסד"ס] שמדבריס מציאר להדיא שהמדבר שקר תרחק הוא מ"ס שלא לשקר גם בדבר שאין שייך בו כלל לאום הפסד ממון ולפי דבריו [בהנחת דברי ספירא ס"ל] כל מי שאומר כום שקר שבעולם

שבעולם [שלא מאותן שהחירו לנו רז"ל המבוארים לעיל בסמוך] הוא עובר גם בלאו [דולא חשקרו] מלבד העשה [דמדבר שקר הרחק] שלפי דברי כל עמודי עולם הללו :

וביטום שמעודי מוראס היראס חזי שלא להעמיד שום דבר על דעת עולמי בלבד בהכנה דברי רז"ל כתאחים ואמוראים מפני שלא נעלם ממני שפלות ערכי שהתמשה מניעות ללימוד החורס עומק המשיג וקורא המושג בו' שהבצם הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים בחלק ראבון (פל"ד) רובם נחקיימו כי בשום"ר לכן הי' לבי טקפי במאד מאד כמה שהודשתי מדעת עולמי בהכנה דברי הספרא שהמסקר שלא כותר לנו מרז"ל הכו"א הוא עובר גם על הלאו דולא חשקרו ואמרחי דהא איתא בבראשית רבה (פנ"ג ס"ו י"ט) הכל נחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם מן הכא ויפקם את עיניה עכ"ל המדרש א"ס לכן נתחשכתי לחפוש ולעיין עוד בהמעט ספרים שהגני יוצרי וצורתי לקנותם ורליתי בפי' הר"ש משאנן להספרא שם (ברייתא ו') שכחב בכל שנות שיש לי שחייב לאו . ובשנועת העדות (שבוטות ל"ה ב') פליגי איכא למד"א דדווקא בשם המיוחד חייב קרבן עכ"ל וע"י דבריו הללו נוכחתי בזה דאיתא בגמ' שם ובכל כיווין הרי אלו חייבין בו' ורמינהו יתן ה' אותך לאלה ולשבוט מה ח"ל ואלא כבר נאמר (השביע הכהן את האשה בשנועת האלה . לפי שנאמר ושמעתי קול אלה נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה מה להלן שבוטת [דכתיב והשביע] אף כאן שבוטת מה להלן בשם [דכתיב יתן ה'] אף כאן בשם . חמר אביי לא קשיא הא ר' חנינא בר חידי הא רבנן דחגיגה ר' חב"א חומר הואיל ואמרה תורה השבע [שבוטת ה' חסדי וגו' (שמות כ"ב)] ואל תשבע [לא תשבעו לשקר (ויקרא י"ט)] קלל [יתן ה' אותך לחלוק] ואל תקלל [בין קללת ה' בין קללת חבירו לא תקלל חרש (שם)] מה השבע בשם אף לא תשבע בשם מה קלל בשם אף לא תקלל בשם [וברייתא ר' חנינא ונחמיה רבנן . רש"י שם] עכ"ל הגמ' שם [עם פרש"י] וא"כ הברייתא דהחורט כהנים דמרבא כל הכיטויים מן לא תשבעו בשמי לשקר ואייתר לו הולא חשקרו על אזהרת שבוטת שקר [דכפירת ממון לפי הגהה מהרי"ד ה"ל] אין זה אלא אליבא דרבנן דר' חנינא בר חידי אצל לדעת רחב"א [ענאמן] דס"ל דדווקא בשם חייב אצל לא בכוטויים ח"כ לפי דעתו הלא תשבעו בשמי לשקר לא איתא אלא לאזהרת שבוטת שקר וכולא חשקרו לא קאי אלא על סתם אזהרת שקר גם בלא שבוטת וגם בלא דררא דממונא ומאחתי לי אין דעת התנא דברייתא הוא ר' חנינא בר חידי דס"ל וודאי כדבריי הג"ל :

אמנה אין זה אלא כאל"י וקץ בזה דהא סתם מחזיתין דמנ' שבוטות לא אחי"א אלא אליבא דרבנן דר' חנינא וכל הפוסקים פסקו כוותה וא"כ נדחו דברי ר' חנינא בר חידי מההלכה וגם הוקשה לי על דברי הספרא הגו' מהמכילתא סדר יתרו (ריש פ"ז) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא אף שבוטות הוא היחס בכלל לא תשבע בשמי לשקר [כן הוא גירסת הגר"א באיפת דק שם] בו' לא תשא וגם נאמר לפי שהוא חומר לא תשבעו בשמי לשקר אין לי אלא בלא יסבע לשקר מנין שלא יקבל עליו להשבע ח"ל לא תשא את שם ה' אלהיך עד שלא קבלת עליך להשבע הריני לך אלהים מתקבלת עליך להשבע הריני לך לדין עכ"ל המכילתא שם והרי שהמכילתא לא הביא לענין שבוטת שקר אלא להקרא דלא תשבעו בשמי לשקר ולא הביא להקרא דולא חשקרו ולומר דהמכילתא פליג בזה והספרא וודאי דדבר קשה הוא זה לאשוי בפלוגתא ומגלן זה לומר דמכילתא איתא כיחידאס בר' חנינא בר חידי לכן עלה על דעתי עליין עוד במפרשים שבידי וחפשתי ומאחתי

בס' שיטת מקובצת למס' ב"ק שם (ק"ה ב') שהביא בשם גאון שכחב ח"ל לא חשקרו ובדין דהו"ל למחני לא תשבעו בשמי לשקר אלא חידי דתנא רישא לא תכחשו תנא סיפא לא חשקרו עכ"ל ובה נפקחו עיני לנמרי ביטושות ה"ת בענין זה דנראה להדיא דס"ל גם לגאון דהקרא דולא חשקרו לא אחא חלל על סתם אזהרת שקר שבעולם בלא שום שבוטת כלל ולא על שבוטת שקר הוא הלא תשבעו בשמי לשקר והוקשה לגאון דא"כ הו"ל להתנא דברייתא להביא על אזהרת שבוטת שקר להקרא דלא תשבעו בשמי לשקר ועל מה ולמה הביא [תנא דברייתא] להקרא [על אזהרת שבוטת שקר] דולא חשקרו ולשבש להבדייתא ולהגיה [כיון שאנו רואים במקומה שכלאו הכי היא משושת בהגירסא כמו שהגירסא איתא בראב"ד ומהרי"ד בשם כמה גדולי עולם כמבואר לעיל] לא מילא לבד הגאון [והוקשה בעיניו] לעשות כן מכיון שהביא כן גם בהגמ' הק' לכן בא בהדרת גאונו ליישב את זה [דע"פ האמת הו"ל להתנא דברייתא להביא בזה את הקרא דלא תשבעו בשמי לשקר דקרא הזה בלבד הוא שבה לכורות על אזהרת שבוטת שקר דהקרא דולא חשקרו לא אחא אלא על סתם שקר שבעולם כנ"ל בסמוך אלא] שמסוס חידי הביא התנא דברייתא על זה להקרא דולא חשקרו ולא קשה כלל מה שכחב הראב"ד דהלא תשבעו בשמי לשקר איתא לרבויי כל הכנווין דלא כן הוא דז"ל הקרבן אהרן שם [לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא שיכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד] אלא בשם המיוחד שכן כתיב את שם אלהיך [מנין לרבות את כל הכיטויים ח"ל בשמי בו' כל שם שיש לו] ח"ל בשמי ולא יחד שם לומר בכל שם שיש לי עכ"ל הקרבן אהרן שם והרי שהכו"כ לא יליף את הכיטויים אלא ממלת שמי מדרבו מני למכחב לא תשבעו לשקר [כמו שהעתיק רש"י בשם] שבוטות כנ"ל אצל כל עיקר הקרא [דלא תשבעו לשקר] לא אחא אלא לשנועת שקר וכולא חשקרו אחא לסתם שקר בלא שום שבוטת והא דביא תנא דברייתא על אזהרת שבוטת שקר להולא חשקרו אין זה אלא משום חידי כמס"כ גאון ומעשה חין שום קיבוי מהספרא על המכילתא הג"ל ובה נחיישבה קושייתנו הג"ל מעל הספרא דסדרין דבריו אהדדי ואולי משום קושייתנו האת נולד לגאון לכתוב כן חע"פ שזהו קאס דוחק ואני בשפלותי חומר מכיון בעינינו הרואות דדברי הספרא הקדושים נשחצו בהעסקה כל כך מידי שלא ירדו לסוף דעתן כל רז"ל מייסדי ואתו רואים דהספרא ס"ל דכולא חשקרו קאי רק על שקר בלא שבוטת כפשטא דקרא וכנ"ל ח"כ וודאי שיש לנו להגיה בו גם הא אזהרת מנין ח"ל לא תשבעו וגרויה בזה שלא נצטרך לדוחק כל גאון שכחב דמשום חידי נקט הכי ודו"ק ומכיון שנפטרנו ונסחלק מעלינו הסחורה לדברינו מדברי רז"ל בשח"כ בדברי גאון מגוונים קדמונים ח"כ ביבולתינו ספיר למימר דהא דכתיב הולא חשקרו בענינא דדררא דממונא דהדרין להב' יבויס שכחבו בסד"ש בדברינו דלעיל גבי במדבר שקר הרחק וספיר ביבולתינו לומר דמיירי בסתם שקר גם בלא שום דררא דממונא ומסרמב"ם שלא ביאר את זה בס' המלות וכו' סיד אין שום קושיא שכבר כתבו הראב"גים שפ"ר רוב חין דרכו לכתוב אלא מה שמבואר בדד"ל להדיא וכען אנה בשל בריה מסבה ומרומם ומסדר למלך שמיא וארעא די כל מעשהו קבוע וגלוי רזין די יבולתי למיגלל רוא דנא לכיון בעיקר הדבר [דכולא חשקרו עיקרו קאי על סתם שקר דכל מילי דעלמא] לדעת גאון קדמון ליכוי שמי' די אלהא מבדק מן עלמא ועד עלמא עבד חסד חסיד גמור הוה שמיני הוא ית"ש לשלמי עד ברוב חסדו לילך בדרך האמת בתורתו הק' והעבורה ומאליס כניס דברינו שהמסקר גם בכל מילי דעלמא עובר גם בלאו דלא חשקרו כדברי גאון

גאון מן הגאונים הקדמונים מלבד מה שהוא עובר על מ"ט מדבר שקר תרחק רח"ל וזאת במקום שהחירו לנו רז"ל חכמי הגמ' והמדורשים להדיא עוד לא אחד מכת"ר שזה ככתב ולא משום דבדברי קבלה קיל עפי דהא נכמה מקומות נש"ס אגריין דכל דחיקון רבנן בעין דאורייתא תיקון עכ"ל מר בושתי לראות את זה בדבריו משום דמהו זה אלל קלי הדעת שאין דברי רבנן חשובים בעיניהם ואני בשפלותי הנאתי בחשבה אחרת בכיוולא בזה הא דאיתא במסכת ברכות (ד' ב') וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה והא דמס' נדה (י"ב א') ובאילו מקיים דברי חכמים רבע לא מיקרי [בזמני] והא דירושלמי מס' ברכות (פ"א הל' ד') שהרי ר' טרפון אלו לא קרא [ק"ש] לא ה' עובר אלא בעשה וע"י שעבר על דברי ב"ה נחתיב מיתה ועוד מאמרים כאלו המלבישים את לבב האדם בלהבת אש מלעבור על שום מילי דרבנן [והוא במס'י] הוא סדר תרומה יעוש"ה] ויש בידי לפרש עוד כמה השגות על דבריו אלא שסמכתי על ריבוי חכמתו דמר ב"י שמעלמו יבין עד כמה לא נתיישרו כל דבריו שמתכתבו בשיני :

ופי' דברי העובר דסדר וישב הג"ל נלע"ד ע"פ הא דאיתא במס' סוכה (כ"ב א') שבעה שמות יש לו ליה"ר כו' דוד קראו עמא שנאמר לב טכור ברא לי אלהים מכלל דאיכא עמא . והאומר ממשיך את עון שקר לעון זנות ולכל העונות שבעולם משום שדרכו של היה"ר לשקר להאדם להקטין בעיניו את כל עונות החמורות ולפעמים מעשהו בשקר ומראה לו ראיות א"ך שהוא מלשם גמורה וגם שכל חוטא הוזהר א"ע ע"י שקר יחפה על חמאו אלל כשיקבל האדם על עצמו לומר אמת לא יפול בשום חטא ועון ובהעובדה דאירע בימי רז"ל והוכחא בכמה ספרים ומזה הוא בס' זכירה בזה"ל הדובר אמת ומתרחק משקר אינו נכשל לעולם . ממעשה פעם אחת ה' בחור חשוב מיוחדים ארץ . ומנעורו הלך אחר שרירות לבו ועזב יחושו ויאלץ וחיבר [ח"ע] לבת חברי גנבים עד כי גדל מאד ויהי ביום הכוא ותהל רוח ה' לפעמו בלבו להשיבו ליחושו והתחיל להתחרט על מעשיו כלך לשני ר' שמעון בן שטח וח"ל רבי אבי אבי אמת בלבי לשון ויפן לו בני שב לימיני אל תהך כי בדבר קל אמאל לך תרופה למחקר ויאמר השבעה לי שתקיים וישבע לו ויאמר לו קבל עליך שלא תדבר שום דבר שקר וקיבל עליו ויהי בימים הלכה אשה שביניה למרחץ ונבר יאה"ר לו והלך וגנב כל מה שמאל בביחה מכסף וזהב ובאמתו מביחה אמת בלבו אש חבוא האשה מבית המרחץ וחצקת וחכמה מה אשיבנה לה אש אומר איני יודע ח"כ סרני משקר בשבועתי ובשבועתי וע"י הלך והשיב הכל מה שלקח ממנה עוד רא' מדברי רז"ל ג' לא אמרו אמת וגאבדו מעוה"ב תרגלים ודואג ובני המון הבחרותי לכן כשאדם רואה שנים מדברים איזה סוד לא ישאל מהם מה מדברים שמה לא יראו לגלות וע"י הוא גורם שיאמרו לו דבר שקר מענין אחר . עוד להלן שם הביא בשם מלאחי כתוב ממרגניתא דבי רב בזה"ל ואין לך קשה ממה שקר עכ"ל שם וע' בראשית רבה (רפ"ג) אהקרא דתאבד דובר כוזב כו' יעוש"ה והרב הג"ר יבונתן בשפרו יע"ד ריש ח"ב (דף ג' ע"ד) כתב בזה"ל ומכש"כ מדת שקר שהוא נגד השכל עד ששודדי חלילים [הקדמונים היו] אומרים שיש לאדם להיות יסרג ואל יעבור שלא יאמר שקר כו' אלל עכ"פ הוא רע למחוד ודובר שקרים לא יכון לנגד ה' ואין יושל אמת ק"ש שלו פעמים בכל יום להעיד על אמתיות אחדות ה' המוחלט באמרו שמת ישראל ועל אמתיות הסירס בודברת בם וכן למען חזקו מלוח ה' וכו' הלא כל דרכו לשקר ולומר על

חוסך אור ואור חושך בן לא אמן כו ומה יועיל עדותו ולכן המשקל מפסיד עונות הרבה ודברים כאלו זריכים לשמירה מאד כי חף שהעצב מנגדו באמת מ"מ בעוה"ר כבר הורגלו בו ואמרו הרגל טבע שני עכ"ל עוד שם ח"א (דף פ"ה ע"ד) ונגד מדת השקרנים הוא החשבה כי עיקר החשבה הוא מדת אמת לסודות על פשעיו ומבלי לשקר בו בכל דבר ובוז יגלל מכל חטא כי אש יפתחו יארו שינוב הלא זכור וזכור אש יסאלוהו אש גנב הלא לא יכול להודות כי נחמת גנב ואש יכחיש שקר וכן כולם [נראה שדבריו הללו נובעים לו מהעובדה הג"ל שבעס"ס זכירה] כלל של דבר מדת האמת הוא עיקר לבס"ת וזהו חותם כל דבריו [יח'] במאמרו חותם של הקב"ה אמת וע"י נחיסרו כל המלות לשומרן ולכן נקרא הסודות אמת עכ"ל עוד שם (דפ"ז ע"ג) כה שקרנים אשר כסוב שקר ככלל ג"כ גאוס וכן חלומים זס מול זה כי ע"י שקר נולד גאוס כי משקר בעלמו ואומר כמה פעמים לפני אנשים כי הוא חכם ולדיק וסופר וכהנה מהמעלות ותוארים עד בדברו כן פעמים ושלש יח' זה אללו מלומת וקטע בדעתו כאלו לא בדאן מלבו ובאלו דובר מישרים כי כל מה שאדם דש בו להגידו אח"כ נקבע בדעתו מבלי זכור כי ממנו יאלו הדברים בדוים וא"כ אח"כ ירום לבבו נחשבו למי היקר ופסד יושר ממנו ואל מי הדמיוני ואשור ובאמת לא כן הוא הוא אחר ולא כן הוא כי אינו לדיק ומלובלך בשמות נעדר ממדע רק מחמת שקרנות נולד לו רמות רוח וכן להיפך כל שקר נולד מגובה לב ורמות רוח כי יבוס כאשר ישאלו לו למה עשית כך ולמען יתגדל יכזב ולא יודע בעשותו הנבלה וכן בכל הדברים למען ירום יסקר בכל דבריו עד שהרגל נעשה טבע ויסקר בכל דבריו חף במה שאינו נוגע בכבודו ולחושלת לו כלל לכן ב' מדות המנוגות ורעות בעוה"ר הן היו בעוכריו לכל דבר והן הסתלות לכל מדות רעות כאשר כתבתי לגיל אש יחפוס אדם מדת אמת יגלל מכל חטא ופשע כו' וי' וי' גאוס ושקר מה רבים חללים הפילו ומה עצמו כל הרועים אשרי הכבר ימלט מהם ולא יבוס ויעול ככסופא קמי מלכא קדישא עכ"ל . עוד שם (דף פ"א ע"א) ויפתחו בפיהם בזיווי כו' טפלו שקר ועדיין השקר מרקד בנ' כו' יעוש"ה בס' יע"ד עצמו בעוד כמה מקומות שמדבר בענין זה . וז"ל ס' מגדת המאור שם הוא רמוז בסופי חיבות של תחילת מעשה בראשית שהם בראשית" ברא" חללים" וגם בחתימתו שהוא ברא" חללים" לעשות" ללמדנו שכל מה שנברא בשפת ימי בראשית עומד על האמת ושמו של הקב"ה אמת שנאמר וה' אלהים אמת והסודות נקראת אמת שנאמר ותרחק אמת וזית המקדש קיומו על האמת שנאמר אחי מלבטן בלה ראשי תיבות אמת כי לבטן הוא בית המקדש ונקרא לבטן מפני שחלצין טומאתיהם של ישראל עכ"ל לכן הרבה יישוב הדעה לריך לסיוע להאדם קודם שמוציא שום שקר מפיו פי אולי הסיור הגדמה לו הוא מעלה ה"ה"ר כי אולי יוכל לסיוע נכון גם בלא שום שקר וגמאל שהוא עובר בשאט נפש על מלות ל"ת ועל מ"ע ששחורת משה וז"ל הרמב"ן בפ"י בחומש אהקרא דואני זקנתי הוא פירוש אחרי בלוקי [וגו'] ודבריו אמת אך מפני השלום לא ראה לגלות מה שחמרה ואדוני זקן כי ה' ראוי שיאמר ואני ואדוני זקנים כי ברה בשניהם תחזק עכ"ל וכדי לדעת הרמב"ן גם מפני השלום אסור בגאוסור גמור להגיד שקר גמור אלא שלדעתו סותר מפני השלום רק למנוע ח"ע מלספר דבר אמת כמעשה שה' בהקב"ה עם אברהם כמבואר בדברי הרמב"ן המכירים וגריכין אלו לומר דהרמב"ן הבין כן בהנאחי דבי ר' ישמעאל שבמס' יבמות (ס"ד ב') דיליף הכס מהקרא הנזכר והא דאיתא שם דר' אליעזר משום ר' אלעזר בר' שמעון יליף את זה [דמוסר לשנות מפני השלום] מהקרא דאביך טוס ופירש"י

משה' הי"ח בעזרי וברוב חסדיו חנן גם לשפל ברי' כמוני קצת בקיאות בש"ס ופוסקים וספרי שו"ח ודרוש ושלא קבלתי כלל לדברי כח"ר וספרותם לגמרי בשד"ש ח"כ בעות חגי ברבוי מדות חרומיות הגמלאות במר נ"י שבודאי בלא שום ספק מעשה יוסף אהבה על אהבתו אלי שמכבר ומשום שכת"ר נ"י הוחזק בעיני לרב גדול גמור ומזין ככל גאוני זמנינו לכן עיינתי עוד הפעם במכתבי דמר וראיתי שכתב בו בקרוב לפיוס דבריו בזה"ל כחמס סוגיות דנרחים כסותרים למש"כ [ומלות למש"כ הוא בר"ה] וא"כ חולי הר"ה הוא כך "למה שכתב וכחנתי דמר עלי ידי למה שכתבתי חגי בשפלותי ואמרת להסתייב עוד בזה והלכתי בניתי חגס ואחז במחשבותי הוצאת ערך זמן חגי ששם והנה ה' ה"ת בעזרי שזכרתי שהאמת עם כח"ר בעוד נמצאים כמה סוגיות בש"ס הנרחים לכאורה כסותרים לגמרי לדבריי ואחז מהם הוא במס' חולין פרק כל הבשר (ק"א ב') ר' אליעזר סו' קאים קמי' דמר שמואל חייוה לקמי' דגיס שטל בקערה וקא אכיל כמותא יכיב לי' ולא חבל ח"ל לרבך יכיב לי' ואכל ואח לא אכלת אחא לקמי' דרב ח"ל דדר בי' מר משמעת' ח"ל חס לי' לזרעא דאבא בר אבא דליספי לי' מידי דלא כבירא לי' יעו"ש דקשה על זה עובא הי"ך הוציא שמואל דבר שקר מפיו להאכיל לר"ה דבר ההסור לדעתו ור"ה למס לא אכל וכי לא האמין לשמואל דרב אכל אכל נגד זה מוכחי כשד"ש שכתבונתו רלב"ח (ס' קכ"א) ונחשונות רבד"ס ובס' באר שבע (דף פ"ד ופ"ה) עמדו בזה ועיינתי עוד הפעם בדבריי כולם ויש בידי ב"ה לחדש הרבה על דבריהם ולחזק את דבריי חלוי משום שכבר ארכו דבריי לכן משכתי את ידי כשת מזה ולעשות הפנאי אזי לא אהגע ח"ע בישועות ה"ס מלבוא עוד הפעם בכחוצים על כל נעלם בזה ובדעתי הראשונה אני עומד ולסיים בעוב אני אומר שכל הכרכות שברכתי בחילת מכתבו ובסופו הגס אחת בבראשית רבס (סוף פס"ו סס"ו ו') נכרי אחד פגע בר' ישמעאל ברבי ח"ל כבר מילתך אהרס פגע בו אחר וקללו ח"ל כבר מילתך אמורה אמרין לי' כמה דשפלות לדין אמרת לדין ח"ל כן כתיב מברכין ברוך ואמרין ארור עכ"ל כמדרש שם וא"כ מכש"כ מר כסוד גדול מובסך ומזרעא דאחרן דעבדין עובדין דאחרן [לבן הגמ' במס' יומא ע"א ריש ע"ב] שהוא ראוי וודאי לחול הכרכות עליו ועל יוצאי תלוי ובמש"א רז"ל במס' חולין (מ"ע ח') כשכוא אומר ואני אברכס כוי אומר כהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים כוי ומה גס שטל מר וכיוצא בו הוקבעה חפלה בצבור לפי מהכינוי ככל שבת קודש יקום פורקן מן שמיא כוי למרן ורבנן כוי ובכל יום ב' וס' יסי רזון כוי לקיים בנו חמתי ישראל כוי יסא רעוא שיתקבלו תפלות כללו גם על כת"ר בכלל כל גדולי ישראל בעתידת סגור כנצח וספל ערך כוי המתחבד כנצחו הגדול לטיקרא בשם ידידו ח"כ המתחבד בעפר כפות רגליו כוי :

שניאור זלמן דובער בלאמ"ר סרס כחריף וי"ח מרבים המנוח ר' אברהם זללס"ס סס"י מ"ן וסו"ב דק' האגישישאק י"ו .

תשובה ז

בעזרה' יום א' רכניות כז' ארול דשנת התרי"ס לפ"ג פ"ק רובענא :

להרב האור הגדול לכסשרת ים התלמוד והפוסקים רז"א זקן ונשוא פנים כוי כוי

איני יורע פה די ולא שהרגנו לעית ברוח השעלות לפתור לו חידות ברברים העתירות הלא ברחק

ופרש"י יעקב לא לזס חלל הם שינוי מפני דרכי שלום עכ"ל וכונת רש"י משום שלא נמצא זה בכתוב הנה יס לומר דהרמב"ן ס"ל דפלוגתא יס בזה דהתנא דבי ר' ישמעאל פליג אדר' חילעאי וס"ל כמש"כ במדרש ס' הישר דהאמת הוא דיעקב לזס כן לפני הסתלקותו יעו"ש וס"ל להרמב"ן דמכיון שרז"ל מסדרי הגמ' סדרו לדברי ההנא דבי ר' ישמעאל אחרי דברי ר' חילעאי שטע מינה דלמסקנא דשמעתא סידרו כן משום דהכלכה בזה כדברי תנא דבי ר' ישמעאל או דיש לומר דהרמב"ן ס"ל דסכנת נפשות שאני דחששו שלא יכרגס יוסף ואין לר דבר העומד בפני פקוח נפש ודבריי הללו מהם דלא כמש"כ בחת"ס סופר חלק שני (תשיבס ב"ט) וז"ל ומה שאמרו חז"ל מותר לשנות מפני השלום לא ה' דעת הרמב"ן ז"ל נוח מזה ע"פ המובן הפשוט ע"כ הפליג בפירושו על פסוק ואני זקנתי ע"ש עכ"ל החת"ס שם ובוסחי לראות לשון מגומגם בזה בדברי רב גדול וגאון זמנינו זצ"ל דאין יעלה על הדעת לומר דלא ה' דעת הרמב"ן נוח מדברי רז"ל כהנ"ל וכי הרמב"ן סב' אחרי הגאונים קדמונים וגם אחרי הרמב"ם יבא לחלוק על כל החז"ל חלל וודאי שבדבריו דלעיל כן הוא שלככרע לפסוק באחד מהם ע"פ הוכחת שיטת הגמ' כח זה יס לכל גדול בדורו או כחירולי השני הנ"ל גם מש"כ בחת"ס שם שב"צ וב"ר לא ילאו ידי הכריות ורמזו לפי ברבס מקום - ולפלא בעיני שהוא עזמו לא עיין שם שהרי שם מנחם שמשום שיטתו להס חזק מא"י לפיכך גלו תחילה מכל השבטים ופי' ידי משה שם ונחזור לדבריו דשיטת הרמב"ן כבר נחנא דבריו דלעיל בסמוך ולעיל ס' חסידים יס לו שיטה אחרת בהלכה זו שכתב (בס' חכ"ו) דע חש"פ שאמרו מותר לשנות בדברי שלום חס' יבא ככרי או יהודי ויאמר לאדם תלום לי משות ואינו מלום לו ברזון כי ירא פן לא יפרע לו אינו יכול לומר אין לו כי מה שמותר לשנות בדברי שלום זכו בשכר ענר הדבר עכ"ל ס"ח שם והובאו דבריו הללו בקצרה במגן אברהם (ס' קכ"ו) במוסרי דסס וע' צפי' הסיד"א להס"ח שם וע' ס' ח"ל' רבס שם מיהו אין זה חלל מפני דרכי שלום אכל מה שגמלאים חיוס אנשים גם קצת בעלי חורס שנגקל להס להגיד חיוס שקר הסדוי מלב מלמס וודאי שגס עליהם נאמר הא דכתיב ביחזקאל (ל"ב כ"ז) וחסו עוונתם על עצמותם [בכה קו"ח מהא דחיתא במס' תענית (ל' ב') כל האוכל בשר ובתה יין בע' צאב עה"א] וחסו עונתם על עצמותם יעו"ש מכיון שזכו חיסור דאורייתא ויש בזה מ"ע דמדבר שקר תרחק ומל"ח דלא תשקרין רק שאני בשפלותי מתשלל עליהם שתורתם יגיבו עליהם לשב על עון חמור הזה בהשועה שלימה בחדרס גמורה גמורה על העבר ובקבלה גמורה על להבא ואז ה' הטוב יכפר בעדו ומובעתני בכת"ר נ"י שלא יקפיד עלי כלל בזה שאני מסכים כלל לדבריו כי כבר אר"צ במס' ברכות (נ"ח ח') שאין דעתס דומה זה לזס כוי ומה גס בראותי אין שבדרי חיוס ישרים כלל וסוד מוחזק בעיני לגברה רבס משו"ס חגי דן חוהו לקב זכות במרוב אהבתו אלי התנהג עמי בזה הפעם כרבס עם תלמידו חזיי שבמס' חולין ובר' עקיבא עם תלמידיו שבמס' נדה הכ"ל שכדי לברר את האמת שכלבני עשס כן להעלות בכתב דברים שאין לפי האמת לראות חס' חשא פניו ואקבלס אזי ידע את הדיוטחי ואח"פ שלפי מה שפירשתי בסד"ש לעיל להא דרבס ודר"ע דגס בזה יס חיסור גמור מ"מ חולי ס"ל למר נ"י דלכתוב דברי שקר כדי להדד את התלמידים מותר מיהו גם זה עשות גמור דכבר הארנתי בהשועה אחת בשד"ש דכתיבה בדבור דמי דמיון גמור והבאתי ראי' לענין שטעס בכתב מדברי כג"ר יקונן שנספדו חורים וחומיט ולענין טפירת הטומר בכתב מדברי שו"ח הגר"ע ואכת"ל בזה אכל

שם בעיניו יראה לסדוף שהחל מוכרחת להנשא לבעלה
הראשון יעוש"ה :

וְיָבִי שכתב כח"ר שהוא מסופק אם ישנה צמח התחי'
הלכה זו המצוה בחרת משה [דברים כ"ד] כי
יקח איש אשה גו' ויתתה לאיש אחר כו' לא יוכל בעלה
הראשון גו' אחרי אשר העמלה כי תועבה היא גו' האמת
הוא בזה בדברי כח"ר שכתב כתב הרמב"ם כן צפ"ה המעלות
פרק חלק שכתב שם נלחמות החורג לאחר מהשגשג עברה
עקרים (ביסוד התביעה דש) וכן כתב הרמב"ם בהקדמתו
לסדר זרעים וכן הבין בדבריו בעל ס' העקרים במאמר ח'
(פרק ג') שכתב העקרים שהיו חותם הרמב"ם ז"ל כו'
ונלחמות החורג כו' וכתב בדרכים שם (אות ח') ונלחמות
החורג שלא תשתנה עולמות כו' . וכן כתב עוד בם'
העקרים במאמר ג' (פרק י"ד) ודעת הרמב"ם ז"ל שלא
תשתנה [החורג] לעולם לא כולם ולא מקצתם על כן שם
אחד מן העקרים שלא תנוסח החורג ולא תשתנה עכ"ל וכן
הבין בדבריו בעל הפייטן שיסד את הסיד יגדל כו' לא
יחליף כאל ולא ימיר דתו לעולמים לזולתו וע' ביאורו .
בסידור שער השמים וכן הוא בהוספה חזי מאמין כו' שזאת
החורג לא תהא מוחלפת ולא תהא חורג . אחת מהא' הבורא
יח' שמו . וזה לי כמה שנים שהעמקתי את דעתי בענין
נלחמות חורגיו הק' ע"פ דברי שו"ת אחד והסבתי לו
באריכות רב במאמר אחד ובעת ילאו הדברים מלבי וקשה
עלי הערחת להפך אחרי הראשי פרקים מזה שגשגו
בהתחלת כתבי ידי מכוס שמרובים כמה ובחתיכות
נורות קצרות :

אמנם גם כעת יש בידי בעורסי' ליישב בקלות קושיית
כח"ר וכו' בהא דאיתא בספרי חלק בני (פסקא
ר"ע) יכול אף שקלקלה על בעלה לאחר שהתגרשה תהא
אסורה לחזור לו חלמוד לומר וכתב לה וילא תיאלץ בגט
תהא אסורה לחזור לו ולא שקלקלה על בעלה תהא אסורה
לחזור לו עכ"ל בספרי שם ופי' הורע אחרים שם יכול
אף שקלקלה על בעלה פי' שזינתה אחד בהתגרשה ויאלץ
בגט פי' דווקא סיבה שזינתה שנייה גט [מבעל השני]
אסורה לחזור - ז"ר . אבל זינתה שאין לריבה גט מבעל
מותרת לחזור לבעלה וז"ל הרמב"ם (פ"ח מהלכות גירושין
סי"ג) זינתה עם אחר כשהיא גרושה מותרת לחזור לבעלה
שנאמר וילא תיאלץ מביתו והלכה ויתתה לאיש אחר הווייתה
לאיש אחר תהא הקדושין היא שאסורה חתונה על בעלה
לחזור לו עכ"ל [הרמב"ם שם] וברב הסגור והספק משנה
לא כדא' מקור דין זה מהיכן יאל לו גדרה שהוליד דין
זה מן הספרי דבבא כו' הנה דייקא פשטא דקרא כותי'
בדווקא ע"י הווי' נאסרת לבעלה אבל לא כ"י וזאת
כו' עכ"ל הו"א ותמיהני על בעל סו"א ח"ך לא שם עיניו
במש"כ בדר דברי הרמב"ם שם דז"ל הנסות מיימוני
שם (אות ה') וכן פרי' אלפס מ"ח כו' ואיפות כתב
בזה וב"כ ראשונים בגרסא דבריו מדלג מוקי הא דאמר
אשר הועמלה אלא בסוטה הנסעת דהיינו שזנתה תחת
בעלה וכן פסק בסה"ת בדמוכה בסוטה במשנת ה"ה
מביא עכ"ל הגמ"י שם ופניו לפניו היעב לדברי הגמ"י
במש"כ וכן פסק ר"י אלפסי כהנא כן פסק הרב אלפסי בפ"ק
דיבמות והוסיף כן פסק גם הראשונים שם (סי' ה') ומש"כ מדלג
מוקי הא דאמר אשר הועמלה אלא בסוטה כו' כוונתם
להא דאיתא במס' יצמות שם (י"א ב') יעוש' ובפרי' י'
וחוס' שם וזה שכתב במשנת ה"ה מביא כוונתם להמנהג
דס"פ בני דמס' סוטה (י"ח דע"ז) הכל שוין שאין מתנה
עמה כו' על אחר שהתגרשה נסעתה לאחר גט וזוהי ואל"כ
החורג לא כו' מתנה עמה זה הכלל כל שהבעל ולא
היתה אסורה לו לא כו' מתנה עמה עכ"ל במשנה שם
ופרי' שם ונעמלה בגירושיו דהיינו נאסרת עליו לחזור

רב בינינו ולא ראינו זה את זה מעודינו ולריתוק
המקומות גם לא שמענו זה מזה עד כה וכעת נתקבלתי
עוד הפעם לרב מורה הנוראה פה בעיר חדשה והיא
עיר הנ"ל וצריך אני להבין איך ולדרוש בכל יום דרשה
כי קרוב יום הבסא והלילה ליל השוד לרב גדול ומובהק
מורה הנוראה בישראל מהרבה שנים שהוא מכת
לצנים חושש שאינם מקבלים פני השכינה להתל בו
שכתב עלי רברים שבני אדם מתבסין בחן כשפלה
ישנן ביריף שוהו לשון הנכרא ובכס' שבת יקרא סע"ב
וכפ"י רש"י שם וגם נזכרים דברי אבות שבמכתבו אלי
מריבוי הפצרותיו להחשיבו ולהשיבו ושאוהו לכבוד
וקנה והוראה ובין שם מדגתי נפץ ולשונות ספקיותיו
לשפל ערף כבוניו ועל רלתותיו והשבירות דפס בדבר
שהוא בספק מוכרחני לבסר רצוני ובפני רצוני שזהו
רצון קוני ולקיים מצות והדרת פני וכן זה שקנה הכמה
כו' בסיעוט הוני אשר עשרתי בם בכל כחי ואוני
גם בעתים שחירתי בהוסר כל ועוני :

השובה

וע"ד שגשגל כח"ר מכן כתו האברך ג' שכתבו חתן
מעלתו שס' איש מלנין במעלות ובמדות תרומיות
ורוח המקום ורוח הכריות היו נוחים סימנו שהיתה ביהו
פחות להיותם לכל האחרים הכלים וס' מאכלים ומקסם
בתם ובספר פנים יפות וס' סוגל כל אחד ואחד לפי
דעתו [לשון סילקוט רחוק תשע"ו בשם סילמנדן] וס' ירא
שמים אחזי ומחוסס במלי דעלמא וקלף למדן בגפ"ח
וקובע עתים לחורה ובסך חיים לנו ולכל ישראל וס'
בדעת אמו [של האברך נכדן] שהיא בת כח"ר להנשא עוד
כפעם לאיש אלא שמונעת ח"ע מזה משום שמתפחדת
שכשנכנס לזמן תחית המתים שלא תחזיר לו לאביו [בעלה
הראשון] ושלחה לבנם האברך כ"י לשאול פי כח"ר אשת מי
היא' או ולא היא' בידו מה להשיב שלא ראה דבר זה
מפורש בש"ס ובפוסקים מפורסמים עד כאן קלוד גמור
מדבריו הארוכים הערוכים לפני במכתבו סגני להשיב לו
משני הסבד שקרוב לשאלה זו נמצא נאחד מן הגאונים
הקדמונים וכו' בס' החחי' והפדות לרב סעד' גאון ח"ל
שם שאלה ששית כיון שיחיו המתים ויבקשו לארס ולקדש
סידע כל איש ואיש את אשתו חתונה באלה זו [הרי היא]
בחתונה שאלה מי ששאל כיון שיחיו המתים לריכים למי
נדס לו לא [בזמ' נדס דף ע' ע"ב] וכפי כי במקום
שמשך רבני עומד חין לנו רבות להורות לפניו ובלי ספק
כי משם רבינו שאלה הגבירים יחיו בימים כל משית וס' יורו
לנו האסור והמותר וישיבו לנו על כל אלו הספיקות עם
שאר הספיקות שיכו עכ"ל רס"ג שם וגאון זה כתב כן
משום שכל ספרי הוזהר שפנינו לא נתפשטו בעולם בימיו
פר"ן רק היו קונטרסים מהם מפוזרים בעולם קונטרסים
זה ביד גאון זה וקונטרסים אחר ביד גאון אחר כמו שביארתי
את זה בתשובה אחרת אבל אנו שזכינו להם בעזרה"י
א"כ מי ומי לנו נאמן בסודות חלקית בדברים העתידיים
יותר מם' הוזהר וז"ל הוזהר בסדר (בראשית דף כ"א ע"ב)
[ובדפוס קרימונה עמוד ק' ובדפוס זולצבאך דף כ"ד ע"ג]
מכאן [אוליפנא] נוקטא דהתנסות בחרין כשהוא עלמא
החדרת לקדמאס כו' יעוש' וכתוב באמרי ביגס [שבזכר
הגדול דפוס זולצבאך ותחתיו לוקח] בגליון הוזהר [דפוס
המטערים] פי' שגשגל לשני אנשים זה אחר זה חוזרת
לעמוד לבעלה הראשון עכ"ל וכן הבין גדול קדמון שמואל
בקוראני שמו בספרו מפתחות הוזהר [בענין זיווג והבדל
חלק ח'] שכתב אשה שגשגל לשנים חוזרת לראשון לעולם
הבא [זוסר] (כ"א ב') עכ"ל והעניין בספר הוזהר עלמו

אמנם יש לומר גם כזה דרך שכתבנו לעיל דכבר כתוב
בס' החינוך (מלוא ר"ו) שלא לבוא על שתי אחרות כו'
לפי אומר לי בענין זה שאסור בכתוב לישא שתי אחרות
כי ארון השלום יחפץ בשלום כל דריותיו וכש"כ אהיה
בריות שהטעם והשכל מחייבין להיות שלום בניהם ולא
קטעם וחסרות תמיד כל היום ולכן אמר הכתוב לרדור
לשון ארס כדי שלא תעשה האהבה ארס לחבירה עכ"ל
ס' החינוך ודבר זה ידועה בשגאם וקגאם וחסרות אינם
מחזקים אלא מאד הילכ"ל ומכיון שאז יתבעל הילכ"ד
לגמרי כנ"ל ח"כ בביטול הטעם בטלה גם הלכה זו ואע"פ
שארז"ל במס' סנהדרין (כ"א ב') דלא נהגלו טעמי המזות
שבתורה יעו"ש ולפי דעת הגר"א מוילנא גם בשכעטעס
מבואר בגמ' וכשנפל אותו כעטעס מ"מ ההלכה מקוימת
משום שיש עוד הרבה טעמים לכל מזוה מה שאינם מבוארים
בגמ' וכמה עדיין הם ובתש"כ לדבריו הללו בתשובה אחרת
מ"מ כיון שמבואר דבר זה בדברי הוזהר כנ"ל ולדעתי
הקלושה יש מקור גמור לה גם מדרז"ל כנגליים לנו
ולכינו יש לומר דיתכן להיות כגם אלו היינו יודעים לכל
כעעמים שינסם במזוה זו היינו יודעים איך שאז [ביומי
השמי'] לא יהיו כל אהן כעעמים שייכים כלל כזה וגם
הגר"א יודה לזה בחן שוב ספק :

וביטוי שדרכי מעודי שלא להניח לדברי הוזהר לדעת
יחידית אלא להראות לכל שכדבריו נמצא גם
בדרז"ל כנגליים לכן לא אבנה את דרכי גם בפעם הזו
וכוא דאיתא בויקרא רבה (פרשה ל"ד סי' י"ד) ומצטרך לא
תחלם ר' יעקב אמר בשם ר' אלעזר זו גרושתו ר' יוסי
הגלילי הוי' לי' איתא ביבא וכו' מציא לי' קדם תלמידיו
א"נ תלמידיו רבי שבק הדא איתתא מיך כו' פסיקו
להפריש [בהובא] ובק מנייה וחולה ואחמסיבת לסגטורא
דקראת וכו' אודיק ר' יוסי הגלילי וחמכון מתבין כגו
שוקא נסיכון ויכז יסתון כהז ביבא מן דיד' וכו'
מפרנס יסתון כל ימי חייו ממוס ומצטרך לא תחלם
עכ"ל המדרש שם וכו' קשה לי בימי עולמי [קודם שידעתי
מדברי הוזהר כנ"ל] דמכיון שכבר גירסה מאי שייכת
למיקריא ומצטרך גו' אדרבה הא סופה מוכיח על תחילתה
דלאו כשרו יסתה גם מציקרא אך בבראשית רבה (פ"ו
סי' ג') איתא נמי להאי עובדא דר' יוסי הגלילי ושם
איתא בזה"ל ר' יוסי הגלילי הוי' לי' איתתא ביבא וכו' וכו'
בדעת דאחתי כו' יעו"ש . ולכאורה נראה דמשו"ס איתא
שם לבסוף משום ומצטרך גו' וסיינו משום שסתה בת
אחותו וגם נראה דהעובדא דביומי דר' תנחומא
שבבראשית רבה (פ"ג סי' ג') איתא שם כעטעס דמוצטרך
לא תחלם יעו"ש משום דבריו כנ"ל [שחין לקרות גרושה
בשם כשרון] אך היפה תואר שם (בפ"ו סי' ג') לא כחז כן
אלב נכנס שם בדוחק גדול יעו"ש ולי בשפלותי קשה עובא
על גירסת הכ"ז שלפנינו מהגמ' ירושלמי דעובדא דא
איתא גם בירושלמי מס' כהובות (פרק י"א הלכה ג') וז"ל
ר' יעקב בר' אחא בשם ר' לעזר כשם שארס חס על כבוד
אלמנתו כך חס על כבוד גרושתו דח"ד יעקב בר' אחא בשם
ר' לעזר מצטרך לא תחלם זו גרושתו כהדא [מנח זו דהדא
זו היא גירסת הכהובות מיימוני כנ"ל להלן בסמוך] איתתי'
דר' יוסי הגלילי הוזהר מטיקא לי' סנין כו' עבר ר' יוסי
הגלילי ושמע קלון מחבזי' בשוקא נסבון ויהבון כגו הד
ביבא מין דילי' וכו' מטיק לון מזוגין כל יומין דהון
במין על שם ומצטרך לא תחלם זו גרושתו עכ"ל הירושלמי
וכוונת ירושלמי זה בהגהות מיימוני (פרק כ"א מהלכות
איסורי ביבא אות ע') וכן פסק הרמ"א להלכה למעשה
בשו"ע ח"ט כהכרזו (לסו' קי"ט סעי' ק') כוז רחמי
שכבר עמד בזה הרד"ל כנ"ל שם ועוד קשה לי לגירסת
הכ"ז שלפנינו שם מני' וכו' דמתחילה מתחיל גרושה ומצטרך לא

תחלם כו' זו גרושתו וכו' לכורות דבר הידוע דגם לאחר
שגירסה היא נקראת בשם כשרו ואח"כ מציא מעשה לסתור
לעובדא דר' הגלילי דסוית ברתי' דאחתי' דמשמע מה דדווקא
[נקראת כשרו] משום שסתה כשרו בלאו הכי שסתה בת
אחותו אבל משום שסתה אשתו אינה נקראת כשרו ואני
בעני' אומר שאדרבה מסידור דברי המדרש נראה שמציא
ראי' לדעתו שנקראת גרושתו בלבד וגם אם אינה נולדה
ממשפחתו [בשם כשרו ובמבואר בדברי הירושלמי כנ"ל
ובפרט לפי גירסת הכנ"י כנ"ל דגרס כהדא כו'] לכן
נראה לענ"ד לדבר ברור גמור דזה ככתוב כנ"ל שם וסוית
ברתא דאחתי' אין זה מן רז"ל בעלי המדרש אלא מאוזה
איש קאם למדן קדמון שלמד את זה במדרש וסוקסא גם לו
קושייתיו כנ"ל [איך מסיים המדרש שם משום ומצטרך
גו'] לכן כוסוף הוא וכחז על הגליון וסוית ברתא דאחתי'
וכעובדא דביומי דר' תנחומא שם הסכיר לגמרי את זה
[דמשום ומצטרך גו'] ומסירושלמי כנ"ל לא ידע וגם לא
ה' לו סוגיית הלימוד להמשיך הדברים להיוחס אחרים
דלא לבתרי אהדי והמדפיסים הראשונים הכניסו להנחתו
בפינים כהדרס שזכו מהמדרש עליו רק שהמחתיק החסיר
בכנס לכן כחכם על הגליון אבל מכיון שבירושלמי כנ"ל
ובויקרא רבה שלפנינו כנ"ל מפורש כנ"ל וודאי הוא
שצריכין למחוק את זה [דהוית ברתא דאחתי'] מהכ"ז כנ"ל
ולריכין להוסוף [משום ומצטרך גו'] כעובדא דביומי דר'
תנחומא כדאיתא להדיא בויקרא רבה שם וכעקרי דברי
המדרשים וירושלמי כנ"ל איתא גם כהנא דבי אליהו ח"א
(פרק כ"ו) וז"ל דבר אחר ומצטרך לא תחלם אם נשא
אדם אשה ומלא בה דבר וגרסה ולסוף נעשית עניה יבא
מפרנס אחיה לפי יכולתו מה שיוכל לכן נאמר ומצטרך אל
תחלם עכ"ל וע' בזקוקין דמורא שם (אות ע"ו) וכו' לפיני
שדבר מוסכם הוא זה מפי כמה מרז"ל והפוסקים שאשם
גם לאחר הגירושין והנשואין נקראת לבעלה הראשון בשם
כשרו ואח"כ קושייתיו עומדת בחינוך גמור [איך קורין
למגורשת ומה גם לאחר שנישאת לבעל אחר כהעובדא דר'
יוסי הגלילי המבואר בירושלמי ובמדרשים כנ"ל בשם כשרו
כל בעלה הראשון] אמנם לפי מה שאנו יודעים בעזרה"י
מדברי הסדר אין כאן כום קושיא דמכיון שלעמיד לזא היא
עמידה לחזור אליו דווקא ח"כ כרי היא עכשיו לא רחוק
הרבה מערך אשה נדה שהיא מרוחקת מבעלה ואינה רשאה
גם ליגע בו כמבואר בעוש"ע יו"ד (סי' קל"ה) ואחר שהקטר
ותפול [דווקא כמבואר בעוש"ע יו"ד (ריס סי' קל"ו)]
ובתשובה אחרת קונתה איכה על שגמולו בעוש"ד ח"ה
פרוצה שמקילין באיסור כרה ר"ל ואח"כ מוחזר לבעלה
כמקודם זה הא נמי קאם דטוהה [אלא שיש נ"מ גדולה שגדה
תחת בעלה רשאה נסתיתח עמו משא"כ גרושה ומה גם
כשנישאת אסורה לדור באתה שגויה ובמניו כמבואר כל
זה בעוש"ע ח"ט (סי' קי"ט סעי' ז') רק כשאין דרין
בעיר אחת ואירע לפעמים שהוא בא לעיר שהיא דרה שם
מותר לו ליכנס אפי' לביבא ואפילו נשאת כמבואר שם
בחלקת מחוקק ס"ק כ"ד ובפר"ח שם ס"ק כ"ב] כי אע"פ
שיחמכמה [ביבא כגואל נדק] חסר לו ולמחר ולינחא אחרת
בן דוד בא ויחיו המתים אז תחזיר לבעלה הראשון [אע"פ
שהסתה נשואה אח"כ לחי' אחר] כהיתר גמור :

ובדברינו הללו לפי מה שהפנינו כהד"ש שלע"ל תהא
מוחרת אשה לחזור לבעלה הראשון אף
שנישאת לאחר יש בידינו ללמד זאת על גדול קדמון עובא
והוא דאיתא במס' בבא (נ"ב ב') ד' מוחזר בעטיו של נחש
עמרס חזי משה כו' ובמס' סוטה (י"ב א') תנא עמרס
גדול הדור ה' כו' ובכ"ז (פ"ט ס' י"ג) עמד עמרס וכו' ויד
השכינה מרקיע שני לראשון וביקרא (פ"ב סי' א') אדם
אחד

ומידד ה' להם ג"כ מדת עמו כזו ששאלו חן אלו כדאי לגדולה זו כו' א"כ וודאי שהיו גם המה בני יוכבד אלא שילדה אותם מאיש אחר וזה שחזר ונשאל עמם ח"כ אף שעתידי חורג לאסור ולקרוח את זה בשם חשבה חבל מכיון שלשתיים לבוא יכא זה מותר בכיתר גמור ויזכרה בדבר להיות בן שחוזר האשה לבעלה הראשון ועמם ה' קודם מהן חורג וזהו מרים הנביאה כיתה התנבאה ואומרת עתידה אחי שחוגד בן שיושיע את ישראל בדחיאת במס' סוטה שם ובשמי"ר שם (כו' כ"ה) לכן חזר ונשאל כדו. שהבן שעתידי לילד שהוא יכא המוכיח לישראל כנביאות ברו יכא נולד מאתו וכיוצא דעתו לדעת במקום ב"ה כדליתא במדבר רבה (פ"ג סי' ד') מושיע יהודים ביחס זה עמם ויוכבד זיווג כקב"ה יוכבד לעמם כדו שיעמוד מהם גואל וענין זיווג קב"ה יוכבד לעמם כו' לדעת התרגום הנז' הוא כסוד הקב"ה חיה בזה שיגרסה אליהן בר פרק או במת אליהן הנז' כדי שיתחזר ויבא עמם עוד הפעם לכולד משיבם גואל ישראל וכיוצא בדבריו הללו כגם דעת התרגום יצ"ע דעתו כדעת הוצר שלע"ל תחזור כל השם לבעלה הראשון וכעין ק"ת רח"ו לזה שכן הוא דעת בעל התרגום הזה הוא דבקרא דשם כחב לית לי' רשות לבעל קמחא דפטרה מן שירותו למחוב למסבס למחוי לי' לאתו מן בחר דחיתא חתה חרוב מרחקא היא קדם כ' ולא מרחקין בנחא דחיליד מני' כו' וכתב במפרש שם ולא מרחקין בנחא כדליתא ביצמות הוא חושב וזוין גנים חושב עכ"ל וזרי שהערים ח"ע בעל התרגום הזה לכהוב הקולא הנמלח בענין זה כדו שלא תקשה כל כך לדבריו שכח בענין אלדד ומידד ואף שחן דבריו בדברי התרגום מוכחים מ"מ נראה ק"ת בדבריו כדל"ב :

ואחרי שיישגנו לב' הקבוצות שה' קשה לבח"ר שממילא היו בוכבים על פסק ההלכה המבואר בם' בזהר [אע"פ שלא ידע בח"ר מדברי הוצר או שעשה ח"ע כאלו לא ידע להעמיד את הנשבע עלי כבוד (בהובא)] וכי' ה"ה בעזריו להכרח מקור נאמן לדברי הוצר הללו גם בדל"ה הנגלים ביחודי ובהדרגים כנ"ל לכן וודאי שיש להאמין בדברי הוצר הנ"ל אשר על כן עמאי אמונה לפני בחו דמר האלמנה הנ"ל שלא חשנו עוד ח"ע אלא אם יודמן לה אדם כגון בילדא ליבא אותה לאשה לא חסר בזה עוד כלל מחמת עמם הנ"ל כי חובל להיות בטוחה שלע"ל הוצר לבעלה הראשון ולא תפסיד או חוה כלל מחמת גשואה לאיש אחר ולא תחמוד עוד כלל בזה אך שלא תנחא אלא דווקא להבין לה מבוט כלי שבהמשך בו קודם כו' ובחתי את זה כדל"ב בחשבה אחרת ולממן כה"ר כנס לוטה פה ההעק ממה וגם קודם שהלקוחה מן העולם להחרי הריכות ימים ובשמים ח"ה חס יכא ביכולתה היום לקבוצה אלל בעיה הראשון דווקא כי בן כתוב בם' מעבר יבק להרב הגדול המקובל חלקי ר' אהרן ברבי' דמודיעה בחלק שפת חמת (סוף פרק ט') ח"ל הממים מהבנים גביות קצורים חלל כיוצא בזה ובגדאשית רבה (פ"ע סי' י"ב) נחם בזה יעקב שאינה כנסת עמו לקבוצה כו' ואשה הקבוצה חלל בעלה וודאי יכא רבה הוא לתרוויכו וגדלה לי שנחמה על אשתו הראשונה דווקא כו' ולכן אמרו במגדל אשתו הראשונה דווקא הפילו מזה מוריד עליו דמעות כו' ובפרט אם היו לו בנים ממנה וכל להאמין שהיא עיקר זוגתו הראשונה שבגן עדן בעליה יולאה כבת קול בת פלוגי לפלוגי וזוא בקרא זיווג ראשון כו' ואשה הראשונה היא עיקר אורח והבאר כמו הפקר שהראשונה החומה עמו בהשכל כו' וכמו במשלת הארס נחיו בן משלמת אורח נמור במקום מבין כבודן ט' יע"ש וכן חמת בדברי המעבר יבק

אחד מאלף מלחתי זה עמם ובשמי"ר (פ"א סי' י"ז) שה' עמם ראש סכדדיו כו' אמרה לו בחו [מרים הנביאה] אתה זדיק כו' יע"ש וכתוב בתרגום בעל ה' חומשי תורה המיוחס ליונתן בן עוזיאל (במדבר י"א כ"ו) ואשתו חרין גוברין במשריהא שמי' דהך אלדד ושמי' דחנין מידד בנו דאליהן בר פרק דלית לי' יוכבד בדת לוי בזמן דפטרה עמם גברה ואח נסיבת לי' עד דלא ילידה ית משה וברת עליכון רוח נבואה כו' יע"ש ודבר שלא הוא זה לכאורה שמלבד שהיה יוכבד דודתו כל עמם שתידיס חורג לאסור ערות אחות אבין לא תגלה (ויקרא י"ה י"ב) דכתיב (במדבר ג' - י"ז י"ט) ויהיו אלה בני לוי בשמותם נרשון וקשת ומררי כו' ובני קשת למשפחותם עמם גו' וברי שה' עמם בן בנו של לוי וכתיב שם (כ"ו כ"ט) ובשם אשת עמם יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי במגדים וברי שיוכבד היתה בת לוי וא"כ היתה אחות קשת אבי עמם כדבריו דלעיל וא"כ גם מה שנשא בהחילה ליוכבד היתה דבר שתידיס חורג לאסור כנ"ל וא"כ לפי דברי התיב"ע הנ"ל שלאחר שגרסה נישאת לאיש אחר ומה גם שכבר ילדה מאתו הוי"ו אחר בני בנים וכתוב (דברים כ"ד) כי יקח איש אשה גו' וכתב לה ספר כריתות גו' והלכה והיתה לאיש אחר גו' לא יוכל בעלה הראשון גו' לשוב לקחתה להיות לו לאשה גו' כי הועבה הוא לפני ה' גו' וא"כ הו' כמסוף פצע על חטא בזה שנשאה פעם שנית וגדלה דמיו"ס פליג המדרש עג התרגום בזה דליתא בשמי"ר (פ"א סי' י"ז) אמר עמם ולריק ישראל מולידים מיד הוליה חו יוכבד ופירש עלמו מתבמים המטב וגרס את אשתו כשהיא מעוברת מנ' חודשים כו' ח"ל בחו כו' עמד הוא וכתוב את אשתו כו' יע"ש וכן היתה עוד שם (סי' כ"ד) וחלפנהו שלשה ימים שלא מנו המלכים אלא משפט שהחזיר וכו' מיעבר' ב' תלחא ירחי מתחילה כו' יע"ש וברי דהמדרש ס"ל דהומי' לאחר הנע חזר ונשאה וגם בעת הגפ היתה כבר מעוברת ג' חדשים עם משה מעמם בעלה וא"כ מעולם לא נישאת לאיש אחר ואם האמר מי ומי הוא אלדד ומידד לדעת המדרש רבה יש לומר דס"ל כדעת המדרש ר' תחומא סדר בהעלותך (סי' י"ב) אלדד הוא אלידד בן כהלון ומידד זה קמואל בן בפתן - וברי דפליגי וודאי בעלי המדרשים על התיב"ע אהא דס"ל דשניהם היו אחים ובני אליהן בן פרק ואולי מעטם זה עלמו פליגי בעלי המדרשים שהתרגום הנז' דס"ל דלחא הי' בדברי התרגום שהיתה נישאת כבר לאיש אחר כיון שהכתוב קורא את זה בשם הושב לא כו' חזר וגושא וממילא מהוקמא יפה לדעת המדרש גם בקרא דוהאפנהו שלשה ימים חבל לדעת בעל התרגום הנז' קשה עובא ח"ך חזר ונשאה לאחר שהיתה לאיש אחר ובפרטיות שהיו לה שני בנים מאתו הבעל וגם יש להבין מהו טעמי' דבעל התרגום דדריס כיו והגדלה לע"ד בזה הוא דחיל בעל התרגום בזה לביעתי' בזה שם בתרגום בסוף הקרא הנז' והיגון הוון מן סביא דסליקי בפעיקות כתוביה ולא נפקן למשכנא דחיעמרו למיערוק מן רבנא כו' וזו היא דעת ר' שמעון שבספרי חלק ח' (סוף פסקא ל"ה) ה' דס"ל במהנס נבתיירו כו' אמרו חן אלו כדאי לגדולה זו כו' יע"ש ובשמות (ח' כ"ה) על הקרא דווי כי ירחו המולדות את האלמים ויעש להם בנים כתוב דפיו"ע שם ובנח להון מימרה דה' בית מלכות וזית כהונה רבתא - ובזר שבוותו להא דחיתא במס' סוטה (י"ה ב') יע"ש ויזהר מפורש בשמי"ר (פ"א סי' כ"ה) בן ירחא כ' היא חכמה ירחו שבר הירחא חורג לפי שירחא יוכבד מפני הקב"ה העמיד ממנו משה כו' יע"ש ומשה זכה לכל מה שזכה משם דכתיב ח' ויהיה משה עניו גו' כחש"כ ב"ה בינה ל' שם (סוף דרוש מ"ד) יע"ש וא"כ מכיון דאלדד

יבן אין הדרה דמיירי בלשם שנתגרשה ונשאת לאיש אחר וגם מדברי ס' שו"ת חת"ם ספר חלק י' (ס' שני"ה) לכאורה אין נראה בדברינו הללו שפסק שם דהלמנה שנישאת אין ראוי לה להראות אבילות על ליקוע עמדות של בעלה הראשון בפני בעלה השני יו"ט מ"מ אני עומד בדעתי שזאת מביאה דמסתמך לטון ס' מעבר יבן משמע דאין שום חילוק בזה [אלא דאש' בנשאת לאחר ג"כ יותר נוח לשיטתו הוא שהקב"ה חלל בעלה הראשון דווקא] וז"ל הרב"ר שבעור חס"ע (ס' קנ"ד) מלאכי בחוב ראובן חלה ונחן גע לאשתו מהיום אם מתי מעבדו ונפטר ולא הניחו לאשתו ליגע אליו ושאילו לבטחו ולא לנאת אחר מטחו כי אמרו שאל תעשה אחר מהן תבעל בגע ונראה שאין משם בדבריהם דלא מיבעי ספק ובידי דלא מבטלי אלא אפי' סיחה היא מבטל הגע לא ביטל דאין בעל אלא בלשם שהלשם מתגרשה שלא לדעתה משא"כ בלשם וכש"כ דלאחר מיתה ליכא למימנע על זה ועל זה ועל כיוצא בזה אמרו חכמים כל שאינו יודע בעיני גיטין וקדושין לא יסא לו עסק בהם עכ"ל רב"י שם ומדברי החת"ם סופר ג"כ אין שום סחירה לזה דידון דיד' דאירי כהם בו שאני דמי הוא שלא יודע שבמ"ס נתפדדס הסבילס [לסון בגמ' במס' (ע"א י' סע"ג) יו"ט] אלא שלמנין מוותיהם אם היא אחר גירוסיה פניה גמורה מזה בזה יותר מלשני' אחרת משום שהיא נקראה כשרו כמבואר בגמ' ירושלמי ובתנ"א ובב"ר זביר"ר כנ"ל והוא לרשמינו מעשה דברי 'הוא' כנ"ל שלאחר ההוא החזיר אליו דווקא כנ"ל משא"כ אין בדין לאחר פטירתה שם בעלמא דקטוט כמה חזרים חומי' להתאחדותם [וזכר לדבר פ' במס' בבא בתרא (נ"ח א') אל מתי קא עבד אברהם אל גלי גלי בכנפי דשרה וקא מעינה לי' בריש' כו' אל ליטול מידע ידיע דינר (סע) בלוי עמא ליכא כו'] וז"ל ספר מקורי מנהגים להרב כו' ר' יוסף סינקלשטיין (ס' כ') ג' פעמים היא מדווגת עמו אל בשעה שולדו כו' [שהמה במקור מהלכתם בזהדות גמורה] שנית בשעת נשואין כו' ג' לאחר שמתו מדווגת יחד שלישית בעולם שולדו מוצ וסם לא יפרדו לעולם כו' כי תהי' לו למחסה ולמסתור כו' יו"ט :

זהרני להעלות בכתב לפני כה"ר כ"י גם זה שאלה למדן אחד שאלה לתשובתי הוצאת שאל עוד ממני ואחר כגון אני שנסחתי בתחילה אשה גרושה ומתה והא"כ נסחתי חלוצה בחורה ואם כפי מה שהעלה רבינו שיחי' בעל דבריו שפסחובתו זו שלט"ל חמור כל אשה לבעלה הראשון ח"כ אם חלוצה גס' אני למחיים מחין אקח אשה אז בלא שחי נשוי יאחרו לבעליהן הראשונים אחרתי לו הגה בחיפון בלא שום יבוב פדעת כלל אני משיב לך שהלא בעוה"ר מהים גם כמה בחולות גמורות שלא נהאדסו כלל ומבין חובל אחת וכל דבויך ליקח לאשה אבל להשיב לך בראוי והבנ ט"ס עיון בעיתך דברי רבותינו אין לי פנאי ומועב י לחזור על למודי בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשי רז"ל ופוסקים מ"א ורק להרב דק' גרובין שהוא רב גדול מובהק ודרשן נפלא שבריותי שלם קמן הייתי גם אני רץ לשמוע דרשותיו סה"י דורש במקלות רב ועלום כמה בטרות רלופים בכל יום דרש חדש והכל ע"פ מחקר [בס' מורה נבוכים והעקרים כו'] וגם חתנו המנוח ר' אברהם וואלק זצ"ל הכה כל העכ"כ החסידים דפ"ק דובענא היריחים וקלומים [בר' אליעזר ב"ר שמעון ור' בנימין אלשיך'לער ור' משה עקיבא יאשיקער ור' אליעזר ב"ר לבי ועוד כמה כיוצא בהם] שמהם שפני העיר ואפרתים כולם הפליגו לפני בשבתי ר' אברהם וואלק התנה ז"ע לכן מלאחי ח"א עממיב דבר משום כבוד זקניס וסורס וסורס ויראח

שמים שבהרב סנדול כ"י להשיב לו מפני הכבוד וגם משום כבוד היקר מאוד בעלה המנוח ז"ע ורע של קיימא זרע בך ס' שכינת אחריו האבך השואל כי וסאלמנחו לא תחזוה שבער נפסקה הסלכה בהגות הרמ"א לשו"ע חס"ע (סס"י ח') דלא תעמוד בלא איש משום חסדא יו"ט ואני בשפלותי מלאחי דעוה ב' גדולי קדמונים שדעתם שגם אשה מלווה על מלות פו"ר ודעתם מוכרחת בשעת הגמ' ירושלמי וסמדרש דבה וגם בהגמ' בבלי כאשר יש בידי אריכות בענין זה ואין לי פנאי להאריך בזה [ועכשיו קנה זה מקומו בספרי מלכ הישר מהדורא חגיגה ספר שמים והלואי שיכני ה"ס להוציא גם אותו לאור הדפוס] לכן נדקקתי להשיב לאותו רב גדול אבל לא לזולת עכ"ר מה שפסחתי לאותו האדם למדן כו' ולסיים בעיני אני אומר שיחן ס' שבתו האלמנה תנשא לכהן לה בשעה של מולא טבא ותכלה כל ימים ושנותיה ביחד עם אותו הכהן לה ברוב נחת רוח וקדוה וגיל ויראח ה' שבכת"ר חוסין גם לכת"ר עמנו ימים ושנים טובים ומואלחים וישמחה בהלחות כל יולאי יריט כתגמל לבז עמנו וכברכת יודי אחת לכל ירחי ס' וביותר לתופסי החורס וסורס סכמוכו ירנס בשראל :

שניאיר זלכן דובער הכונה פס ק"ק דובענא ואנפס בלחמ"ר הרב המדק' וי"א מרבים המנות ר' אברהם זצ"ל שהי' מ"ן ופ"ב דק' אנישישאק יו"ט :

תשובה ח

בערה"י יום ר' י' לחודש מר חשוון שנת ה'תר"ו לפ"ג פ"ק ג"א להרב המובהק זקן וישיש התריף ושנק בו'

נתבשרתי הרבה הפעם בשלחו אלי את מכתבו כי לא נעלם ממני שפלות ערכי כו' ובה גם רכות שנותי וא"כ בה אני בו' ואין זה אלא התלהבות התורה שבקרב לבבו כרשפי אש וסשום גורל כבודו דמר רבה השתי ולא התפתתי לעיין בכל דבריו שבפכתבו כי לעשות רצונו חפצתי טאור ואצלתי פנאי להשיב למר ביד ה' המובה עלי כרי להיות למר ג"י נחת רוח שאמר ונעשה רצונו :

תשובה

ר'א פירשתי את שמו במכתבי דנא משום שלפי דמיוני זהו סעדר הכבוד לרב מובהק כמוהו שיכל לשאל מפיקוחיו לשול ורך בשנים כמוני עכשיו וכבר נמלא בדרז"ל במס' מגלה (כ"ח א') חתייקורי אלא בולותא דידך לא נישא לי יו"ט ומכש"כ אני בשפלותי מה אני להכבד בכבודו דמר וסא עמנו מחביבות הסורה כבוערת נקדצו רשאי לוותר על כבודו משום מדת חסידות כמאמר רז"ל (אבות ריש פרק ד') איזכו חכם הלומד מכל אדם וכמו שפי' ברע"כ שם אבל לא הולת רק על האדערעש סוכרתי לכחוב את שמו בלשון רוסיא כדי שידעו כפי דואר למי למכור את המכתב וסכס נטיק'ר פלפולי דמר תמיכני איך לא ראה לס' קרבן אהרן בעל חו"ט ולס' הק נתן ולעוד אחס מפרשים המיוסדים על גמ' דסדר קדשים ולאחר שאעתיק לתניו קלס מדבריהם וסוספס קמחא ודובשא מעט ממה בכתב ס' אותי יראה איך שחין אנו צריכין כלל לכל מה שכתב מר כו' ועל שאלת איסור וסיתר שכל במכתבו יפה כורס וכיון לדעת גדולים ממנואר בספריהם

מפי אדם עד למטה רבנו עליו השלום או בשם מדרש ח"ל ובאמת כבר ניתרלו כל קושיותיו בדברי המחבר יפה חוץ בספרו יפה מראה שעל אגדות ירושלמי (בסוף מס' חגיגה וביותר מפורט ביפה ענף שלו שעל המדרש ח"ל) (בפתיחתא סס"י ל"ד) וע' במהרש"א בחידושי הלכות ובריש"א שבע"י שם ובמדרש רבה ותנחומא סדר שלח ויכול ללקט אחרים ולצרף לאחת ואלו ראה ר"ת עלתו גם לדברי זוק"ק הללו וודאי שה' מעמיק את דעתו הגדולה וה' מיישב גם הוא בעצמו לדברי אחריו כרשב"ם בעוב טעם ודעת וכדברי הרשב"ם כתב גם רש"י וקינו בפירושו לסוף מס' חגיגה [וכבר החליע ה"ר חידא בס' שה"ג (בענין רש"י) דגם פ"י מס' חגיגה הוא מרש"י אלא שמרוב העתקות נפלו כמה ט"ס יע"ש] והחוס' שם דה"מ יום שבו כלו מחי מדבר וא"כ אין להקשות כלום על סדר הזוהר ואדרבה מס' הזוהר יש להביא רא' לפ' רש"י ונכדו הרשב"ם והם או שכיוונו מעצמם כן או שה' קבלה בידם מרבותיהם דברי הזוהר הללו [אז שמדמן לפניהם איזה דשים כתיבת יד מס' הזוהר כנראה מהרבה מקומות שראוהו ומהרבה מקומות שלא ראוהו וזריזין אלו לומר שהרבה דפין מאתו היו נגד עיניהם הבדולחים והרבה דפין מאתו לא ראוהו כי לא היו כל חלקי הזוהר בשלימותם כאשר הם לפנינו לעיני כל גדולי הקדמונים רק הר"מ די ליאון קבלם בעמיר גודס ע"י שלוחים ששלח לחפשי אחריהם בהרבה ברכים ועיירות בכל מושבותיהם של אחריו ואחריו בני ישראל וערכם לפנינו כש"ע החל בשמחו הק' גרורה בלורד החיים במקום רם בגן עדן גם עבור זה משא"כ גדולי דורות הקדומים שלא ה' להם מס' זה אלא זה מעט וזה מעט כאשר הארכתי בזה בחשובה אחרת ואח"כ] ואלו הייתי בא להאריך בזה כמה נירות לא יכולים לכן קצתו וסמכתי א"ע על כת"ר שהוא בעצמו יעיין בכל דברי המחברים הג"ל וקיימתי בפעם חן לחכם נר' ולפי פ"י רש"י והרשב"ם נכדו דברי הזוהר הג"ל מתאחדים לגמרי עם דברי הפתיחתא דאיכה רבתי ועם דברי הירושלמי דסוף מס' חגיגה וכן איתא בסוף מדרש במדבר רבתי וליישיב דברי הזוהר הג"ל אך אנו זריזין ליתר מאת המתחבקים בעשר רגליו כו' וזמן בער בלאמור הכרז כו' מהר"ר אברהם שלמה נ"י מפ"ק ר"א :

וביותר: כתיבתי לחפשי הוצאת להשיב לו על כל מה ששאל עבר זמן בני דואר דהיום וגשארם עד יום מחר אחרתי לעיין עוד קצת בזה ולחפשי א"ס דיבר בזה עוד איזה מחבר ומאחזי בגליון הזוהר דפוס ירושלים עה"ק חוב"ב שכתוב בו בשם ה"ר חיד"א על דברי הא"ס הג"ל בזה"ל וחימא על תמיהתו דמקרא מלא דס' רבא ימוחו ולא נשתירו אלא יחושע וכלב כמפורש בסנהדרין (ק"א ח') והחבטין מכון כמס' כמס' רשב"ם בבבא (ק"א ח') ובחוס' סוף חגיגה עכ"ל ה"ר חיד"א שם ולפלא בעיני ראשתינו דברי ר"ת שבחוס' שם במקומו ובי ר"ת לא ידע מקרא מלא הלא דברי ר"ת דבר ברור מיללו שהביא לקרא הוא ויישבוו 'בחוס' דכתב שם וה"ל להחיד"א לדון נכף זכות לבעל הא"ס שה' חקוק בלבו ורשום בכח זכרונו דברי ר"ת ולהתעסע עליו אחאי לא כתב כמס' א"י בעיני שמדברי הזוהר הללו רא' גמורם לפי' רשב"ם דכתב ורש"י וחוס' סוף דבר מה בראייה בזה הוא להכרז א"ס נעלם ממנו לפי שעה דברי הרשב"ם דכתב ודברי רש"י וחוס' דסוף מס' חגיגה ולהכרז חיד"א נעלם ממנו לפי שעה דברי ר"ת דכ"כ לכן כתבו מה שכתבו אבל דברי הזוהר הג"ל אמתים וטובים כמה להעמין הישר בכל המקומות שצייגים הג"ל ואז לא מידי מאת הכותב הג"ל :

בעזה"י

כו' [בשמיטתו מכלן הרבה אריכות דברים שאינם מעניין חיבור זה ויבואו ברצות ה' בחיבור בפני עצמו] וסיום דבריו כמה בדברי אגדתא שבחוס' סנהדרין (ק"י ב') בפי' רש"י וענף לעוה"ב שאע"פ שאבותיהם היו רשעים הם לא חטאו עכ"ל רש"י שם והוקשה לכת"ר נ"י דהא קרא סוף נקיע ביד' הסתא קמא דהוא ר"ג דס"ל דקעני בני רשעי ישראל אין באין לעוה"ב ולפי' רש"י הגו' נראה דבאין הן לעוה"ב עוד כהא דאיתא שם (ק"א ח') מה ביאתן לארץ שנים מס' רבוא ופרש"י אף יליאתן ממארים שנים מס' רבוא כו' שילאו אחד מס' רבוא שהיו בהם עכ"ל והוקשה למר נ"י דבגמ' שם איתא שנים מס' רבוא ובפי' רש"י כתוב אחד משנים רבוא ע"כ סקיצה מאריכות דבריו שכתבתו אלי ועל זה הגוי משיב לו [ידוע נאמנה שבס' עין יעקב הגדפס עם פ"י עין אברהם להר"ר אברהם שיק נ"י הושמע זה לגמרי מפי רש"י שבב' מקומות הגו' ונראה דזה רק משום קשיות רובת שהוקשה גם למחבר הגו' משו"ס השמיט את זה ובבבא דרשב"ם מק' ווילנא יע"א נראה שהרגיש ג"כ בב' קשיותיו הגו' ומש"ס כתב שם בזה"ל רש"י כו' דה"מ וענף לעוה"ב נראה דהוא הסוף דבר ומתחיל הדבור [שחמרי] באים הם לעוה"ב שאע"פ וכו' דה"מ אף יליאתן ממארים שילאו אחד מ' שנים רבוא וכו' כנ"ל עכ"ל כהא דרשב"ם שם] א"י בשפלותו הרגשתי ג"כ בב' קשיותיו הגו' בדרך חזרתי בש"ס ב"ס ומש"ס ככתבתי בגליון הגמ' שלי מן ה"ר בזה"ל בפרש"י וענף לעוה"ב ט"ס נפל בפרש"י ונ"ל במקום זה עיקר שרשוני וגו' שאע"פ כו' [וזוהר מדברי רש"י ואח"י שפיר לשיטתיהם והס' שילאו אחד מס' רבוא ט"ס ונ"ל שנים מס' רבוא [ולענ"ד נראה ביוצר בסמותי והבחר יבחר] וסמ"י :

ומה שמתקשה לדעת כמה שכתוב בס' הזוהר סדר בראשית [דף כ"ב ריש ע"א] כד נפקי ישראל ממארים כו' אולי במדברא אחד מנכון לא עאלו בארעא אלא בניסון תולדין כו' עכ"ל הזוהר והוקשה לכת"ר הא וכו' כפי' הרשב"ם בחוס' ב"ב (ק"א ח') אבל ר"ת סתר לפי' זה בקושיותיו עכ"ד ואני בעיני אומר דלא עדיפי קושיות ר"ת ממה שנשאלו רז"ל בגמ' בקשיא ואף על פי כן כתוב בס' כרייתא להבעל חוס' ר"ס מקינן (בלשון לימודים שער ג' אות ע') כל מקום שנאמר קשיא הדבר תלוי ועומד ובקיצור כללי הגמ' הגדפס בחוס' ברכות בכל השס"ן] כתוב בשם הריעב"א דחכם אחד מחכמי פרוביניא ה' מתוך כל מה שעלה בגמ' בקשיא [וע' בלקיט' מלדכי שבס' כרייתא שם אות קטן חס"ט] וכאשר זכינו בסד"ס להס' למנחם לודד שנמצאים בו חידושים על כל דבר שנשאלו רז"ל בעלי גמ' בקשיא והוא להב"ר דוד פאדרו [ועל כל הקושיות של הרב הגרע"א בשיחא סדרי משנה נדפס בדפוס ווארשא בסוף כל משניות ס' תפארת ירושלים להרב הגר' משה יכודה ליב אבד"ק קוענא ועל קושיות הגרע"א בגליון הגמ' נדפס ס' ידי יחזק לאחד ממנו] דקאזנא וכו' חזות קשות להרב כו' ר' ישכר דוב המחברים ומיישבים לכל הקושיות הגו' :

יבדתי וראיתי שדברי כת"ר כתב גם בס' אספקלריא המאירה (בגליון עמוד ק') להג"ר אבי האבד"ק ג' גלילות דמדינת זלמנו המחבר ס' גליון נבי וז"ל כ"ע דפס"ס דיון משמע דסוף שנת מ' לא מחו איתן ט"ו חלק שבי' להס' למות ונכנסו לארץ ממלא איתן ט"ו חלק הסורים מס' רבוא עכ"ל ומה אעפ"י גם לרב זה שכתב דברי ר"ת שבחוס' ב"ב שם (דה"מ יום שכלו בו מחי מדבר) ור"ת לא כתב כן אלא מחמת הקושיות שהוקשה לו ולא אמר את דבריו הללו בשם קבלה מרבותיו א"ס

תשובה ט

בעתה יום ר' כד לירת סר חשוון שנה ה'ת"ר רפ"ק פ"ק
נאוואלכסנדראווסקי יע"א

להגיד השכיל הסופל זמולג חרף ושנן ומפורסם
לשם ולהלה בו' כו'

המובן

הוישם לי ככתבו דרומעל ופבואר בה
שראה בא' סהספים שנבנו עליוסורות ס'
הוורה שכתב בשסודרור הסדבר איןלפעלה היסנו ושל
הי' דור סעולה כסוהו ולא יהי' עוד עד דורו של
סשיח סלבר דורו של התנא רשב"הי' ברור ההיא
וכתב רומע"ל על זה הא מקרא סלא ציוה ואסר
וינסו אותי זה עשר פעמים ועל כולם ססא העגל
יוכיח וא"כ זהו כתורה חדשה והארץ בזה :

תשובה

הנה בסיום דבריו כתב שמן אחרי ספרגור שמס
שגמלא אכרך אחד מיושבי אוכלי תורס בק'
נ"א הנקרא בשמות הרבי דליונלחויטש (כרב הגאון ר' שניאור
זלמן ובנו הרב גדול דוב נער) שסוא כניטין מהס ש"ס נכחו
לייכב כל סקוסיות שפל ס' סוואר בדברים מוכרחים
שאין לנעוה מהס ימין ושמאל בנקיאות נספגה וגס
בחריות קלס ובסכל יסר סמחקל על סלב וגס נחב
שאין דרכו לסחמין במה שאינו רואה בעיניו לכן נא
ספעס לנכוח אס האמת כלאה ססמוסע ססמט וסוא
סכקס מחור לסחשיככו להשיב לי עוד כאן קיטור חורף
דבריו ובסס דסייס אפסח אלו הי' סחב שאינו מחמין
ספגס עלי הייתי חומר ססנרק אסו אך במס סססס
לדבריו וכסב בדרך כלל שאינו מחמין כו' וכן ססמחי
עליו וסרגזו בטיני כו' [ססרסחי אזו בעיני אסונס הי"ת
וב' סורסויו חורס ססכסב וסורס ססכ"פ הי' הגמרא
סקדוסס ומדרסו רז"ל וססמטסס עסס מפס מפני שאין
זס מעיני דברי סוואר דלירינין ככו ומס"כ רומע"ל כסס
ס' סוואר סכס כן היסח סוואר סדר בראשית (כ"א סכ"ב
וב"ב ח') וכל אינון סחין רכבן מעלמח עלאס כוו כו'
בנין דלא יסא ולא סוס מקדמח דנא כאינון קדמחי
דלסחחיא להון זיו יקרא דמחריכוון אפין בלפין לו' ושמי
הוא זס עוד סוואר סדר ויקרא (כ"ב סכ"ב) ובנין
דמסס אססכס בניכו לא יסא כסכוא דרס עד דרס
דייתי מלכח מסיחא דיסחא יקרא דקב"ס כוויכוו דליונו
לסדככו מה דלא לסדככו דרין אסרינ דחינין מחיח
ספסח על יסא מה דלא מחלח סינא דיחוקאל נביחא הי'
אינון אסדככו כ"כ נסיכוון דיסרלל כס"כ בנייכוו כס"כ
גוברין כס"כ נסיחיס כס"כ סנכדרין כס"כ וכס"כ נביחא
עלסח מסינחא מסי דליוכו על כלל וססחא אליון עייט
מדכרס מרסשין ססמסח כ"כ כס"כ סחימו דרס כס"כ אינון
דקימו קמי' דר"ס ואולפי מיני' כל יסחא כס"כ וכס"כ
ר"ס דכוא עלאס על כלל [בסכמח סקבלס] כסר דמיס
מסס מה כחיכ וקס ססס סוס חנס גו' כך ווי לעלמח
כד יסחלק מני' ר"ס כו' ועטאן כל עלמח בלורייחא כו'
על ססוא זמנא כחיכ וגעלס דכר מעיני סקבל דלא יססכס
מאן דידע לנלחס עסיקחא דלירייחא אורסחא ווי לליונו
דרין דיסכסכו כרין בעלמח א"ד יסודא זמין קב"ס לנלחס
רין עסיקין דלורייחא גזמנא דמלכח מסיחא בנין דמלחא
סארין דסס אס הי' כמיס ליס מכסיס וכחיכ ולא ינמרו
עוד ח"ס אס רככו ואיס אס אסיו לסמר דסו אס הי'
כי כולס ידסו אסיו למקטנס ועד גדלס - ומסולס עינין
זס סוואר סדר סלח (דף קס"ג) כלסו רלשי מחיכח לעמח

דא דמדכרס זכס סססחא מה דלא זכו כד סוו בחיין כו'
זכאס דרס דא מכל דרין דעלמח כו' על סכוא דרס
כחיכ אסרי סעס סככס לו אסרי סעס סה' אלהי ססח ר' אילחי
ואמר חמיס סחי' עס ס' אלהיך כו' כו' ועלרזא דא כמדכר
סוס יסנו וחי יסמרון דכד אסמר לכיס אסמר כחי סוא וודחי
דכו' לון למכוי אפין בלפין כסדח עני' וססחא כל סד
סוי חמיס כמדכרס דא לכר אסר רחיכ מהמן דלא יסככלו
אלפין בלפין כסד' למכוי עס הי' כדקא יאוס כו' - ועוד
איוסח סס (קס"ח ב') אדכוי נסיר ימחא אסדרו יסחא ומחי
כל מדכרס סחי בענינו יקר מנסרין ומנללן בגזונין סגיוחין
אסרו דא דרס וודחי קב"ס בעי' ללסכסכח ססוסכסכח
דדרס דמדכרס דלא כו' בעלמח דרס עלאס כדרס דא
ולא יסא עד דייתי מלכח מסיחא וודחי כל מה דלסחי
לן קב"ס לא סו' אלא בנין ללודעס לן כחיכו דמחריכוון
עלייכו ללודעס דלוח לון חולקא עכא ואינון בני עלמח
דלחי וחינין ללחיחא כו' ואלין אינון דרס דמדכרס כו'
עכ"ל ס' סוואר סס וסס ועיניו כסחוס ארך ססכפלו
כל כך פעמיס דכר זס כוואר - וככר אסרו רז"ל כסס'
גיטין (ס"ח ב') דלשילו שוסס כסדח מלחא לא סריך כו'
יעו"ס וא"כ ארך כא לסכרס אסרי דברי ססנלס
זסלמורלס סכס' זכר כק' :

אמנם אלני אין זו קוסיה כלל וסוא ע"פ הא דלוחא כס'
סוואר סדר בראשית (ג' ב') לא אסכלק כר
נש מעלמח עד דחי לי' ללודס סרלסון ח"ל ווי דכניך
נפסחא מעלמח וסוא אסחי לי' כרי אלא עכריח על סקדח
סדח ואססנסיח בניסח סחי אס כמס חניין וכמס סקדוך
דמלרך עכריח עכ"ל סוואר סס - וכסכחי בחיכורי מי
סכאר שפל ס' סוואר סס סכן איוס גס כמדכר רכס
(פרסס י"ע ס' י') זכמדכר ר' סנחמח סדר חקח (ס'
ט"ז) וכליקוט סס וא"כ רוב עס כסס מלוח רגלי
סכריס לכר מנף (סמח י"ב ל"ז. כמדכר י"א כ"א) [וע'
רס"ס] ועסיריס גדולים מביח מלריס ומביח סיס
וכדלוחא כמס' כסרוח (ס' ב') שאין לך כל אסד ואסד
מיסרלל סלא סיו עמו ססעיס חמוריס לויס עטויס
מסססס חככס של מלריס עכ"ל כנח' סס זכספרי סדר
רלס (סיסקא ק"כ) איוסח אס ססככוין בין ספסיס כניסי
יוכס נכסס ככסך זו ביח מלריס ואכדוסיס כירקח סרוין
זו ביח סיס חורי זכס נעסס לך זו ביח סיס עס
נקודת סכסך זו ביח מלריס וע' זרע אכרסס סס וכן
איוסח כסיר ססיריס רכס (פרסס ח' ס' כ"ד) ומסייס סס
כסס סספסר בין כסך לזכס כן יס סכס ממון סיס
מביח מלריס סנאמר וסכואי כעדי עדיס כעדי זו ביח
מלריס עדיס זו ביח סיס עכ"ל ססדרס סס וע' תש"ב
רס"י כפי' ססמס כקרא ויסע מסיח אס יסרלל מיס סוף
יעו"ס וס' לסס מן וסאר וכליו וכחיכ סמלחך לא כלחס
מסליך ורגלך לא כלסס (דכריס ח' ד') וגודל נסיון
כעסירות ידוע וכמסך זמן ארכעיס ססס כסלא נפלו אלא
בעסרס עכירות סיו לריקיס גדולים כססרוו אס"כ כססוכס
גס עליסס כסכואר כסרוח מסיח גבי כל עון וכדור"ל -
ואזו מוללס דגבי' סאל סמך איוסח כוירקא רכס (פרסס
כ"ז סס"י ז') סוו רכק על סמסס חסליס נכרג אסרו
לריק סנאמר ויסס סאל כמסעו אסר מעל כס' על ססרג
כוב סיר סככסיס ועל ססמל על אגז זסג סלא סמט לסמול
סנאמר סכעס ימיס סוחיל עד כווי אלין ולא עסס כך
ועל ססל ככוכ וידעווי ולא דרס אס ס' ימיסכו כו'
עכ"ל ססדרס סס - וסרי לפניס סלע"פ ססר כו' [כסלול]
ס' עוווס וככ"ז נקרא כפי רז"ל כסס' אסרו לריק' וככו
כן אסו מוללס לרז"ל גבי עוד ארכעס אכסיס גדולי
דרוסיסס סלע"ס סככואר כדרו"ל עוווססיסס ואין לסארין
כסס

והם ואנשי כנען קראו את שם אלהים ואלה האנשים נקראו
 (פרשה כ"ד סי' ט') אל הקב"ה [לאברהם] כי חייך כנגד
 בן הם כורבים מנביך ו' לדיקים ואלו הן חפני ופנחס
 ושמסון ושאול וג' בניו עב"ל המדרש שם - והוא כדאיתא
 במס' חנוכה (פרק ד' מ"ב) ששבר מלוא מלוא ושבר עבירה
 עבירה והארכתי בסד"ש במק"א דכוונת המשנה היא שאין
 מנכין עבירה עבור מלוא אלא שלאחר קבלת העונש על
 העבירה אז נשאר לדיק ונותנין לו שבר המלוא שעשה
 אכמ"ל בזה והיו זה כהא דאיתא במס' סנהדרין (מ"א ח')

מזמור נאסף חלשים בלוי גוים במלחין שמהו א"ה ה"ל
 קדשך נהנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בבר
 חסידך לחיותו ארץ מאי עבדיך ומאי חסידך - חסידך
 חסידך ממש עבדיך הכי דמחייבי דינא מעיקרא ובין דחשקטול
 קרי להו עבדיך עכ"ל בגמ' שם וא"כ בני דור המדבר נמי
 כיון שלא ראו טובה וגמלאו מי מהם שלא היו יותר
 מששים שנה כדאיתא במדבר רבה (פרשה ע"ז סי' י"ד) לא
 מת אחד מהם פחות ממש' שנה יע"ש ואיתא בפתיחתא
 דארכא דבתי בקרוב לסופה (סי' ל"ג) יום שבטל החפר מן
 אחי מדבר א"ר לוי כל ערב חשעה בלוי ה' משה מושיע
 כרוז בכל המחנה ואומר ואלו לחפר והיו יולדיו וחפירין
 קברות וישנין בן לבחירת היו מושיע כרוז ואומר קומו
 והפרישו המתים מן החיים והיו עומדים ומולאין ענאן
 חסידים חמשה עשר חלק ופרושרוט ט' יע"ש - וע' במס'
 בבא בתרא (דף ק"ח) הרי שקלי למערפסיכו [מלבן בגמ'
 דמס' סנהדרין (כ"א ח') יע"ש] בלוי ענאן ונשאר'
 בקרובתן ובמעלתן - ומה שמלא רומע"ל מלת רע גביהם
 אין זה אלא לפי גודל מדרגתם כהאר"ל במס' בבא קמא
 (ג' סע"א) וסביביו נשפעה מאד מלמד מהקב"ה מדקדק
 עם סביביו כמות השפעה עכ"ל בגמ' שם ומה שהחמיר
 רומע"ל בשון העגל הנה בשמות רבה (פרשה מ"ב סס"י
 ב') איתא ר' חגי בן אשור אומר זה אלהיך אין כ"כ
 אלא אלה אלהיך שיחפו אותו עמהם אמרו אלה והעגל
 פרו אותו כו' עוד איתא שם (ס' ו') לך רד כי שחת
 עמך כעס אין כ"כ אלא עמך כו' שלא לערב בהם ערב
 רב כו' והם הם שעשו את העגל שה' עובדי ע"ז והם
 עשו אותו וגרמו לעמי לחטא ראה מה כתיב אלה
 אלהינו אכ"כ אלה אלה אלהיך שהגרים בעלו עם משה
 הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך לך הקב"ה
 אחר למשה לך רד כי שחת עמך וצויקרא רבה (פכ"ז סי'
 ח') ח"ר לוי משל כו' כך ח"ה מוין להם לישראל ואומרים
 להם עשיתם את העגל ובדק הקב"ה בדבריהם
 ולא מלא בהם ממש לפיכך נעשה שור רחש לכל הקרבנות
 כהד"כ שור או כשב או עז ר' הונא ור' חיבו בשם ר'
 המואל בר נחמן מוללין-היו ישראל מאותו מעשה שאילו
 עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו אלה
 הגרים שעלו עמהם ממזרים עשוהו והם מושים לישראל
 ואומרים אלה אלהיך ישראל עכ"ל :

והם ואנשי כנען קראו את שם אלהים ואלה האנשים נקראו
 (פרשה כ"ד סי' ט') אל הקב"ה [לאברהם] כי חייך כנגד
 בן הם כורבים מנביך ו' לדיקים ואלו הן חפני ופנחס
 ושמסון ושאול וג' בניו עב"ל המדרש שם - והוא כדאיתא
 במס' חנוכה (פרק ד' מ"ב) ששבר מלוא מלוא ושבר עבירה
 עבירה והארכתי בסד"ש במק"א דכוונת המשנה היא שאין
 מנכין עבירה עבור מלוא אלא שלאחר קבלת העונש על
 העבירה אז נשאר לדיק ונותנין לו שבר המלוא שעשה
 אכמ"ל בזה והיו זה כהא דאיתא במס' סנהדרין (מ"א ח')

מזמור נאסף חלשים בלוי גוים במלחין שמהו א"ה ה"ל
 קדשך נהנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בבר
 חסידך לחיותו ארץ מאי עבדיך ומאי חסידך - חסידך
 חסידך ממש עבדיך הכי דמחייבי דינא מעיקרא ובין דחשקטול
 קרי להו עבדיך עכ"ל בגמ' שם וא"כ בני דור המדבר נמי
 כיון שלא ראו טובה וגמלאו מי מהם שלא היו יותר
 מששים שנה כדאיתא במדבר רבה (פרשה ע"ז סי' י"ד) לא
 מת אחד מהם פחות ממש' שנה יע"ש ואיתא בפתיחתא
 דארכא דבתי בקרוב לסופה (סי' ל"ג) יום שבטל החפר מן
 אחי מדבר א"ר לוי כל ערב חשעה בלוי ה' משה מושיע
 כרוז בכל המחנה ואומר ואלו לחפר והיו יולדיו וחפירין
 קברות וישנין בן לבחירת היו מושיע כרוז ואומר קומו
 והפרישו המתים מן החיים והיו עומדים ומולאין ענאן
 חסידים חמשה עשר חלק ופרושרוט ט' יע"ש - וע' במס'
 בבא בתרא (דף ק"ח) הרי שקלי למערפסיכו [מלבן בגמ'
 דמס' סנהדרין (כ"א ח') יע"ש] בלוי ענאן ונשאר'
 בקרובתן ובמעלתן - ומה שמלא רומע"ל מלת רע גביהם
 אין זה אלא לפי גודל מדרגתם כהאר"ל במס' בבא קמא
 (ג' סע"א) וסביביו נשפעה מאד מלמד מהקב"ה מדקדק
 עם סביביו כמות השפעה עכ"ל בגמ' שם ומה שהחמיר
 רומע"ל בשון העגל הנה בשמות רבה (פרשה מ"ב סס"י
 ב') איתא ר' חגי בן אשור אומר זה אלהיך אין כ"כ
 אלא אלה אלהיך שיחפו אותו עמהם אמרו אלה והעגל
 פרו אותו כו' עוד איתא שם (ס' ו') לך רד כי שחת
 עמך כעס אין כ"כ אלא עמך כו' שלא לערב בהם ערב
 רב כו' והם הם שעשו את העגל שה' עובדי ע"ז והם
 עשו אותו וגרמו לעמי לחטא ראה מה כתיב אלה
 אלהינו אכ"כ אלה אלה אלהיך שהגרים בעלו עם משה
 הם עשאוהו ואמרו לישראל אלה אלהיך לך הקב"ה
 אחר למשה לך רד כי שחת עמך וצויקרא רבה (פכ"ז סי'
 ח') ח"ר לוי משל כו' כך ח"ה מוין להם לישראל ואומרים
 להם עשיתם את העגל ובדק הקב"ה בדבריהם
 ולא מלא בהם ממש לפיכך נעשה שור רחש לכל הקרבנות
 כהד"כ שור או כשב או עז ר' הונא ור' חיבו בשם ר'
 המואל בר נחמן מוללין-היו ישראל מאותו מעשה שאילו
 עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו אלה
 הגרים שעלו עמהם ממזרים עשוהו והם מושים לישראל
 ואומרים אלה אלהיך ישראל עכ"ל :

שוב בזכרתי סי' ת' ברוב חסדיו שקושייתו הג"ל והירואי
 הג"ל כנר הקדימו בעלי ס' הסורי בקיצור נפלא
 אלא שאנו הרחבנו בענין דיבור בזה וחלישת זכרוננו
 הענינו להיות סבור שמדעת ענני הולאחי גם לעיקר
 דבריו הג"ל וז"ל ס' הסורי (מאמר ראשון סי' ג' וז"ל)
 אמר הסורי הזכר הסור שלא חסד כספיר שחיו עמך
 והענין מה שנחפרסם ושודע מזרים עם אלה המעמדות
 כי שמעתי שחוק זה עשו עגל ועבדוהו מבלי אלהים
 אמר הסור חטא שגבילוהו עליהם לגדולתם והגדול מי
 שהענין ספירי עכ"ל שם ועי' בקול יהודה להר"ר יוסף קאטן
 שם ובאור נחמד שם וכן להם ויחכם עוד ומה שהוא
 עיקר אליו הוא שמכין שדברי הוזהר הג"ל נמלא טיבוק

לכם ולבניהם ולבני בניכם עד סוף כל הדורות ע"ל
 החד"א שם וע' וקוקין דמורא שם (אות ס"ד) ועוד איתא
 שם (בפרק כ"א) וכשנא בלעם בן בעור אלל בלק מלך
 מואב לקלל את ישראל ה' בא ומלאן לישראל שיושעין
 קהילות קהילות ועוסקין בחורב ועליהן הוא אומר קנאת
 כופרים תרבה חכמה ועי' סיטב למש"כ בויקוקין דמורא
 שם (אות י"ד ואות ט"ו) ועוד איתא שם (פרק כ"ג) אלל
 כשהיו ישראל במצרים ובמדבר הן היו חמימי דרך בו'
 פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום מלאנו זקן אחד
 וא"ל רבי דורות הללו כשירין הן יותר מן יוצאי מצרים בו'
 ואמרתי לכם לא בו' אלל כשהיו יוצאי מצרים מהלבן
 במדבר לא הניח הקב"ה דבר בעולם שלא גלה לישראל
 בו' אף דוד ה' משכה את יוצאי מצרים כי הפ' המטה
 האחת שסיחה בידם נוח לפני הקב"ה הרבה יותר מן
 כחם מלוח שלנו בו' יעו"ש. וכל מי ששינוס לו לראות
 יראה בעיניו איך שדברי הזהר עם דברי החד"א פה
 אחד להם והו לא מירי ודו"ק. ומה אשרות ח"ע
 בהתקוות עוד מדרשי רז"ל ודעת בעלי ס' הזהר בזה
 ובליקוט דעות גדולי המפרשים הלוא יוכל כל מעיין
 לעיין בפ' החורב להר"י אברבנאל לסדר כי חשא בו
 מריבו אריכות דבריו אין חני משחקים ובבר קיבוצם
 כשמיר גורנה הרב בו' ר' משה בעל ס' הפרדס הסתמם
 בספרו פרדס הבנים (מטע ז' סקראו בשם גפן
 סורחח) ומשם יראה רומעל היפך דעתו ממה שכתב
 אלי בזה ויוכל כל בר דעת להוסיף לקח ע"פ דבריו
 של מחבר זה דשם ומה שחמה רומעל על דורו דרשב"י
 שלא זכר הפלגת שנה דורו בנמ' הסה מלמד מה שזכר
 שנה דורו של ר"ש בזוהר במקומות סג"ל ארלהו כמו
 בן בנ' הזהר עוד בד' מקומות וכו' בסדר ויחי
 (רכ"ס ח') אשר ר"ש בו' בתראי לא יקום דרז כדרא
 דא בו' יעו"ש ובזוהר סדר חרומה (קמ"ט ח') ודרה דא
 דר"ש בריא בגו' בו' בדרה דא לא יתנשי הכמתא
 מעלמא ווי' בו' יעו"ש ובזוהר סדר אחרי מות (ע"ט ח')
 חני ר' יסודא דרז דרשב"י שארי בגו' כללו זכאין
 חסידין כללו דחלי חטאס ניכסו שכינתא שריא בינייהו
 מה דלית בן בדרין אחרנין בו' בדרין אחרנין לאו הכי
 בו' יעו"ש. ובזוהר סדר בלק (ר"ז ח') ח"ל אלעזר זכאס
 חולקין דאבא מארי' דדרה דא בו' דהא לא יסא כדרא
 דא עד דייטי מלכא משיחא יעו"ש ועל חמיתא רומעל
 סג"ל חני בעניי קורא בזה כי לא על הלחם לבדו יחיה
 האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח' ג')
 ורזוני לומר שלא מפי הגמ' בבלי בלבד הו' חזין [זהו]
 קרוב ללשון המשנה דמס' בחובות (י"ב כ"א) חלא גס
 מפי כל מדרשי רז"ל וסייעו שאע"פ שלא נזכר זה להדיא
 בנמ' בבלי מ"מ נמצא מזה בגמ' ירושלמי ובמדרש דבס':

וְהָיָה דאיתא בירושלמי מס' ברכות (פרק ט' הך הלכה ב')
 כל ימיו של רשב"י לא נרחסה הקשת בענן
 בו' יעו"ש ובבראשית רבה (פרשה ל"ה ס' ב') ויחזר
 חלסים זאת אות הבנית אשר אני נותן בתי וביניכם וגו'
 לדורות עולם ח"ר יודן לדרת כתיב שרע לפני דורות
 לדורו של חזקיה ולדורו של אבשי כנע"ג ר' חזקיה מוציא
 דורו של אבשי כנע"ג ומביא דורו של רשב"י בו' יעו"ש
 ולבן רבינו בחיי סדר נח (דף כ' ע"ג דפוס קראקא) ודע
 כי האות הזה חנינו נראה עו' איך בנותן שדור מחוייב
 כדי לסודיע שהוא שומר הכעשתו וסודע לך שכן אא
 ממה שדרשו רז"ל שלא נרחסה הקשת גדורו של חזקיה
 ולא בדורו של רשב"י לפי שהיו לדיקים גמורים וסי' כל
 אחד מהם מגין על דורו ומשום זה לא נאמר לו לאת
 זה. וכן אמרו על ריב"ל שלא נרחסה הקשת בימיו

עם הדיק הגפער ומלאחי שעמדו בזה סיפה תואר והזר
 סקודס. ובעל נז"ק עמד ביותר על צוריא של הדבר
 [משום שה' לו יד וסם ביותר בס' הזהר ובכחצי האר"י]
 וחמית הדברים דתרווייכו איתגברו כעיוס שמת לדיק זה
 נולד לדיק אחר איך עד שיתגדל אותו הדיק האחר שלא
 יסאר העולם שומס [לשון הגמ' יבמות ס"ג ב'] משפיע
 סקב"ה שפע חכמה ובינה בלאחד מהנשאלים בחיים חיותן
 הראוי לזה ע' באריכות דבריהם עלמס והנה החמ'י
 גדולה מאד דאיך דרשו רז"ל וזרח השמש ובה השמש בו'
 הא איתא בירושלמי מס' ברכות (פרק ב' הלכה ח') ארבעה
 דברים חמיתו של עולם וכולן אס אבדו יש להן חליפין
 בו' אלל ח"מ שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו
 תמורתו בו' וכן איתא בירושלמי מס' סוריות (פ"ג הל' ה')
 ובבראשית רבה (פ"א סס' י"א) ובשיר השירים רבה (פ"ו
 ס' ז') ובקללת רבה (פ"ה ס' י"ז) ובמדבר רבה (פרשה
 ג' סס' א') וכן איתא בגמ' בבלי מס' סוריות (י"ג
 א') חכס שמת אין לנו כיוצא בו. ועיד דהא על כורחין
 האחרונים קעניס מהרששונים דהכי איתא בירושלמי מס'
 דמאי (פ"ה הל' ג') חין הוון קדמאי בני מלאכים און
 בני נש ואין הוון בני נש און חמדין בו' חשילו לחמחא
 דר' פב"י לא אידמינן בו' יעו"ש וכן איתא בגמ' בבלי מס'
 שבת (ק"ב סע"ב) אס ראשונים בני מלאכים בו' יעו"ש
 וביותר חמדין איך דרשו רז"ל כמו בן במשה ויחושע
 עד שלא הכקיע שמשו כל משה הורית שמשו שליחושע
 הא מקרא מלא הוא (דברים ל"ד י') ולא קס נביא עוד
 כמשה. ובבבלי מס' בבא בתרא (ע"ה ח') איתא כיוצא
 בדבר אסא אומר ונחת מכורך עליו ולא כל הודך
 זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני
 יחושע כפני לבנה חוי לה לאותה בושא חוי לה לאותה
 כליתא עכ"ל בגמ' שם וע' מה שסארינו בזה היפ"ה
 בב"ר ויפ"מ בירושלמי ברכות ונא"ק בב"ר שם והדברים
 ראויים למי שאמרס ויס לי להוסיף על דבריהם חבלין אחד
 והוא שפיקר סיישוב הוא בזה דארז"ל במס' ערכין (י"ז א')
 דור לפי הפרנס ופרנס לפי הדור. ואע"ג דמקשה שם
 בגמ' אסא ומסיק לענין תוקפא ויחיותא אלל ז"ל בירושלמי
 מס' סנהדרין (סוף פרק בטי) דדור בן הנשיא כנשיא בן
 הדור בו' יעו"ש וכן איתא בבראשית רבה (ריס פרשה פ')
 ובריש מס' חולין (ד' ס' ע"ב) מדמושל מקשיב על דבר
 סקר כל משרתיו רשעים הא נדבר אחס משרתיו לדיקים
 ובמס' בבא קמא (ג"כ רע"א) כד רגיו רעיו על עננא עבד
 לנגדא כמותא בו' יעו"ש וע' יפה תואר בב"ר שם שכתב
 דעל הרוב דדור בן נשיא ובנשיא בן הדור בו' אלל
 גבי דור דורשיו לא מני מפרש הכי דכתיב מצקסי פיך
 יעקב סלה דמשמע לעולם בו' יעו"ש וע' גמור"ק שם
 שביאר בשיב טעם ודעת ע"פ דברי הזהר יעו"ש. ו
 וממילא הוא שהי"ח מורית שמשו של לדיק אחר לפי הדור
 כהמש שאחרי דורו של אותו לדיק הגפער. ונמצא ממילא
 שכסס בלא קס בישראל כמסה עוד נביא כמו בן לא
 קס עוד דור משובח ומעולה כדורו של משה וזה ברור
 ואמת גמור לעי"ד:

וְכִי לנו להאריך הא בן איתא בהנא דבי חליהו ח"ר
 (ס"פ בטי) אס אחס בלחם ללמוד דרכי בואו
 ולמדו מלמדי דור המדבר שאע"פ שעשו את החורב
 כל ימיהם כיון שחמרו לפני דבר שלא כהוגן פגעו
 בהם מיד בו' יעו"ש ובויקוקין דמורא שם (אות מ"ב) ועוד
 שם (בפרק י"ז) לאחר שהאריך בשנה משה ודור המדבר
 כתב וכן כשהיו במדבר וסרתו כמעשים [בעון הענין]
 חמרו ועשו תשובה כשהר בו' לפיקר נתנגלו רחמיו כל
 סקב"ה עליהם וכן להם יום הכפורים למחילה וסליחה

חשובתי לא נשתנה שעה אחת שלימה משום דבריו מעטין בזה הפעם . אבל עקרי קויותיו ייבנתים בעזכר" לנכון ומחפזון המוכר" פה חסד שניתה קולמוס וסני מסים בטוב שבי"ת יקרב לו לא גאלתינו ויזכנו לשמוע תורת אמת בזיכור מפיו של משה דקינו הלא כס דברי ידיד אמת לכל מקבלי דברי אמת ממי שאמרו [גם אם אינו בקי וחריף כלל כמוני] האעד וספול ערך ולמן בער בשרו החריף והעמקן וי"א מרבים ר' אברהם שלמה י"י מק' י"א :

תשובה י

בעורתי יום ה' ח' לירח בסליו התרכ"ח לפ"ג פ"ק דענאבורג יע"א
להאברך השכיר כו' שלום שלום * ראייתי את כל דברי בכתבו ובסוף דבריו נידה לי את דעתי שסאר חשוקתי לידע את דעתי בזה שכתב והעני למלאות רצוני זה :

תשובה

הנה בדרך כלל ראיתי ששם א"ע למבקר על ס' הזכיר על שמאל ט' בדף כ"ב ע"א ובדפוס זולנבאך הוא (בדף כ"ט ע"א) ויאמר חללים נעשה אדם - סוד ס' ליראיו פתח סודו סבא דסבין כו' שכתוב בדפוס זולנבאך (ובזוהר גדול) בוס"ל מכלן עד סוף (דף כ"ט) אינו מהזכיר והלשון מוכיח עכ"ל הסג"ס ומזה הוסף להדבר אחרי סה"ו בזה דא"כ מי יודע כמה וכמה מאמרים שס' הזכיר שאינם ממנו ובאו בקצו על שמו ע"כ תורף דבריו :

והנה בעיקר דבריו נמכר אחרי דברי אחד מאחרים המכונים בזמנינו בשם משכילים וחכמים והוא בס' חולדות רש"י בהערות דשם (סוף דף מ"ו וריש דף מ"ז דפוס לבוב) כבר הציג הא"י ז"ל בשו"ע (סעי' ט') לא ס' מורי ז"ל אומר אותן הפסוקים הסודרים בזכר בלק וכו' וכמעט שהי' מנגמם שאינם מכ"י בעל הזכיר ומי יודע על כמה מאמרים נגמם עוד עכ"ל והאריך עוד שם בדברים שהם במקוריה חרב לכל מי שיראה ה' נגע בלבו ומה שהציג רא"י לדבריו מס' שה"ג להר"ד חיד"א לפלא בעיני ח"ך לא ראה או לא ידע דהא חזרתי' [לשון הגמ' בזה קמא מ"ז ב'] יוכל כל מעיין בזה לעיין מש"כ בהחיד"א שם אודות ספר הזכיר (בחלק ב' מערכת ז' אות י') ויראה בעיני פקידה ח"ך שלבבו נאמן עס ס' זוס"ק ושלם כתב את דבריו הג"ל אודות זוס"ק רק המחבר הג"ל בלבד מש"כ אודות כחצי האר"י עס סה"ז וסמעיין הישר בדברי הרחיד"א יראה שגם בכתבי האר"י לא חשב על יריאים ושלמים כמבואר בדבריו שכתב להחשול בהם ערלי לב כו' ודל"מ ובאמת יש להסוג כבוד גדול גם בכל כחצי האר"י כי כבר כתב סדר"ה מוולאזין בהקדמתו לביאור רבו הגר"א על כספרא דליטעותא שאמר לו רבו זס אשר גם מחמת הסוספות שניסוספו על כתבי האר"י שאינם מסרתי' [ר"ה מהרב ר' חיים וויטאל] ח"ן למחוק עליהם לעיין דינא חננים גדלים יקר ערכם הק' של כתבי הק' הג"ל להתייגע עליהם שיכיו עולים במקורם עכ"ל סדר"ה סג"ו שם וראיתי בס' חולדות רש"י עוד איזה דברים מה שאין האמת בדבריו ומהם זס"כ (בדף ב' ע"ב מן הספר הערש י"ג) אם בעל שלשת הקבלה וקורא הדורות יעשונו [לרש"י] גם לרופא חומן חלקי אמרם נפשי כי ח"ן חומן בדבריהם כו' גם

ומזה תמצא לדרת עולם חסר הוין לדרת כח"ב וסמין לי מיד את קשתי ללמדך שאין את הקשת נראית אלא בזמן החייב ודורות החסרים עכ"ל ככתבי ובנשימת לשוני הבליע קושיא אחת להורות שאינה קושיא והוא דלכאורה יש להקשות בדברי המדרש הג"ל דדרש לדרת פרט לשני דורות כו' וסא כזה גם דור ג' והוא דורו של ריב"ל כדאיתא במס' כתובות (ט"ז ב') וכן מוכח מדברי המדרש דלהלן בסמוך שם דשאל רשב"י לאליהו הנביא אם נראה הקשת בימי ריב"ל יעו"ש ומה זו שאלה אם ב' דורות הג"ל המה בדווקא אלא דלאו בדווקא המה כן נראה לענ"ד כוונת הכתי' ואני בעיני מוסיף על דבריו דמחילה יחכן להיות דגם דברי הזכיר [דרא דרשב"י] המה בלאו דווקא ונמצא שכמו שדור המדבר סה"י דור מלון מרומן במלת דרדע דור דעה לדעת רז"ל כמו כן דורו של רשב"י ודכוותי' מהומן במלת לדרת חסר לדעת רז"ל - והעיקר מה שנלמד בזה הוא דהנהגה רשב"י עיקר מרא דספר הזכיר אינו לשיטתו' שהובא בגמ' ס' בשמו דאיתא במס' ע"א (ה' רע"א) דא"ר יוחנן משום רשב"י לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוי לאותו מעשה כו' אלא למה עשו לומר כך שאם חטא יחיד אומרים לו כך אלא יחיד ואם חטאו לבד אומרים לו כך אלא לבד ואריבא כו' - וכח"ב בהוס' ואריבא פ' לכחוב חטאם וקבלת חטובתם עכ"ל וצ"י רש"י כתוב לומר כך - גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשנים עכ"ל - וסרי שהיו נמטע כמוכרחים ליפול בעון העגל ע"פ גזירת שמים והבן - ומס"כ רומע"ל עלי בזה"ל הנקרא בשמות הרבי דלוינחוויתש שהוא כניאון מהם כו' עכ"ל בושתי לראות בדברים האלה דכן אמת שדדך סגולה קראני חבי יי' על שםם של אותן הצדיקים משום שלא נתקיימו בניו ובנותיו שקראם על שם אביו ואמו ומשפחתו הרמה ונשאם והלה את זה שמן השמים ח"ן עושים לו נחת רוח גדול הם ששמותיו של משפחתו יתקיימו אלא לכן עלה בדעתו לקרות אותי על שם אים זר שלא ממשפחתו ומכיון שכבר ארז"ל במס' ברכות (ז' ב') דשמוא גרים כו' לכן קרא אותי על שמות ב' הצדיקים הללו שזכותיהם יגיעו גם עלי אבי"ד ומה גם שזה הי' בליווי אדמו"ר הצדיק הגאון רבינו מנחם מענדיל יי' דלוינחוויתש שאדוני חבי הרב יי' הוא מהסרים למשמעתו אבל מה אני שיהא עלי שם ניאון מהם מאן יסיב לן מעשרן ומלין עיינין [לשון סג"ו במס' (ע"ה כ"ג ב') ומס' חולין (ס"ח ע"ב)] ובאמת איתא במדרש קהלת רבס (פ"ו סס' ג' וריש ס' ד') הני ג' שמות נקראו לאדם הזה אחד שקראו לו אביו ואמו ואחד שקראו לו אחים ואחד שקראו לו בספר חולדות ברייתו ר' פנחס אמר חבי אדם בשמו ואינו יודע באיזה מהן בא שלמה ופירש טוב שם משמן טוב ויום המות מיום כולדו כו' עכ"ל המדרש שם ומכיון דאיתא לידן מדרש פזס נפרס אותו בסד"ס כהנהגה לענ"ד וכא' דזס"כ כי ואחד בספר חולדות ברייתו זכו ס' אה"ר הזכיר במס' בזה מליעא (פ"ה סע"ב) ומס"כ בו ואחד שקראו לו אחים היינו ע"פ מעשיו כמו שקורין לפלוגי בשם חריף ופלוגי בשם בקי ופלוגי בשם גאון ופלוגי בשם צדיק ופלוגי בשם לב טוב ופלוגי בעל דקה וכיוצא בזה וזהו ע"פ מעשיו של אותו האדם מה שהסין ע"י יגיעו ועמלו וא"כ מה לו לרומע"ל לעשות לי לבטל גאולה חנים בדברים שאין בי וביתרתי הכבוד נפשי בחלה מאד כי כל יתר כעסול דמי ומה מחבור לי שברות הלב בזכרי שאין בי כלל מחותן השבחים ומחיתורא חני שלא אחננש חו"ש מן השמים עבור זה - קצתי בזה במקום שהי' לי להאריך - ונכוס שהמכ"ז לא למד מסכת' דרך ארץ ואולי יש לדנו לקף זכות שעיכוב הדרך רע עליו ואן וחסון לביאו והמחשבה וסעיין ומעשה כתיבת

גם בפירושו כי לא נמצא זכר או רמז מידעו אוחה
 בו ולכן אין נפשי אל ס' הרפואות אשר בעל שפתי
 ישנים (סוף אוח ד') הסתכל לראותו ע"ל וכתבתי על
 הגליון שם מן ה"ד שגג מאד ולשתמיתתי דברי רש"י
 שבגמ' ומנאמי בכ"י הר"ה ק"צ מחבר ס' כ"ע בכ"י
 טלמו בזה"ל במס' בועה (דף ה' ע"א בדה"מ אדם) כתב
 רש"י וז"ל למה נקרא שמו אדם שהוא אשר דם מרה כלומר
 כולו הבל לכך אל יתנאה מרה היא למחות מרה היוצאה
 מן המרירה שבבשר ומתגברת באדם הכל נפי החדשים
 ושינוי העצבים ולפי המכלל שאוכל ועל ידיה באים חליים
 וגנשים ומכאבות יש בקורים בדברי הרופאים מרירה
 שחורש ויש שקורים מרירה אדומה עכ"ל הגם השמיטנו
 מה בחכמת הרפואה לכן קרוב לשמוע דברי שלשלת הקבלה
 ושפתי ישנים ודלא בהמחבר עכ"ל הר"ה הג"ל ואני בשפלותי
 מופיק על דברי הר"ה הג"ל דמיני' ובי' אבא גיוול בי'
 נגנא [לשון הגמ' סנהדרין (ל"ט ב')] שגם' חולדות רש"י
 טלמו הביא שם מס' כ"ר רש"י בס' שופטים (ט"ו ט"ו) עריה
 לזה ורמיזתי בשפר רפואות שקורא ללחם שיוצא מן
 המכה עריה עכ"ל רש"י ודבר לפנינו שרש"י עסק גם
 בשפתי רפואות עד שה' בקי אפי' בלשונם וממילא לא
 קשה עוד מה שהקשה שם אחי לא הרבה רש"י מלכתוב
 עיני רפואות בפירושו לשם' דמכין שחיבר רש"י בענין
 זה ספר בפני טלמו כמו שהביא שם בשם ס' ש"י לכן
 סתם א"ע על מה שביאר שם ורש"י בפירושו לשם' לא קם אלא
 להיות פתח אצל לא להיות פתח ודבר ודפא אע"פ שבי' כמו
 רב ועלום בכולם רק לפעמים בדרך מקרה אגב אורח'
 אנו דוחים מעט מעט מזה ח"ך שה' גבר ככולא [לשון
 הגמ' מס' חולין (נ"ד א')] עד כאן לשונו שם ונחזור
 לדברינו הג"ל דלפי הדברים שבמכתב דומע"ל [ובן הוא
 לדברי החולדות רש"י הג"ל] יוכל להוציא לנו גם על כל
 ש"ס ירושלמי דז"ל המגן אברהם (בש"ע אורח ס' ג'
 סק"ד ויש לעמוד (כפשוטו) קדים או כל דבר שבקדושה]
 כ"כ הגמ' בשם הירושלמי וד"מ כתב שמהר"ל לא היה
 קם וכ"כ בנתיבות ובכתבים שכן נהג האר"י ואמר דע"ס
 הוא הירושלמי עכ"ל המג"א וא"כ יוכל לומר גם על הירושלמי
 כמו כן מי יודע כמה טעיות יש בהירושלמי מה שלא
 שמענו מהאר"י אבל כשיראה שם במג"א ח"ך שחירץ
 לקושי האר"י בזה בטוב עשם ודעה נשאר דברי הירושלמי
 היתה בקדושתם בלא שום טעות ובעיקר הלכה זו הארכת
 בתוכה אחרת ואכ"מ :

ועוד אם ילך בדרך הזאת יבא לדבר סרה ולהתלונן
 גם על חלמוד בנלי דידן שזהו עיקר חיינו וזהם
 נהגה יומם וילילה דאיתא במס' ברכות ריש פרק כ"ד
 מברכין (ל"ז ב') והלכתא במד' בר רב אשי דזריק את
 האבינות בו' בו' וכתוב שם בגליון הגמ' מהרש"ל מ"ז
 כי הוא מבטל הלכות גדולות ואינו מן הגמ' וכן הוא
 להדיא בברא"ש עכ"ל הגליון דשם דוגמת זה נמצא גם
 עוד באזה מקומות בש"ס ואני אומר שיש ויש לומר אדרבה
 שמכין שגאלו המקומות נכתבו מגדולי הרבנים שאינם
 מהספר זכו הוכחה ברורה בכל הכתוב בהספר וזאת
 המה בדווקא מהספר דא"כ לא הו' שחקי מלודיענו ועוד
 דאם לפי דרכו במכתבו יבא להכחיש גם ח' מהש"א
 והוא ס' יש"ע' שאתר בעלמו (שם כ"ח י' ו"א) כי בלעני
 שפה ובלשון אחרת ידבר אל העם הזה גו' ויהי דבר
 ה' לו לזו קו' לקו זעיר שם זעיר שם ודבר עמד על זה
 כר' בעל מודע ביהודה בריש ספרו אהבה ליון אצל כדר
 הביא שם לדברי האר"י ז"ל שכתב שהנביא הרגיש עתה
 בלשונו חסרונות שחיס האחד קיזור הלשון שלא היה
 יכול להוציא המלה כמשפחה מלשנו והשנית כי נתערב

בלשונו לשון אחר שאינו לה"ק ושיניהם הם רמזים בספוק
 כי חיצה לו הוא חזי מלה מתיבת מלה וכן קו' הוא חזי
 ממלת מקום וזה הסדרון הראשון וכשני מלת זעיר שם
 הוא לשון חרנום ואינו לה"ק בו' יש"ע' וגם בהורח
 משה רבינו מלמד מה שנמצאו בה חזיה מלות ארמית נמצאו
 בה גם מלשונות אחרים כמו טע בכחפי שחיס פת
 באפריקי שחיס במס' סנהדרין (ד' ב') ובמו בקברי אשר
 כדתי לי בו' אין כירה אלא לשון מכירה שכן בדברי
 הים קורין למכירה כירה במס' בועה (י"ג א') ועוד
 הרבה דומיהם ואם עלי ידי קא סמך ידע נאמנם
 שאלי סה"ז לא גרע ולא עדיף ערכו מהחוספתא שטל
 שיתא סדרי משנה וסדר"א וספרא וספרי וכל אגדות ומדרש'
 רז"ל כיון שהמארי דשמעתא והאגדה הם הם חותן
 התנאים בעלמך שכל ספרים הקדושים מלאים מהם מה
 לי דבריהם הללו או דבריהם הללו כולם דברי אלהים
 חיים הנה וזאת הקדושה שאנו נוהגין בכל ספרי קודש
 כהנאים לריבין אנו לנהוג גם בזה"ל בלא הוכחה ונידענו
 ובכאנו מוצאין בשם אחד מהם חזיה דבר שאין מתקבל
 על הדעה משום שיש סחירה עליה ממקום אחד בתחילה
 אנו מייגעין את עצמנו ליישב את הדבר ובכל עזרקי
 דמלין למיעבד [משון הגמ' בבה קמא (ג' סע"א)] כגון
 לחשוב בספרים קדושים המדברים באותו ענין ואם לאחר
 סיניע והעמל אין אנו מוצאין שום יישוב לסחירה אין
 אנו מוחקין חו"ש את הנוסח הכתוב לפנינו כגוף הספר
 כי אולי יש בעולם מי בדעתו רחנה מדעיתו ויחרץ בנקל
 את קושייתו רק שמכין שאין לדין אלא מה שעיניו
 [עיני השכליות] רואות [לשון הגמ' בבה בחרא קליא ריש
 ע"א] לכן אנו כותבין בגליון מן ה"ד שזה עשות נוסח
 או עשוי הדפוס וזה אין מוזק כלל כי אם המלא ימלא
 בדור זה או יום יקום אחרי כמה דורות חזיה רב גדול
 ויראה הנוסח ישן כמו שהוא וגם הסגנון הדין וברוב
 חכמתו ובינתו יחרץ בריווח הנוסח יבן חזיה עליו ברכה
 ומאז רבה קא עבד שקיים דברי חז"ל [משון המשנה
 דמס' נגעים ספ"ט] ויהא חלקיו מחלקו בזה [משון הגמ'
 עבודה אלהים י"ח א'] וכן נוהגין כל גדולי המהדרים
 וכמו כן לריבין ומחייבין אנו לנהוג בהגלות של כל סה"ז
 וכן יוכל לנהוג מי שכתו רב ועלום גם בהסתרות שבי אס
 נחלתו בזה כיעב על בוריא מפי סופרים [מקובלים נאמנים]
 דווקא ולא מפי ספרים בלבד והארכת' בזה בבה"א [וע'
 במס' הזה חסובה ב' מש"ב בזה בסד"ש] :

אך כל זה הוא אם נאמין לבעל הסגנון המהר שאלו
 זה מסה"ז משום שינוי הלשון אצל לדודי אין הלשון
 לעינבא ומשנה שלמה שינוי במס' ש"ס (ריש פרק
 ז') אלו נאמרין בכל לשון בו' וממילא דהוא דרין בדברי
 חורה [מיהו גם שם אינו בדרך פשוט ובאשר האריכו
 במס' הזה סדר תרומה] ושיחתן של ח"ח בו' [לשון
 הגמ' במס' ע"א י"ע ב'] שאנו מוצאים לה"ר שביאור זלמן
 בעל השו"ע וסו"ת וקו"א בספרו חזיה שכתב באגרת
 הקודש דשם (אות כ"ה) להבין אמרי גינה במס' כ' בס'
 ה"ק' לואות הריב"ש [הוא ר"ת הרב ר' ישראל בעל שם]
 הגם שבאמת אינה לוואתו כלל רק הם לקושי אחרתיו
 העבורות בלקטו לקושי בחר לקושי ולא ידעו לכוין הלשון
 על מהכוננו אך המכוון הוא אמת לאמתו בו' עכ"ל
 התניא שם וסדר' חיד"א בספרו פתח עינים בסוף מס'
 יומא (דף פ"ו ע"ב) כתב שהקשה לו חד לרצא מרבין
 דדברי האר"י [במק"א] המה הפך הגמ' ובהכרח הוא שהלשון
 [של כתבי האר"י] אינו מדויק אך כוונת האר"י ה'
 באופן אחר יעו"ש באורך דבריו בזה ודבר לפנינו שאם
 עקרי הדברים כנים ואמתיים אין להשגיח על הסתרות

המחברים לא כלשון התנאים והאמוראים הגם אף במשניות נמצא כיוצא בזה לפעמים לשונות שאין מורגלין במשנה רק כלשון אמוראים וזכר יחשבו לשון חז"ל לולא ראינו וידענו שהם מהמשנה היו המבקרים מתלמידי ג"כ מפאת זה שאין המאמרים משיקרי המשנה וכמו לשון כלומר בלא נמצא במשנה רק בדברי האמוראים ובג"כ בזה פרק ו' דסנהדרין (נ"ו ח') נבנה במשנה ב' פעמים לשון כלומר וכן לשון דהם בן שהוא לשון אמוראים ובג"כ נמצא גם במשנה פרק קמ"א דפסחים (ט' ח') וכן לשון מאי שנה שהוא לשון הלמוד ונמצא במשנה ריש פרק ב' דמנחות (י"ז ח') וסוף פרק קמ"א דמנחות (י' ב') וכיוצא בזה הרבה ענינים אחרים עכ"ל ס' קדמונה להד"ל :

י"א נבוא לדון לכף זכות גם את דברי בעל ההג"ה [דס' זוהר] הנ"ל וכל לומר בכונתו באינם מהזכר עתה [דפס' הללו] רק מחברי הורס או מהדרס הנעלם או מהוספתא בנאמרים לפרקים ב' הזכר ולדירי חין בזה ג"כ גם בזה חס המה מה' הזכר או מחברי הורס בו' דאלו ואלו דברי חללים חיים המה בזה עיינתי בגליון הזכר דפוס ירושלים תר"כ"ב [בחדשו] בשנת הדר"ח ולפעמים נמצא גם חזק דבר חידוש ומאמרי שכתב בן גם הרב חיד"א בחדרת גדלו על הגה' הנו' כלומר דהיא ה"ת או כיוצא וסוף ח"א ז"ל מביא כמה לשונות מזה עכ"ל ובמחשתי כעל כל הון שיוצאיו בזה לדעת גבול חבל העיקר לעסתי שאין דברי ההג"ה הנו' מוכרחים כי לפרקים נמצא בן באגרתא דליבנא גם באגרות צבלי וירושלמי ומדרשיו ועריכת לי מלתא לשון ולעין [ותמיהתי על הרב חיד"א שיצא להלן צעד בעל ההג"ה הנו' אף שכתב דברי עצמו מש"כ בספרו שה"ג ריש חלק א' (בסוף הראש"ד בסליחי) שאין להאמין בכל הנמצא כתוב בו' והדר"ג כתב דאין לסמוך על ההג"ה עד אשר ידע הוולד ובמחשתי בפע"מ בו' עכ"ל אף אולי ידע ה"ר חיד"א שבעל ההג"ה הוא בר סאבא ואחד מהאנשי הסם מה שפעלם מאתו] שוב נזכרתי שכבר נקבלו ובאו על ס' צ"ח לה' מהם קוין (במשנה כ"א ובמשנה קכ"ו) וא"כ ודאי שאין לפסול הדברים ודרשם משם ומדבריו הללו יוכל להבין מה שאין דעתי עמה גם בזה בדברי ס"מ קוין כמה שישד את דבריו על דברי הר"ד יעקב עמון במשפחת שני שהביאם (במשנה כ"א) שהם סובבים על זכר סדר שמוס (י"ד ח') ועבר על הגה' הנ"ל שהוא מקום מוקדם הרבה לדש ועל כד"ע נמו י"ש להקשים כמו בן דהא גם כתב בסיום דבריו בלא דגים בזה וזלתי עד עתה עכ"ל הררי"ע שם וסוף הא הקדימנו בזה בעל ההג"ה ואי משום בלא יסד ספרו זה רק ליישב את קוביות הררי"ע בלא במענה י' ובמענה י"ד ובמענה פ"ה בלא גם לתקן קוביות בלא נזכר בדברי הררי"ע ומה בלא גזירות דבריו כלל בעניני באלו הכללים מעט מפורסם המה בכתובות שהבחי לבואלים אחרים ודאבי פדקים מהם הנחתים בירי להשמרת אולי ישורתי ה' להדרס עוד הפעם על מהום ולחוקקם בעני ברזל ועופרת וגם הררי"ע לא הכחיש לגמרי את דברי הזכר [סדר שמוס] דשם רק שכתב שם שהם מלשונות מדרס הנעלם וזה ה' לו לה' מ"ק לנחת במרב וסמית שנקולמסו להללם עם הררי"ע בזה כי לדירי אין הספקות גדולה כל בן בין הזכר להררי"ע מסימנא או מדרס הנעלם ומה"כ לשל יס' אף שיהי' חבל אין להחליט כלל על ס' הזכר מנחת פוס קבוצה כי כל קוביות י"ש לה תירוק בדרך כלל ואם אין בזה אדם זה לתקן ויכל לסיים שיבא למחן מופלג אחד ויחדל כי נא אלמן ישראל ב"ס והולי משום שאין זה מחוקק הניקן לנשמה

כלשון ומעשה דר' יוסע בן לוי אף שמדד את כגן עדן וגיהנם כחובב בס' כל בו [דפוס פיורדא שנת תקמ"ב] שהוא פוסק קדמון (בס' ק"כ) כלשון הקודש לגמרי והרמב"ן בכוף ספרו תורת האדם בשער הגמול דשם [דפוס ווארשא שנת הר"ב שבידי הוא בדף ס"ב ע"א] הביאה כלשון ארמית ולא רחיתי ולא שמעתי מי ומוי שיכחיש את האגדה והבדיותה הזאת משום שגוי הלשון וכן יש בידי מגילת הגמיוס [גם חובב בחורף רב] בשפת ארמית ומתורגמית כלשון עברית שיצאה לאור עם מצוא והערות ותיקונים ע"י ה' דוד סלוצקי דפוס ווארשא בשנת תרנ"ד ובס' חמדת הימים [שהוא מוזן קדוש הרבה בחלק ב' דפוס זלקווא שנת תקכ"ד שבידי הוא בדף ל"ח ע"ב] כתוב בזה כלשון גם זה בו' במדרש אגדה נמצא בכ"י יבן ח"ל בו' יע"ש אף בס' פור כל הסודות כחובב רק כלשון הקודש וכי משום זה נכחישנה להחמיה ובפרטיות שכתב דברים מדברי הזכר שבדפים הללו נזכרים בזה במקומות אחרים וביותר מהם מובאים ונזכרים בכתבי גורי האר"י כאשר ליינחם בצורה"ה בחיבורי יאירו דשן ובעל הסג"ה שכתב שאינם מהזכר לא ידענא ממו הוא וכי משום שס"ז הוא ספר קדוש ויקדש גם כל מש"כ מחן דהוא בלדו רק בעדיין אנו מרגיש שימלא עולם לעמם בדבריו הנ"ל בזה שהבאתי מס' התנאי יאמר שאין הירדון דומה לראי' ששם כתבו תנמידיו של הריב"ש [הנ"ל] ולא ידעו לבין הלשון וכן הוא לעין כתבי האר"י בסדרס ר"ב ויטאל ז"ל ולא האר"י עצמו וכן גם חטובה היו רבים הכותבים וכן העובדא דר"י בן לוי חבל ס' הזכר מנאר בחוכו כסדר משפטים (ק"ג ב') שר' חבל הוא הוא הכותב לכל ס"ז ויבא מזה לביקורת אחרת להרבה אחר כותב ס"ז :

ר"ב הוכרחתי להאריך עוד להשיב לו מנמי ערובה ומדבריו שני גדולי המחברים מפורסמים והגמ' ערובה הוא במס' קדושין ריש פרק עשרה יוחסין (דף פ') שכתבאר שם אף שגם רב נחמן לא דיבר כלשון זה ונקי וזה שהקפיד עליו רב יהודה לא ה' חלל כרי להוספו בדבריו לקטרו ולסודישו בלא ה' לו [לרב נחמן] להשתמש עליו להומיטו לזה לדון לפניו כמבואר שם בגמ' בחורף נכל מעיין בכל הענין דשם חבל לא זולת זה וה' מחברים הא' הוא הרב תפארת ישראל [פ"י המשניות] נב"כ במס' אבות (פרק ב' משנה ד') ואל תחמר לבשאיפה חשנה נמצא לא תפס בו' וביחוד דבר זה הוא חובב על כל מחבר ספר לעשות מהדורא על החיבור ולפספס בסדקיו ובזוויות העמודים והסכים ומי לנו גדול מרז"ל והרי גם רב אשי עשה מהדורא על כס"ם [בב"ב ק"ז ב'] וכדומה לי שגם' נדרים נזיר ערבין כריתות תמורה מעילה חמיר נחטפה הפעה ולא נעשה עליסן מהדורא ולכן באמת לשון מסכתות הללו אינו כסגנון שאר הס"ס [וע' חוב' נדרים דף ז' ע"א] לכן הזכיר החגה בלא יחטל חכם עכ"ל עם מש"כ בבב' ריבועים שם ובדבריו בן הוא ומבין שהבאתי לדבריו לא הוררתי להאריך הרבה להראות לו הרבה מקומות שבמסכתות הנ"ל אף שיש לשמור ג"כ על הלשון ולשי דעת בעל הסג"ה [שבזכר] הנ"ל ה' לו לפחות ג"כ באופן המסכתות שאין מבניי הגמ' והם מלכותי בזה ותנו נפשו דברצ בעל ת"י בן עדנו שאל סמך לדבריו האמתיים בזה במס' ב"ב ובחס' נדרים וא"כ למס ועל מה נא נובל נחמר כמו בן גם בס' הזכר שהחפפה הפעה מר' חבל נחב ס' הזכר מלשיני הלשון באלו המקומות לעשות פליסן מהדורא תינינא וה' הוא הרב קדמות ס' הזכר שכתב שם (דף ל"ח ע"א) ע"ד סגנון כלשון שמרתי הנקדמן לתיפסו שגחם בדרך לשון השתדוים

לשמהו ציני כו' דברי הכותב וחתם בפ"ק דענאטרג
שניאור זלמן רוב בער ר"מ ומ"מ בפ"ק ה"ל
בלאמו"ר הרב החריף ו"א מרזיס ר' אברהם שלמה
זללנ"ס סה"י מ"ן ראנישישק

תשובה יא

בעזרה"י יום ה' לירח בסליו התרמ"ח לפ"ג פ"ק
דענאבורג יע"א

להישיש הגניר וסופלג בתו"י כו' שלום שלום

קראתי לכל דברי סכתבו ונעתרתי לריבוי
הפצרותיו להשיב לו גם הפעם :

תשובה

הנה חורף דבריו כמחזרתו לביתו מנסיעתו בא אליו
בנו כו' ואח"כ הוסיף לו את תשובתי [בענין
ההגה' שנמלאת באיזה דפוס ספרי הזוכר שאין אלו
הדפוסים מסה"ז] וקראתה ושיגה ושיגשה וחמר בזה דומה
לאחר שלקה ספר הורה לקורעם לגמרי ובא הסני וקשר
להם"ת בקשר חנוץ שלא יזג לקורעם ועוד דימה חזיתי
כאלו אני מחדק וקושר היעב להפילין בלעזות של תפילין
החרים וכוא מתחיל לי עובד מאד על שהערתתי ח"ט
להשיב לבני להשיב לו תבוצה נזחח אלא שהוא מקיץ
ומזטער על שבני אינו מדקדק במלות כראוי וכוא
נוטה מאוד לדעת משכניי זמניו כו' ואמו אשת רומע"ל
עומדת עבדו כעמוד ברזל אש"פ שאין רוחה נוחה מכתהכנותיו
וגם יעשה סיפר לו בנו שזאסרה הנושה מכסת על פניו
להעריח אותי עוד אבל עדיין יש לו קושיא עמוסה אלא
בדברי הזוכר עצמו דבס דמחו זה סכתוב שם אדרכי
פרח הכוא סבא דבנין ולא חמא ליה וכד שמע ר"ש
דכוס קרי לי' במשון ולא ר' [שמעון] אחר לחבריו ודאי
כאי הוא קב"ה כו' עכ"ל הזוכר שם ובעיניו הוא לפליאה
בגבשה וכי רשנ"י ס' נביא ועל מה ולמה לא נמלא
על שום חמא ענין כזה וכל מה שאל' רומע"ל לא נכנסו
כלל באצו ובשהדראו מש"כ בס' ב"ח לה' מ"ק (בריש
שבר השלישי עמוד ז' ח') מגדלו דרשב"י פנה לו עורף
ולא נהיה לכן בא הוא בעצמו בבקבות עולמות ממני
בהכחוב לו חיה עזה ותחבולה להעשות לבני לירא שמים
חמייתו ואולי יש בידי להשקיט דעת בנו בקושייתו הנו'
זהו עקרי דברי מכתבו מכל מה שהחריך ובעיניו לבן
לגמרי כי מרוב שיחו וכעסו על בנו כתב עליו דברים
קשים בנידון כו' :

והנני להשיב לו על ראשון ראשון כו' אם כדבריו
כן הוא אז ס' ראוי בנו לגערות ולהכחות
במקל כאשר אחריתי מכבד בחסדות אהדות אך כמה
דברים חמורים הם כי' בנו עדיין נער קטן משא"כ עשה
שהוא ערך בן עשרים וחמשה שנים ויש לו חכם ובנים
שיחיו ואינו כמותך על שולחנו שהוא חכם כמוהו אלא
כרומע"ל הוא אביו וזקן ממנו בשנים שעה אסור לו
מדינת הגמ' והפוסקים להכותו כדאיחא במס' קדושין
(ג"ב ח') ולמלא רחם וקצער אלפני עור לא תתן מכשול
כו' יעו"ש עוד איחא שם (ל' ח') חדיק על לווארי
דברך משיחם ועד עשרים וחרתי ואמרי לה מדינתי
סני עד עשרים וארבעה ופי' רש"י לשון אחר חדיק
על לוואר דברך בשנים שעוד ידך תקיפה עליו הוי זכיר
לנאדו חסדות ואיזה זמנו משיחם עד עשרים וחרתי

[כנין] בליר משיחם אין זו דעת לקבל חוכמה כל כך
ואל תכבד יסורין וסוכמות ויוחר מעשרים וחרתי יס'
לחוש שלא יצטע זה עיקר עכ"ל רש"י שם ומהו הוליו
הפוסקים בעושו"ש יו"ד (ס' ר"מ סעי' י"ע כ') אסור
לחדם להכבד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם
שלא יציאם לידי מכשול אלא ימחול ויעלים עיניו מהם
כו' המכס לבנו גדול כו' עובר על לפני עור לא תתן
מכשול - הג"ה ולא מקרי גדול לדבר זה רק אחר כ"ב שנה
[לדעת סה' שבנמ' שם] או כ"ד שנה [לדעת האמרי
זה שבנמ' שם] ומכרש"ל במס' קדושין (פ"ח ס' ס"ח)
כתב דמ"מ אסור מכ"ב וכל זה בלא נשא אלא אם הוא נשוי
נקרא גדול בעיני הדברות וכפי לבן בני אדם יעו"ש וביאור
בפ"ח שם (סקר"ז) ואדרכה אם יהול בו חייב במבואר
בנמ' דפרק החובל (פ"ז ב') ובעו"ש חו"מ ס' חכ"ד
סעי' ז' יעו"ש ומה שבנמ' רומע"ל בשנים שבערו נשכ"י
בנו עלם קטן שאז ס' נכחו להנכו ולהדריכו בדרכי
ה' בא להחכם עכשיו לשאול ענה זה בכלל מאמר
רז"ל (ברכות ד' ח') הנוטק לשעבר כו' ובמשוות לא יוכל
לתקון גו' אלא יזכור דגני הוכח חוכית (ויקרא י"ט י"א)
כתוב ולא חמא עליו חמא וכמו בדרשו רז"ל במס' ערכין
(י"ו ב') ויותר מבואר ברשיא מהימנא סדר קדושים (פ"ה
סעי' ב' ופ"ו ריש ט"א) יעו"ש בלחך ועל רז"ל שבנמ'
הוא בעלם שאין למעלה הימנה והוא דאיחא במס'
שבת (ל"ד ח') אש"ג דאמור רבנן ג' דברים אריך אדם
לומר כו' אריך למיתניחו בניחותא כי הוי דליקבלו מיני'
עכ"ל בגמ' שם וכל מה שיוכל לפעול אלאו במענה כך
כנון לאחר לו שזה אין נאסר בפני הדברות לכן עובדים
ולאיש כנון כמורו וכדומה זהו הנוטק בלחמתי אכל
לכופו בעל ברחו בכפיות זהו לט"ג וברכה ישוב הדעת
לריבין לוח וכו' כלל גדול שטון התחלוקה הוא שון גדול
שכמעט אין למעלה הימנו ומכש"כ קטנות ומריפות בחוך
ביתו של אדם וכמש"כ הרר"מ חלפך (בריש סדר וישב
כל חוביני חיש לא יסלעו להכר לו כל עוד שאין זו
ובניחו שון [כי אין ערוד ממית כו'] וזכור וישב כו'
לומר ראה כי עם כל האלופים הנזכרים וישב יעקב ביישוב
ושלום עם היום בלחך מגורי אביו כו' עד שאלה [חולדות
יעקב יוסף] וכו' שנחלגלה ביניהם אהבה מה מסדבה
והקנאה ויתעשרו מאז לגלי לרות עכ"ל האלפך שם ובשבת
חמור יותר ובחל"י זועא שעל שו"ע אורח (ס' רמ"ב
בחוך סק"ח) הביא שם בשם ספר חסידים טוב ארוחה
ירק בשבת ואהבה עם אשתו ובני ביתו ובגדו שיקבד
את הבגד שלא יריב עם אשתו וב"ב עכ"ל סה"י ובחל"י
רבה שם הוסיף להביא בשם הזוכר הנוטק בשבת באלו
חוקיד נורא דגיבס עכ"ל הא"ר שם ובמדרש ר' חנניאל
סדר חולדות (סס"י ח') איחא ויקרא את עשו בנו הגדול
ולמה קרא לו בנו הגדול אלא לפי שראה שער"ו בידו
קרא לו בנו הגדול אחר בקב"ס לישאל בשו"ע לפי
שהשטט ביד עשו חכם מהניפים לו כו' יעו"ש ובמס'
סוטה (מ"ח ב') מזהר להחניף לרשעים בעו"ה כו'
יעו"ש ובס' ירחים להפעל חוס' ור"א ממין בעמוד היראה
(ס' כ"ה) ביאר היעב לדבר זה יעו"ש ומכש"כ שחסור
להתגרות בהם במבואר במס' ברכות (ז' ב') :

וידן אחת דכתיב (תהלים קל"ט ב"ח) הלא משנאך ה'
אשנא ובתקושתך תתקוטע ואיחא בבני מס' שבת
(ק"ו ח') וביחושלמי (פרק כל כתבי סוף הלכה ח') הלא
משנאך ה' אשנא אלו האפיקורסין עכ"ל אג"י יש לבין
הא דאיחא בבראשית רבה (פרשה ת"ד ס' י') שני בני
אדם חמור דבר אחד אהבה כו' אם עתיד אני להעמיד
בנים ולהכניסן מוטב לי ואנכי הולך ערודי דוד כו' אם
עתידי

כחב זה ח'ל [ר"ש בנן] לאו ח'ל כחב' יודע ח'יעט
 כחב' - ח'ל [רבי אביהו] כל מלשון כרע כזה כו' משום
 דרצ דימי דחני כו' לעולם ח'ל יספר אדם בעובתו של
 חבירו שמתוך עובתו כל ידיו רעו ואללי בעניי מלכד
 דלא עדיף מהגמ' אלא דגרע מינה הרבה ואינו אללי
 [לענין דינא] אלא כספר אגדחא ובהמדרש רב תנחומא
 ופרדר"א ולכל היותר הוא כתוספתא וספרא וספרי מאותן
 הדברים הנמלכים בן שלח הובאו בגמ' הק' רק שיש
 יתרון לס' הושר עליהם שהוא מליכ' את הלכות בלכת
 אש לפסדת ה"ח וע' מש"כ הר"ר חיד"א בספרו שה"ב
 חלק ב' בענין בשר ודו"ק - אכל בנ"ז אנו נריכין לפתול
 וליגע את עצמנו לסבין דברי חכמים וחיזוקם בקיטור
 לשונם ולא כמעלתו שמשכ' לבנו פטומי מילי בעלתא
 ככל הטולה על רוחו בלא שום יישוב הדעת מה שאין
 נפש היפה סבלת ומש"ה הנדק עם בנו שאינו מסת
 אחיו לדבריו ופוגע לו עורף ואין לו עליו מאומה והנה
 לופס פה העתקה מכחב אדוני חני הרב זללס"ה
 מה ששלח חני קודם הסתלקותו ופרידתו מעוה"ז לעולמו
 עולם הגלגלי עם קלס ביאורי על דבריו בנ"ז חלחי
 ריבועים ומשם יוכל ויבין רומש"ל אך להאכא
 עם בנו שיחי :

ומעתה הנני להעתיק את דעתי להשיב לו על
 קושיות בנו מה שהקשה על דברי סכ"ז
 בגל' ואנן ואומר דכ"ג נמלא בעוד מדרש"י רז"ל
 וכו' בנחל דבי אליהו ח"א (פכ"ט) פתח אחת נכנס ר'
 נתן לביסמ"ק ומלאו חרב כו' עד שראה את הקב"ה שהוא
 ה' בזה חוקף ופומד ומיילל על מורבן בסמ"ק ומל
 ישראל בגל' עכ"ל הכה"ח - ובפדר"א (ד"ס פרק ט"ו) ר"א
 אומר חני שמעתי באוני ה' נבואות מדבר ומה דיבר ראש
 נתתי לפניך את החיים ואת הטוב גו' וכן הובא וסעתיק
 בלבן זה בילקוט חייב (באמלע רמז תתק"ט) וכבר עמדו
 גם בזה מפרשי הפדר"א כד"ז וסדר"ל ונחלבונו בזה
 ונכנסו בדחוקים כמבואר להמעיין בדבריהם ואין להאריך
 ובאמת דוגמת זה הוא גם גמ' ערובת במס' ברכות (ז' ח')
 תניא א"ר ישמעאל בן אלישע כו' וראיתי אכתיחל'ה ה'
 נבואת שהוא יושב על כסא רם וגשף אומר לי ישמעאל
 בני ברכני אמרתי לו יס"ר מלפניך כו' ונענע לי בראשו
 כו' יס"ר בנמ' ודברי התנא ר"י הוא קשה להולמם [לבן
 הגמ' סנהדרין כ"א ב'] האמר וראיתי כו' על כסא רם
 וגשף שזכו משין דברי הגבאים יסעי' (ו' ח') ויחזקאל
 ובס' מוצה כפרס לכה"ר בלמה תלמיד מהרש"ל [דפוס
 באזיליאה שנת שס"ב] הביא שם (בשער ט' ובשער י') פי'
 הרשב"א על אגדה זו ופי' רש"י וסביג עליהם וכחב פי'
 יפה עליה אבל לא הרוס למאלי בקרוב"א זו שאנו עומדין
 בה ובמס' קדושין (ע"ב כע"ה) אנו מולאים גם לרבינו
 הקדוש תלמיד רשב"י שניבא כמה נבואות קודם מותו
 וכמו שפי' פש"י שם - ובמס' סנהדרין (י"א ח') אף הוא
 [שמאל הקטן] אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא
 וחברוכו לקטלא ושאר עמא לביוח ועקן סגיחין עתידין
 למיתו על עולמא ופרש"י אף הוא הוכיח סופו ששרח
 עליו שכינה שנחבא בשעת מיתתו עכ"ל רש"י שם אך
 משם אין רא' דידוע מה שהובא בספרים על הקדש
 דחוסף רוחס ינועון שבשעת הגויעה יש להנדיקים כוספת
 רוח ובאמת מקור דבריהם הוא בזכר סדר ויחי (רי"ח ב')
 בשעתא דבר נש שכיב ודינא שריא עליו לנפקא מהאי
 עלמא - אחוסף רוחא עלאש ב' מה דלא הוה ביומו
 וכיון דשריא עליו ואחדבג ב' חמי מה דלא זכר ביומו
 משום דאחוסף ב' הוא רוחא וכר אחוסף ב' וממא
 כדון נפק מהאי עלמא הסד"כ תוסף רוחס ינועון ואל
 עפרס יסותן כדון כתיב כי לא יראי האדם וחי בחייוסון
 לא

עחיד אני לכעמיד בנים ולהכעיסך מוטב לי ונחתי בדרך
 עולם עכ"ל המדרש שם דלכאורה קשה ע"ז
 מאי שנא שני בני אדם אלו ועוד קשה על מה
 ולמה מבואר במס' ברכות (י' ח') דכשנא יסעי' הגביא
 לחזקי' המלך וח"ל בשם ה' כי מת אחת ולא חתיה
 משום דלא עסק בפז"ר חור בו חזקי' והחמיל לנפש
 החצולות לישא אשה חט"פ דחזא ברוס"ק דנפקי מיני' בנין
 דלא מעלו וכו' מנסה דמפורסם רשע בכתוב ובדרז"ל
 בגמ' ובמדרשים והנראה לענ"ד דיש חילוק גמור בין סתם
 רשעים לבין אפיקורסים [כמו שיבאר להלן בסמוך] ואברהם
 אבינו ע"ה ט"ו ראש המאמינים בסי"ח כדאיתא בשר
 הפורים רבס (פ"ד ס' י"ע) תשובי מראש אמנה זה
 אברהם שכתוב בו והאמין בה' עכ"ל המדרש שם ודח
 סמלך ידוע אך שכל לרוחו שפברו עליו האמין בה'
 וכו' מחפלא חני ית' שילאו וכתיב בו (ההלים קפ"ז י')
 האמנתי כי אדבר גו' כמס"ב במל"ד שם ומש"ה עיקר
 חשם שלהם ה' על בנים אפיקורסים אבל מי שהוא
 רשע מחמת יצרו הרע המתגבר עליו ומעטכו למלאות
 תאוותיו חט"פ שודחי לא הוה ניהא לכו גם בבנים כאלו
 אבל למוח ע"ז יסכן דלא הוה מתרצים והטעם דאדם
 כזה יוכל בהמשך הזמן להיוח בעל תשובה כאשר באמת
 ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו כדאיתא במס' ב"ב
 (ט"ז סע"ב) וכן מנסה איתא במס' סנהדרין (ריש דף
 ק"ג) ח"ר יוחנן כל האומר מנסה אין לו חלק לעש"ב
 מרפא ידיכין של בעלי תשובה דחני חנא קמי' דר'
 יוחנן מנסה עשה תשובה לג' שנים כו' שפשה לו הקב"ה
 כמין מתחרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה עכ"ל הגמ'
 שם משא"כ אפיקורס המכחש בבורא עולם וב' תורותיו
 תושב"כ ותושבע"פ רחוק הדבר מאד שהוא יעשה תשובה
 כי ממי יבקש מחילה וסליחה וכפרה ועל מה יבקש כן
 כיון שהוא טופר בעיקר ואם יודע בדרך מקרה רחוקה
 שישוב גם מזה ויהא מודה על האמת לאמיתו ימות
 כדאיתא במס' ע"ה (י"ז ח') דכל הפורס ממונות מייח
 יס"ש ובדבריו דלעיל בסמוך ידוקדק לשון הגמ' דמס'
 ברכות בגל' בנין דלא מעלי דלכאורה קשה וכי מעלי
 לא הוה הא גריע נמי לא הוה וכה מנסה [בן חזקיה]
 הוה רשע גמור כמבואר בדרז"ל עד שיש מהם שפסקוהו
 מעוה"ב אלא משום שהקב"ה ידע עתידות כדאיתא
 במס' סנהדרין (ז' ב') וידע הוא ית' שיעשה תשובה
 ומש"ה הראה לו ברוס"ק בנין דלא מעלי ובנו של רומע"ל
 קודם שספדתי לו את תשובתי בגל' דרשתי וחקרתי עליו
 אלא אגשי עירי וכולם דברו טוב עליו כו' ואינו יודע
 על מה ולמה מרס אשו עליו כל כך אך אש חוזה בו
 איזה דבר שאינו ישר בעיניו יקיים עלת רז"ל בגל'
 ויחזיק לחבירו הרעים מאחרו אבל הכל ע"פ עלת רז"ל
 בגל' כי גדול השלום כו' ומה שמתרעם עליו על שהוא
 מקשה קושיות על ס' הושר ג"כ חני יודע מה חרי
 האף הגדול הזה במה גדול כמו של ס' הושר מהמנסה
 ובגמ' ובנ"ז זה הדרע"א והקשה הרבה קושיות ובהמשך
 הזמן יקום איזה רב וגדול ויחלסם ובאופן שגדפם מקרוב
 הזמן ס' תפארת ירושלים לסדר"ר משה ליב אבד"ק קוטנא
 [ובסדריו לחיבורי זה עכשיו יש בידי גם ס' ידי יצחק
 להרב כו' ר' יצחק לבי הכהן מ"ן מקאוונא המיישב
 קושיות הרע"ה שכל הגמ' ורש"י ותוס' יס"ש בהקדמת
 הס' יד יצחק וס' חזות קשה להרב ר' ישכר דוב אבד"ק
 לובראנץ המיישב ג"כ לכל קושיות הרע"ה] וכי מי שהוא
 מקשה איזה קושיא הוא נחשב לאפיקורס לדברי רומע"ל
 ומשום אוחן שהחשיכו לסה"ז יותר מנמ' הקדושה נגר
 זה עמדו מחי מספר שהפילוהו ביותר מדאי על דרך
 דאיתא במס' ב"ב (קס"ד סע"ב) אמר רבי כמה מיושר

לא זכאין במיחמכון זכאן עכ"ל הזוהר שם וזוהי אחי
שפיר דלא ליסתרי דברי כגמ' אהדדי חוץ כדי דבור
דבחללה אמרו שם נתנס עליהן ב"ק מן השמים יש
כאן אחד שראוי שחשבה עליו שכינה אלא שאין דורו
זכאי לכך [נחנו חכמים את עיניכם בשמואל הקטן]
ותיקף ומיד אמרו אף הוא ב' ומשור' דקדקו ואמרו
בשעת מיחמו ב' וזכו עלמנו שכתב רש"י הוכיח כופו
ב' שסופו הוכיח גם על תחלתו שהי' ראוי לכך אי
לא משום שאין דורו זכאי [ומזה אנו רואים כמה עמקו
רעיונות רש"י שדבריו הקצרים כללו כל ליישב קושיות
מג' ובי' ודברי כגמ' כללו המס במקור לדברי הזוהר
וימי אלא שהזוהר הסמיך' אקרא דחוסף רוחם ינועון]
ומהפדר"א הג"ל ג"כ אין ראוי מזה דאיתא בתנא דבי
אליהו ח"א (פרק ד') ויעמוד משה בצער המחנה גו'
ויאמר להם כה אמר ה' אלהי ישראל שימו איש חרצו
על ירכו גו' מטיד אני עלי שמים ואין שלא אמר הקב"ה
למשה ב' והוא אמר כה אמר ה' גו' אלא שהי' משה דן
בעלמו ואמר בלבו אם אני אומר לישראל הרגו איש את
אחיו ורעהו וקרובו ב' ויאמרו לי לא כך למדתנו רבינו
סנהדרין שכתב נפש אחת פעם אחת בצעור נקראת
מחבלות מפני מה אהיה הורג שלשת אלפים ביום אחד
לפיקך חלה בנבדור של מעלה ואמר כה אמר ה' אלהי
ישראל ב' יעו"ש בתד"א דקשה טובא ע"ז דכא דביא
רש"י צפי' הכותש שם במקומו (שמות ל"ב כ"ז) בשם המכילתא
והיכן אמר זובח לאלהים יחרם עכ"ל וע' רמב"ן שם
וקשה עליו ג"כ מהמכילתא וכבר הסתבחו בדברי התד"א
כוח הרד"ל ובר"ז צפירושם לשמות רבה (פרשה מ"ב
ס' ד') ובקושיא מהמכילתא על התד"א יש ליישב ע"פ
דברי כגמ' (וכאן במס' יומא (ס"ו ב') מאחר שמעשה
העגל שוין מפני מה אין מיחמון שזה ב' איחמר רב
ולוי חד אמר צח וקער בסייף גסף וגסף במיהה
שמה בלבבו בזהר וקדקו וחד אמר עדים והתראה בסייף
עדים בלא התראה במיתה לא עדים ולא התראה בזהר וקדקו
ע' פרש"י שם בגמ' [שוב נדפס מחדש בשנת תר"ל בק'
לעמבערג ס' חד"א עס פי' זקוקין דגורא ובעורין דאשא
וראיתי בהסכמח הר"ר יוסף שאל הרב אב"ד דשם שעת
גם הוא בקושיא זו וזוהי צהרת גאווה חיון ג"כ
כדבריו הללו והנאצי הדבר מאד שכיוונתי לדעת הרב
בזוהר] אף זה קשה איך אמר משה בשם ה' מה שם'
לא דיבר ולא ילא מפיו ית' והנראה לענ"ד ליישב בזה
דאיתא במס' סוכה (נ"ג א') תניא אמרו עליו על הלל
הזקן כשהיה שמת בשמחת בית השואבה אמר בן
אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן ופירש"י שם
אם אני כאן בשמו של הקב"ה הי' דורש לרבים שלא
יחטאו [כנ"ל] ב' יעו"ש ובר"ר חיד"א בספרו פתח עינים
שם כתב פרש"י שהי' הלל אמר בשמו של הקב"ה ב' וכתב
הרב הגדול מהר"ר יוסף אשכנזי שהי' בזמן האר"י
ז"ל כי דרך החכמים לדבר בדברים כאלו נאמרו מפני
הקב"ה עכ"ד והיינו מכיון שדברים אמתיים ע"פ הורח
ה' יכולין לומר בן בשם ה' וא"כ הי' משה רבינו רשאי
לומר גם אמר ה' ואחריו ר"א [יולא תלגיו - רבה חוקת]
לומר אני שמעתי באזני ה' לבוא מדבר ב' ומאה דו"ר
כה"ג ג"כ אין ראוי דשאני ההפ' דהמקום וכוונן וכתעשה
היו נורמים להשרא השכינה [שכ' מקטיר קטורת וכו"כ
ובק"ק לפני ולפנים] וכן הוא גבי ר' נתן דהתד"א הג"ל
דהמקום הי' בגורם וא"כ הדרה קושים צו לדוכתא -
אבל עיקרי דברי הר"י אשכנזי אינן מחוורין דהא איתא
במס' סנהדרין (פ"ט א') המתגבא מה שלא שמע ומה
שלא נאמר ומפרש בגמ' שם מה שלא נאמר לו בגון תניא

בן עזר דקאי ירמי' בשוק העליון ב' אחא איכו בשוק
התחתון ב' הוא ניהו דלא נאמר לו עכ"ל כגמ' שם :
לכ נ"ל לאמת גמור דכא התד"א יש לו כזה שיטה
אחרת בפ"ע דו"ל התד"א שם אמר משה לפני
הקב"ה רש"ע לדיק וחסיד אחא אלא מדת הדין מקטרג
לפיקך ב' חרד מלפניך ואעשה ככן מדת הדין [וכשיש
דין למשה אין דין מלמעלה אם כולם עבדו לעגל
בלבב שלם יומחו כולם ביום אחד מיד ירד משה
מלפני הקב"ה ב' כיון שאמר בשם הקב"ה מיד ייעשו בני
לוי בדבר משה חזר משה הלדיק ועמד בתפלה ב' מיד
נתגלגלו רחמי של הקב"ה ונתרלה עממם מבלו מכל למס
הדבר דומה ב' נטל המלך כתר היפה שהי' מונח
לפניו ונתנה בראש עבדו ב' עכ"ל התד"א וא"כ מכיון
שחשק הקב"ה למשה על מה שח"ל אעשה [אני] בכן
מדס"ד שתיקה כהודאה דמיא ומכיון שלא הי' באפשרו
לעשות ככן מדס"ד אח"כ שיאמר להם בשם
ה' איני במשקל כיון שכבר הסכים הקב"ה על ידו כדעמו
וכחפטו ועשה זה להלל כלל ישראל כשלארים כהשר הי'
באמת לבסוף וכל מיני תחבולות שיעשה הרי הוא ברשותו
של הקב"ה ומשור"ה הי' רשאי לומר כה אמר ה' אלהי
ישראל והיינו כדי שיבא נקרא עוד בשם אלהי ישראל
שיתפייס להם וישרה שכינתו בהם וכל הני תנאי ר'
ישמעאל כס"ג ור' אליעזר בן הורקנוס ובמואל הקטן
ורשב"י ורבינו הקדוש על כולם אשכנז יישוב אחד דיש
הרבה מיני התגלות אלהות והרבה מיני נבואה וע' בגמ'
שער הקדושה להר"ח וויטאל וביאור דבריו הק' בספר
הברית לה"ר פנחס אל' מוילנא - וחל"ע שהתגלות
אלהות ונבואה במדרגה גבוה פסקה בימי התנאים אבל
התגלות אלהות במדרגה קטנה ורוח הקודש ג"כ במדרגה
פחותה כו"ל גם להתנאים - והנראה דגם להרד"א לא
נתיישרו דברי הרד"א הג"ל ומשור"ה כיים שם וכתב
ואחי בפיר' מש"א כשהי' שמת בשמחת בית השואבה כלומר
דכיה נקראת בית טשואבה ששואבים רוח הקודש וכלל
כרב גדולו בהוקף שמהו נהם עליו ברוח ובי' אומר באלו
הקב"ה אומר עכ"ל [ומלת באלו הוא ט"ס וז"ל כנו] ורק
משום גדלו דבריה לא כתב השגתו עליו להדיא והיינו
דאיתא במס' עירובין (ס"ד ב') באומה ששם למדנו שכוין
רבן גמליאל ברוח הקודש וכן איתא בירושלמי מפ' שביעית
(פרק ט' סוף הלכה א') נפס רשב"י ברוח הקודש ב'
ובמו כן איתא בירושלמי מס' סוטה (פ"ק כ"ד ד') נפס
ר' מאיר ברוח הקודש ובזיקרא רבה (פרשה כ"א ס"ו ז')
נפס ר' עקיבא ברוח הקודש ב' יעו"ש ובמס' ע"א (כ"א א')
רע ב' רק שחק וכתב ב' שחק דשחידה דמגזירא
ונסוב לה ב' והר"ן במס' נדרים (דף כ' ע"ב) כתב שפשה
ברוח הקודש ששחידה להתגזיר עכ"ל הר"ן שם ולפ"ז
הא דאיתא במס' יומא (ט' ב') משמחו נביאים אחרונים
ב' נסתלקה רוח'ק מישראל הוא לאו דוקא אלא ר"ל
נסתלקה נבואה וכן מוכרחין אנו לפרש דמכיון שהתחילו
בלשון משמחו נביאים ב' הו"ל לסיים נסתלקה הנבואה
או מכיון דסיימו נסתלקה רוח'ק הו"ל להתחיל משמחו
בעלי רוח'ק אלא וודאי דכדבריו כן הוא [דרוש"ק היינו
נבואה] והוא משום דאיתא בזהרין (פ"ד) עשרה שמות
נקראו רוח'ק ב' נבואה חזיון יעו"ש ועוד נ"ל לומר דלחד
או תרי בדרה פעם אחד או שני פעמים בכל ימי חייו
וודאי דלא נמנעה רוח'ק ע' ס' חולדות אחד להרב
הדרשן ר' יחזקאל פייועל (בחלק א' דף ס"ג ע"ב דפוס
דיכרנפורט שנת התקס"א) מה שאירע פעם אחד להר"ר
זלמן מוילנא בהיותו בן ע' שנים וג' חדשים פחות י"א
יום יעו"ש והא דאיתא בגמ' יומא הג"ל דמשמחו נביאים
כאחרונים

שיוקדם לו ידי פחותה ברחבה להשיב לו כפי אשר יעזרו
השם ברוב חסדיו ית' ובמס' ברבות (י"ב ח') איתא במשנה
היוצא אומר למשנה הנכנס מי בשכן את שמו בבית הוה
הוא ישכון ביניהם אהבה ואהבה וכלום וריעות ע"ל הגמ'
שם כמו כן גם חלי בעניי מדרך לו ואומר מי שזיכהו
בנשים שבר פרי' הצען הוא ית' יספוק טוב לב הנשים
לאהביהם בו' וישכון בינו לביניהם אהבה בו' עד שיבא המשנה
האמיתי והשיב לב נשים על אהבתם ולב אבות על נשים
וה' בזה שלום מאדון השלום כמגמת לבב עלמם ככרבת
ידידם בלמח ובחמים כהובב וחומם ביום הגל' פ"ק
דענאבורג יע"א. שניאור זרמן דוב בער בלחמ'ר
הרב הרה"ק וי"א מרבים ר' אברהם שלמה זללה"ה :

תשובה יב

בעזרתך יום א' י"ג סיון שנת ה'תרנ"ג לפג פק וידו י' י"א

האחד מיוחד בראשי חקל דק פלוני הסופר

וסופג בתי' קצין ונגיד ורא ברבים חכם

ובין בו' :

תשובה

מכתבו הגיע לידי צעתו רק שאחרתי מלהשיב לו עד
שיגיע לי מכתב גם מאד הכני וסוף מבוטב שבי
בכמה ספרי בו' יחריבו העתקת דבריהם ואני מעתיק
לפני רוממ'ל אלה דב' צס' בוי' מהר"ם פדוואה (ס')
מ' כי זה ימים מה נמניתי וסיייתי עם חבירי לגדור
מלני נדר ולקבל עלינו שלא לענות על דברי ריבות בדני
ממונות חס לא נס' נדרשים מבני הנעלי דנין או מן
הדיינין הנבחרים מנשים באשר ראינו קלקלות רבות ילאו
באלנינו ממדע זו שכל אחד מבני דנין הסתיר עלם
במעמקים לשאול שאלה בהחבא ונגב דעת בדניות וקנס
לו רב ואילן גדול לפי דעתו להחלות בו בסרלותו פסק
דין מרב מה ואמר קים לי כפלוני ורבו המחלוקת בישראל
בין הרבנים ובין הבע"ז ולא הסכמנו לגדור מילתא ולא
יהי' דבר חדתא למעלהך כי בן כח מהר"א בעל תרומת
הדשן בכתבו (ס') (ס"ב) שלא ענה על דיני ממונות אפי'
דרך תשובה ושאלה בעלמא ע"ל מהר"ם שם ומה גם
ברוממ'ל נ"י רמז לי במכתבו שגם לך הב' יסלחו אלי
בכתב את כל טענותיהם לכן כמחנתי עד שכל חלי גם
מכתב בעלי מחלוקתו בכל חריבות דבריהם אך עתה
כשראיתי טענות ב' הלאדים חרות דברי ריבות שבשפרינס
הני להשיב לו תשובה חנוי הוואה בלחורה טוונות
ב' הלאדים לשם שמים כמה מחלוקות טענות רוממ'ל
וסיעתו שעד כה היו סוגים גם אותן הדורות שבשפה
הער להחפול צבחה"ד ובצבחה"ג שנקלס העיר הפניות ותשוב
סהיית הדנק של ריחוק במקום הנס כמה אשנים הסרודים
ורנים מאוד אחרי פרישתן ואין מגיעין [לשון הגמ' במס'
שבת ל"ב ב'] כבעלי מלאכות והפועלים שהלם היו מחפלים
ע"ש רוב צנחיהם ביחידות שלא בצבור ולא היו שומעין
קדים וצרכו וקדושה כמעט בכל ימי השבוע ובשבתות
וימים טובים ה' דחוק להם מאוד המקומות שבצבחה"ד
ובצבחה"ג והרבה מהם לא היו שולים לתורה כי חס פעם
אחד בשנה ביום שמחת תורה נכחו ועתה בשנים סגלו
שנחצו הדורות גם מכרבים ומעיינות אחדות שנגסו
לחור במתנם וגם המה בעלמם נחרבו קלח ב"ה שהגדלים
שבסן נעשו חיישים [מלשון הגמ' ברבות (ס"ג ע"א)] וכן
כל דיירי הסר בולס התחברו באגודה אחת בהשקפה
והתנדבו ליתן לפי שעה כל אחד מהם מירי שבות כפי
ערכו עד שם להם עכשו חיים כך על כחמלת בנין

האחרונים בו' נסתלקו רו"ק מישראל סיינו מרוב הראוים
לוח וגם מרוב ימי חייכם כמס' כמה מהמחזרים
הגדולים על אודות כמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו רק על
הרוב ואין הפנאי מספיק לי לעיין ולציין ובסקדמח' ס'
זכרו תורת מסה להרב בעל חיי אדם וחכ"א בו' (לד י"ב)
דפוס ווילנא והוראדנא שנת תקל"ג) כחוב ובחשובת מהר"ל
(ס') (ס"ז) כ' ע"ש ס' האגודה שאין לנו דין ח"ה בזמן
הזה וכ' מה חס בעל האגודה שה' סוף חלק החמישי כ'
כך אנו עובדי' בו' אחר אברהם ידוע מש"כ בפוסקים
שכל הדברים לא נאמרו אלא על הרוב בו' אבל ידען
לעמים וזמנים רחוקים שהיו אנו זכינו לראות בעינינו
מחנתי אדמו"ר גאון ישראל וקדושו ר' אליהו חסיד בו'
יעו"ש ובה ידוקדק לשון הגמ' דסנהדרין חף הוא אומר
בשעת מיתתו ולא כתוב בגמ' חף הוא חזא או חף הוא ראה
בשעת מיתתו ואמר אלא שהנבואה סיחה להם מכבר רק
שלא ראו לאמרם אלא בשעת מיתת [ולפ"ז יהיו דברי רש"י
הגל' ג"כ כפשוטן ודו"ק] ולפ"ז יהא הפ' בגמ' כך יש
כאן אחד שראוי שחשבה עליו שכינה ברוב ימי חייו אלא
שאין דורו זכאי לכך ומש"ה לא שרתה עליו שכינה אלא
חיה פעמים מועטים בכל ימי חייו וכבר הארכתי בקונטרס
שבחי רשב"י שהצרחו בימי עלומי בעמ"י והבאחי שמה
לדברי הגמ' ירושלמי מס' סנהדרין (פרק א') בחור כל'
ב' דאמר ר' עקיבא לרשב"י דייך סאלי וצוראך מכירין
כחך יעו"ש ולדברי הגמ' בבלי מס' בבא מליעא (פ"ד
ס"ג) שאמר רשב"ג לרבי בני אל ירע לך שהוא [ר"א
ברשב"ז] ארי בן ארי ואחרי ארי בן שועל וביאור דבר
זה הוא בזוהר סדר שמות (דף ע"ו ע"א) יעו"ש סיטב וגם
הבאחי שם לדברי הערוך ערך פטר שכתב רשב"י ה'
במערה י"ג שנים וגרחה לו אלהים בדרך גדול כבודו
עכ"ל וגדול הקדמונים כרבינו נחן בעל הערוך דבריו אין
לריבין חיוץ והסכם מלחמו וז"ל הכוזבי (סוף מאמר ג'
ס' ע"ג) חך הסגדות בו' ומהם סיפורים ממלכות רוחניות
ראוס ואין זאת פליאה על החסידים שהם שיראו לורות
בו' בצבור גדול מחשבותם וזכות דיעותיהם ומהם לורות
שים להם ממש אחת מחוץ כאשר ראו אותם הנביאים
וכן בת קול שלא פסקה מהם בבית בני ויהי' מדרגה
למעלה ממדרגת החזן והדגור והל יסי רחוק אללך מה
שאמר ר"י שמעתי בת קול שמוסמת כיונה וזאת זה שכבר
נחבאר במעמד מסה ואליהו מה סינים זה באפשר ובאשר
יבא בקבלה הנאמנת מהדין לקבלו בו' יעו"ש וסר"מ חלשך
כח וז"ל בסדר קדושים (בתחלתה) והנה בו' כמאמר'ל
(כונס מ"ח) משחרב מקדש ראשון בעלה זכויות לבנה
שבוגהם שה' להם חומר זך לטיות ראו לשרות עליו
שכינה וגבוהה וגם אחרי כן כי יבאו בני האלים ברבב"י
ודומה לו להקדש והזדקד חומרם לא נעדרה מהם שכינה
ורוח הקודש כמפורסם בו' יעו"ש בכל אשר האריך בזה.
והא דאמר ברמב"ם (צ"פ"ה מהלכות עכו"ם הלכה ח')
ובהגכות מיימוני שם [וע' בחולדות אדם הגל' חלק א']
דף ל"ד ע"א דפוס הגל']] אין זה ענין להבא דשם מירי
כמאמר שספר או בדרך חוכא ושחוק או לנחות כלבון
כמס' בתי"א הגל' אבל לא כזכרו אחת גמור והיוצא
מדבריו שהרבה מהנאמרים בו' להם רוח הקודש ורשב"י לא
גרע ערכו בזה מהם :

והנה לטה פה חגרת מיוחדת לבנו תוכחת מגולה
מאהבה מסותרת כהשכל אך בלדך אדם
ללאת גם ידי הנריות שלא יהא נחמד בעיניהם ומכס'כ
לפני כוס קרוב משפחה בו' ואם אמתיים הם השפדים בו'
והפכתי את דבריו לכל לא כדרכו ובלא יתחבר עוד
לרעים רעים ובלא יעין כלל נספריהם הפסולים וביחוד
לו באזה שפדים ימים כל מעייניו והנעשתיו בכל מה

השמים . והנה דברי הוֹסֵר שֶׁמֶלֶךְ בְּמִכְתָּב שָׁמַע לִי"ת
 שֶׁלֹּא נִעְלְמוּ מִמֶּנִּי שְׂמֵחָה בְּסִדֵּר בְּרָאשִׁית (דף כ"ט ע"ב)
 בְּזִלְ וּבְנִיין בְּחַי כְּסוּת וּבְחַי מִדְּרָשׁוֹת וּבְחִיין בְּסִין
 סִפֵּר הוֹרֵה וְעֵצָה עַל רִשּׁוֹ וְגַל לְשִׁמָּה דֵּה' אֵלָּא לְמִיַּעֲבֵד
 לֹון שֶׁסֵּד סִדֵּר וְעֵשָׂה לֹו שֶׁסֵּד הוֹרֵה שֶׁסֵּד וּבְחִיית
 דְּבָרָיו הֵלְלוּ מִרְפָּסִין חִיגְרִי [לְשׁוֹן בְּגַמ' קְדוּשִׁין (ס"ג ב')] [[
 כֹּאשֶׁר יוֹאֵר בְּדִבְרָיו דְּלִסְקִין חֵךְ גַּם הִנְּלוֹת שֶׁבֶס' הוֹרֵה
 הַמֶּה אֵלְלֵנוּ כְּנִסְתָּרוֹת שֶׁאִין לִסְבִּינִם עַל צוּרִים עַד שֶׁנִּדַּע
 בְּהִקְדָּם אִי חִיפּוֹת מִמְּלָאִים כְּדִבְרֵיו אִו דּוֹגְמָה דְּבָרָיו בְּדִבְרֵי
 רַח"ל הִנְּלוּיִם לֹו וּלְבָנָיו בִּשְׁמֵם וּבְמִדְרָשִׁים וּגְרָמָה אֵת
 דְּבָרֵי הַמִּפְרָשִׁים דְּבִס' וְאִזִּי ע"י סִיפֵתָא רַבָּא דְּשִׁמְיָא יִתְכֵּן
 לִכְוִית שֶׁבִּינִין גַּם לְדִבְרֵי הוֹרֵה וְהֵנָּה עֵינִן דְּבָרֵי הוֹרֵה
 אֵלָּו מִלְּאִים בְּגַמ' יְרוּשָׁלַיִם סוּף מִס' פֶּאֶס ר' חֲמַל ב"ר
 חֲנִינָה וְר' הוֹשִׁיעָא יוֹון מַעֲיִלוּ בְּחִילִין בְּנִינְהָא דְלֹוד
 אִר' חֲמַל בְּרַח"ל הוֹשִׁיעָא כֹּמֶה מִמּוֹן שִׁיקְטוּ אֲבוֹתֵי כֹהֵן
 אִלִּי כֹּמֶה נִפְסוֹת שִׁיקְטוּ אֲבוֹתֵיךְ כֹּהֵן מִי לֹא כוֹון בְּנִי
 נִבֵּא דִלְעִין בְּאִרְוִיתָא וְהוֹכֵפֵל זֶה גַּם בְּגַמ' יְרוּשָׁלַיִם מִס'
 שְׁקִילִים (ספ"ה) וְיִחוּסָף שֶׁסֵּ עוֹד עוֹבֵדָא כְּעִין זֶה וְהוֹא
 דֵּר' אֲבִין עֵבֶד אִילֹון תְּרַעֲי' דְּסִדְרָא רַבָּא אֲתָא ר' מִנָּה
 לְבָב' אִלִּי חֲמִי מִלִּי עֲבָדִית אִלִּי וְיִבְנֵת יִבְרָאֵל אֵת עוֹבְדֵי
 וְיִבֵּן הִיכְלוֹת לֹא הוּוּ בְּנִי נֵם דִלְעִין בְּאִרְוִיתָא עַלִּי
 הַגַּמ' שֶׁסֵּ וְכֹחֵב בְּבִיחֹר דְּדוּפִים קִרְאָתָא בִּס' וְזִלִּי כֹהֵן
 פִּי שֶׁבִּבְרִי סוּלִיחִי מִמּוֹן הַרְבֵּה לִבְנֵי אֵלֹו בְּנִינֵי כְּסוּת
 בְּלוֹמַר לִבְנֵי וְהוֹא הִשִּׁיב לְגַמְלִי כֹּמֶה נִפְסוֹת בְּר' בְּלוֹמַר
 אֵלֹו הוֹלִיחֹו זֶה הַמִּמּוֹן לְסִיפּוֹק הַחֲלָמִידִים נִפְסוֹק בְּחִירוֹת
 כֹּמֶה נִפְסוֹת הִיוּ מִזִּכִּים לְעוֹס"ב וְעַכְשָׁיו בִּלָּא עֲסָקוּ גְרָמוֹ
 שֶׁנִּפְסָקְטוּ עַלִּי בִּיחֹר הַגַּמ' וְעוֹד אִיתָא בְּפִסְקָתָא דְּבִתִּי
 (פ"ו סס"י ז') הוֹבֵא בִּילְקוּס גִּי'ר (סוּף רַמ"ז קס"ו) וְיִבֵּא
 שְׁלֵמָה אֵת קִדְשִׁי דֹוד אֲבִין [אֵת הַכֶּסֶף וְהָאֵת הַסֶּבֶךְ וְהָאֵת
 הַכֶּלִים נִתֵּן בְּאִרְוִיתָא בִּית ה'] לִמֶּה לֹא נִלְךְ לִבֵּס לִבְנֵינֵךְ
 בְּר' יְעוֹס"ס יֵם דּוֹרְשִׁין אֲחוֹתוֹ לְגַמְלִי שֶׁבֶא הִרְעֵב בִּימֵי דֹוד
 שֶׁלֶם שִׁנִּים וְרִי' לְדוֹד כֹּמֶה תִּסְתָּרוֹת לְדוֹרִין בְּסָף וְהֵסֵב מֶה
 שִׁס' מִתְּתֵן לְבָנִין בְּהַמ"ק וְרִי' לְךָ לְהוֹלִיחֹו נִכְסוֹת אֵת
 הַנִּפְסוֹת וְלֹא עָשָׂה כֵּן אִלִּי אֲחֵלִים בְּנֵי מִתִּים בְּדַעַב וְהָאֵת
 לִיבֵר מִמּוֹן לִבְנֵי בִּו בְּנִיין לֹא הִיִּית לְךָ אֵת לִכְחִיוֹת
 בִּו נִפְסוֹת לֹא עָשִׂית כֵּן חֵיךְ אִין שְׁלֵמָה נִלְךְ לִיבֵל הִימָנו
 כְּלוֹם עַלִּי הַפִּסְקָתָא שֶׁסֵּ וְסִרִּי לְפָנָיו שֶׁאִין זֶה דְּבָרֵי
 הוֹרֵה בְּלִבֵּד אֵלָּא כֵּן הֵן גַּם דְּבָרֵי הַגַּמ' יְרוּשָׁלַיִם בְּשִׁנִּי
 מִקּוֹמוֹת וְהַפִּסְקָתָא וְהִילְקוּס וְכֹחֵב ב"י בְּעוֹר יו"ד (סס"י)
 רַמ"ט) וְזִלִּי כֹחֵב מִהֲרִי"ק בְּר' (בְּסוּרָה קב"ח) שֶׁמִּתְּתֵן מִשְׁכָּ
 הַתִּשְׁבִּיץ בִּשְׁמֵם הַר"ם מִחוּךְ הִירוּשָׁלַיִם דּוֹרְשִׁים יֵם לְהוֹכִיחַ דְּמִלּוֹת
 בְּהַבִּל עוֹדִיפִּא מִמְּלֵא דִקְדָּה דְּגִרְסִין שֶׁסֵּ בְר' וְכִי לִית תַּמָּן
 בִּר נֵם לְמִילָף אֲוִרִיתָא אִו חוֹלִין הַמּוֹטְלִין בִּשְׁמֵם וְקִרְא
 עֲלִי וְיִבְנֵת יִבְרָאֵל עוֹשֵׁהוּ וְיִבֵּן הִיכְלוֹת מִכָּהֵן אֲוִמֵּר הַר"ם
 שְׁעוֹב לִיתֵן לְדָקָה לְנִפְרִים לְלִמּוֹד הוֹרֵה אִו לְחוֹלִים עֲנִיִּים
 מִלִּיתֵן לִבְהַבִּל עַלִּי מִדְּקָאֵמֶר בִּירוּשָׁלַיִם חוֹלִים הַמּוֹטְלִי
 בִּשְׁמֵם וְכֵן הַר"ם אֲוִמֵּר חוֹלִים עֲנִיִּים וְלֹא קִאֲמֵר עֲנִיִּים
 סָחֵם מִשְׁמַע דָּחֵם לֹא הִיוּ חוֹלִים כִּי אֵם עֲנִיִּים דְּעוֹב
 יוֹאֵר לִיתֵן לִבְהַבִּל עַלִּי וְכֵן פִּסְק הַר"ם בְּשׁו"ע שֶׁסֵּ יְעוֹס"ס
 אֵלָּל בְּהִסּוֹת ר' לִיב חָלִים שֶׁבְּדוּפִים דִּיהִרְשִׁימֵר וְשִׁלְאוּיֵעֵא
 כְּחֹבֵב הֵנָּה עֵיקָר רִאשִׁית מִהֲרִי"ק מִדְּקָאֵמֶר חוֹלִין הַמּוֹטְלִין
 בִּשְׁמֵם וּבִירוּשָׁלַיִם שֶׁלְפָנָיו לֹא פִדִּיק רַק וְכִי לִית בִּר נֵם
 לְמִילָף אֲוִרִיתָא אֵלָּל חוֹלִין הַמּוֹטְלִין בִּשְׁמֵם לֹא מִזְכֵּר כֹּלֵל
 עַלִּי הַהִנְּלוֹת הַגַּמ' וְהַגְרָמָה מוֹוִילְגָא בְּיִחֹרֵי לְשׁו"ע שֶׁסֵּ
 (סס"ב) כֹּחֵב וְזִלִּי וְגִירְסָתָא תִּשְׁבִּיץ אִו חוֹלִים הַמּוֹטְטִים
 לִשְׁמֵם וְדָקָה מִהֲרִי"ק שֶׁסֵּ שֶׁלֵּשֶׁר לְדָקָה בְּהַבִּל עוֹדִיק
 וְאִזִּי מוֹכֵחַ [אֲוִלִי כּוֹנֵנֵהוּ כִּי יִתְכֵּן לִכְוִית דְּאֲוִרָתָא דְּמִלְּתָא
 נִקֵּט הִירוּשָׁלַיִם כִּי סָחֲמָא דְּמִלְּתָא עֲנִיִּים שֶׁאִין נִכֵּס מִס'
 לְאֲכוֹל הַמֶּה חוֹלִים מִתְּתָא זֶה וְיֵם בְּרִי עוֹבֵדָא וְאִין בִּיחֹר
 מִקּוֹמוֹ וְכֹמֶה דְּאִיתָא בִּשְׁמֵם דְּבִס' (רפ"ה) וְכִי בִימֵי
 אֲחִיבְרוּשׁ

בְּהַמ"ד וְנִעַת הַתְּחִלָּה יִתְגַּדְּבוּ כֹל אֶחָד מֵהֶם נִדְּפוֹת גְּדוּלוֹת
 יוֹאֵר מִכְּפִי כְּחֻתִּים וְגַם הִיוּ סוֹבְרִים שֶׁגַּם שֶׁאִרִּי בְּעַל"ח וְגִירִדִּי
 מִעֵיקָר הַעִיר יִדְּבוּ אִו גִּב' אִרִּי נִדְּפוֹת הַנּוֹעוֹת לְמִלּוֹה הוֹא'
 אֵלָּל כְּשֶׁהִדְבִּיקוּ פִּתְקָאוֹת קָטְנוֹת עַל פִּתְחֵי הַבְּהַמ"ד הַבְּהַבִּל
 וּבִקְשׁוּ בִּסֵּם לִבָּא לִיֹם הַמּוֹגֵבֵל בְּעַת הַתְּחִלָּה הַבִּינִין אִו קָמוּ
 עֲלֵיהֶם וְעִמְדוּ גִּדְּס הַבְּע"ב הַגְּדוּסִים דְּהַבְּהַמ"ד וְהַדְּבִס"ב
 וּמוֹחִים בִּידֵם כֹּלֵל מִיִּי מִחֲלָוֹת שֶׁנִּעְלָם וּמוֹעֲטִין שֶׁבֶס' הַמ'
 מִמְּעֵטִים אֵת הַהִנְּלוֹת שֶׁהִיוּ לִבְהַמ"ד וְלִבְהַבִּל וְהַבְּהַמ"ד
 הַמֶּה בְּנִינִים לִבְהַמ"ד חֲדָשׁ כְּמִתְרִיבִים לִבְהַמ"ד הִיִּשֵּן וְגַם
 כְּמִתְרִיבִים לִבְהַבִּל וְעִמְמָה חֻקָּם לִפִּי דַעַתָּה שֶׁעַד כֹּה
 הִיוּ הוֹלִכִים עֵקְרִי כְּבַע"ב הַדְּרִים כֹּלֵל שֶׁטַח הַרֵר לִתְהַפֵּל
 בְּהַמ"ד הִיִּשֵּן וּבְהַבִּל וְכִי מִגְּדִרִים וּמִגְּדִרִים כְּגִדְּחַת לִבְסִם
 הַהִסְרוֹת וְכֹה הַמֶּה הִיוּ מִפְּלָאִים וּמִרְמוּמִים אֵת בִּית אֲלֵהִינוּ
 ית' בְּקִיִּית חֲפָלִים יִקְרִים בְּר' וְסִפְרֵי תוֹרוֹת וְסִפְרֵי מִיִּדְּפִסִּים
 שֶׁסֵּ וְסִפְרֵי מִיִּדְּפִסִּים וְכִי וְסִפְרֵי יִרְמִיָּה וְעַתָּה יִחְסְרוּ
 לִבֵּס זֶה לֵכֵן הַמֶּה עוֹשֵׂשׁ שֶׁאֲחוֹתוֹ הַסֵּךְ שִׁם בִּידִי רִאשִׁי הַחֲבֵרָה
 דְּחֲנִשִּׁי הַרֵר יִסְתְּרוּ לִידֵם בְּשִׁלְיִמוֹת וְגַם מִחוּךְ הַחֲבֵרָה
 תִּבְאֵר בְּמִקּוֹמָם וּמִמְמוֹן הַכִּנֶּסֶס זֶה יֵעָשֶׂה יִסְבֵּה מִצְנֵי
 עֲנִיִּים וְיִבְכְּרוּ אֲדָם גְּדוֹל לִכְוִית לְרִאשׁ הִיִּסְבֵּה לְלִמְדָם
 חוֹרֵה בְּהַמ"ד הִיִּשֵּן שֶׁלֵּסֶם וְגַם יִחוּרֵי מוֹה יְדֵי עֲנִיִּים
 לִמְדֵי הוֹרֵה שִׁסִּיו יוֹכְבִּים יוֹמֵם וְלֵילָה בְּהַמ"ד שֶׁלֵּסֶם
 וְיִעֲסָקוּ בְּחוֹרֵה לִכְוִית הַבְּהַמ"ד שֶׁלֵּסֶם מִשְׁוֹרֵה וּמִנּוֹבֵד כֹּלֵל
 וְעַל זֶה הִשִּׁיב לִבֵּס רֹומַע"ל וְכֵל הַסִּרִּים לְמִשְׁמַעְתּוֹ שֶׁעַל
 בִּינִין בְּהַמ"ד חֲדָשׁ סָמוֹךְ לְמִקּוֹמוֹת דִּירוֹתִים כּוֹלֵם מוֹחִים
 נִדְּפוֹת וּמִחוּקִים זֶה אֵת זֶה מִשְׁוֹם דִּלִּי בְּנִי לִבֵּר בִּלְאוֹ הַבִּי
 כִּי קָמוּ כְּעֵשֶׂה בְּחִיִּים מִתְּתָא מִתְּתָא הַעִיר זֶה אֵלָּל עַל דִּבְרֵי
 מִלּוֹה אֲחֵרָה אֵף שֶׁהִי' גְּדוּלָה שֶׁנִּדְּפוֹת לֹא יִהְיוּ כּוֹל
 בִּשְׁמֵם כִּי הֵלָּא יֵם בְּסִפְרֵי חֲנִיִּים גִּירִים וְקִיִּיִם שֶׁאִין
 אֵלָּו מִגִּישִׁים לְקִרְסוֹלֵם לִבֵּס יִאֲוִית לְפִיז עַל מִלּוֹת אֵלָּל לֹא
 לֹו כִי מֶה אֵלָּו וְהֵם מִשְׁמַעְתּוֹ וּבְרָאֹת הַבְּע"ב הַגְּדוּסִים
 דְּהַעִיר שֶׁלֵּא נִשְׁמַעוּ דְּבִירוֹתָם כְּעֵשֶׂה עֲלֵיהֶם וְאֲמָרוּ שֶׁזֶה
 כְּעִין מִחֲלוּקָה קִרָּה וְעִדְתּוֹ כֹּלֵל אֶחָד מֵהֶם סוֹבֵר שֶׁהוֹא
 ית' כְּבִיחִי וְהַתְּתָב בְּהַמ"ד חֲדָשׁ שֶׁלֵּסֶם וְאֶחָד מִהַלְמוֹתִים
 שֶׁבֶסֶם חֲתָף לִס' הוֹרֵה בִּידֵי וְהִרְאָה לִבֵּס שֶׁנִּכְחֹב בִּו שֶׁזֶהוּ
 חִיפּוֹר גִּמּוֹר לִבְנֵי עוֹד בִּית מִדְּרָשׁ חֲדָשׁ וְשֶׁהַגְּדוּסִים
 נִחְשָׁבִים לְחֲנִשִּׁי דוֹר הַהִפְלָגָה וְכֹכֵם כְּעֵם גַּם בִּלְבֵּד רֹומַע"ל
 וְסִיפֵתָא וְהִשִּׁיב לִבֵּס גִּב' אִו זֶה דְּבָרִים שֶׁאִין בְּרִאשִׁי
 נִסְתָּרִין וְלִסְתָּרִין אֲחֵתָם בְּכֹחֵב וּבְדִקְרָה דְּאִיתָא בְּהַמ' סִנְהֵדְרִין
 (ז' א') אִלִּי חֲנִינָה דְּמִיָּא בְּר' וְנִחְסְרוּ עִי"ז מִחֲלוּקָה עֲלִימָה
 וְהַרֵב הַאֲב"ד גִּי' סוּלֵף אִשֵּׁי מוֹה וְסִיבֵי לִבֵּס הֵלָּא יֵם
 דְּדוֹר סוֹס אֶחָד מִבְּעִלִּי הוֹרֵאָה שֶׁהוֹא גַם בְּעַל זֶה הַרֵב הוֹא
 הַרֵב . . . ר' זִלְתָּן בְּעַר שִׁלְחוּ אֲלֵיוֹ לְשִׁחּוֹל פִּיו וְהוֹא יִסְבֵּה
 לִבֵּס דְּנֵר בְּדוֹר בְּרִאשִׁי ע"פ תִּסְרִי"ק וְכֵן עֲשׂוּשִׁלְחוּ אֲלֵיוֹ וְאֲחֵרֵי
 כְּלוֹת דְּבִירוֹתָם שֶׁבֶס' הַמִּכְחָבִים גַּם הַרֵב הַאֲב"ד גִּי' פִּירִים
 בְּשִׁלְמוֹת וּבִיקָשׁ מִמֶּנּוּ לְהִסְבֵּי לְכַבּוֹד רֹומַע"ל לִגְלוֹת אֵת
 דַּעֲתֵי בִּזָּה וְחִתָּם אֵת שְׁמוֹ בְּכֹחֵב יֵד עֲלָמוֹ זֶהוּ קִרְא חוֹרֵף
 דְּבָרֵי ב' הַמִּכְחָבִים בְּשִׁינֵי נִבֵּן וְכִי מֶה שֶׁהִנְּלוֹת מֵהֶם :

וְרִפִּי הַחֲמֵם הֵא בְּרִי אִיתָא בְּהַמ' ב"ק (ל"ב ב') מִלְּתָא
 גִּנְהָא דְּאִית בִּךְ קָדִים וְאֲמָרֵי בְר' לֵכֵן כְּמוֹכָה אֲנִי
 לְהוֹדוֹת לְפָנֵיהֶם שׁוֹם שֶׁהַרֵב הַב"ד הַפְּלִיג בְּשִׁנְחֵי לְפָנֵיהֶם
 אִין זֶה אֵלָּא מִשְׁמַעְתּוֹתָא יִתְרִיתָא דְּאִית ב' וְאֲמָרֵי
 אֲחֵתָו לְעוֹמְלֵי חוֹרֵה וְהוֹרֵאָה שֶׁכֹּכֵר אֲרז"ל בְּהַמ'
 סִנְהֵדְרִין (ק"ה ב') גְּדוּלָה אֲבֵסָה שֶׁמִּקְלָקָה אֵת הַהִסְרוֹת
 בְּר' לֵכֵן כִּדְמָה לוֹ שֶׁכְּדִבְרֵיו כֵּן הוֹא אֵלָּל נְפִי הַחֲמֵם אֲנִי
 בְּשִׁפְלוֹתֵי חֲנִי כְּדִלִי וְסָנוֹן לֹוֹ שֶׁתְּחַלְמוּ אֲלֵי לְשִׁחּוֹ פִי
 וְהֵם גַּם לְרִיחוּק מִקּוֹם כּוֹס שֶׁזֶהוּ כְּעִין הַעִיר הַכְּבוֹד
 לְגְדוּלִי הַרְבֵּים דְּבִיִּים לְבִיִּי אֲחֵם מִכִּין שֶׁעוֹתְהוֹתָם
 כְּדוּבִי לְשִׁחּוֹת אֵת שֶׁאֲלֵסֶה לִי וְכִנְדִּתִּי בִּזָּה מִחֲתָם וּמִחֲתָ
 סִרֵּב הַאֲב"ד דְּמִתָּם גִּי' אֲנִי לְהִסְבֵּי לִבֵּס כֹּאשֶׁר סוֹבְרֵי מִן

דכו' אז עניס בני תורה שמחת פנים ומרדס הוכרה להבליך עסק החורס אחרי גיוס וכמעט נשחקו נפשותיהם מחמת זה ושאבותיו של ר' חמא בר"ח לא החזיקו כלל בידם משום שכל מעות הלדקה שהיו נותנים הולילו רק על מותרות של כס"ג דלור מקום דירותיהם וגם כו' קיס לוי לר' הושיעא שכבר הי' בידם סך עלום ממזון לדקה שהפרישו מנכסיהם מכמה בנים כמו שהיה גבי דוד המלך עה"ש ושכסממחם הי' שבעד כל הסך שהי' בידם לזייר לזורים יקרים מאוד ולעשות עוד מותרות כאלו ומכ"ה השיב לו ר' הושיעא שטעו בזה ועשו שלא כדין כשנגה וכמו שנגד דכע"ה בזה .

והפשתו למנוח ראיות לדבריו ומלחתי ב"ה ואעידם לי שני עדים נאמנים שכתבו בדבריו כי ז"ל קס"ע במס' שקלים שם וכי לא היו בני אדם שימסקו בתורה וכו' ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם וגרמא שהיו ידוע לר' הושיעא שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדחק הפרנסה וכו' ראוי להוציתו של ר' חמא לפרנסתם ולא יפקדו על הליור של בני כס"ג עכ"ל קס"ע שם ובעל שו"ת שיבת ציון [בנו של הרב טוב"י] בספרו חתבת ציון (דפוס י') לאחר שהביא לדברי הירושלמי הנו' כחב בזה"ל הוציא מדברי הירושלמי הזה דלא מוב להוציא כוללות הרבה לנזק בני אפילו לבמ"ד וכס"ג כי אם להביא מעות כנזק לעניים עכ"ל ואח"כ הביא שם גם לדברי הילקוט הנו' וכחב דים דרך לומר טעם שמחת העם על הסגולה לה' דלפי מה שנחבאר לעיל אינו נכון לפזר הרבה לבנין ועוד יותר ליקח מהמותרות לדקה לעניים ולהספקת לוחדי חורס כו' אבל אם פיזר נחן להבינים שמפור הרבה בדרך פיזור שאין קצבה לדקה ולדקה עומדת לעד שאין לו זמן מוכשר רק שנותן בכל פת שיבא לידו ליתן לדקה לאיש מה קרנו תרום בכבוד לעשות לו שם עולם בבנין מציאר ורשאי לבזבז הרבה לבנין כהמ"ק כי אין בו הפסד לעניים יעו"ש וכן נראה מדברי הוזהר הנו' מדאשפיך האי להא דהתיב גבי בני המנדל דהיינו גבי בני יתיר דאלו הוו בני בנינים ממואשים בדרך דורות בני אדם לא הו' קפיד כלל הקב"ה עליהם לבלבל את לבוהם ולהפיש על פני חבל אך מדגנו בנין יתירא עד לבאים כדאיתא בב"ר (פ"ח סס"ו ח') שאמרו לעשות המוכות לרקוע שלא יפול [כדי לעשות להם שם] אחא קפיד הקב"ה וח"כ כמו כן מירי הוזהר בבנין כס"ג ובעשיית ס"ח בעפרה עליה היינו ג"כ בדברים יתירים שהינם מוכרחים שבו נזכר שאין כוונתם אלא לעשות להם שם ולא לשם שמים אבל כהמ"ד בבנין פסוק המוכרת וודאי שאין זה בכלל זה ח"ש ואדרבה חט"ב מוב ועל מה שכתבתי בדווקא כשהסך ממון כבר נזכר בידו אעידה לי ג"כ שני עדים נאמנים ציוחר שהמה מגדולי הקדמונים רב ותלמידו הוא מהר"ם מר"ב דפוס פראג בחשונה ואחד מתלמידיו [כהמ"ד] וכמכרתי והנסת מיימוני] שכחב שם ס"י חר"ב שאלתי למורי אדם שגדר לדקה סתם ליתן לכל דבר שיראה אם יש לו ליתן הלדקה לנרות כס"ג או לחולים חיה מהס חציב וסביא לי ראוי מן הירושלמי דמס' שקלים שיש ליתן קודם לחולים דגרסין בהם כו' [בגירסת החשב"ן ס"ל] וסרי שתלמיד מהר"ם מר"ב לא שחל לו אלא על מי שכבר נדר וסוף גם הוא לא השיב לו אלא על זה ששאל ולא השיב לו מה את שואל אם כבר נדר כו' הא וודאי דים לבוק להמקבצים על גרוה ולבעל ריבוי גרוה מזהב"ג כדי ליתן לחולים [לפי גירסתו בירושלמי הנו'] אלא וודאי שזה אין לעשות כן משום שיש לשום שיש מי שחציב עליו

החשורום כו' עכבחים ראשן של ישראל כלום ותעניות וכחב בעין יוסף שם עכבחים ראשן כו' זה מכון למס דאיתא בגמ' החשורום בכל הזוכר אומר את לראשו ופירשו שכל הזוכר אחר דרך צער וקובלגא על ראשו של עניו את וזרה על כהכחש ראשו כלום ותעניות עכ"ל העץ שם ואף כש"י דברי הגמ' אין האמת אחר בזה לענ"ד אבל דברי המדרש יפה מהפדס בדבריו וח"כ לא בדווקא נקט הירושלמי למלת חולים לפי גירסת החשב"ן וכס"ב לגירסא שלנו [דלא נזכר מזה כלל בירושלמי בלפנינו] וע' חוס' דכ"ב, (ט' ח') דס"ג שנאמר כו' וכס"כ לבס"ג [טענות הדפוס נפל בזה בלבן הגר"א וז"ל כס"כ לדקה דז"ל הסוס' שם שנאמר והעמדנו עלינו מלות . ואע"ג דהאי קרא גבי בית אלהינו כתיב דהיינו בדרך הבית [אבל] כס"כ לדקה עכ"ל הסוס' שם וכוונת הגר"א דהרי נפיינו לפי הסוס' המוכח מהמג' בדבריהם לדקה לסתם עניים אע"פ שהינם חולים עדיף עשי מנדק בבית דהיינו כהמ"ק וח"כ מהס"ב דעדיף מזהב"ג ודו"ק] עכ"ל הגר"א ובזה נחזק מאוד טענת ה"ד שכנגדו :

אנינו כד דייקין שפיר אין הלדק רק אחר וח"ה סיעת' וכו' דלכאורה קשה מה כו' מהפחד ר' חמא בר"ח כמה ממון שיקטו אבותי כחן דמכיון שהולילו כל כך ממון לבנין כס"ג כשהמא הוו עתירי טובא וח"כ כו' מוטל עליהם החיוב למיעבד בדעבי להו למיעבד שלא יעשו ח"ש וכדרך דאיתא במס' כתובות (ס"ז רע"ח) יעו"ש וח"כ מה שהפחדות יש בזה וכי יתפאר אדם מישראל מה שהוא יהודי וישראל וסובל צער וצרות ואינו ממיר דתו או מה שהוא מוציא על קייט חפילין ועליות של מלוא וכו' וכו' וכו' וכו' כפסח וכו' וכו' באלו דמכיון שזכו חיוב גמור עליהם אין להפחד בזה כלל לכן לריבין ומוכרחין אנו לומר שהפחד בזה שבו הידור מלוא כדרך שחייבנו רז"ל במס' שבת (ק"ג ב') כגון לזורים נאים ויקרים וכו' וכו' בזה דברים מיותרים שהינם מהסכרה והחזיון גמור וממילא שכן הי' גבי דוד המלך עה"ש בלבנין כהמ"ק הי' מספיק לו סך לא מרובה כל כך אלא שהוא הכין גם לזורים יקרים וגעד כמה מותרות כיוצא באלו וזה שחייבנו רז"ל בדידור מלוא בעליות נאה כו' היינו כשהמחת זה לא יבעל ממלוא גמור אחרת ודו"ק ועוד קשה לכאורה מאי קאמר לי' ר' הושיעא ומי לא הוו בני נשא דילען צאורייתא מאי פסקא [לבן הגמ'] דילמא באמת לא היו אז עניים מבעלי תורה כגון שהיו שני שבע ופרנסתן היתה מזויה לכן או שהחזיקו כראוי לבעלי תורה ג"כ ואין זה דומה כלל להא דפסיקתא כהל [גבי דוד המעשה"ש] דהתם מבוחר בקרא להדיא בשמואל ב' (כ"א ח') ויהי רעב ימי דוד שלם שנים שנה אחרי שנה ג' משו"ה מלוא רז"ל מקום לדרוש כן ועוד יש קושיא אחת להקשות דכאורה מהפסיקתא על הירושלמי דהעובדא דדוד התעשה"ש כשהפסיקתא כבר היו סך הממון בידי דוד כדאיתא שם והיו לדוד כמה הסכריות לבדוין כסף וזהב מה שסי' מתקן לבנין כהמ"ק כו' ורז"ל דפה הולילו כן מן סדר המקראות דהקדס כחוב שם (ח' י"א) גם אותם הקדים המלך דוד לה' עם הכסף והזהב אשר הקדים מכל כגוים אשר כבש כו' ואח"כ כתיב שם ויהי רעב ימי דוד גו' משא"כ בהעובדא שהירושלמי אין מבוחר זה כלל ומדקאמר ר' חמא בר"ח בלבן אבותי ולא קאמר חצי משמע שבתה מאבותיו הולילו על זה כגון אביו ואביו אביו ואביו אחר וכו' כיו הנכון אחס דהא יש לומר שחששו מפני זה שכל מלוא אחרת לא יחוו ועל מלוא דלפאר ולרומם בית אלהינו יחנו וח"כ מה פריך ר' הושיעא לכן צריכין ומוכרחין אנו לומר דכו' קיס ליש לר' הושיעא

לכ"ג וסביב לו ר' השעיה דכן אמת דדבריו כן הוא
ומלא באינם מן מינה חליהא [דעליהו אחרת המה
הגבורים אנשי השם כו'] שבוחר ה' אל ידוע לי דהו
במקלט מן המינה רביעא [אם יחזק לישראל דדוקא מתרפין
מנייכו ואית לון רבו לשינא לון ולא בעאן ומתרפין מאורייתא
ומאלין דמשתדלין בה כו'] כידוע לי שבו אז עומלי חורס ולק
החזיקו חזק [כי דברי חזקת הללו היו מקובלים בידם]
והזכר במינה חליהא דילי' איירי גם אם המה מחזיקים ירי
עומלי חורס מ"מ אם עושים שלא לשם שמים חלל לעשות
לכם לעצמם שם כשם הגדולים אשר בארץ כאשר מעשים הם
מוכחים עליהם גם זה אשר אלל גם בזה לכאורה אין
דברי חזקת מתקבלין על הלב [דמשום חסרון כוונה לח
יבא מעשה המלס נחשבת כלא ובאדרבה תהא נחשבת
לו לשון ח"ש] ואין לומר דחזקת ה' מיירי כהא דכחוב
בה' הבודים (ס' חק"ג) אחד ה' בוגם בית הכנסת יפה
ורטוי הקהל לתת עמו ולהשתקף עמו במעוה ולא רזה כרי
שיכיס בו ולזרעו לזר ולשם וכלם זרעו עב"ל והבוא זה
במגן חזקתה של שו"ע אר"ח (ס' קיד"ק סק"ג) [וע'
ס' שיחת חולין של ה"ח מה שהביא שם עובדא כו מהרב
בעל ס' טרע ביסודס וחורס נחח חות] דהא חזקת אשמן
אח זה אהקרא דדור ההפלה בוגי המגדל ושם לא בנה
אחד חלל כולם השתחפו ומכיון שה' כוננס רק לעשות
לכם שם איתא בבראשית רבה (פלי"ה ס' ע"ג) אין ויפן
אלא ויפן הניף [הקב"ה] עליהם הים והניף לי משפחות
מן ויפדרא (פס"ד) איתא לקחו איב חרצ וגלחמו אלו עם
אלו נכבשות ואי העולם שם נפלו בחרב וע' ביאור חר"ל
שם (סוף אות קטן כ"ז) ויש בידי חריטת בעיני כוונה
שלא לשמה ואכ"מ :

מידן אפי' לדעת חזקת אין זה אלא כשהבב"ג מביא
לכולם כמבואר ברא"ח ח"א וי' ונמשפט שמואל (ס' י'
מ"א) הובא במגן חזקת שם וגם כשהבב"ג חונה דחוקה
כל כך מעולם ויכולים כולם נזקל ליקר ולהתפלל שם
חלל כנ"ד שיעקר העיר היא רחוב אחת חרובה [מלבד
חיה רחובות קלרות מן ה"ד במבואר במתכנס] וכמה מהם
מערותיהם צפונותם אינם יכולים ליקר להפלה בבב"ג
בכל ימות השבוע הא כבר כתוב בכו"מ סרי"ב (ס' רנ"ג)
בזה"ל גם מה שאמרת אם באו יחידים לעשות להם בית
מדרס לתפלה וקמו אנשים למנוע אם ניתן לשמוע
וודאי משתקין אותן בנזיפה במשכבין אז הרבים מלעשות
מזה והוא עון גדול וכבר מנה הרמב"ם ז"ל בלוחן כ"ד
דברים שצ"ד נזקקים לנדות העובר ואיתא בירושלמי דמיעד
קטן משכב רבים מלעשות מזה לרדך כדוי עב"ל שו"ת
הריב"ש והבוא בדרכי משה של ח"ת (ס' קס"ג) והבוא
בקורה בגמ' של שו"ע אר"ח (ס"ס קיד"ד) בזה"ל המעבד
לננות בבב"ג אפי' יש בה כ"ג אחרת בעיר מונע הרבים
מלעשות מזה עב"ל ובס' חיי אדם (כלל י"א ס' מ"ה)
יעו"ש וגורר דבר שגם חזקת מודה לזה כי לא מיירי
אלא כמו גבי בוגי המגדל דחוקא [גמ"ל] וזה שמסיים
הריב"ש שם ואם נותנים טעם לדבריהם מפני יסוד
הבב"ג שלא תהרב אז הקהל מצינין בדבר ועינין הקהל
לקיים את בחינת עב"ל אין בזה כוס שייכות לידון דידן
דא מערך אמצע החוב וכל ה"ל השמועה בבב"ג ולבב"ד
הי"ן [שהמה עומדים סמוכים זה לזה בקלה העיר] וודאי
שילכו להפלה בהם אלא שטוענין שבעד ממון זה יחזקו
עמוד החורס בבב"ד הי"ן אלל אין כוס מהם בטענתם
הזאת דהא אם באמת מקירות לבבם המה אפטרופסים
לחורס כ' על מה ולמה המחיתו מלעשות את זה עד
עכשו בלא המה עיקרי בעלי הממון מהעיר וגם עתה
ביכולתם לעשות ישיבה מלבד הקלת מתן של העניים
דיירי

עליו מלות נרות לבב"ג משום דאיתא במדבר רבה (פ"ד
ס' כ"א) שה' מדליק נר א' שחרית וגר אחד ערביה
לפני הארון ונחבך דריביו בנים עבד מלס זו כמבואר
שם ואפי' אם יקרוכו ממלס זו אעפ"כ לא יתן למלס
אחרת דעדיף מינה בגון לחולים עניים וכיוצא אך במי
שכבר נדר או שדרכו לידור כך וכך בכל שנה שאין לחוש
עוד שלא יתן כלל בזה מיירי בירושלמי הג"ל דלחולים
עדיף עשי ליתן :

אבל עדיין יש להקשות מדברי בירושלמי על דברי
חזקת שביירושלמי ה' מבואר בכל עיקר הא"סור
לננות בבב"ג אינו אלא משום שמחתת זה אינם מחזיקים
עומלי חורס [וחולים עניים לפי גירסת בעל ס' השב"ץ
ומהר"ם בר"ב כו'] ואלו חזקת מחלק את זה לשני דברים
דו"ל חזקת שם [בשהב"ג כו' ה' זעירא דאברהם כו'
וחמש מינין אינן בערב רב ואינן עמלקים גבורים רפאים
נפילים ענקים כו' חנון ריבין בקיומא בני ואנן קיימין
על ישראל כלי חמם ועליהו אחרת כי מלאה הארץ חמם
מפניהם חלין עמלקים - נפילים על יכו אחרת ויראו בני
האלהים את בנות האדם כו' חקיקו בהן וקב"ה אפיל לון
לחתא בשלשלאן ואנן עוה ועאל דמנייכו נשמחתון דערב
רב דאנן נפילים דאפילו דמנייכו לזות בחר נשיא דאנן
טבאן ובגין דא אפיל לון קב"ה מעלמא דחתי דלא יא
לון חולקא חמן ויסיב לון אנרייכו בזה"ל עלמא כמד"א
ומכלם לשונאיו אל פניו להאבדו וגו'. גבורים מינה חליהא
עלייהו אחרת המה הגבורים וגו' אנשי השם ואנן מסערה
דאין דאחרת בהן כבה נכנה לנו עיר ונעשה לנו
שם] ובגין בתי כנסיות ומדרשות ושוויין בהן ספר תורה
ועטרה על ריבוי ואל לשמה דה' חלל למעבד לון שם
הה"ד ונעשה לנו שם ומסערה אחרת מתגברין על ישראל
דאנן כעפדה דארעא וגזלו לון וחביו עבדחייכו ועלייהו
אחרת וסמים נצרו מאד על הארץ. רפאים מינה רביעא
אם יחזק לישראל דדוקא מתרפין מנייכו ואית נון רשו
לשנא לון ולא בעאן ומתרפין מאורייתא ומאלין דמשתדלין
בה למעבד עב עס עובדי ע"ו עלייהו אחרת רפאים
כל יקמו [בזמנא דיימי פקודה לישראל אחרת בהן וחבד
כל זכר למו - ענקים מינה חזיבא דאנן מוזלין לאלין
דאחרת בהן וענקים לגדגדוחין ועלייהו אחרת רפאים
יחביו אף הם כענקים שקילין דא לרא חלין חנון דההדרי
עלמא נחור וצור ורוא דמלס חרב כי מקדשא והארץ היתה
חבו וצכו דאחי עקרה ויבוא דעלמא מיד דיימי אור
דאיו קב"ה יחזק מן עלמא ויחבדון כו' יעו"ש ובסוב
בילקוט ראובני סדר בא (דף פ"ה ע"ב) דפוס אהמטרה
עטיאם) בהם כוונת אר"י (דף מ"ז ע"א) סוד וגם ערב
רב עלה חמם כו' ה' מינים היו ואלו נקראים ערב רב
ויש נקראים ערב קטן עב"ל ובסוב במקדש מלך שם
ואחרת עבדחא פי' עבדחא יח' נחבעלה ואין עושים
אותה ישראל לפי בגוילים אותה המין השני הזה רפאים
יחביו וכו' המין ההמיני שם ענקים מוזלין כה"ח ומבזין
אותם חלל המין ה' שם רפאים חזר בהן ומתריפים
מאורייתא ומאלין דמשתדלו בה משמע שאינם מחזיקים
ביר ח"ה חלל אינם מבזים אותם לכאורה נראה שאין
להם עין בענקים ומגיד הכתוב באף הם יחביו כענקים
יעו"ש] אך יש ליישב את זה דר' חמא בר"ה דכו' מן
האמוראים המפורסמים כו' לדיק גמיר ואכ"ב בשמחא
גם אבותיו היו לדיקים גמורים ועכו את מעשיהם בגיטוי
בב"ג רק לשם שמים ולא משום כבוד המדומה לעשות
להם שם בטולם כוס ח"ש ומסו"ה ההפאר ר' חמא בר"ה
אין ומה דהו אבסחי' מהדרי במלטה עד שלא חשו לבזו
ולפזר הן רב כל כך גם על ליורים נאים ובגיינים יחורים

דיירי הסר כעטנה רומע"ל וסייעתו' ורק חולס המה
מקשים מיום שנים השטן בקרבם [אל איזה מהם
ואחרים נמשכים גם היראים ושלמים שבהם צלי
דעה ורגש כלל] לדרך אח העניים ומרודים דיירי
הסר תחת כפות רגליהם ואם נפיהם לא יודו לי הנה
בלבדם יודו לי לכן אני בשפלותי מתרה בהם בהתרחם
גמורה שיתיראו לנפשותיהם ולנפשות בניהם ונפשותיהם
מלמחות בשום מחלה שבעולם עוד בזה שלא יכניסו ח"ע
חו"ש בדבר שחייבין נדוי מפי רז"ל בעלי הגמ' והפוסקים
כתבואר בגמ' ירושלמי ה"ל וברמב"ם ה"ל שהביאם הריב"ש
ה"ל ואנשי הכותש שאם המה אוחזים לעיקר את דברי
הזוהר ה"ל הנה זיל בחר עמאל וא"כ אדרבה אם יתקשו
בקשה ערפם לסרב מלשמוע לדבריי הנה דברי הזוהר
סופכים וסוללים רק עליהם שהמה משתוקקים לקנות להם
שם בזה שהמה נלחו לדיירי הסר וא"כ נכללים המה
במעשה הזאת למעשה דור הפלגה ויש לי עובדה כזאת
אלא שאין דרכו להעלות בכתב סיפרי מעשיות משח"כ
דיירי הסר שעליהם וודאי שיתקיים הקרא דוהאלהים
יבקש את נדק שדרשו רז"ל בויקרא רבה (פ"ג ס' ה')
שאפי' לדיק נדק רשע חללים יבקש את נדק כו'
יש"ש וכס"כ שבאין הענין קרוב לסיפוק במחילת כבודם
ואין לבטל את הדברים ואיני מתעצל לפרש ולהסביר
היטב לדברי הזוהר ה"ל דלג"ד שהמה מתאחדים לגמרי
עם דברי משנתנו שבאם' אבות (פ"א משנה י"ב) רוא' [הלל]
הי' אומר נגד שמה אחד שמי' ופרש"י נגד כו' כל מי
ששמו נמשך ועולה לגדולה מיתחו מתקדבת כו' יש"ש
והרש"א [הר' שמואל חזיון] כתב שם בשם מהר"ם חלבקר
נגד שמה כלומר שמחיה להמשיך שם ושררה אחד שמי'
וכלל בזה העונש בין במלכותו בין ברבנותו בין שיתיהר
ברשות וגם כן כלל בזה העונש למי שאין כוונתו ללמוד
תורה כי אם לנהוג בה רבנות כו' ור' יונה כתב נגד
שמה שמי' גאוותו עשה לו שם כשם הגדולים יאחד שמו
עכ"ל וא"כ וודאי דלא גרע ערכו של ס' הזוהר ממפרשים
הנז' לכלול בהם דנגד שמי' כו' גם זה שבוים בה"ג
רק לשם יוהרא וגאווה ולא לשם מלוא אלא שהזוהר עשה
גם זה דאסמך להא חקרא ה"ל אך מי הוא שידע מה
שבמהשכחו של אדם זולת כו"ח עלמו לכן הסבירא הישרה
טתגה דהזוהר לא מיירי אלא בחופן זה שבמהלכים בהעיר
הרבה בנ"ל ובמ"ד עד שבכל פנות שאלם פונה יש לו
בה"ג ובהמ"ד ואעפ"כ נמלא שקס אדם אחד ומפזר
ממון הרבה על בנין בה"ג גדולה כמעט עד לשמים מה שזה
אין נלך כלל וא"כ וודאי שזה רק לשם יוהרא וגאווה לעשות
לו שם בדרך דור הפלגה דהא מתענתו ניכרת מתוך
מעשיו דאל"כ הו"ל להחזיק בלינעא לעומלי תורה אלא
כשאין בהעיר רק בה"ג אחת ובהמ"ד אחד בקלה העיר
הבני בריחוק מקום מן קלה העיר הראשון ערך חיי וויראשט
ויותר ובשכחות ובמועדים דחוק להם המקום וקטן מלהכיל
לכל אגפי העיר מן הקלה ועד הקלה עד שמתעט עומדים
צפופים ורובים אין יולאים חיוז תפילה בלבד מחמת זה
חם וחלילה לנו להבזר לרז"ל בעלי ס' הזוהר התנא רש"י
וחביריו ותלמידיו ותלמידיו תלמידיו שגם בזה באו
לאסור מלכנות עוד בהמ"ד בעיר כזו ואין שום
ספק דגם בעלי הזוהר מודים דיש לנו לדון
לסתחשקים לבנות בעיר כזו עוד בהמ"ד לנך זכות דנשה
מלות ה' קא עבדי ושחנא עליהם ברכת טוב מהאל
הטוב אכ"ר :

ורחיווק יד עושי מלוא דיירי הסר הנני לסביר
להם ה' דחיהא בויקרא רבה (פ"ג ס' יו

ב') ובקבלת רבה (פ"ה ס' ה') שכל מי שהומה ומתמה
אחד המלות ומלוא קבוע לדורות אין לו מה הנא' יש לו
חדע לך שהוא בן שהרי משם כמה מלות ודקות עשה
וכמה מעשים עובים בינו ויש לו מלוא קבוע לדורות
הסר"כ אז יבדיל משם שלש ערים יע"ש ומוצא זה
במגן אברהם שם וז"ל רש"י בפ"י קבלת (ה' ע') אובב
כסף לא ישבע כסף אובב מלות לא ישבע מהם ומי אובב
בסמון מלות רבות לא תבואה ואין באתר מהם מלוא
מסוימת וקבוע לדורות (פי שפתי חכמים שם) כנון בנין
בהמ"ד ובה"ג וספר תורה נאה גם זה הכל כו' עכ"ל
ומוצא זה גם' מתחת הסקל שם וז"ל סיפ"ת שם מכיון
דמלך לבדו נעבד לתת שבר טוב לבני ירושלים ח"כ
לא ישבע האדם מהמלות עד שיעשה מלוא קבוע דסיינו
בנין בהמ"ד ובה"ג וספר תורה ויואל שיתן שכרו כשכר
בני ירושלים כו' מה הגאה יש לו פי' לזכות אפי' אחד
מחו כנון בניה בהמ"ד וספר תורה שזכה בהם לדורות
באחריו משח"כ שחר מלות שאין לו זכות אלא עד אותה
שעה וסיינו לא תבואה דקאמר בלא תעשה המלוא פירות
תמיד כשאניס קבוע ואע"פ שבמה זוכה לכל הדורות במלות
היינו כמה שנאדם אלא במעשה מלות ששעה לא זכה
אלא בבדל ערי מקלט שיואלו תמיד הרואים על ידם
כו' מפני שהיא מלוא קבוע ויזכה בה לאחר זמן כו'
עכ"ל סיפ"ת שם וגדול המלוא של בנין בהמ"ד ובחזקת
ס"ת שזו מלוא הקבוע לדורות העומד להם בזה ופנא
וגם לד שפתי המעשרים בזה כשישמוע לקול דבריו
הנ"ל וימסכו את ידם לגמרי מלהמות כם לגמרי במחל"ל
במה' קדושין (ל"ע סע"ב) ישב אדם ולא עבד עבדים
נותנין לו שבר כעושה מלוא וס' יבך לפני הולדים בברכה
שלוש כמו שמכרך לכולם השפל ערך כו'
שניאור זלמן רובער המעונר לפי ששם
פ"ק ויודו יע"א .

תשובה ג

שלמא תנינא להראש והקצין בו' בו'
ולכל אנשי חבורתא דהתר איש איש כברכתו
יתברך מאדון המברך אכ"ר

מבואר במכתבם ששששלחו העתקה מהשובתי
בשלימותה אית באות להצד שבנגדם
והמה הולכוה להרב האב"ד המחנך נ"י השיב
שניבר לו מהלשון שהוא מחרב ... ר"ב ושהאמת
אתו בזה ושכל החילוק עליו ומהרהר אחריו בזה באלו
חילוק ומהרהר אחרי השכינה (מלשון הגמ' סנהדרין
ק"י א') ובשתתקו בולם כו' אך נתהו' בינם עצמם
מחלוקת חדשה ושעניניהם נשואות רק עלי לתווך
השלום ביניהם ע"פ הברעת דעתי :

תשובה

עיקר המחלוקת שביניהם הוא שיש מהם אומרים
לבנות בה"ג גבוס מכל הבתים כו' ויש מהם
שאומרים כי די להם בבנין ביהמ"ד ואם ישאר להם
ממון לא יעזבו עוד לשאלת ס"ת מיחידים אלא יכתבו
הם עצמם ס"ת ויקנו מעט כפרים הגלגלים בהכרח להיות
בהמ"ד ומב"אין רח"ו מן החסידים שבכמה גדלים ושיירות
שאניס בה"ג לא חומת חבנים או לבנים אלא בנין
פשוט כעין בהמ"ד וקורין את זה כסם שפועל ונעוזה
עממם משים שהזוהר אומר לנחם בה"ג ובהמ"ד ויקדים
חיבור

ר' תנחומא סדר נח (ס' י"ח) שפה אחת בין כתיב ששפו פורעניות לעולם אמרו לא כל סימנו שיצור לו העליונים ויחן לנו התחתונים נעלה לרקיע ונכה בקרדומות ונחלקו לשלש כחות אחת אומרת נעלה ונשב שם [מה שזה נגד רצון ה"ח דכתיב השמים שמים לם והארץ נתן לבני אדם] ואחת אומרת נעשה עמו מלחמה ואחת אומרת נעלה ונעבוד שם ע"ז זו שאמרו נעלה ונשב שם - משם הפליט ה' - וזו שאמרו נעלה ונעשה עמו מלחמה נעשו קיפין רוחין וצדין וזו שאומרת נעבוד שם ע"ז בלע ה' פלג לשונם כו' יעו"ם וא"כ הגע עומק חס כיו דור ההפלה בזמן בנין כזה לשם ה' כדי לעבוד אותו יח' בלוחו הבנין היתכן לומר שהיו נעשין חו"ם על זה וא"כ הא נמי דכונתה שכלאבים מישאל בזמן בהכ"ג לשם שמים וודאי שאין הוזהר אושר את זה כלל דהא דבר ברור מיללו ובניין ככ"ג ומדרשות כו' ולא לשמה דה' אלא למעמד לון שם כו' עכ"ל וא"כ הא איתא במס' חנוכה (פ"א מ"ו) והיו דן את כל הדם לכ"ז :

ולענין דברי הוזהר הוי בשפלותי קורא בזה לשון הגמ' דמס' בחיות (ח' ח') נחיצ הוא משפת ימי בראשית כמשתה ראשונים כו' כך משתה אחרונים כו' רבים שהו לימא כו' יעו"ם דו"ל כר"ר יסוהן בהפני יערות דבש חלק ראשון (דף י"ג ע"ד דפוס זולנאך בגת חק"ט פנידי) והעיקר לרומם קין התורה ולחזק ידי ה"ח כי אף אין גדי"ס אין תישי"ס חו"ם . עוד שם (דף י"ד רע"ב) והכל בענין ביטול תורה כי אם ילמדו ידעו מה לעשות ויביטו חומר הדבר ואור תורה יגו ושיק' כי פסקו נוחזי לדרק מנדבי נדבות לזוך בהכ"ג שיכיו למדים עניים לומדי תורה לש"ס ואל המלאו בית מנוח למר כי הוזהר קשים ופחים הם בלוק הקשה יאמרו נח ישראל אם יח' כאן פקידם לננות בית בחירה מקדש ה' היח' ח' מכס שלא יפשיט ממנו חלוקה כמחזק ליתן לנדבת בית ה' וידעתי כי הדור כשר יותר יבאו נבי"ס על האשים יותר מוזמן המשכן והדבר ק"מ להעמיד ולכונן בהמ"ד מקום ועד לחכמים להרביץ תורה בישראל ולפקים תורה מעפירה וכלל זה יותר טוב מבנין בהכ"ג כו' אצל נשמע מזה כי יותר טוב לדרק מבנין בית ה' חף כי לדרק לת"ח ומכש"כ לחזק ידי ת"ח כו' ובאמת הכל תלוי בהתחלק וכן ה"י במשכן כמבואר במדרש דלה ה' אחד מנדב למשכן עד שהתחיל משה ונדב משלו כל כונו ועמדו ישראל ונדבו ולכן תלוי הכל במתחיל אם יתחילו הגדולים ופני הדור לנדב לכהמ"ד והחזקה תורה מי לה ילא אחריהם כו' וכן אחס בזה"ל מהדור ומגדלים מעורות גרות וארון ה' שהוא ה"ח מחשבי ואולי עד שהוא באחרים בעו"ר כו' למת תאנעו מלכות ארון ה' שהוא הקמת לימודי תורה לבמה והלא ג' רגלים בידים תורה ועבודה כוונת כל האמרה ח"ח כאלו הקריב המידון ומכש"כ המפרנסו ומזמין לו כל לרכיו לזרכי גבוה וגמ"ח פשיטא וזהו שלש רגלים שעליהם העולם עומד ויחי לנו עמידה וקיום בזה ובבא כו' עוד שם (דף ל"ז ע"א) החזקה הסירה ולומדים כי בעו"ר קון מלאכות וסילון ממחיר שמעכה התורה מישראל וחדלו פרושים גבורי כח בתורה בלי חמדה נעדרו כי אין מחזיק ללומדי תורה כו' עוד שם (דף נ' ע"ד) ואל יעשו בדברי שקר כי בעו"ר נחמטע קופת הקהל כי חלו ימלאו בהולאות שאינם לריבים מה שעושים בדיכוי נרות שלא לזוך בהכ"ג וכדומה ורע תכביטין לס"ת כפרתה ומעילים יותר מדאי היו יכולים להספיק כמה לימודים כו' עוד שם (דף ס"ג ע"א) ושיקר כבוד התורה להקים בתי מדרשות ובית ועד לחכמים אשר שם יתנו

איסור בנין בהכ"ג לאיסור בנין בהמ"ד לכן נוסבין פחסידים שלא לבנות בהכ"ג כלל ולחזקון האיסור של בהמ"ד קורין אותה בשם שטיבל ומשום חומר האיסור של בהכ"ג אין לבנותה כלל אצל בהמ"ד דלא סני בלאו הכי יבואו] וכן הבינו מחזק דברי חכונתי שכתבתי להם שבנין פשוט כעין בהמ"ד שלט גם הוזהר יודה להם ובקשו ממני להכריע ביניהם וקבלו על עומק בפני הרב אב"ד דמחנכים כ"י לשמוע ולעשות ככל אשר אכתוב להם כמכ"כ לי הרב האב"ד כ"י ע"כ קיאר מעיקרי דבריהם כפי מה שהבנתי ממכתבם. אצל לא אחד מאחד דפלא פליאות נשנו בצניי אף אחו נעיקר אה"ס הוזהר כל כך עד שצאו לפסוק הלכה למעשה מאחו בלנד וכי אין לנו חו"ם ש"ס ופוסקים הא איתא במס' ברכות (ה' א') לכורחם זה גמ' ופי' רש"י זה גמ' סברה טעמי המשניות שמתנו יולא הוראה אצל המורים הוראה מן המנהג נקראו מבלי העולם במס' סוטה (דף כ"ב) עכ"ל רש"י שם ודברי הוזהר וודאי דלא עדיף לענין הלכה מדברי המשנה ובמס' בנה מניעא (פ"א ח') איתא רב אשי ורבינא סוף הוראה יעו"ם ואין חשיבות ה' הוזהר אלא כעין מדרש דבש ומדרש ר' תנחומא ופרדר"א כו' אלא שיש לנו לעמוד ליישב את דברי הוזהר ע"פ הגמ' והמדרשים אצל חלילה לנו לסמוך ח"ע בכל רק על דבריו בלנד וכמו כן האם נציה ללמוד הלכה למעשה ממה שהעולם נוהגים ולא נביע בש"ס ופוסקים אם נוהגים כראוי דהא חולי הוא מנהג של צורים וסדויעים בעשות גמור וגדולי הדורות הממשיכים ג"כ אחרי המנהג טעות שהוא חולי מריבוי ערדוהים בגירסהם בחזרת ש"ס ופוסקים וספרי ש"ח וספרי יריאים מלנד ערדוהים לחול איש איש לפי מלבו וממחזו יתק להיות וודאי שלא העמיקו את רוחם דעתם בענין המנהג שהוא ואת זה כתבתי בדרך כלל ללמוד סימנו למקומות אחרים אצל לענין נ"ד האמת הוא שפעם בעתם מנהג החסידים וטעו בדעתי משום שקלרתי אז בחשיבותי לכן כמובנה אני לפרש להם היטב ולהשלים מה שהסתרתי אז והוא דלע"ד דעת הוזהר בהכ"ג במקלם ודעת הפני"א דו"ל הב"ר (פ"א ס' י"ח) ויאמרו הכס נבנה לו וגו' ח"ד יודן מגדל בנו עיר לא בנו כו' יעו"ם וז"ל הפדר"א (פכ"ד) חמר נמרוד לעמו בואו ונבנה לנו עיר גדולה ונשב שם בתוכה כו' ונבנה מגדל גדול בתוכה כו' ונקנה לנו שם גדול בארץ שנאמר ונעשה לנו שם ובתוכו בביאור הרד"ל שם (אות כ"ט ול"ב) מגדל גדול לימדנו לפי דרכו ששם מגדל הונח מפנין גודל על שמגדליו אותו למעלה בגובה שם גדול בארץ מפרש כאי שם סחם שם גדול וכדאשכחן בדוד דכתיב ב"י ופשיטת לך שם גדול כשם הגדולים וגו' ובמקרה זה עלמו דה"י כתיב ופשיטת לך שם סחם אלא שכוונת פשיטת שם היינו שם גדול עכ"ל הרד"ל שם [מיכו ב"ר (פ' ל"ח ס' י"ח) איתא ונעשה לנו שם הני ר' ישמעאל חין שם אלא ע"ז יעו"ם ומש"ס כתבתי דהוזהר ס"ל במקלם בהכ"ג והבן חף אם נראה למטע בפלוגתא יש לנו לפרש דגם טונת הכ"ר הוא כדברי הפדר"א דכוונת הב"ר בזה הוא כהא דאיתא במס' סוטה (ד' ב') כל המתנאה כאלו עובד ע"ז - והתאזהר לקנות שם בעולם טובע מעון הגאון] ובה הוזהר ופירש דבנין בהכ"ג שהיה ג"כ לריבית להיות גבוה מכל הנשים שבעיר כמבואר בעו"ם ח"ח (ס' ק"ג סעי' ב') [והוא מהגמ' דמס' שבת (י"א ח') כל מיר שגנותיה גבוהין מבהכ"ג לסקו חרכה כו' יעו"ם] אם בזמן אותה שלא לשם שמים אלא לקניית שם בעולם וזה ג"כ בכלל המגדל של דור ההפלה וכמו כן הוא בזמן בהמ"ד גבוה מאד קרוב להאופן של בהכ"ג אצל גבי המגדל איתא במדרש

חוקק של הלכה כי זה חיינו ושם שכנה שורה במקום ד' אמות של הלכה כו' עוד שם (סוף דף ע"י) מיום שהלכו לפניך את החורש ולומדים כראוי פסקו לומדי תורה ות"ח גדולים כמו שהיו בדורות קדמוניות כי מי ילמוד עשירים משלימים החורה אחרי גיוס ועוסקים בדרך ארץ וכדומה עניים שממם חלל תורה ח'ין להם משען ומשענס כו' עוד שם (סוף דף ק') כי מרדכי כיון שראה שהמן גובר לא ראה לבטלו כי אם בחורש וכמס"ב בתרגום שני כי לקח חשב"ד ולמד עמם ובכל מקום ה' תורה כו' כי התורה מגינה והיא כחרים בפני פורענות ולקח בכל ארס לא זום מכותלי בהמ"ד ואפי' בשטח שבא המן למרדכי וחשב מרדכי כי נפשו הוא ה' לומר הלבבות עומד כו' ובחלק ב' (דפוס קארלסרוה שנת תקמ"ז שבידי דף כ"ח ע"א) והעיקר כו' לחזק ידי לומדי תורה אשר היא עיקר חיינו ושרש שלמותנו ושכר מכל הטוב האמיתי שה' לנו ואצדנו וזהו שריד שהחזיר ה' לנו ברוב רחמיו ואין לה' בעולמו חלל ד' אמות של הלכה כי הוא במקום קרבן וזכה ומקטיר קטורת אשר ע"י קטורת וקרבנות שכן ה' בין שני ברוכים ובדי ארון וכעת שהגיס בתורה לשמה וזכים ששריף שכנה שם וא"כ המחזיק לומדי תורה מקיים עמוד התורה ובונה בהמ"ק אשרי איש המחזיק בעץ החיים כו' עוד שם (דף מ"ד ע"ב) ראוי לכל איש הגוע יראת ה' בלבבו להחזיר חיל למלחמה ה' להקדים דגל התורה אשר בעוה"ר שחזר עד לעפר ח'ין בקר ברפתים בעוה"ר העולם שמש בני ישיבה ומחזיק פרחי תורה כו' חיו לי בדור הזה מה שאני רואה שנתמעט התורה ותופסי התורה הם מעוטין ומעוטין לא ידעו ולא יבינו ישרות התורה ליישר התורה בהלמודים עוד שם (דף מ"ז ע"א) ואין משגיח ואין מחזיק תורה וכלל בעו"ה חזק מלחמו כלי יקר ח'ין לנו לא כהן לא מקדש לא קרבן לא מנך לא חזון מלח ה' ואין שיעור רק התורה הוא ואין נלך בקרי מבלי דבור גדר עשיר ורש יפגשו לקמון מלחמו ולפתח לבחור הלימוד תורה לש"ש ובזמני מכל המתפרסם במאמר זו כאשר הוא בעוה"ר ברוב קהלות חלק אירופיה שאין מחזיקים ללמד תורה ברבים הם וחכמים ח'ך יקראו ק"ש פעמיים בכו' וסגנון לבקש שהוא על חלומים חלל יסועטו לבקש דבר ה' וזה ימלא כלל יעו"ש בגוף הספר בעוד כמה מקומות ובכל אריכות דבריו בזה וכל מה ולמה שהריך כל כך ובכל כמה פעמים ענין זה חלל מבוס שה' ריש מתיבתא ורב אב"ד רוב ימיו וידע בלעזן של הלמודים וזוהי אחי שפיר הא דליתא במס' ברמיה (כ"ח א') דא"ר יובט לר"ג חיו לו לדור בזההי פרנסו שחי אחי יודע בלעזן של ח"ח כמה הם מתפרנסים וזמה הם מוסיס והיינו מבוס דר"ג ה' הנשיא ויש מתיבתא ח"ל להשגיח על עניו ומחזקו כל הנגיד חשוב כר' יובט בדורו ולהטיב לו מעמדו ומלבו ובחזקה הטובה ה' גם רשב"י כחמסיס הגמ' הם ואחיו תלמיד רשב"י כו' ובסתמא שמת רשב"י לדברי ר' יובט סגו' והרמב"ם בהקדמתו לספרו ביד לאחר שחשב שם כל מקבלי חוס"ק איש מפי איש עד למס מסיוני וחשב בהם ג"כ לרשב"י כתב כל אלו החכמים סגו' הם גדולי הדורות מהם ראשי ישיבות כו' ועמם בכל דור אלפים ורבעות שבמעו מהם ועמם עכ"ל וגם אלו בשפלותו יודעים שרשב"י ה' ריש מתיבתא דהא רבינו הקדוש מוסר המשניות כו' ג"כ מתלמידי ישיבתו כמו שהארכתי בקונטרס חולדות ובגמ' רבני ב"ה סגו' ת"י ובראות רשב"י [כמו שהיה הר"ר יסוקין בדורו] ח'ך שהגולם עושים שמפזרים הרבה מאד על בנינו בכו"ג יותר מדחי מה שאינם הכרחיים כלל כזה יכיר שרק לעשות להם שם כשם הגדולים עושים קן ואינם משיגים כלל על בנינו במ"ד והחזקת לומדי

תורה שבהם לכן דרש לאנשי דורו כמבואר בדבריו שבועתו בתוכותי הקדומה כי מי ומי לנו אפטרופים גדול בתורה יותר ממנו שעליו אחראי בלש' שבת (י"א ח') והן מופסיקין לתפילה א"ר יוחנן לא שנו חלל כנון רשב"י וחבוריו בתורתו לחומתן כו' יעו"ש חזרו לדעת אחת גמור לאמיסה של תורה וזש"ב בתוכותי הקדומה בהמ"ד הוא משום דליתא במס' מגילה (כ"ו סע"ב) דא"ר שפי משמי' דרבא מני כניסתא לבי רבנן שרי מני רבנן לבי כניסתא אסור כו' ושזכר בדעת ר' יובט שן לוי ופסקו כל הפוסקים רז"ל הכי ודלא ברב פאא משמי' דרבא דמתני איפכא וגם דלא כר' יוחנן שם ובס' סיד להרמב"ם בהלכות תפילה (פ"א הל' י"ד) מבואר הטעם שקדושת בהמ"ד יחירה על קדושת בהמ"ד ומעלין בקדש ולא מורידין עכ"ל וכוונת טעם זה בשמו בכו"ה שכל טור ח"ח (רס"י קנ"ג) ולשון הלכה שם קדושת בהמ"ד יחירה על קדושת בהמ"ד שזה מיוחד לתורה וזה מיוחד לתפילה וכבר ידוע שת"ח עדיפה לפיכך מותר לטעות מבהמ"ד בהמ"ד חלל לא מבהמ"ד בבהמ"ד שמעלין בקדש ואין מורידין בקדש כו' יעו"ש מקור דבר זה ואיתא בסוף מס' ברכות (ס"ג א') ח"ל לוי הולא מבהמ"ד ונכנס לבהמ"ד ושוסק בחורש וזהו ומקבל פ"ש שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל חללים בזיון וזהו המקור האמיתי לדברי העור ח"ח (רס"י קנ"ב) שכתב ואמר שילא מבהמ"ד ילך לבהמ"ד קידם בילך לעסקיו כו' ופלה פליאות נפלאות על הדב"י והכו"ה שהמה עיקר יסודם להראות מקור דברי העור מאין נובעים חלל הראו אח מקור זה חמסם בגר"א מוויילא בציאורו לשו"ע שם (סק"ח) כתב בזכ"ל אחר כו' סוף ברכות [ואחרי דבריו] זה הדר"א לנדרא כ"י בספרו דמש"א העתיק לדברי הגמ' כ"ל אך בגר"א שם כתב עוד בזכ"ל והר"י ב"ס"ה ואח"כ לא פ"י כד"ה שם חלל זה פשוט בעיני דהר"ת הוא ה"ר יונה בס' כינאה בכתוב שם (אות כ"ו) וילא מבהמ"ד כו' וטוב שילמוד מיד מבוס דכתיב ילכו מחיל אל חיל כו' עכ"ל סר' יונה שם] וכן כתוב מקור זה בס' לבוס שם וזה ה' בימיסם שרוב בכו"ה לא ה' חלל לתפילה ורוב במ"ד לא כיון חלל לעסק תורה וזאת יחיד סגולה כהא דליתא במס' ברכות (ח' א') ואמר חזיו כו' לא הוה מלניא חלל ביכא דגריסנא ר' אחי ור' אחי חזי חז"ג דהויל תליסר בי כניסתא בעצדיא לא מלנו חלל ביני עמודי ביכא דכוי גרסי מב"א גבי דיון שבכ"ג שלנו בזיון חלל מן הגדלים חדרים גדולים להיותם במ"ד ג"כ וכמבואר בס' ברו"ח דבר שמואל אבהוב (ס' שמ"י) יעו"ש וכן בבמ"ד שלנו מתפללים ג"כ [וח"ל ס' ברו"ח כתב סופר (ס' י"ח) והבית המדרש הזה שאנו מתנכים היום הוא מקדש בקדושה משוגשת קדושה בבכ"ג להפלה היכא דגריסנא וקדושת בהמ"ד בלומדים בו משנה וגמ' והוא בער המזיון בהלכה שלומדים בו הלכתא עכ"ל] והכונן על בהמ"ד היא קטנה ביותר ח"כ ודחי דסיתרון של הכונן שילויאו על בבכ"ג מוטב להם להוליא על החזקת לומדי תורה חס בבכמ"ד היכן שבקלה עירם בשני חס בבכמ"ד של עמם וזהו היותם כנון להם לדעתו וכבר חיתא במס' מגילה (כ"ע א') עהדין בב"ג ובמ"ד שבבבל שיקטעו בארץ ישראל [ודליתו כתוב בכתב סופר שם ח'י אפשר לשער השלגת קדושת הארץ ובמס"ק כו' לעהיד כששעיטו אלו רואים זה מול זה כו' ולחלית זה יוקטעו בב"ג ובמ"ד בא"י כי אין האור יכיר חלל מתוך החושך כו' יעו"ש ואף שדברים אלו אולי בפני עמם נכונים הם חלל להעמיס אח זה במאמר סגו' לעג"ד ללא אחת הוא דכא הגמ' מסיים שם בזה"ל שנאמר כי כתבור נכדים ובכרמל בים יצא וכלא דברים ק"ח ומה תבור וכרמל שלא באו חלל לפי ששם ללמוד תורה

הוא כבית קטן דעלמא כן נלע"ד לדאס לקף זכות זום
והוא שמוה העשם עלמו הריג הגר"א מוילנא או ג' אחר
אלל המתגדדים לבנות את כס' בהמ"ד לשם קלויז שאלע"ס
שמשעתי מפי הרב"ש מוילנא ששם זה נובע מלבון
קול עון כמו בדרשו רז"ל בשמות דבר (פכ"ז סי' ד')
התורה שנקראת עון בהאמר ה' עון לעמו יתן מ"מ אין
זה והחדר בלפני בהמ"ד בקורין פהלע"ת וז"ל כל עת
שכל עת הוא מויתא שם מנין להפלה אלא בדרך רמז
ולחורות שחיו בקדושת בהמ"ד לגמרי אלא לב"ד
מהגם עליהם ודו"ק וכן בהמ"ד של הגר"א עלמו
שבוילנא עוד היום קורין לחוץ בפי כל בשם חסידים
מנין וכשם הוא [מנין] ודאי כנזע מפי הגר"א עלמו
וכן החסידים קורין לעצמם את בית מדרשם בשם מנין
וגמלא שבו ה"ו שות דעת הגר"א דוילנא וכו' ר"ש ז"ל דלאדי
רצן כל החסידים זי"ע וכל עיקר עמתי שהבחי להם
לבנות בהמ"ד ולא הזכרתי בהכ"ג לחו משום שג"ל חלילה
וחם שום חסיד צננין בהכ"ג אלא משום ששאלו לי
על צנין בהמ"ד להם בפני עלמו ולא הזכירו כלל שבדעת
חזרה מהם לבנות בהכ"ג וגם כהנו לי שרובם המה
עניים מרודים ולא שיערתי שיהא ביכולתם לבנות בהכ"ג
ומה גם שזא מבוחר במכתב שאלתם עונה הלא שכתבם
שרובם להרביץ תורה במחנם וזה ודאי עדיף עפי
מצנין בהכ"ג ומועב להם להפלה בהמ"ד [שיבטוהו עתה
כפי מה שהבחי מדעתם שבמכתבם חלי] לפי שטעם וליהן
מעוה כמוחרות מה שישאר להם מהצנין דבהמ"ד להחזקת
לומדי תורה לחנכי בהמ"ד היכן או אם יעזרם ויליחם
הי"ת להרביץ תורה בהמ"ד החדש שלהם בפני עלמו כן
יחיה דעתי בעת שכתבתי להם את תשובתי הקדומה
וכן הוא דעתי גם עכשיו בלא שום השתנות כלל ולדעתי
זש"כ הפוסקים הנזכרים בתשובתי הקדומה וזה שמבואר
בירושלמי הו' דלהחזיק עומלי תורה עפי עדיף מצנין
בהכ"ג היינו כשיהם להם לכל הפחות בהמ"ד להפלה זו
אלל אם אין להם כלל מקום מיוחד להפלה ודאי דעפי
עדיף לבנות לכל הפחות ביהמ"ד צנין פשוט בואל להיות
להם מקום להפלה דהא גם זהו בכלל החזקת עומלי
תורה ויראה להיות גם להם מקום מיוחד להפלה דהנו
מבוס שהם לומדי תורה פעורים המה מלהפלה הא
כבר אישכחא הלכחא דזמן הפילס לחוד ואחין עניי תורה
יבאו חיות חדשים אחרים את ימיהם צמי דוחק עד
שיבטוהו ולא יחזיקום כראוי וסוג דהא גם אדם פרטי
כשבויה בית דירה לעמו נעשה נכון לפניו לסבול חיי
דוחק על זמן מוגבל ומכש"כ שחיו עובד לעמו חפזקים
ועירוניהם [וכמו שהגיל בלבן העולם לפרש בדרך הלכה
הא דליתא במס' שבת (ק"ג רע"ב) הבונה כמה יבנה
ויהא חייב הבונה כל שהוא היינו שיהא מוכרח להיות
בעל חוב ללוות מאחרים גם צננין כל שהוא נעשה בעל
חוב ועני ודו"ק] ואז מולאים משין זה דוכו נקרא
מכני לענין גזל במס' בילה (כ"ט סע"א) יטו"ס ובקלא
מן סברא זו כבר בקדימיני בס' בוי"ת מהר"ם פדוואה
(סי' מ"ב) שכתב שם בזה"ל והעני כו' ובהם כמו עשיר
ואינו חלוי בממון עכ"ל והא דכדא צי נגזא שם וכח
אלל הצנין כו' ובעני יכול לעצוב דירות עיר זו צנקה
כו' ושור יש לזכות לעניים כי יספיק להם חוזה ערמי
ואריפא דאורבנא להיות מקום הפילה כו' יטו"ס הנה
לא כתב שם אלא לענין איך גובין כולאם של צנין
בהכ"ג כו' ור"ל לכוזיא ממון על זה גם מידי העניים
כמו מן העשירים אלל שלא יתנו עובי העיר הממונים
על קופת הכדקס של הקהל להעניים על זמן מה עד
שיבטו בהמ"ד צנין פשוט כראוי נראה דוודאי גם מהרמ"פ
יורה לזה דאין סהדי דיתחא לכו לעניים הנגונים לסבול

תורה נקבעין בל"י ככ"ג ובמ"ד שקורין ומרביצין בהם
תורה עכ"כ עכ"ל הגמ' שם [והרי דלשנה חיתמר הא
נגמ' וכן זה שהעמים שם בהא דלע"ג דהו"ל תלמוד כי
כניסתה בעבריה לא הו' מללו אלא כיני עמודי היכה
דהו' גרסי' ובפרש"י דשם יטו"ס ג"כ הרמב"ם וכל
הפוסקים לא הבינו כן והמה נגדו ודברים הללו אין
מתקבלים רק על לב ההמון עם ואולי משום כח
כן כדי לשורר לבבם בזה כי הדברים בפני עלמו נכונים
המה מיהת אלל הוא בעלמו ודאי בידע שלא כיוונו
רז"ל בזה להא וסי"ת ידן גם לחנו לקף זכות] ונלע"ד
דזה הו' כהא דליתא במס' סנהדרין (ל"ב ח') כל
המלמד תורה בעו"ז וזכה ומלמד לעו"ז שגמור ומרוב גם
הוא יורה ובדברים רבים (פ"ב ססי' ה') ח"ל הקב"ה למשה
אם נקבר את אלהם צמדבר הן באלים בזכותן וחתה צא
בראשם בגמור כו' ויתחא רחמי עם וסיינו בלעזיד
לבוז יבא כל דור וחמיו ופרנסיו ומנהיגיו ובכ"ג ובמ"ד
שהיו להם בעו"ז ויתנהגו כמקדס ביתר שחה וביתר
עו מימי קדם שבעו"ז אלא שבעתים מיוחדים כימי
רגלים ורחמי חדים יעלו לבית המקדש לקבל פני
שכינה ולהתפלה שם כדליתא במדרש ילקוט ביבטי' (רמ"ז
שס"ג) והאיך באלים בר"ת ובשבת מסוף העולם אלא
העצם באלים וטוענים אותם ומביאים אותם לירושלים
והם מתפללים שם בבוקר והוא שהגיה מקלסם מי
אלל כעצ תעופה כו' יטו"ס :

וזה שבין אחינו המבונים בשם חסידים לא נמלא בהכ"ג
חלילה לנו לחסוד אותם שזאו לפסוק הלכה כזו
רק מן ס' הוזהר מה שהוא נגד הש"ס והמדרשים
והפוסקים ונגד מנהג ישראל ושהמה טועים כל כך
בפסוק דברי ס' הוזהר דהא מייסדיהם היו גדולי ישראל
כהגאון רבינו דוב בער ממעזעריטש וכהג' מהרש"ל דלאדי
ססי' בקי גמור כב"ס ופוסקים ובנו הרב הגדול מהר"ד
ששם בקרבי זי"ע ועכ"י ועוד כמה גדולי ישראל כיוצא
בהן אלא משום שכתלה לא היו אלא מעט מועיר ולא
ה' יכולת בידם לבנות בהכ"ג ובנו בית קטן שיכילם
ועתה שנתנו ב"ה בכו' המה נמשכים אחרי הראשונים
שלהם צנני דעת וחקירה בדבר או חולי שבעו"ד סדלות
והאבינו מלויים ומועב להם ביתר להחזיק עומלי תורה
ויראה מלבנות בהכ"ג אלל גם זה חינו טעם מספיק
לבעל לגמרי צנין בהכ"ג שכתב בזה, אבותינו ואבות
אבותינו כנזכר בש"ס ובמדרשים ואיתא דצבור לא מיטני
וגם אין סדרים אחרים אלא כשכבר מקובץ סך המעוה
מבא"כ קודם הקיבוץ ודאי שיש לחוש שלא יתנו כראוי
לא למלוא זו ולא למלוא זו כמבואר בתשובתי הקדומה
לחא ואם ידעו לי צרות הי"ת להיות אלל חיות מהגדולי
תורה שלהם אשאל את פיהם הק' חולי יש בידם חיות
טעם מספיק [ובתשובה אחרת לאיש פרטי ככתבתי בסד"ש
את עמם בזה שהמה מונעים ח"ע מלבנות בהכ"ג]
אזני כל זמן שלא שמענו מפיהם הק' דבר ברור המספיק
לגמרי חלילה לנו לבעל לגמרי צנין בהכ"ג המבואר
בש"ס ובמדרשים ובפוסקים אך זה שלא קראוה בשם
בהמ"ד אלא בשם שטיבל הוא כמו שקורין בלשוננו בית
גדול בשם שטיבל ובית קטן בשם שטיבל דלע"פ שהמה
טועקים שם בחורה ג"כ ורז"ל לקרואה בשם בהמ"ד
מ"מ יתכן להיות משום שיש כמה דברים שאסור לנהוג
בהמ"ד והעולם איך נזכרים בזה כלל ובתנו הפוסקים
האחרונים דהעשם הוא משום דלכ' ב"ד מהגה עליהם
ואף אם לא הסנו הו"ל באלו הסנו חסו טעם דחוק
מבא"ה המה קורין לה בשם שטיבל או בשם מנין להורות
לסדרא שלכ' ב"ד מחנה עליה שאין בה קדושת בהמ"ד

ולא אבוס לאמר לא ידעתי מקום אחרים מרבה ספרים
מרבה חכמה שכתב [הרר"ק סר"ל] עכ"ל כס' ב"ס ונפ"ד
הא דאיתא במס' אבות (פ"ג מ"ו) מרבה ישיבה מרבה
חכמה וכו' וכו' הוא כדאיתא במס' ברכות (א"ג ב') השבת
עשו כמות כמות ועסקו בחורס לשי שאין חורס קיית חלה
בחבורה כו' חרב על שוואהם של ת"ח שיושבים בד
בבד ועוסקים בחורס ולא עוד אלא שמעששים ולא
עוד אלא שחוטאים כו' וכן איתא במס' מכות (י' ח')
כל האובד ללמוד בהמון לו תצוה יעו"ש וא"כ מי שיש
לו מניעות מללמוד ציינים כגון מחמת המקום וכו' וכן
וכיוצא אפי' ריבוי ספרים יסוף לו במקום ישיבה כי
יכול למצוא על כל ענין מה שדברו בו כמה מחברים
להחזיקם עליוס ויסי' לו תועלת מהספרים כאלו סי'
ציינים [ועשה בסדרי למיטרי זה דאיתא שכתב דאיתא
בירושלמי מס' ברכות (פ"ג כ"ג) בחפלת ר' אבהו
וחסי הורחק מלכתחית כל ימי חייו כו' נדפס בספ' בנין
ירושלים שנת תרנ"ד וחסי הורחק מלכתחית כל ימי חייו
יעו"ש ואולי מלא גירסא זו בחז"ל נוסח קדמון] וסדר"מ מוואלד
בפירושו למס' אבות (פ"א מ"ד) פי' להא דאיתא שם יסי' ביתך
בית ועד לחכמים ייטו ספרים יעו"ש ואגיד לו הנדב
לענ"ד ע"פ הרמב"ם בכתב אמת בדברי מהר"ם
גדולים ומפורסמים בשלם כו' [דינגתי פה פלפל גדול
שלי בכמה סוגיות הש"ס כיון שאין להם שייכות לסי'
כוזר ואם יזכר הש"ס לסדר את חיבורי שטל סדר הש"ס
שם אעתיק בסד"ש] וזה שביקש ממני ליישב לו קצויה
שנשאל עליה מנפ"ס אחד ממדעיו ולא סי' בידו
לספ"ס משום שאין עסקי אלא בגפ"ת כו' וכן נראה להשאל
ספ"ס ממנו תשובה על קצויה משום דידע לו שסי'
חלמיד אבוס אלא האמת הגדול לו אכל עיקר הקצויה
של השאל מה שהקשה על זה דאיתא בכוזר סדר בראשית
ר' יודק פתח לג' חזו מפעלות חלסים כו' דאלו כח
מפעלות יוד הא ולא הא כו' מחלל בנין דכוזר מפעלות
שאל דאלים כו' יעו"ש וזה בקרא דס' חללים (ג"ד
ט') כתיב לבו חזו מפעלות כ' הנה אין זה אומר הכל
מן החדש כי כבר כתובה על ס' מעפחה להר"ר יעקב
עמדין (סי' ט') וז"ל [בזוהר] ג"ה ב' ר"י פתח לבו חזו
מפעלות וגו' מביא המקרא בפסוק כו' וכבר דאיתא גם
מס' כס"א (פנ"ט) דדחיק למסכני נפשי' עלי' לעיולא
פילא בקופא דמתע' כו' חולם אמת סדר שמואל גם
בהלמוד כוואח וגם סך דק כוואר והמדרשים למלא
ולתאר התיבות לפי טקד דחשים לכל חפליהם כו' אך
מה שהי' סבור הרב [בס"א הוא ר"ת בס' יונתן אלה]
ט"ס ליישב ג"כ מה שמואל בס"א חלוק שם חלסים
בשם הוי"ו אין זה מספיק לא יד בני עמו להחזיק
של זה ג"כ הרשות נתונה לבעלי הסלמוד והמדרשים
לקרוא שינוי שם קדוש בכתב מדלן פשוט לזכרם לו
כחיות דרש ולהמיר אותו השם המורה על דין בשם
הרחמים או לספק זהו דבר שאי אפשר להשמע אפילו
אחרים יושבע בן טון לא ליתנא לי' עכ"ל הר"ע שם :
וראיתי בס' הנקרא בשם בן יוחאי לסי' משה
קונין (במענה ז') שהחריך מאוד ציישוב
קושיא זו וחורף דבריו שהיה שם בקיאות [גמדות
מספרים שקדמסון] שכן הוא דרך הש"ס והמדרשים
להביא מקראות שלא ככתבן ונתמלאתי בחימה שפוכה
על דבריו הללו וכי הוא שחידש את זה שלא גם הר"ע
עצמו כחז חולם אמת הדבר שמואל כו' ולעקף הר"ע
גדלה עד לשמים כי לא נמצא כן בשם הקדוש וכו'
לה' מ"ק להראות בקיאות ח"ך שמואל בדח"ל בתלמוד
ובמדרשים שמעו דרשם החליפו גם את השם הקדוש
לא

קנה דוחק או להעריח ח"ע לבקש את פרנסתם ממק"א
על זמן קצר כדי לטיות גם להם קנה זכות במלות בנין
בהמ"ד לרבים ואם נמצא בין העניים בני אדם שאינם
מכוננים בעלו דעתיסו ואולי משו"ס הרב"י בשו"ע י"ד
(סס"י רמ"ט) כתב יש מי שאומר כו' ומלות לדקה ללמוד
חורה כו' עדיף ממלות בנין בהכ"ל עכ"ל וחלה את
זה בשם יש מי שאומר ולא כתב סתם משום דחין ליתן
בזה כלל גמור לעולם ודו"ק וזה ילחתי ידי חובתי שפירשתי
לסם היטב את דעתי השפלה ומי יתן שדעה סי"ח תהא
להלגית לטובם ככל אשר יפטו לטוב לדרך על המונמר
בבנין בהמ"ד סהרם ויעשו בו עצמו כי ישיבה של בחורי
חמד וישיבה לסם ראש ישיבה את מי שראוי לזה ולא
יבנו גם בהכ"ל נאה שלא לשנות ממנהגי ישראל ויזכו
בזכות הללו לשני עולמות כמנחת לבב ענין וכבר כתב
ידים המשיב להם זה פסם שנית הוציר והלעיר :
שניאור זלמן דובער בהרב סהרף וי"א מרבים
ר' אברהם שלמה המתנור כעת פ"ק
ויריד יע"א .

תשובה יד

בעזרה"י יום ד' ו' חשון שנת התר"ו פ"ק קריובארנ יע"א
לתלמידי ירדי בבני האברך הרב המופלג כו' .

הגיע לידי ע"י הבי דואר סכתבו עם כל
היירושי נפ"ת שלו ושםחתי מאוד על
זה שעלה כל כך בפעלות התורה לחרש בה
פלפולים נאים וברצות ה"ת לאילנא רבה יתעבר
ונערתה להפצרתו להשיב לו על כל דבריו :

תשובה

ראיתי צענא פקומא שמהער ספרים במתנו
כתב לכל מה שכתב ודאיתא בס' ברכה
מסה להר"ר משה זלמנווי (נד ע"ב) שכתב בשם הרב
ר' יצחק קאנפערן בספרו דרכי הגמ' (דף י"ב) ח"ן חכמה
אדם מגעת אלא עד מקום שספריו מניעין לכן יתכור
אדם כל מה שיש לו ויקנה ספרים כי ד"מ מי שאין
לו ספרי הגמ' ח"א להיות בקי [בהם] כו' ולזה אמרו
חז"ל מרבה ספרים מרבה חכמה ופרש"י [אבות פ"א
מ"ו] על וקנה לך חבר חבר ממס וי"א ספרים כי הספר
הוא חבר טוב והקראת בספרים שאלים הוא ככלל והיו
חיין חלולים לך מנגד עכ"ל והמחבר הנ"ל ביאר שם
מס"כ הר"י והיו חיין חלולים כו' יש שהספרו נהפכים
כבניות הכלל לא יחבם להוליהם מחסגר חסיר יש האומר
נדרתי וגדרתי שלא להוליה מן הבית חולה שום ספר
מבני משים על לבו מי יכלוע בהם אחריו יש מחיר
לעיון בהם אך רק בביתו כו' ועד כמה פעמים מוכרח
לילך פעם ח"ן חלום בביתו פעם ישן הוא שינת הלסדים
ופעם ישן ויחמר שלא ידע חיה המפחה מבית הסוחר
אשר ספריו חסורים בו ואם השג ישיג כמסוקו ההכרח
לסעתיק הנזק לו ולכתבו שניה חוק חיבורו וכלים העוב
הזה יושב ממונו ומחירו לא חגע בו יד ויב משחיל
אכל מתנה כחנני ב"ג וב"ר להחזירם בזמן עד בא השמש
ואם לא ישיבם לעתו כתנאי אשר יעזו לא ישתלמו עוד
כו' ולקח דעתי כעת שהדפוסים רבו כו' וכשיחזנו בספרים
ויסתכל בהם שכוליה מכה אל הפועל ואלים יציק מלותיו
לפוס מבטו בהם להקף מראש עד סוף יתברר כמקף
מוזקק אמרו אשר חנו תמים דעים בקהל עם חניד

המקראות יוחר מהר"ר ירד"י שלום מנור"ו בספרו פתח
מנחה שי ו"ל (בתהלים ס"ו מ"ו) שני כתובים הם בס'
התלים אחד בזה המזמור ואחד במזמור ס"ו אחר שבמזמור
ס"ו כתוב לבו ורחו מפעלות ה' ואלו בו מחלוקת
וכן הוא בצ"ר (פס"ד) חלל זה (בס"ו מ"ו) רואה אני
בו מחלוקת גדול בין הספרים מימי עולם ומשנים
קדמוניות כי בספרי הדפוס חללנו וגם בספרים כ"י
מדויקים כתוב מפעלות ה' בשם של יו"ה וכן חרגם
המחברים וכן הוא במאיר נחיש בורש פעל וכן
פירשו הכספים ויחיו והחכם חלשך בפירושים על תילים
וכי חיתא בפ"ק דברכות וצ"ר (פס"ח) וצוהר ר"ס פ'
נח חלל בוצר סוף פ' בראשית ר"י פתח לבו חו מפעלות
ה' חלשך חסר שם שמו חלשך וכו' והחסר דרש עממא
דקרא מ"ע כתוב בשם חלשך ולא בשם של יו"ה חלשך
נקיט בפ' ואלה שמות (דף ה') כו' ואנכי לא ידעתי בנסתרות
ממע רק בגלות לגד עניי מפי ספרים ומפי סופרים
בו' נסתרות ועוד בס' אחד כ"י מנחה מאות שנים
מספרד ואשכנז כתוב מפעלות חלשך גם במזמור מ"ו
וכן רחמי בדפוס קדמון וכן הוא בילקוט תילים ובמדרש
אסתר דכתיב חלל פסוק קלף נתן וחרש וכן מלחמי
בהגהות הגמ' דפוס קושטאניני שנת רע"א בפירקא
קמא דברכות וכן במעט מפי רד"ק דתילים וכן פירשו
בעל מדרש תילים ומאיר חתיות וכו"ל יוסף יעב"ץ גם
המאיר נחיש בבורש חוה כתב לו חו מפעלות חלשך
וכן בבורש חלשך חלשך בשני ספסוקים וכן במעט
שעט לשון הוצר בפרשת בראשית מלבד מה שכתב דוגמא
בפ' ואלה שמות סוף דבר חלל נשמע כי חלשך כתוב
בזה המזמור ומה גם כי פשט שני המזמורים מוכיח שגולם
מיוסדים על שם חלשך עוד מלחמי רח"י מהמסרה
שכתוב מפעלות חלשך ב' מקומות בו' וזו היא חלשך
רח"י גדולה שאין עליה תשובה בו' עכ"ל ס' מנחה שי
להג"ל ודברי הרמ"ע במאמר שגרי לוחות המעשקים
במנחת שי לא כעמקתים מבוט שהאריך מאוד וגרסה
מלבן סמ"ש [שכתב עליו ואנכי לא ידעתי בנסתרות בו']
שלא נתיישרו בעיניו [חלל חסר] גדול כבוד דהרמ"ע
בעיניו לכן לא חסג עליו להדיח [והרמ"ע כתב על
כיוצא בזה] דהיינו על ס' יונה חלל] דחוק בו' לעיול
פניה בקופת דמחטא חלל הרוחני דדברי המנחת שי
והרמ"ע חסר [להנחית שם] האוצר ולסדר"ע
שהרמ"ע שהקשה ע"י ה' האוצר ח"ך יסד דרוש על שם
חלשך בשם דהא בקרא כתוב ה' חלשך חלשך חלשך
מקמן חו"ש כנראה חס' חלשך להמייק חלל [שקטחיק
ביוקף לדברי הרמ"ע בזה שדלג והחסר מדבריו כדי שיהא
נראה שהוא חסר גם לעיקר דבריו בזה שלא ידע הרמ"ע
שם"ש בדבריו דלענין רק שהוא נמשך אחרי ספרי הדפוס
שהיו גם ביד הרב מנחת שי וספרי כ"י מדויקים והתגורר
ומאיר נחיש בבורש פעל ופי' וחי' חלשך והאלבין והגרסה
שפסטינו בגמ' ברכות והב"ר והאוצר ח"ס פ' נח [שהחם
השם במספר] והאוצר דסדר נראשית נלדק במאמר מאוד
לפי ס' טעמיה שח' ביד הרב מנחת שי וחס'
ב"י מנחה מאות שנים מספרד ואשכנז וסדפוס קדמון
וילקוט תילים והמדרש אסתר רבתי וסגמ' ברכות דפוס
קושטאניני ופי' הרד"ק והגורא תהלות ומאיר חתיות
וסר"ר יוסף יעב"ץ והמאיר נחיש עליו בבורש חוה ובבורש
חלל [שהחם שזעה עמר במספר] ונפשי עובד המסייעים
לגורסת האוצר דסדר בראשית מאותן המסייעים לגורסת
הרמ"ע וגם בוצר דסדר נח כבד כתוב בס' זכרי חס'ה
לסחוקבל הרמ"ח חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך
ר"ח פתח לבו חו מפעלות חלשך חסר שם שמו חלשך
חלשך קרא חסר חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך
אני

או שלא הי' לו לכתוב את דבריו בחופן זה כאלו הוא
חידש מדעת עלמו ושנעלמו מעיני הרמ"ע רק כי
לו להעמיד את דבריו דרך פי' וביאור על דברי הרמ"ע
לא ליישוב סקוביא [ולכתוב בזה"ל נעלמו מעיני כבודו
במה סוגיות ב"ה ובפרטות הרבה דיבורי חס' מפורשים
בו' עכ"ל וסיום מענתו הוא בזה"ל עתה יאמר נח ישראל
את מי ירצו ה' המערער ומי יספוג משפטו חס' רצ
זה ס' כבד את רבותיו בגמ' ובפסטי לרק חס'י החס'
כבר הרלו משפטם עכ"ל ואם הי' בעל כ"ח בחיים חיותו
וכפוף חס'י ידי הית מלח על המורד גם עמר
דבריו הללו] כי הלא היא נפארה עדיין במקומה חלל
עתה לא עשה חלל חיות עינים לכל מי שלא ראה את
כל לשון גוף ס' המטפחת להרמ"ע חלל כל מי שמעין
בבורש כל דבר הרוחני בס' המטפחת עלמו [ככל אשר
העמקתי מאחר לשון] ודאי חו שחריק שני על ה' מ"ק
כמוני או שישחק וילעג עליו וס"א שהביא הרמ"ע
לא רחמינו רק רחמי משי"ב בס' יד מלחמי בכלי החס'
בענין חילוף (ס' רפ"ג) בשם הרמ"ז בס' ידעי בינה
כ"י שכתב חס' זה אחד מן המקראות שהרשים את
העולם כי הפסוק אומר מפעלות ה' וכן דורשו ר"י
בס' חלשך וידוע שר"י ע"ש הוא מהספרים החשובים
שהיו לפני רש"י ע"ש וכמו שהוא עלמו מהשנו ומחשב
דבריו כחבר בפ' ואל (ק"ח ב') וכו' ובעלה דכוננה
מכוננה סינה מלבן הפסוק לרמז לדברים עליונים ע"ש
עכ"ל חס' יד מלחמי חלל גם הרמ"ע הכין כן ועל זה
עלמו לעק כדרכיה וכו' מקדש מלך שם כתוב בזה"ל והרמ"ז
כתב בו' חס' קשה שהפסוק אחר מפעלות חו"ה וחרחתי
שקיעלו כל חלו הסמכים שסוד חו"ה זו שבה הפסוק
הוא בנקודות חלשך כמו ה' מלך בסגול כנ' בחיקונים
ס' עכ"ל הרמ"ז וקשה דצוהר חס' בראשית (י"ג
ח' דפוס המטפחת שנת תס"ח) במה"ל חיתא דא"ר
פנחס מה ראה דוד דאמר לבו חו מפעלות חלשך
ולא אחר מפעלות חו"ה חלל בשמא דחלשך חלשך חלל
עובדא דבראשית וכו' ואם הכונה על הניקוד לבד
מאי קא מקשה על דוד שלא אחר מפעלות חו"ה עפי
כו"ל להקשות לפ"י דמכיון דאמר דוד חלשך חלשך
כתוב חו"ה חו להפך דמכיון דכתוב חו"ה חלשך חלשך
מקובלים דהניקוד הוא חלשך חלשך חלשך חלשך חלל
מלבן קושיותו זאת נראה דר' פנחס גירסתו בפסוק הוא
מפעלות חלשך גם בוצר שה"ש בסופו גרים לכן חו
מפעלות חלשך ולקמן (דף כ') גרס' ר' חלשך פתח
לבו חו מפעלות חו"ה חלל בס' חלל חלשך על מאמר
ראשון דפ' בראשית כתב חו"ל בוצר אחרי מית (דף ק"ו)
כתב חית חו"ה חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך
קדש בו' חו"ה חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך
כמ"כ לבו חו מפעלות חו"ה חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך
דחלשך עכ"ל ס' מק"מ שם חלל לי בעניי קשה עוד
על הרמ"ז דלפי דבריו שם"ש מק"מ [דקאי האוצר על הנקודות]
עיקר חסר מן הספר וכן קשה זה עלמו גם על דברי
החלל חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך חלשך

לבן חלשך לפניה את הנראה לדעתי ששניהם נדקו
בזה גם הרמ"ע בזה וגם ס' זס"ק חלשך חלשך חלשך
חו"ש את הרמ"ע בזה כאשר האשימו בעל הבי"ח כי
קושיותו חזקה מאוד וכלים גבורתו חלל ב"ז ס' האוצר
במחוק קדושתו הוא עומד בחס' ברכות (ז' ב') חיתא
לבו חו מפעלות ה' וכן חיתא בבראשית רבא (פרשה ע"ח
ס' ב') ונראה נפשו דהרמ"ע חלל בבראשית רבא (פרשה
פ"ד ס' ח') חיתא לבו ורחו מפעלות חלשך חלשך חלשך
בס' האוצר דהבא דחייקין ב' ומי לנו נאמן בגירסות

א"כ הא נמי דכוותי' [ומה שפער פיו לבלי תק לדבר סרב על עזרא הסופר ומשך אחרי מקנה מחברים שלא מבני עמינו ה' לנץ כנר בא רעבו וחקרו ה' מילואהו בספרו ראש"ה (פרק ב') וסילס לו ברחשו כרחיו לו בזה] ולא על הררי"ע בלבד אני תמה אלא גם על כל הגדולים הגל' [דהיינו הרמ"ע ביונת אלא ובשברי לוחות וברמ"ז והמק"מ והיד מלאכי טו'] שהחלצנו בזה רק בכ"ז הוצילו כל גדולים הגל' בקושיהם הזאת שהרבה גדולים חלו פני הרב בעל מנחת שי שיכתוב לפניהם מה שמלא על זה ולא ה' ביכולתו לסרב נגד אותן הגדולים כמס"כ [המנחת שי] הוא עלמו שם ונתברר עי"ז האמת לאחיהו שגירסת הזוהר דסדר בראשית [מפעלות אלהים] היא העקרי' [וע' במה"י הזה סדר וירא וחרוה נחת רוח בכיואל בזה יעו"ש] ותו לא מידי בזה ובפסע דברי הזוהר עלמו וגירסתו בזה כבר הסבתי לשואל אחד ששאל בי ומשה שכבר ארכו דבריו [זו ה' שם הפלפולים בגפ"ת שהשמעתי כעת מבאן] לכן לא העליתי בכחב לפניו ומה גם שלא נשאלתי מאתו בזה ביטלתי מלימוד חורח ה' וסדרתיו א"ע בכתיבת חסותי הזאת משום אסבתי דנאוגא דלנאי יתבה [לשון הגמ' ירה (כ' ב')] מאז ועתה ביושר ברחותו שטלה הרבה במעלות החורה והסבתי גם על שאלת השואל בו אע"פ שלא אודיעני מי ומי הוא ובפרטיות עשיתי את זה למען כבוד חורח ה' וכתב רז"ל חכמי הזוהר (ה' ז"ע וגם משום הכעסותו להשואל שלא יתבדה ויאחזו [לשון הגמ' ברכות (ד' א'')] הלא כה דברי רבך ואוסבך דורש שטמן ומכרך דרשתיך שעתך [לשון הגמ' ע"א (ל"ד ב')]]

שניאור זלמן דובער [בסדר טו' ר' אברהם שלמה נ"י] מגיד משנה ואגדה במנין גדול דאלי"ם ומורה בורחות אלו"ה ברשות הרב לו' ר' אביגדור האבד"ק ק"צ הגל' :

תשובה זו

תשובה זו נדפסה בלחץ המכונה "שליח" לפרסום דפי' ה' כבוד ה' :

מחבר: לוינסקי משה משה משה :

בעזרה"י אור ליום ב' רר"ח אלול והאי שחא שנת החרל"ו לפ"ג פ"ק ווילנא יע"א .

לדברני המופלג ו"א מלמד להועיל בעירו בו' . . .

רומעיל הקדים בסכתבו דברים שאינם יחידים ואח"כ ביקש פסגי הרבה לכתוב לו קמיעות וסגולות ועצות ולהתפלל בעדו ובעד אשתו על זה שלא ילדה לו מזה יותר מעשרה שנים משנשאה לאשה ברת מו"י והקשה לדברי הזוהר אהרדי והו בדרך כלל קיצור דברי סכתבו :

תשובה

מה שנתחילת דבריו הקדים לכתוב מבין שאיש אלהים ורב דומה למלאך ה' נאחות אני לכן הוא מפיל את תחייתו לפניי ושאלמה בגפתי כאלו כשהחוס לפניי בפיסוט ידים ורגלים ומתחנן ממני בדמעות שלים ע"כ חורף דבריו בזה הנה דבריו הללו היו לי כארס של עכנא [לשון בראשית רבה (פרשה ס"ה חוץ סי' י"ח יעו"ש)] ואני יודע איזה עניני אלהים או כהנשנות מלאכות [לשון הבראשית רבה (פרשה ל' סי' ג')] ראש בי נכסנו

א"כ שם בם' אספקלוריה מאירא [וכזה נחוספו עוד שנים לכוסר] ועוד יש לי להביא ראי' מזהר חדש סדר בראשית (ד"ג ע"א) דאיתא גם שם מפעלות אלהים ושוד איתא בן שם בסוף סיר השירים יעו"ש וממדרש ר' תנחומא סדר וישב (סי' ד') [ומעשה המה במספר עשרים ואחד המסויינים לגיסת הזוהר בראשית דאיריין ב'] ובה בלבד די שהקילות יחדלון והפרש לך עוד דבר אחד בזה שזה שכתוב נב"ר (פפ"ח) מפעלות ה' בשם יסוה כנר כתב היפ"ה שם דעטות סופר יש כאן וז"ל לכו וראו מפעלות אלהים והוא הכתוב במזמור ס"ו דסופי' דקרא טורא עלילה על בני אדם בו' עכ"ל וכן הגיה אחריו בזה"ק שם והבהתם בזה הוא לאחיהם של חורה כמבואר לכל מעיין בדברי המדרש עלמו וגמלא שבמדרש רבה מביא את הקרא דמזמור ס"ו והזוהר ה' בכל בג' מקומות הגל' מביא להקרא דמזמור מ"ו [דשם הוא סיפא דקרא אשר שם שמות בארץ ומקרא אחד לנתיים ששנים נשתנשו שבמדרש נפל שינוי ונחלק משם אלהים לשם כויה והגיה שם סיפ"ת והנה"ק [ואחריהם בזמנינו הען יוסף] וכן בם' הזוהר נשתנשו בריש סדר נח ג"כ משם אלהים לשם יסוה והגיה הו"ח וסא"ה [וכרמ"ע המביא במנחת שי] והררי"ע שהקשה על הזוהר דבראשית הוא משום שנמשך אחרי מעט ספרים בגל' [שהמה שבעה במספר] אבל רוב מנין ורוב בנין [המה עשרים ואחד במספר] בגל' המה בגירסת הזוהר הקדוש שוב ראיתי בגליון הזוהר דפוס ירושלים עה"ק תוכ"כ שכתב שם אר"י חיד"א וכבר בא חכם הרב מנחת שי ואכזב במישור שהוא טעה בספריו והעיקר כנוסחת הזוהר ה' מפעלות אלהים עכ"ל חיד"א שם :

ולא אכתב מאתו שגם בלא הכי לי צעני הקשיא מעיקרא ליתא דמבין דגם הררי"ע עלמו לא ה' כהעלם דבר מאתו ובפ"ז כודס דיש כח ורשות לחל' התנאים והאמוראים לשנות הקרא לדעתם עון נורעין ומוספין ודורשין ואל תקרי ק' אלא ק' ח"כ מכו בחילוק בין כל חורה סלה להשם עלמו הא גם כל חורה כלה בן הן שמוחי של הקב"ה כמבואר בדברי רב האי גאון המבואר בראש"ה מש' גר"ה (פרק ג' סי' ב') וז"ל בראש"ה וכן ה' מחמיר רב האי גאון וז"ל שכתב בפשאלתם מי שנטל ספר חסידים או ספר חסידות וסליחות ושאר כתבי הקודש ונשבע שבעה באותו ספר אותה שבעה אם הוא כשבעה בספר חורה וכיון שמחמיר ורואה לחזור בזה אם יש לו היתר אם לאו ק' בראשית מן השמים ששבעה זו כשבעה בספר חורה מה ספר חורה יש בזה שמות של הקב"ה אף ס' תהלות וחסידים ושאר כתבי הקודש יש בהן שמוחי ויש בהן פסוקי של מקרא ולא עוד אלא כיון שכתוב בהן כל אוחיות שבאל"ף צ"ת מלעריץ האוחיות שלהן לכמה שמות לכמה גופי חורה ואין היתר לשבעה בו' יעו"ש וכן כתוב בסוף ס' אדרת אליהו לסג"ר א מו"ל נא וז"ל אמנם זה ידוע כי כל חורה שמוחי של הקב"ה והיינו ע"י צירופים של אוחיות ותיבות בו' ע"פ צירופים וסודות נעלמים בו' ע"פ שמוחי של הקב"ה בו' וסודות החורה ע"פ צירופים ניתנה ליודעי חן מה שאין מודיעין אלא להכם ומבין מדעתו בו' עכ"ל הגר"ה שם ועוד אשתמיטת' להררי"ע שם כל גדלו מקרא מלא והוא בנחמ' (ו"ג א') ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם וגמלא כתוב בו אשר לא יבוא עמוי ומואבי בקהל אלהים עד עולם עכ"ל הקרא דנחמ' שם והוא לפי דברי הררי"ע בגל' נגד הכתוב בחורה משה דאלו שם (דברים כ"ג ד') כתוב לא יבא עמוי ומואבי בקהל ה' בשם יסוה וז"ל אף כתוב בנחמ' שם האלהים וכו' וז"ל לשם דרש נכתב בן

דרך ק' נאווהלכס: דראווסקי שמואל הוכר לפני וסוקר בעניי ואם זה שמואל חותי בבהמ"ד יושב ושוסק בנפ"ח מלוכס בטלית ותפילין הנה בפ"ק ווילנא בבהמ"ד של הגר"א ימלא כמה וכמה לומדי תורה כל היום מליבשים בעו"ת ובספרי חלק ב' (פסקא שמ"ב) חשיב משה חלקה שמואל דוד שמעי' עדו אליהו אלישע מיכה חנוך שרף כל אלו נקראים בחיור איש אלהים יע"ש וא"כ מי ומי הוא שידמה לאלו גם דמיון כל שהוא ואיתא במס' בבה (ק"ב ב') אם הראשונים כמלאכים בו' ומכש"כ שכל בריה כמוני ואי מבוס בראיתו אז שהי' מחמה עלי על זה שמואל פעם אחד על השולחן אלני ס' הוזהר גם אז לא הבנתי תמיכתו דהא נמלאים בכל עיר כמה אנשים פשוטים שאינם חלל קאת יודעי ספר ואעפ"כ המה עוסקים בס' הוזהר ושיבדל אחת שמעתי על איש פשוט אחד ואחמ"ל בזה וכלדק אחס דכן כחוב בפסק הר"ר יצחק דלאטאם הגדפם בכל הדפוסים בריס ס' הוזהר חלק ראשון הענין המעיין בספרי הורה בו' לשער עלמו והסנפו עד מקום שידו מנעת כי עד הגבול הוא הורה להכנס מבאן ואילך בנסתרות לו שאין שכלו משיגם אין לו עסק עם עכ"ל ויותר מזה דבר זה בפסק הר"ר משה בסול"ס הגדפם בריס ס' חקוני וזה דפוס מנוכזה אני חומר כי ס' הוזהר טוב לכל כי עניי הדעת ילמדו ממנו פשטי הפסוקים על דרך האמת המתקנים מדגש וגופה צופים מה שלא השיגו המפרשים חדשים גם ישנים כמו בו' וכיוצא בזה יש לחלפים ולרצות אשר יהיו ערבים לגפש כל קורא בו וכאשר יגיעו למקום חזני שיש עבוד ידלג כאיל פסח כי יהיו בעיניו כדברי ספר החסום ואמר כי לא חוכל להבין כי סתומים וחסומים הדברים ועשירי הדעת אשר שמו מבאר מים חיים ישמו בלמא [גס] אח דבריו [הללו] ויאיר להם נתיב חמה עכ"ל ועינדא כז שמעתי על אחד תיחד מנאחי זמניו שבדור שלפניו חלל שאין דרכו להעלות בכתב סיפורי מעשיות וגם הרי לעיניו שרומע"ל עלמו שאינו איש חלבים ורב דומה למלאך ה' צבאות ובכ"ז הוא מעיין לפעמים בס' הוזהר עד שכל במכתבו להקשות עליו ועל מה ולמה ומי ומה הכריח לו ליפול בכת חנפים דאיתא במס' סוטה (מ"א ב') כל אדם שיש בו חנופה מביא חף לעולם בו' שאין תפלתו נשמעת בו' אפילו עוברין שבמעתי חמן מקללן אותו בו' נופל בגיהנם בו' מלוכה כנידה בו' לסוף גולה בו' ד' כחות אין מקבלין פני שכינה בו' וכת חנפים בו' יע"ש ומה גם שריבוי חווארים למי שאינם בו כלל וזה לכליתם וחריפה ולשחוק למבל אח יכחז לבין עני מכפר קטן חוואר הרב המפורסם אין לך ליצות יותר מזה וגמלא שכולל ח"ע בכה נתיים רח"ל גם אם לא כיון לזה רק משום שאני מוסמך לכורחא ב"ס משנת תר"ע ע"פ גדולי עולם וגם המה בענוותנותיהם הרבות הפריזו על המדה לתארי ביוחר מדאי ומאז לא זזה הוראה מתוך ביתי לכן חוואר הרב המאוס"ג די ויותר וידע נאמנה שכל החווארים שכינה אותי עם דבריו הנזכרים קרעתי חיקי ומיד מהמכתב ודנתיים לשפית אח ואחר שובחתינו בתובחת מגולה מחלבה מסותרת שכלבי לכל יראי ה' המשוחקים לקיום מלכותו ית"ש הנה ענייני סגולות וקמיעות לא בי המה בכל ואין לי שום עסק בדבריהם הללו רק מה שהפזיר ממני לכתוב לו עלות ותתן לו אח דברי הוזהר כתיב בס' משלי (ח' י"ד) לי עלה ותושיה גו' וע"פ חורחתי הק' באפשרי ליעזו וקושייתו על ס' הוזהר הוא שראש בו רומע"ל במקום אחד שכתוב בו טהמוע ח"ע ממלות פו"ר אחת דהו הוא פסוק מב' עולמות נשמתי מעוה"ב וגם גופו נידון בעונשים קשים ומרים לעולמי עד ע"כ וכתב רומע"ל על זה דאזיה איש הוא שאינו נושא חשה

כל ימיו להחזקת צם ולהוליד צנים ובנות מעולם לא ראינו זה חלל וודאי דמיירי צמי שפכה עם חשבו יוחר מי שנים ולא ילדה לו או שמחו כל צני רח"ל ולא קיים מלות פו"ר ואינו מנרשה ונשא אחרת ואלו במקום אחר בס' הוזהר נמלא שאם הוא ירא שמים ועסקן בחורה ובמלות המס מגיעות עליו והמה עובים לו יותר מצנים ובנות חלל שאין רומע"ל וזה איש מקומם בס' הוזהר וברב המ"ל דמחמו השיב לו הלוואי שיפיק לו הזמן לאלה ידי חובתו בחזרת גמ' ופוסקים חלל מדרשים וספרי הוזהר מעורו לא פתחם ואינם תחת ידו לכן יעלו לכתוב חלי בשמו שאנאל אותו מקושיות רומע"ל שכל ס' הוזהר ושלמעני חשה זאח בלי סירוב כלל ע"כ תמלית דבריו בזה חלל ידע נאמנה שאין כאן גם שום רית קושיא ואין ראוי לבלות הזמן להיעפל בביחור דבר זה חלל לזיין לו המקומות וכל המעיין שם ביכולתו לעמוד על מעמד ומלכ ה' יסר מעלמו יבין את הדבר לאשורו חלל משום שלעיל הוכחתי על פניו חש"פ שהדק אחי מ"מ הרי פנעתי בכבודו ואז מולאים מעין קאת דוגמא לזה במס' ברכות (ל"א ב') ובמס' צבא קמא (ג"ב א') שהחולל בחבירו לריק לפייסו ולרצותו ורגיל בפי כל לומר רצונו של אדם וזה כבודו [ובלמאם זכו לבין הגמ' ירושלמי מס' פאה (פרק קמא) גבי אמו של ר' ישמעאל הוואל וזאח רצונו הוא כבודם לבן נגד זה הנני לבדדו במילוי רצונו להעמידו על אמיתות פשט דברי הוזהר ולהוואי הסעות שטעה בו מלכו וע"ז ממילא רווחא שמעתא [לשון הגמ' במס' צבא מליעא (פ"ד א')] וזה חסא לו עלה גמורה היא עלת חוס"ק ובראשית דבריו בזה החלל בעדו מכיון שבבר אמרו רז"ל במס' שבועות (מ"ה ס"א) בעה"כ טרוד בפוטליו הוא וא"כ מכש"כ שראו עוסק במלאכת שמים ושלל לעבור על אורז עושה מלאכת ה' ברתים כדאיתא במס' צבא בחרה (ב"א ריש ע"ב) ומערת ינימוד תלמידיו דדעתו עליהם כדאיתא בס' (ח' ב') לא שם עינו בס' הוזהר רק בהעברם בעלמא ולא ראם בפעם אחד לשני המקומות שגם' הוזהר ולא דקדק כלל בלשונו הוזהר משו"ס בל ידי טעות גמור הזה וסבה לכ"ת שממני לא נעלמו חותן סב' מקומות שראם רומע"ל ועוד חזים מקומות שגם' הוזהר הסדגרים בענין זה ובה זה ולימוד על זה [לשון רז"ל] וכדאיתא בירושלמי דהא ילפא מהסיא וסביא ילפא מכדא דא ודא אחת היא וסבה מקום הראשון שבזכר שהזכיר רומע"ל הוא בסדר בראשית (דף י"ג ע"ה) לאחעסקא בפרי' ורבי' דכל מאן דמחעסק בפרי' גרים בו' ומאן דאחמעט מפרי' כביכול אזעיר דיוקנא דכליל כל דיוקנין וגרים בו' ועלי' כתיב וילא וראו בפרי האנשים הפושעים בי בי וודאי דא לגופא וגשמתי' לא עייל לפרגודא כלל ואחריד מהסוא עלמא עכ"ל הוזהר שם ובאמת כן איתא גם בזהר חדש מדרש רות (דפוס אמסטרדם שנת חס"א דף ס"ע ע"ד) הסיא נשמה דאזלת בלא יולד להסוא עלמא ולא עבדות בר ר' סימאי ור' יוסי חד אמר נחת לי הקב"ה לארץ הסתתונה וחד אמר באבדון מאן דנחית חמן אחעביד מכל וכל ועליהם כתיב וסאבדתי את הנפש הסיא עכ"ל הז"ח שם עוד שם (ע"ג) אנהו אנהו [פי' שכוון פקודי דמאריהו ולא אחעסקו בפרי' ורבי' ולא פשיטו' בריה קיימא בעלמא לבן חינוך יתגשו בנשיה לדרי דרי בו' יע"ש ומקום השני שבזכר שהזכיר רומע"ל הוא בסדר וישב (קפ"ז ב') ר' חייא בעא האי דאיהו זכאה שלימא ואשחלל באורייתא יומא וילוי וכל עובדי לשמם דקב"ה ולא זכאן לבנין בהאי עלמא בנין דאשחלל בכו ולא זכא או דכו' לי ומיהומה חינוך לעלמא דאחיח"ל ר' יוסי שובדוי וסביא אורייתא קא מגין עלי' להסוא עלמא

מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ודו"ק וגמלא שדברי ר"ש בצוהר הנו' הן הנה דברי ר"ש שבגמ' בב' מקומות שאמר ר"י בשמו ועל דברי הוהר דסדר וישב הנו' לאה דליתא שם עובדיו ובהיה לוריתא קא מנין עלי' להבוא עלמא כו' ועל חינון זכאי קבוע כתיב כה אמר ה' לסריסין כו' ונחתי להם גו' יד ושם כוז מננים ומבנות כו' ליינתי במי הכהר שלי ז"ה (דף ס"ט רע"ג ד"ה) פדר"ה (ספ"ג) ור"ל דצוהר חדש שם ליתא ר' יוחנן קשישו יומי והקפוי עיטוי מחסחכלא והולא חקף עליו קס ואמר מה חנה לעלמא דלתי דקא כוי לי גנין ומחז' ח"ל רבי עימך חו' בותים כמה גנין לישחציקו דלחקפו לך לעלמא דלתי לא נח' דעת' עד שהלך הקב"ה לא עיני דחד סבא קס ואמר עליך ר' יוחנן דלח סבא והולא חקף עלך ועל ר' חזקיה דלח עקר אמר קרא כה אמר ה' לסריסין אשר ישמרו את שבחותי ובחרי באשר הפלתי וגמתי להם בבית ובחומותי יד ושם כוז מננים ומבנות שם עולם חתן לו אשר לא יכרת נח דעת' דר' יוחנן ח"ל טמא דעקך כמו שהנחתי דעת' עכ"ל ה"ה שם ומבנות לדברים שם הא דליתא בפרק דר' אליעזר שם דלחל חנו"ל בלא כולידו בנים ועליהם הכחזו ואמר כי כה אמר ה' לסריסין אשר ישמרו את שבחותי וגו' ונחתי להם בבית ובחומותי יד ושם כוז מננים ומבנות עכ"ל הפדר"ה שם ועל דברי הוהר דסדר וישב הנו' דליתא שם דחנין חזק' כו' ליינתי במה"כ שלי שם בבלי ברכות (י' ספ"ה) ירושלמי מס' סנהדרין (פ"י הלכ"ז ב') קהלת רבא (פרשה ה' ס' ד') והוא דבן מצוהר בגמ' בבלי שם יו"ט וקנא מזה נזכר גם בגמ' ירושלמי שם יו"ט ובמדרש שם יו"ט ודברי הוהר דסדר וישב הנו' מדוייקים היטב מדעתיב כה אמר ה' לסריסין גו' משמע דווקא סריסין וכן הוא להפדר"ה סנ"ל דדריש בהדיא לקרא' הוא על דלחל חנינים מישאל ועזריה שהם היו סריסין בסיכול מלך בבלי חבל מי שסבא עס אביו' שנים ולא ילדו לאו שחזו כל בניו רח"ל ולא קיים מצוה פעים ודביו והוא חינו סריסין ר"ל שמרגיש בעלמיו שהוא ראוי להוליד וכן אביו הוא עקרה ואינו מרגיש ונכח אחרת גם לדעת הוהר דסדר וישב הנו' בגלל שנים החמורים המצוהרים בוצר סדר בראשית סנ"ל והוא בגלל מה"כ בוצר שם ומחן דלחמנע מפו"ד דמה לי מי שלא גשא חנה מימיו ומה לי מי שנשא חנה עקרה ואינו נוסא חנה בראייה לילד :

ויקח ליינתי בחיבורי מה"כ חנה דנכמחא לא טייל לפגודא בגלל (פסחים ק"ג ב') וע' ב"ק (ל"ב ח') ובוגתי היתה בזה דליתא במס' פסחים שם חנו דבן כו' שבעה מודין לשמים חנו הן כל מי שאין לו חנה ושם לו חנה ואין לו בנים ומי שיש לו בנים ואינו מרגיש להלמוד חורס כו' יו"ט ובחז' בזה' שלפניו שם בוכ"ל ואין לו בנים נראה דדווקא ע"י פשעו שאינו מחזק בפדים ודביו דומיא דלחני כו' עכ"ל ונראה שלפניהם נא ה' יהוש בנמ' חלל כהמ"כ בגמ' שלפניו וע' ר"ף שבע"י שם חבל גירסת מהר"י חפ"ב בספרו עין יעקב שלו ושם לו חנה ואין לו בנים ואינו מרגיש וזכו כהמ"כ על הגליון שבגמ' שם ח"א ואינו מרגיש ורואית מוצא גירסת רבינו חננאל ומי שיש לו חנה ואין לו בנים ואינו נוסא אחרת עכ"ל [וכן ראינו ח"כ בפ' ר"ח על מס' פסחים שדפס בשנת הרכ"ה] ובגר בהבו סחוס' ובה"ה בכמה מקומות על פ' ר"ח בדבריו דברי קבלה ולפי"ד נראה ששני הגירסאות חתומים חלל שחריטין להוסיף בניהם מלת חו' וכל"ל שיש לו חנה ואין לו בנים ואינו נוסא

עלמא ח"ר יחזק עליהו ועל חינון זכאי קבוע כתיב כה אמר ה' לסריסין אשר ישמרו את שבחותי ובחרי באשר הפלתי וגמתי להם בבית ובחומותי יד ושם כוז מננים ומבנות שם עולם חתן לו אשר לא יכרת גנין דלחין ח"ה לון חילקא לעלמא דלתי עכ"ל הוהר שם וסרי שמפורסם בדברי הוהר דסדר וישב דלא מסגי לאדם עסק החורר ומעשים טובים לשם שמים חלל דווקא למי שהשתדל לקיים מצוה זו וגל' ע"ה כיוו ומלת גנין פבוע מוכו טעות המשחק חו' המדפיס וז"ל כגון ודברי הוהר דסדר בראשית הנו' בדור הדבר כשמש בלכדים דמיירי באמת גם במי שאינו נוסא חנה כלל כל ימיו ולא ראינו חינו רח"ל והדרגס רח"ל לדבר זה מוצוהר עמנו דליתא בוצר סדר וישב (רס"ח ב') דחנין חזק' בהכחזו זמנא לא כו' נסיב וגל' חו' לי חניתי ולא חוליד גנין מה כתיב ויבא חליו וגו' כי מת חנה ולא חת' וחינן כי מת חנה בעו"ה ולא חת' בשי"ב מאי טעמא בגין דלא חוליד גנין בהיה עלמא לא מחקיים בעלמא ולא יכא ל' חולקא בהכחזו עלמא ואתחברת בשמתי בעלמא דלתי ולא חסכתה יתא באחר דעלמא ודא' הוא עונשא דכתיב בלוריתא עריצים יסוי ומתרגמין בלא ולד גנין דמחן דליתו בלא גל' כד חולל בהכחזו עלמא מיס הוא חתן מיס הוא בעלמא דין ובעממא דלתי ועל דא כתיב כי מת חנה ולא חת' ולא עוד חלל דכתיבתא לא שריי' עלי' כלל דין כתיב ויסב חזק' פניו אל הקיר אוליפנא דבוי רעיוניו ויטין אנפויס למישב אחתא גנין דחשרי עליו שכינתא כו' עכ"ל הוהר שם וסרי הוהר מיירי לפעמים במי שאינו נוסא חנה כלל ובחיבורי מי הכהר שכל ס' הוהר שם על הא דמחן דלחמנע מפו"ד כדכילא חזק' דיוקנא ליינתי בבלי מס' יבמות (ס"ג ע"ב) כו' והוא דליתא שם תימא רח"ל כל מי שאין עוסק בפו"ד כאלו שופך דמים כו' ר' יעקב אומר כאלו ממעט הדמות כו' בן עזאי אומר כאלו שופך דמים וממעט הדמות עכ"ל בגמ' שם ועל הא דעלי' כתיב וילחץ בפגרי האנשים הפושעים ב' כי וודאי ליינתי שם רס"ה (י"ז ח') וכוונתי היתה להא דליתא שם לפניו ושפירשו מדרבי לבד כו' יורדין לגיהנם ויודוין זה לדורי דורות שנאמר וילחו ורחו בפגרי האנשים הפושעים ב' וגו' גיהנם בלה והם חיון כליו כו' עכ"ל בגמ' ובפרש"י שלפניו שם כתוב מדרבי לבד מדרבי ישראל עכ"ל ונראה שבגלל דברי לבד וישראל הוא מלות פו"ד ובחור נראה ששחבכו בזה ספרי הכ"ס מכות שכלנו בזה ידי אדם כמו ביוצן קנא מדבריו להלן רק נשאר בגמ' מלת וגו' להורות על דבר שבוצר ויבא' הוא פבוע דמבין שהוא כאלו ממעט הדמות ח"כ כי דיוקנא ומס"כ דא לגופא וגמתי לא טייל לפגודא כלל ליינתי שם מלת פגודא במס' ברכות (י"ח ב') ע' רס"י שם בזה בחרה (קפ"ז ח') וע' מס' פסחים (י"ד ח') עכ"ל שם ובוגתי היתה להא דליתא ברכות שם ובמעט מחשורי הפגודא מה פירשתי חל' לעונס ופ' רס"י מחשורי הפגודא מחילה המבדלת בין מקום השכינה עכ"ל ובמס' בזה בחרה שם חנה ח"ר יוחנן מכות רס"י [הוא הנו' בוצר הנו'] כל שאינו מזהה בן ליוצרו הקב"ה מלא עליו עברה כתיב הכא ורעזרתם את נחתי ובתיב הכס יום עברה היום כהוא עכ"ל בגמ' שם ובמס' פסחים שם חנה חור שברא הקב"ה בשני בשנה חין לו בניה עולמית שנאמר וילחו ורחו בפגרי האנשים הפושעים ב' כי חולשתם לא חמות' וזהם לא חכמה ופ' רס"י שם חין לי בניה עולמית שהוא חור של גיהנם עכ"ל ואיתא במס' ב"ב (י' ב') חין עברה חלל גיהנם יו"ט וממילא הוא שאין

חשב אחרת עליה או שאינו מגרסה ונושא אחרת והיינו
 ע"פ הא דאיתא במס' יבמות (ס"ג ב') נתנו כ' בידיו לא
 אוכל קום אר"ה חמ"ג ב"ה זו אשה רעה וכתובתה מרובה
 יעו"ש וא"כ מי שאינו איש אמיד ליתן צפעס אחד
 כתובת מרובה ואפ"כ אפשר ל' למיקם בסיפוקייהו כבד
 פסקו רוב אלפסי והר"ש במס' יבמות (ס"ה א') דלכא
 כדנא דאמר נובא אדם כמה נשים על אשחו דהאיפסד
 ל' למיקם בסיפוקייהו וכן פסק הרמב"ם בספרו ה"ד
 בנלוות אישות (פי"ד הל"ג) נובא אדם כמה נשים אפילו
 מאה בין צבת אחת בין צו אחר זו וכו' שיה' יכול ליתן
 שאר כסות ועונה כדאין לכל אחת ואחת כו' יעו"ש ואם
 אז אינו נובא אחרת עליה הרי הוא מנודה לשמים רח"ל
 ואם אי אפשר ל' למיקם בסיפוקייהו ואין כתובתה
 מרובה שזכרנו לשם לה כתובתה ולפרנס ב' נשים
 אין ביטולו ואי החיוב מוטל עליו לגרש את העקרה
 בנע פטורין ואח"כ לישא אחרת ואם אינו עושה כן הוא
 ג"כ מנודה לשמים וכן אלו הדברים בכלל מאן דלחמנע
 מפו"ר שבזוהר ואיתא במס' ז"ק (ז"ב סע"ה) יהודה נמי
 איכפולי מיכאל אל למילתי הוא דאיכפל דארשב"ל ח"ר
 יונתן מד"כ יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר
 וזאת ליסודה כל אותן אידישנים שנה שהיו ישראל צמזמר
 היו עלמותיו של יסודה מגולגלין בארון עד שבא משה וצקם
 רחמים אחר לפניו רש"ע מי גרם לראובן שיהיה יהודה
 מיד שמע"ה קול יהודה על איצרי' לבפא לא הוה קא
 מסקי' למתיבתא דרקיע ואל עמו תביאנו לא הוה ידע
 מאי קאמרי רבנן ולתקל ולתערי בדי רבנן ידיו רב לו
 לא הו' סליק ל' במשתתף אליבא דהלכתא ויזר מזריו
 הדי' ופרש"י מגולגלין בארון לא הו' שלדו קיימת ומחזרות
 מפני נידוי דקא"ל ל' ליעקב אם לא הביאנו אליך ותעלתי
 לך כל הימים ואח"כ שנתקיים התנאי נפקא לן במס'
 מכות קללת חכם אפי' על חנאי היא בזה כו' יעו"ש
 עוד צפרש"י על כל המימרא ועוד איתא מימרא זו גם
 במס' מכות (י"א ב') צו"ל נידוי על חנאי נריך כפרה
 מנלן מיסודה דכתיב אם לא הביאנו אליך ותעלתי לך
 [לשון נידוי הוא שיהא מנודה לאביו רש"י שם] וארשב"ג
 ח"ר מד"כ יחי ראובן ואל ימות וזאת ליסודה כל אותן
 מ' שנה כו' עד שעתיד משה וצקם עליו רחמים כו' ופי'
 מש"כ בזה הר"ר חיד"א בספרו ראש דוד פירש וזאת
 הכרעה בשם ס' כהנות אור לבעל שו"ת פנים מאירות
 ומה שדוסוף מדלי' איך שהיה יהודה שוגג קרוב למזיד
 שלא יוכל לקיים התנאי יעו"ש וע' מש"כ בעל ס' שו"ת
 שבות יעקב בספרו עיון יעקב במס' מכות שם שיהיה
 עשה תשובה יעו"ש ומרשב"א בנח"ג במס' מכות שם
 כתב ה"י מבקש רחמים על יהודה יחי ראובן צעו"ל
 ואל ימות שלא יזכר לו מעשה בלילה וכל זאת גרס לו
 יהודה שיהיה וז"ל ליסודה שיהיה גידויו גם בנעו"ג
 כמו שהיה ותעלתי לאביו כל הימים דהיינו צעו"ל
 וצעו"ג כפי' רש"י בחומש [וע' מש"כ בסד"ג בחיבוריו
 מס' מסדורא תניינא בסדר ויגש] ומזה כתב המרדכי
 בפרק האומנין דהתקבל נידוי צעו"ג אין לו הסרה צעו"ל
 נידויו של מקום תלוי היסור במקום כמו שמלינו ביהודה
 שהיו עלמותיו מגולגלין בארון עד דשריי' רחמנא ע"ל
 וכה"ג כתב הרמ"מ כו' ומש"כ לא הו' קא מעילי ל'
 למתיבתא דרקיע כו' לא הו' ידע למשקל כו' דכמו דמרתקין
 צעו"ל מן המנודה באלים ושחיות וצממה שאר דברים
 כן מרתקין צעו"ג מן המנודה באלו הדברים שם בנעו"ג
 תחת אכילה ושחיות שצעו"ל כמ"א עו"ג אין בו לא
 אכילה ושח' אלא לדיקום ופסום כו' ובהנין מווי שכינה
 כו' ע"ל מהרש"א שם וא"כ מוכח"כ מי שהוא מנודה
 לבמים ע"פ הסלכה וסורת דין שוודאי מרחיקן אותו

צעו"ג לאחר פטירתו מן עו"ל כי מי יוכל להחיר נידוי
 שמים ואחי ספיר הא דאיתא בזוהר וכתובתה לא עייל
 לפרגודא כלל וזה דאיתא ומאן דלחמנע מפו"ר וודאי
 שהוא כולל בין שאין לו אשה כלל ובין שיש לו ואין לו בנים
 ממנה ובגירסת ר"ח ומר"י זה חציב ודלא כמו שהבין
 רומע"ל דלא מיירי אלא בנאי שיש לו אשה ואין לו
 בנים ולא כן הוא אלא דמיירי בנתיבם וזהו אליבא דדינא
 דגמ' ובפוסקים הראשונים ס"ל וז"ל הרב הקדוש ר'
 מ נחם מענדל בסד"ר משה זלל"ס שבמכתבו השני
 הנדפס בשוף ספרו פרי הארץ זאת אחת שאין שום אפשרות
 עולם הבא בלא בנים עכ"ל שם אבל צעו"ר נחשפנו
 עלינו סדרי בראשית שכתוב בס' ב"ת הר"ר אלי' מזרחי
 (שאלה כ"ה) דדיני הערכאות שאין במקום שישה האיש
 חסה על אשחו עכ"ל ויותר מזה דבר זה בס' שו"ת
 מעיל דקדק (ס' ל"ג) [שכתוב עליו בנשמות הרב בעל
 ס' ב"ת נוב" וס' ל"ג צו"ל ויכיר לי שהוא חד מן חכמי
 הראשונים פענח לפניה וצמנא ס"ה הרב המפורסם החסיד
 מורה"ר יונה לאנד סופר כו' יעו"ש] במדינות אלו שאין
 מי שישא לישא [אשה] אחרת על אשחו מפני חרס רגמ"ה
 שנחשט במדינות אלו ואם מאד מניעת חוקי דתיהם
 אשר אנחנו יושבים ביניהם והאיסור הזה לישא שתי נשים
 להם בערות אשה איש ויש בו סכנת נפש כו' במדינות
 אלו שני דרכים אלו לישא אחרת עליה או לגרשה בעל
 כורחה שניהם בלחד לא עובים צעני האומות אשר אנחנו
 דרים ביניהם ויש בזה חששות ע"כ לא שמענו מי שיעשה אחת
 מאלה עכ"ל וגרסה שנשתבשו דבריו בדפוס או שבנוהס
 שיבשום אבל בלחת ז"ל מפני חרס רגמ"ה [שהוא רק]
 מאד מניעת חוקי דתיהם כו' וכן כתוב בס' שו"ת גינת
 ורדים חלק אה"ע (כלל א' ס' י') לא לתקתה הנשים גור
 ר"ג על כך רק בשביל תקנת הציבור הבורים צערי אדום
 כו' וכוונת ר"ג הינה בתקנה זו כו' לפי שראה בהסכסם
 הינה מלוים ביותר כו' יעו"ש [אך זכ"כ המהרש"ה] שם
 דלפ"ו לא מהני רשות האשה מה שנתנה לבעלה לישא
 עוד אשה עליה יעו"ש זה אין נראה לי כלל דמכיון
 דתלמודי תלמודיו של יפו הוציאו לא באו אלא לחוק
 מעמד ומלכ האשה שלא תהא מולאת כל כך צעני בעלם
 כל כך כצננים קדמוניות ח"כ יש למד דלא תחמירו
 כל כך שלא תהא מהני גם רשות דמכיון שיעקב הכעל
 להתנאה בזה חכמה וכבוד עד שהרבה את זה ושרק
 בה תלוי דבר זה ח"כ וודאי שזכור את זה ולא יסא
 כפוי טובה זה על כל ימי חייה מלכסור להבנה וכבוד
 ממנה חו"ש וא"כ אין לך העבת מעמדה ומלכה של
 האשה יותר מזה ומכיון בכל שיקר גזירת ר"ג לא הינה
 אלא מבוס חוממו ממאמיו וכו' הוציאו ח"כ וודאי דלא
 העדיף גזירתו יותר מהם עמם וזה גם בדבר שהוא
 נגד תורת משה וגדל חורב בנע"ש שהיה הנמ' הקדושה
 וודאי שכל מה שאנו יכולין לדון לקב' זאת לגדול קדמון
 כר"ג ולמעט בגזירתו בדבר שהוא כבוד ישראל בהסכסל
 הפסוט מחייב וודאי דעפי' עדיף וכן זהו האמת הבור
 כשמש בלבים ודלא כבעל הגינת ורדים בזה אך זאת
 זו יתכן להיות דשאר דבריו בעיקר עמם גזירת ר"ג בנים
 או קרובים לאמת המה] וכמו כן כתוב להדיא בס' שו"ת
 שאילת יעב"ץ חלק ב' (תוך ס' ע"ו) וז"ל שם וסנה לראשונה
 הנוגע לגזירת ר"ג מלבד שלא נחשפנו גזירתו כו' רק
 במדינות אלה לזה וזה מפני חתם המלך וזה הערלים
 שאין מחזיקין לאדם לקחת יותר מאשה אחת שהוא אולם
 לעין אמת איש יחשב ונתקיים צעו"ל ויחשבונו בגוים
 וילמדו ממעשיהם כו' יעו"ש [שוב נדפס ס' זרובבל לה'
 ינחם בער ל"ס ודאיתו כתוב שם (לפרק מ"ז) ר"ג
 נרפתי ה' ואם תדקדק תמצא שם] מזה בהתלהב זמן
 הקדמי לציג

כתובה ודונויה וליכא כתובה דלא רמו בה חתונה ותרבה הקטנות והמריבה וזה העלימו חכמי הדורות את עיניהם בעיני זיוגים שלא למעט ע"ל הריב"ש ולכאורה קשה ובי דימי חכמי רז"ל חת"א לא היו קטנות ומריבות בעיניהם אלא ואעפ"כ ליוו על הכפייה וכן הרגיש בזה בס' ב"ח מע"ל הנ"ל שם וכחז' ואפי' בהפדס כיון שחז' מדיני דשו"ע במה נשתנה בזה עתה שגם בזמננו הי' בזה קטנות מסתמא ואפי"ה לא חשו ליה וכפי צדק ע"ל וכן קשה זה על המעט שכתבו הפוסקים בהקטנות וחרס ר"ג בענין נשואי ב' נשים לא היה אלא משום קטנות ומריבה אך האמת הוא אצלי דהם השכילו משום כבוד המלכות לסתום קצת הדבר ושלא יובן לכל אלא למדיני מדע וסיימו שפי' קטנה ומריבה שידמן בין איש לרעבו יבוא לידי מלשינות ודו"ק וגמלא דאין כאן מחלוקת בין הרמ"א לבין הגר"א והגר"א לא בל אלא לפרש את דברי הריב"ש שהעתיקם הרמ"א [ח"ל ספר ב"ח פני יחוס חלק שני כנדפס בשנת ה'תקכ"ב לפ"ג חלק אה"ע (ס"ו) מ"א] כופין לקיים מצות פו"ר אפי' בשוטי וכן פסק בשו"ע בס' קד"ד מיהו בזמן הזה כבר כתב הריב"ש ב' ומיכו נראה לי ברור דאם נולד קטנה ציינס מחמת שאינו זה נראה או שארי קטנות ובאו לפנינו לדון אין לשום ב"ד להזדקק לתוך השלום ציינס כדרך שאר איש ואשתו ובי דינא דמודקקו לכו לאו שפיר עבדי שהרי מחזקים ידי עובדי עזירה וכדאמרינן בריש פרק י"ט מותרות בעמוד וסוף קאי מוזני יבדיקו לכו ואדרבה עבדיקו כל עבדיקו אולי יתפרדו זה מזה ואצ"ל בלי ספק דאם היא אינה רואה לדור עמו שאין כוחין לתת חתונה עליה ולא פוחתין מחתונתה אפי' אם אינה באה מחמת טענה כיון שהיא חפילה להתגרש והוא אינו רואה ומקיימה בעצירה שהרי מן הדיון מחויב לכוניא וכייפיקן על זה וא"כ האין נכון לדור ביחד ואצ"ל בבאה מחמת טענה עכ"ל ס' ב"ח פ"י שם ודבריו הללו דברי אלהים חיים המה ורואים אלו ואע"פ שכתבנו אחרת [הובא חמליתא במה"י במק"א] בהזדקקי ליישב קושיית החולדות אדם בזה היתה מסקנתי שהחויב מוטל על הכ"ד לכוף אצל האמת הוא שאחרי החתונה כתבתי לעיר קטנה שהיא רחוקה מכרך גדול שבאותה עיר קטנה אין בה שום שר גדול משרי המלוכה אלא ממנה קצת נמצא בה וגם אנשי אותה העיר קטנה המה אנשים פשוטים ויראי שמים שאין לחוש שם לבוש מלשינות משא"כ בנכרים גדולות בקבועים שם גדולי שרי המלוכה וגם נמצאים שמה אנשים שונים כו' ונמצא בכל עיקר המנהג של בחי דיני ישראל שאינם מודקקים בעיני זיוגים אוליבא דכולא עלמא אינם אלא מיראת המלשינות למלכות ע"י קטנות ומריבות המודמנות אבל האדם עצמו אותו שלא קיים פו"ר ברור הדבר כשמש בנכרים שעליו מוטל חיוב גמור לעולם להשתדל בכל מיני החבולות שבעולם אך לפעור מאשה עקרה זו בגט פטורין ולישא אחרת לקיים מצות פו"ר שהיא המצוה הראשונה שבצו"ג מצות ויהי גדולה מכל המצוות שבחורה וזוהי מצות לימוד תורה למי שאין מחנכר ילדו עליו [במבואר בשו"ע אה"ע (ס"ו) א' סעי' ד'] וע' ביאור ס' גר"א שם (ס"ק י"ב) שהיא גדולה הימנה וחו דבר שאינו מצי' ושכוח כלל בדורותינו הללו כמע"כ בס' חכמת אדם ריש הלכות אישות (כלל ק"ט ס' ד') מ"מ בזמן הזה ידוע שאין אדם בעולם שיש בו מדות הללו כו' יעו"ש ח"ל ס' ישרות דבש חלק ראשון (דף פ"ח ע"א) בשני דברי גמ' דחזקי' לא חז' לבני ישי' היותו מלך וישי' לא חז' לבני חזקי' היותו נביא וס' הטיל פשר דבר שאלה חזקיה ואזל ישי' לבקר וא"ל כי מה אשה ולא תחיה וכו' משום דלא נסיב איסתא כו'

הקריי' ללכת שמקורה החילה מארץ לרפת שנתקבלו רבים מהגוררים ללכת לרשת ירושלים ובלכתם השמידו בלרפת ובצרי אשכנז אלפי אלפים יהודים וזה נראה שיהיה סיבה שנתן ר"ג את המרס הזה כו' [שלא לישא ב' נשים ושלא לגרש בעל כורחה] יעו"ש והן הן דברי המעיל דדקה סג"ל כפי הגהותיו סג"ל לכן מחקו המעתיקים והמדפיסים את זה [גירסת ר"ח וגירסת מהר"י בן חביב סג"ל במה' פסחים סג"ל] מהגמ' וקראו גם את דברי החוס' שנגמ' מפני שזרזו נגד חוקי דתיהם [וגרסה שמעטם זה קלקלו גם במה' רס"ג סג"ל את הגירסא] רק בס' עין יעקב נשארה הגירסא [ואינו מגרסה] משום שאין זה בשלימות נגד נימוסם דהא אפשר לפרש ואינו מגרסה ברעונו שלא בעל כורחה :

והן אמת שכתוב בהנחות הרמ"א שברים שו"ע אה"ע מי שלא קיים פו"ר ובא לישא אשה שאינה בת בנים כגון עקרה וקנה או קטנה משום שהחשק בה או משום מומן שלה אפי' שמדינא ה' למחות לא נהגו מכמה דורות לדקדק בעיני הזיוגים ואפילו נשא אשה ושהה עמה י' שנים לא נהגו לכוף אותה לגרשה אפי' שלא קיים פו"ר וכן בשאר עיני זיוגים (רי"ב שם ס' ט"ו) עכ"ל אבל נראה דגם זה הוא בדרך שכתב הרמ"א בשו"ע אה"ע (רי"ב ס' י"ב) דמ"מ נוהגין עכשיו שלא למחות בעובדי עזירה משום שיש סכנה בדבר שלא ימסרו למלכות (מהרי"ו) עכ"ל וכן כתב הרמ"א בהנחותיו לשו"ע יו"ד (ס"ו של"ד) נהגו להקל מלמחות בעובדי עזירה שיש לחוש שיכ"י עומדין על גופינו ומאחורינו (מהרי"ו ס' קנ"ו) עכ"ל וכחז' בביאור הגר"א שם (ס"ק ע"ב) קדושין ע"א א' עכ"ל וכוונתו הוא להא דאיתא שם יסברו ונדקדק עד שהגיעו לסכנה ופירשו עכ"ל הגמ' שם וכן כתובה ראי' זו להדיא במהרי"ו עצמו שם וסיימו שכתב בס' ח"ג בכמה מקומות שמחוקק דהם לא הקפידו אלא לעצור האשה שלא יבגוד בה בעל אבל למצות פו"ר לא חשש כל כך כמובן לכל המעיין בו בעינא פקיהא והזדקק אדם בזה דבמה' הנהדרין (דף ג') דחסיב מצות בני נח לא חסיב נמי למצות פו"ר ושור איתא להדיא שם (ג"ס ב') והרי פו"ר כו' לישראל נאמרה ולא לבני נח כו' וע' חוס' שם דה"מ והא פו"ר כו' ועוד ים להדיקס ע"פ דברי מהרי"ע בספרו שאלות יעב"ץ חלק שני (ס' ט"ו) ובדיון שיאסרו האומות יותר מאסור שבלאו הכי הם רבים וא"ל אלא ליישוב המדינה כו' עכ"ל וא"כ אם יזדקקו חיות ב"ד שבישראל לכוף במצות פו"ר ימצאו מי ומי שילשינו עליהם לפני שרי אה"ע ויוסיפו בחרד דבריהם כמה שקרים ויבכרו עדי שקר עד שקרוב הדבר שיבוא לידי סכנת עונש גדול מהמלוכה וכן הגר"א מו"ר ל"א בביאורו דהם לא חלק על זה אלא בעיקר ההלכה אבל מסיים שם וכל זה בגזירת המלכות דחוקא עכ"ל ואע"פ שבסוף דבריו אדם נחפס וכו' שו"ת הריב"ש עצמו שם בסוף ההשו' כתב שבאלו הארצות אין כופין להוציא אשה שאינה בת בנים כדי שימנעו בה בני' מעממא דכל כמה דאגידה ב' לא יבדו ל' אחריתי שהרי באלו הארצות אין מקפידין בזה כל כך ואדם נובא שחיים ושלם נשים ואין מכלים שקר נהגו ואין לרין רשות מלך קצין שוטר ומושל עכ"ל וא"כ במדינתנו שמקפידין בזה במאד מאד מלך גזירת המלכות וחרג"ג ח"כ לריכס ההלכה להיות בסיפוק גמור שאדרבה דב"ד יזדקקו לכפי' בעיני הזיוגים מ"מ יחזקו להיות שהרמ"א תפס לעיקר מש"כ הריב"ש בהקדס שם אס' היו ב"ד מוקקין לדקדק ע"פ שורת הדיון בעיני הזיוגים ובאים לכפותם היו לריבין לכפות את טלם ודוכ' הנשים הבאות בימים היו יולדות וגופלות

יש להבין מה זה שנתגלה ישע' מבני לילך לאיש לדיק
במזוה בשלמח חזק' מילך לילך כבר אמרו מלך שמחל על
כבודו אין כבודו מחוג אבל ישע' למח לא מחל על כבודו
דהרב מותר למחול על כבודו כו' אבל הדברים יובנו בדרך
דסקשו חזק' ס"ד דישע' מבני לילך לחזק' הא קי"ל מלך
קודם לכה"ג וכה"ג קודם לנביא ומכש"כ דמלך קודם
לנביא וע' בצרייתא סוף סוריות וחירו' חיינו מלך על
כל ישראל אבל חזק' שלא מלך רק על ב' שבטים הנבחרים
הלכך לא תארוהו ישע' בתואר מלך כראוי אם לא ימלך
על כל ישראל ביהוד ולכך חשב שהוא קודם לו במעלה
ובזה יובן עמם טעם ישע' שלא רצה למחול כבודו
ליך לחזק' כי ע"י כך ביקש להראות לו כי חטא לנפשו
במה שלא לקח חשב כי וודאי חו"ש על חזק' שביטל עשה
דפ"ר [אלה ממוס] דהא קי"ל כבן עזאי האומר נפשי
חשקה בתורה פטור מפ"ר ואין לך מי שנפשו חשקה
בתורה יותר ממלך חזק' שדרשו עליו בחלק (ז"ד) וחובל
עול מפני שמן שאין לך חיוקת בכל גבול ישראל שלא
היו יודעים בתורה וא"כ וודאי דאין עליו משפט כעונד
על מ"ע אבל חזק' דפטור לא קיים מ"ע דהא לא
נשא חשב ויה' דומה למי שאין לו טלית בת ד' כנפות
למד"א שחובת מנה הריא שאין חייב בצייתת ולא מיקרי עובר
על מ"ע אבל מ"מ לא קיים מ"ע זו דהא אינו מקיים
צייתת וכן הדבר בזה דאף דפטור מחמת חשק התורה
מ"מ לא קיים מ"ע דפ"ר והרי ביטל מ"ע [זו] וגבי
צייתת אמרינן בגמ' [דמס' מנחות (מ"א ח')] דקטינא
דלבוש סדינא למען יהא פטור מצייתת והוכיחו לו מלאכי
השרת וא"ל קטינא קטינא סדינא בקייטא וכו' האל ענשיו
חששם והשיבוהו אין בעידן ריתחא ענשין פ' על עשה
כהאי גוונא דפטור ממנה דסדין בצייתת פטור רק מ"מ
לא קיים מצות צייתת ובעידן ריתחא נענש עליו וא"כ
אף בחזק' בביטול פ"ר כן ואמרין בגמ' [דמס' ראש
השנה (ט"ז ח')] מלך וזכור מלך נכנס תחילה לדין מקמי
דליפוש הרוך אף וריתחא וא"כ בזה בטח מלך חזק' כי
חשב בפועל אינו עובר על מ"ע כי נפשו חשקה בתורה
בבן עזאי ובעידן ריתחא לא יענש היותו מלך נכנס תחילה
לדון טרם דליפוש הרוך אף ויפוש ריתחא חמס ישע'
הנביא בראינו להוכיחו דלא יבעל מפ"ר ויהי נשאר מאף
וחיננה של הקב"ה ולמען לא יבעת היותו מלך נכנס
תחילה לדון ולא יח' בעידן ריתחא מילך לילך חללו וסיינו
כי הוא חשוב ממנו מפני שלא מלך רק על ב' שבטים
ולית לי תואר מלך ונביא קודם כנ"ל ובה סהרואו דאין
לו תואר מלך וא"כ אינו נכנס תחילה לדון חזק' אין
לו לבעל מצות פ"ר דלא יענש בעידן ריתחא לכן כעונד
לא הלך חללו דמזה יודע לו היותו לאו בתואר מלך
ויהי בכלל עונש [ביטול מ"ע] דפ"ר כנ"ל ואחי שפיר
וכנה כשבא ישע' חללו מהמח חוליו כי חזק' הלך
לשיטתו דהוא מלך וא"כ אין לו פחד מעידן ריתחא אז
כוכיח לו ישע' בשם ה' כי יענש היותו מבעל מצות
פ"ר כו' יעוש"ה וז"ל הר"ר חיד"א בספרו פתח עינים
במס' ברכות שם משום דלא עסקת בפ"ר כלומר דאם
עסקת ולא ה' לך בנים אף דבעלמא מו שאין לו בנים
חשוב כמה [אבל] אחת מכיון שלמדת תורה הרבה תלמידך
הם בניך כמס"א כל התלמד בן חבירו כאלו ילדו ובחוב
חלק תולדותו חזק' ומכאן חלל עשה דלא ליעסקת אף דיש
לך תלמידים דלמד ולימד כמס"א ספ"ק [דמס' בבא קמא]
מ"מ אחת חשוב כמה בעון דלא עסקת בפ"ר והיינו
דאזכרין לומר כי מת אחת אף דיש לך תלמידים כו'
יעו"ש ובס' עיון יפקד להרב בעל ס' שו"ת שבות ישקב
שם בחוב משום דלא עסקת בפ"ר ומי שאין לו חשה
ואין לו בנים הם כמאודים לשמים כו' יעו"ש וסגני מעתיק

לפני רומע"ל מה שכחתי בשפלותי בסד"ש בספרי
ויאירו בדשן [שהוא ר"ח של שם הקודש שלי שניא ור דו ב
בהיפוך אחיון] הא דאיתא במס' ברכות (י' ח') משום
דלא עסקת בפ"ר וכן הא דאיתא במס' שבת (ל"א ח')
אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו כו' עסקת
בפ"ר ורבי' כו' ופי' רש"י בפ"ר היינו חוסן עכ"ל
ובמס' יבמות (כ"ג ב') כל מי שאין עוסק בפ"ר כאלו
שופך דמים כו' באלו ממעט הדמות כו' גורם לשכינה
שחשלק מישר' כו' חייב מיתה כו' יעוש"ה ובשלושה מקומות
הוי חזקה לכ"ע וקשה לכאורה אחאי נקבו רז"ל בג'
מקומות הללו לשון עסק הוי' למימר לבן קיום משום
דלא קיימת מצות פ"ר כו' או לישנא כינא בו והנלע"ד
בהא בדרך דאיתא במס' ב"ב (ל"ב ב') דשבתאי בר
מריטוס חלקע לבבל בעא מנייכו עסקא כו' ובמס'
תענית (כ"א ח') ייקוס ויזול ויעביד עיסקא ובמס'
יבמות (ס"ג ח') הפוכי בעיסקא עב מיקר כו' מאה זוזי
בעיסקא כו' ובמס' סוטה (כ"א) שגא עבד עסקא
ובמס' קדושין (ל' ב') דאגמרי' עיסקא ובמס' סוריות
(י"ב ח') אי מלנא עסקא' ובמס' אבות (פ"ד מ"י) הוי
ממעט בעסק כו' והרי לפנינו דלשון עסק ועיסקא
הוא משא ומתן בלשון רז"ל ואע"פ שיש לאדם טרחא
ויגיעה מה שהוא נגד דעתו ורצונו של אדם עד שהוא
משכר במזמ"ם שלו מ"מ אינו מונע ח"ע מזה כמו כן
הוא במי שסבה עם אשתו יוחר מעשרה שנים ולא
ילדה אע"פ שדבר קשה כחשא כד עליו לנרשע ולישא
חשה בת בנים מ"מ לא ימנע ח"ע מזה בכל יכולותיו
ואמלי כחותיו ובכל מיני השתדלות ותחבולות שבעולם
בדרך כל עסק של מו"מ ומכש"כ לענין נשואין להחילה
כי דרכו של איש לחזור אחרי חשה כו' ע"כ לשוני שם
וז"ל ס' סו"ת מע"ל שם בשאלתי מראובן בשנא חשה
ושבה עמם י' שנים ולא ילדה כו' וביקש ממני ראוובן
להודיע לו חיוה הדרך נכון לפניו אם להיות עמה
בסו"ת נהוג עלמא באינס משתדלים לגרש נשותיהם
שאינם זוכים להבנות מהן או אם יוחר נכון להשתדל
במאמצי' כמו להפטר ממנה ולזכות לבנין עדי עד וחייון
העולם כי לא תבו בראה כי אם לשבת ילדה ואין מציין
ראוי' מן השוטים ומנהג בורות הוא כו' וישי תשובתי
אליו כו' אבל הבעל בעלמו מחויב לעשות אשר
בכחו ולעמוד על נפשו וליקח אחרת חלוי יזכה להבנות
כו' שמענו רבים מהם [מאנשי שם הגדולים] מי שלא ה'
לו בנים כלל וידעו בנפשם שאין החיבורן מלדם השתדלו
עם נשותיהם שיתגרשו ונשאו אחרת כו' כל שאין לו בנים
כלל הא וודאי אף שאין ב"ד נזקקין בזמן הזה לטוף להוציא
מאינס סתך שמאלו להם מ"מ אף אם ישחקו הם לא
ישחקו הבעל בעלמו ממנו כל חפזו לישא אחרת כו' למי
שאין לו כלל הא וודאי אחרי שמן כדון ה' לב"ד לטפו
מכש"כ שהוא יעשה ויבטל לישא בת בנים לזכות לבנות
ממנה ולא ימחה שמו משראל וסדברים שהיוקים עכ"ל
המע"ל שם ובס' ברכי יוסף להר"ר חיד"א חלק ח"ע
(תוך סו" ח') עמוד על מש"כ הרמ"א בהגהותיו לשו"ע
שם ונהגו שלא לביק על זה וכו' הוסיף לכתוב וכ"כ
מהרש"ל [ב"ש"ס] כמשכ"ל אבל הרב [ההסיד מופלג בחכמה
ויראה] מהר"ר יהודה נבון [בן הרב בעל ממה חפרים
שה"ג] בס' קרית מלך רב בצייתתו פט"ו דאיתא כתב
דכל ב"ד שאינו כופה על זה לאו שפיר עבד ואין להשגיח
במנהג עכ"ל וס' קרית מלך רב הנו' אין בידי כעת
לסום עיוני בו לראות את ראיותיו ויסודותיו אך כל מי
שיש לו עינים לראות בעיניו יראה חזק בכל רעיותיו
הפוסקים הראשונים כולם כתבו כאחד שמועל על
הב"ד

כללו משום שבכר מצאנו כמות ספרי ב' ומהם הוא
בס' ב' ומהם פדוואה (ס' מ') שבדני ממונת חן
משיבין כלל לבדל דין אחד ישר' מלחא בטעמא דא' את
זה לא אמנו את פרי עמי מלשיב לו ולגלות לו חן
בס' ויש סתירה לכל טענותיו כללו וסוף זש"כ בס'
ב' ומהם כס' (סס' מ"ח) בוס' ולענ"ד חרבה מנויה
כיון דבכר עתה כל כך זמן חן אחד שבכר נודעו חליו
מומים ולא גירבה מיד ספר וקבל וכן כתב הרמב"ם
ז"ל הביאנו לו לעיל וכן פסקו כל הפוסקים ועד כאן
לא הולחנו לחידושו של הרמב"ם ז"ל הלא בדאיכא לחיזק
בעד עתה לא נתגלה ולא נדע לו אותו המום הדם
לנו הרמב"ם דכיון דבעל הסתמא חמירין ראה ויפייס
הוא ובודאי לא בעל עד שבדק חסילה והתר כרז המניד
למלא לו טעם וכן מהר"ק (גורם ק"ה) חבל כמותין
בגוים וידועים לבדל בודאי והן סהדי בקד כי סך
דנ"ד ולא הוליא חקף באחד נדעו לו ולא עוד הלא
שכסה עתה בלם עשרה בוס' לית דינא ולית דינא
וודאי חמירין ראה ויפייס הוא כדחמירין כדדיא בגמ'
פ' המדיר (דף ע"ט ע"א) כמותא הטומאה על פדחיה
חמירין ראה ויפייס הוא עכ"ל [אמר המחבר לא היתו
או לגלות להמונא הסוף כי סג"ל את הכרעה דמתי
חן שיש לפוערו מעט אחד ומבואר דבר זה בסד"כ באר
סיעב בספרי מ"ב ה' ס' מהדורא הנינא ואכ"מ] חן ע'
יבא שזכה דינו כפי הכרעה דמתי לפעור ח"ע מהכונה
אשרו חבל ממון כדנתיא שבעתה לו אשור מבית אביה
וכן חפלים שבעתה לו ורומע"ל מדרס בשוויים וקזס
ספרים במחירם מה שיהא חנה נרבת להם כלל ומהם
עדיין תחת ידו זה וודאי שניין להחזירם להם בשלימותם
וכס"כ בלוחיה קיימין עדיין :

אך משום שכתבנו גם לה יב' אשר מה שאין לה בוס'
ולד ואיתא בבראשית רבה (פרשה ע"א ס' י')
וימלא קדים בטעם זה יעקב ויחד חן יעקב ברחל ח"ל
סב"ס כ' עונים את המשיקות חן שנין עתידים לעמוד
לפני בוס' ויאמר [לס' כמו באמרת לה] תחת חלבים
חני ועוד חנ"ל במה צדא מלינא (ג"ע ח') לעולם יבא
חדס זסיר באונות אשרו במחוק שדמעתה מל"ו חונתה
קרובס ופרש"י בס' באונות אשרו באונות דברים לעתה
חונתה קרובס לבא פורענות חונתה ממחר לבא עכ"ל
לכן ענתי תהא מקובל בעיניו שידבר עם אשרו סקקס
בדברים רבים דברים סמקקנים על כלב כמנהג דך
בגון לומר לה בתי לבית כעשה סטער לוס בפי ראות
עניי שכלו חן כדלוק בעל יד חס' נדחס חר"ס מ'
עולמות וגם לך לא יבא בוס מה כי כל האורס תקלה
לחזירו הוא נגס תחתו לכל עונקן ולסופך כל המס"ס
ידי עוסי מל"ו הוא להיפך למעלותא כי מרובס מדר
בוס וסכל לפי טענה ודעה ויגיד לה את האמת שבדעתו
לקבץ עברה בערך זמן בוס את דמי כחונתה סיהא
לה בוס להחיות נפשה או כדי סחובל להינבא לאיב
אחר ויתפטר עתה כמס' ליתן לה ואע"פ שאמר רז"ל
במס' יבמות (נ"ז ב') נא יבא חדס חס' ודעתו לגרסה
משום שחמיר אל תהיה על דעך דעה וסוף יוסב נכח
אחך עכ"ל בגמ' בס' וסוף זה לסלס כל הפוסקים
עד שסופא בן גס כס"ע ח"ע (סס' ב') ועוד איתא
בסוף מס' גיטין (ז' א') ח"ל רב משרשיא לרבא חס' ג'
לגרסה וסוף יוסב תחתו וממשתו מהו קרי עלי' אל
תחדש על דעך דעה וגם בוס פסקו בן כל הפוסקים
עד שסופא להלכה כס"ע ח"ע (ס' ק"ע סס' ב') ואלל
סהלס

הצ"ד לכוף בוס וסר"ס הוא הראשון ככתב בלא ראה
משום צ"ד לכוף וקרא לוס בוס מנהג ותמוהים דבריו
במאור מאור סלדבר שהוא כנר הסופא כס"ס וכל
ספוסקים ראשונים כסר"ס ודינו ירוסס כו' כו' חן
יש לבנותו כחומר מנהג וגם לפלא בעיני על הרמ"ל
סמכיו ולא דקדק חמירין כלל וא"כ וודאי דהו דלא
לוסיף עלס ועל כל יחד ויחד וודאי שחוב המלס מוטל
עליו להסדל כלל מאמלי כוחותיו ליסא בוס בוס כדברי
המב"ל סס' :

ועד הטענות והצעות בוס לרומע"ל י"ו לפעור
ח"ע לגמרי מהכונה מעטס חונתה ומקח
טעות גמור צג' דברי' ח' שכתבסא מוס זמן יחד מעברה
בוס בעיר קעס ססמקס וזמן היו גורמים סמקס
ככוסס היסס מכסס על פני חתן מלריות את הכלה
וכיון החתן וסכלס בורחים זס מוס כמפני חליו או
כמי שסכסו נחש רח"ל ורומע"ל ח' ירוס גמור בלא
חב וכלא חס וס' מוכרס לדבר בעלמו עם סמיועד
להיות חותנו ומסוס שלב יודע מרה נפסס לבן שאל לו
חס הכלס חנה חגריס או סגי נסורס או חליו יב' לס
חטוערות על גסה או על כחוססס וסכ"ב לו לאו וסס
וסלס סכל חנסי חונתה סעיר יעירו סכדבריו בן הוא
וחס"כ שאל לו עוד חליו יב' לס חוס מוס מנפנים מס
שאין גיבר לארס זר וסכ"ב חלילס וסס בתי סוף כחולס
יקרס וסלמין לו וסמך ח"ע על דבריו כבודאי כוס
ואמתיים סמס כי ס' חדס למדן כס"ס ומוחוק בעיני
כל לירס סמים ולחיס חס וישר חבל חקף ומיד לחחרי
החונתה מנכסס לבית דירתו רחס חן בלקסס בידס
עוס עסס להחיר לככוסס חלל סתור כסברה סזסו נר
קעסס ככוערת על ססולתן וסכנסס גערה בוס עסור זס
כסתר וסוס סכין סלע"פ סיס לס ב' עינים ככל חדס
מ"מ חונת רחס כסס חלל מעט מועיס וזו סוף חונתה
ח' כל מקח טעות שאלו ס' יודע את חסונס זס מקודס
הניסולין לא ס' טכסס ללסס חן חס ס' חונתו נוסן
לו כל חליו דעלמא ב' סכסס כחוקת כחולס כסרס ולכסוף
לא ס' לס כלל דס כחוליס חלל סססלסס לפיו ססוף
מוכס ען ע"י סנפלס פסס אחד לבור עמוק וסח"כ
מודע לו סויעס עם חמי חניס קודס חסונתס עמו
ואע"פ סיס לס ססללסס מרובס על זס מלן יל' עניס
ססד סוס כסרס מכוור כמכסו באריות חן ככחמס
זכו דבר סקר גמור מ"מ מיד ססיקס לא נפקס וס"כ
חלו ס' זס ידוע לו ג"כ לא ס' מחרסס ליכסס ככוס
חופן וענין סכעלס דספונמס חוסו מקוס וודאי דוסו
דבר ססוניק סרסס מלור לסרין ולסולס וזו סוף חונתה
סניס ג' סס' סובר מדין ססמחוקן עלמו חני הכלס הוא
חדס בגון כנ"ל וודאי סכל מנפססו או רובס כמו בן וסח"כ
נחודע לו ססחסו לקח לו חסס סכסס מולסס מננס
בס עס"ח וגס ביו חסיס סל הכלס ססוף עכסיו חסתי
עס"ח ובני חדס סלנים חסונגיס מלכד מה סרוב סמפסס
מלדי לרדיס חניס חניסס כגונים וזו סוף חונתה גמורס
סלויס וכל זס הוא מלכד מה סלל קיים כלל לסכסססו
סכסססס לו ליתן לבוס סכלס כגדי פסחן וכרסס וכסססס
וכל מיוי כגדיס כמננס כע"כ חסוביס וכן כסב כעלמו
כסכסס חנלסס ולכסוף לא נקן חלל גס פסח מננס
עניס ואכיונים גמוריס וגס סכססס לו לסססל כערו
כענין סספסס חוסו וזס ס' דבר סכוב כענין סרסס
מלור מוס סס' וכן וססוף פניס חבל לא עסס כלל
את זס וכו' סקולור מכל אריות דבריו כמכסו כפי
מה סכססס מסס וכסיוי לבון חבל מה אעסס סידיו
כסכססס ססס מלסכ"ב לו מלומס על סוס דבר מדבריו

שנים לקנות ככל צנה ספרים קדושים ספרי מפרשים
הש"ס וספרים מתיאודים על פלפולים צדק ערך מתיאודים
רו"כ ויש לו חסוקה נפלאה לזה :

והן אחת שכחז בראש"ש ברים הלכות ס"ח האידנא
שכחזין ספר חורס ומיחין אחת בבתי כנסיות
לקרוא בה ברים מלות עשה הלא על כל איש מישראל
אשר ידו משגת לכחז חומשי התורה ומשנה וגמ' ופירושיהם
לכנות בכן הוא ובניו כי מלות כתובת התורה היא
ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה צפיהם
וע"י בגמ' והפירושים ידע פירוש המלות והדינים על
בוריים לכן הן הם הספרים שאדם מלמד לכחזם עכ"ל
אבל הא כבר כתב בראש"ש שם בפסוק דבריו שאדם מלמד
לכותם וגם לא למכרם אלא לא ללמוד תורה ולישא
אשה עכ"ל והפ"י של ללמוד תורה הוא כשאדם הדיע
ואינו יודע כלל ללמוד תורה והוא מוכרח לשכור לו רב
והרב שלמדוהו דברי הלימוד וגם כדי שיסא לו מונות
ובל פרטי לרכיו כדי שיסא פניו ללמוד תורה ולא
יטעד להשכר מונותיו ולרכיו והפ"י של לישא אשה
כשאין להאדם אשה או שיש לו ושהה עמה י' שנים
ולא ילד שכתב שיהא עקרה כגון שהוא מרגיש
ומכיר בעלמו שהוא ראוי להוליד וכל כמה דאגידה ב'
לא יבדו ל"י אחריתי' והוא מוכרח לשלם לס כתובתה
וגמלא שזכו הכנה לישא אשה הראויה לילד על זה
ח"ר יומן במס' מגילה (כ"ז ח') אין מוכרין ס"ח אלא
ללמוד תורה ולישא אשה וכתב בראש"ש ביון שאלינו
הספרים המה במקום ס"ח שהי' לדורות הראשונים כמבואר
בדבריו דשם ח"כ גם הספרים לריבין למבד בשביל
להתלמד בתורה ובשביל לישא אשה בדמיוס וא"כ אע"פ
שלפי הנשמע אין לפעול אלא בשום ענין ואופן שימכור
את הספרים שכבר קנאם שהמה חביבים עליו כמעט
יותר מחייו [אע"פ שזכו דבר פלא כיון שאינו ראוי שיכנה
ולא רב חב"ד ולא מחבר אלא איש למדן ביטוי שהוא
בקי בקנא מסכתות גמ' אותן שרגילים המלמדים ללמד
לתלמידים ולא יותר ואף שלדעתו הוא מוחזק בעיניו
לקנא חריף אבל הכי הוא אינו דר ביערים ובמדברות
אלא בצדק גדולה שנמצאים ספרים לרוב בבתי מדרשים
[ע"י ס' ראש הגבעה להדרשן ר' פנחס מפאלאנץ זצ"ל
שכתב שם (דף ט"ו ע"ב) דפוס ווילנא שנת תק"ס)
הכי השמים והארץ לפניך והשמש והירח מאירים לפניך
כמו על כולם ואחת משותף בהם עם כל ב"ח השמים
והגגידים וכן כל השווקים והדרכים והרחובות וכל הממחים
והפרחים וכל האילנות והעשינות והנהרות אחת משותף
עם כל ב"ח וכן הבתי כנסיות והמדרשות עם כל ספריהם
יש לך רשות לכוס בהם וליכנות ולהגות בספריהם
הכי כל העולם כולו לפניך וברשותך וכל הדאגות שיש
לך המה ברשות שאינו שלך כו' וחסמת וחגל ברשותך
שניתן לך בשותפות עם כל נגיד עולם בלי שום פורח
ועמל ותהא שם ובמה בה' אלהיך אשר לא חסר שום
דבר מלכך והכל מוכן לפניך כו' יעש"ה] וגם יוכל
לשאול אצל הגבירים שנמחט שיש להם אולנות מלאים
ספרים] אבל לכל הפחות לא יקנה עוד שום ספר אלא
יקבץ מלות על יד על יד עד שיסא לו כמה לפדוע
כתובת אשתו העקרה ותקבל מאתו גט פטורין ואי יהא
ביכולתו לישא אשה בת בניס לקיים מלות פו"ר ולבנות
ילדה כמש"כ בתשובות גאונים קדמונים בגל ויהא
שקד לכוס ממון מכל מקום שהוא יכול כו' וריון
מקדימין למלות כו' וככה דאיתא במס' גיר (כ"ב ב')
לשולם יקדים אדם לדבר מלוא שבשכר לילס אחת
שקדמחה בכורה לנעירה זכתה וקדמה ארבעה דורות
בישראל

ההלכה ללא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה סמכו וכחזו
בב' המקומות שנש"פ סג' ואם הודיעה בתחילה שהוא
נושא אותה לימים מותר וכחזו בביאור סג' א' (בס')
ב' (סקת"א) ואם הודיעה כו' שם מאן הוי ליזמא עכ"ל
אבל בגידלא חת' יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה
אין מבואר אם מהני כשמודיע לה שדעתו לגרשה לאחר
זמן וגבזו כזה כל האחרונים אשר ראיתי סמ"מ והב"ש
והמל"מ והפ"ח כו' וגלאתי נשוא להעתיק את דברי
כולם אבל כבר כתוב בהגהות הרמ"א לשו"פ חו"מ
(ס' כ"ה סעי' ב') אם נמצא לפעמים חסותה גאון ולא
עלה זכרוננו על ספר וגמלאו אחרים חולקים עליו אין
לריבם לפסוק בדברי האחרונים שאפשר שלא ידעו דברי
כנאון ואי כו' שמינ לבו הוה דברי כזה (מהרי"ק שורש
ל"ו) עכ"ל וע' ביאור הגר"א שם שהרש"ה מקור לדבר
זה בש"ס יעו"ש וא"כ הכי גם בידי ב"ס תשובות הגאונים
קדמונים דפוס קושטא אגידה מה שאינו נמצא גם לאחד
במדינה וכל האחרונים הגל לא ראוהו כלל מדלא הזכירוהו
כלל ומבואר בו בפשיטות דמהני הודיעה גם ביושבת
תחתיו והוא שכתב בו: (ס' קפ"ח) שאלה מי שנשבע
שאשתו זאת לא תהי' לו לאשה לעולם ואין לו מה שיפרע
בכובתה והוא מבקש לגרשה ויהא אומרת תן לי כתובתי
ואח"כ תגרשני הא"ך הדין - תשובה: הדין בדברי האשה
ואין עליה להתגרש עד שתשאלם בכתובתה ואף הוא אין
לו לגרשה עד שישלם כתובתה ואע"פ שנשבע שלא תהי'
לו לאשה אינו מחויב בשבועתו עכשיו לפי שאין לו בידו
לפסות מה שנשבע ומלוא היא שלא תגרש אלא בכתובתה
וגם מלוא היא עד שישלם לה כתובתה ויגרשה שאלה
כסותה ועונתה לא יגרע לפיכך כל זמן שאין לו תשלומי
כתובתה חשב עמו ככל הנשים ויבא אליה בעונתה ותשרתו
אלא שיסא דעתו לגרשה דאין בה משום אל חרש לרעך
רעה והוא יושב לבטח אחר לפי שזו אינה יושבת עמו
לבעה אלא עד שיומין לה כתובתה ויגרשה ויהא שקוד
לכנס ממון מכל מקום שהוא יכול וישלם לה כתובתה
ויגרשה עכ"ל בגאון קדמון שם ודרי שכתב בת'
הגאונים דאין בה משום אל חרש על רעך רעה והוא
יושב לבעה אחר לפי שזו אינה יושבת עמו לבטח וכו'
ודרי שמהני ביטב גם ביושבת תחתיו ומשמשתו הודיעה
כשמודיע לה שדעתו לגרשה לאחר זמן - ומעתה אין לו
לחש כלל למה שכתב האחרונים כזה ואכלו לא שייך
כלל בני גרושת הלז דהא עקרה היא ולאו בת חלוהי
היא וגם זה וודאי הוא דלא גרשה שבועת התורה
מה שכל אחד מישראל מושבע ועומד מהר סיני [לשון
הגמ'] משבועת האדם עצמו וזו רומע"ל אע"כ כזה
כי כבר ארז"ל במס' יבמות (מ"ח סע"ב) מפני מה
גרים בזמן הזה מעונין ויסורין באין עליהם כו' מפני
ששבו עממן להכנס החת כנפי השכינה עכ"ל בגמ' שם
ובמס' גרים הנהפסה בשנת תרי"א ע"י ה' אליקים כרמולי
איתא ח"ר חגיגה בן גמליאל מפני מה הגרים מעונים
מפני שהם מתעבים קודם לשנה וקודם לשנתיים כשאגבה
את חובי וכשאעשה את לרכי וכחזו בפ"י הקצר דשם
פ"י שמקדמין ומחשבין לגבות את ממונם ומאחרים לבא
תחת כנפי השכינה עכ"ל וגראה וודאי דהוא הדין גם
לענין זה דהא כתוב במשנה למלך הלכות איסורי ביאה
(פכ"א הלכ"ו) ולא יסא עקרה חקנה שאינה ראויה לילד
כו' או אמרינן התם דפעמא הוא משום דאין בן דוד
בא עד שיכלו כל הכסות שבגוף כו' וזהו שרבינו [הרמב"ם]
ז"ל בכתב פסקין לא נקם כי אם זקנה ואילונית אבל
לעיל בפס"ו מהלכות איסורי דין ז' בתי שלא קיים מלות
פו"ר נקט גמ' קטנה ט' אסור משום דמעבדין המשיח ט'
עכ"ל המל"מ שם ובמעתה של חזמ"ל שדרטו מזה כמה

בישראל למלכות ופי' רש"י ארבעה דורות עובדי יש' דוד ושלמה ואלו לעירם לא אחת בישראל עד רחבעם דכו' מפעם העמונית כי לא חדע מה ילד יוס' כתיב (משלי כ"ז א') כדגים הנאחזים במלודת רעם וכנפריס האחוזות בפח גו' כתיב (קהלת ע' י"ב) רח"ל :

ואם לא תתרגם אשתו ברזונה הטוב לקבל מאתו גט פטורין בשום ענין ואופן שבעולם כלל אש"פ שבס' שו"ת מעיל אדקס שם פסק בפשיטות דרשאי לכופה במניעת שחר כמות ועונס יעו"ם בראיותיו ולי לכאורה לא היו דבריו נראין ע"פ דברי עלמו שכתב בהקדם זה שהעיקר הוא בזה משום קפידת האומות אשר אנהו דרים ביניהם ויש בזה משום השמות כאשר מובאים דבריו הללו בדבריו דלעיל וכבר כתבנו לעיל בשמו ובס' הררי"ע בשאלת יעב"ץ [ובס' הס' זרובבל] שכל החרד"ג לא הי' אלא בשביל דחמירא סבנתא ממלכית לשרי האומות וא"כ גם במניעת שחר כמות ועונס יש סכנת המלשונות אך נתיישבתי בדאמת הכרך אחי כי עיינו הראויות שגם בין האומות מוזמן לפעמים שהאים מונע מאשתו שכו"ע ומשליך את אשתו אחרי גזיו ולוקח לו פלגש ואין שום מוחס בידו וא"כ ברור הדבר דאין בזה כלל משום חר"ג ורשאי כל האדם לעשות כן למנוע מאשתו שאינו חפץ בה עוד שכו"ע בדברי המע"ז ודבריו שרירים וקיימים בזה ומה גם בלידוף ראיותיו וטעמיו המבוארים בדבריו דשם וכן כתוב בס' שו"ת הרא"ם (שאלה ל') אם הוא רוצה לגרש בטענת מאים עלי או שאר טענות שאינו נאמן בהן והיא אינה רוצה להתגרש ואינו יכול לגרשה מחמת הקבלות מה דינה במוטות חייב לזנוה או לא התשובה מוכחת מאחר שרוצה לגרשה ויש בידו לפי הדין לגרשה ברטונה ושלא ברטונה אש"פ שמאד התקנה אינו יכול לגרשה בעל כרחו מ"מ לא יהי' חייב במוטותיה מאחר שהטוב הוא מלכה ולא מלכו שכרי הוא רוצה לגרשה וראי' מפ"ק דכתובות הדיעה זמן ולא נשאה אוכלות משלו וכו' ואין הפרש בזה בין נשואין לקדושין ט' שהטוב הוא ממנה אלי' מרחי עכ"ל בדילוג אבל לפעמים יוכל למסוך הדבר הזה לכמה שנים כשיש לה ממה להתפרנס כגון שהיא עסקנית או כשיש בהשפחתה מי שיחזיק לה ואנו כתבנו לעיל בסד"ג מהרא"י דמס' יבמות ודמס' גרים שיש ויש לכאדם גזרו א"ע בקיום מלכות פו"ר לכן מלג"ד עלה אחרת ע"פ מה ששמעתי מפיו של אדם בקי בכתב ולשון או"כ"ע ובספרים ועתה בסדרי לחיבורי זה נדפס בדבריו בשמעתי מפיו בס' זרובבל לה"ב ל"ס [ה"ל] ח"ל (לשרק מ"ח) עיינו ראיות שהנארים היום מגרשים את נשותיהם בגט אף באין דבר זנות ובזוהדי יש להם על מה שיסמכו כי הדבר הזה נעשה חלום בהסכמת ראשי דתיהם החרדים מאוד לקיים כל דברי מחוקקם וראינו שגם המגורשת מהם תנשאה לאחרים וכן המגרש ישא אחרת בו וגדולה מזו עיינו ראיות הלא הקיסרים והמלכים וגם הנסיכים אשר מדקדקים עמהם מאוד בדבר הנשואין שיכיו על גז היותו ישר וכשר ושלא ילא מחלליהם חלילה שום זרע שיש בו שמץ משמן פסול רק זרע כשר בחכמת הכשרות והנה ראוי שהקיסר פעט ער הגדול גרש את אשתו ולקח אחרת והכל בהסכמת כהניו וכן הקיסר נאפ"ל על אן קבל רשיון מאת הפאפא דרומי לגרש את אשתו ראשונה יועפינע שהיתה מיוחדת ואשה כשרה מאוד ולקח אשתו השנייה בת קיסר עסטרין כו' והאופר הונארי הארפתי דעפיינג בהפרו דברי הימים ליהודים (חלק שני פרק י') אמר שמאל כחוב איך הפאפא מרומא במאות המאותות נתן רשות ליהודים בארץ איטאליא

שחם אין לאיש יחודי בנים מאשתו רשאי ליקח לו עוד אשה שניה על אשתו בשכר איזה שום כסף שיחן זה המגרש עוד יספרו לנו כותבי ספרי דברי הימים כו' כנ"ל יעו"ם וא"כ מכיון שכל עיקר החרד"ג שלא לישא ב' נשים ושלא לגרש לאשה בעל כורחה אינם אלא מחוקי הטורי שאלו מחופפים בלל האומות המאמינים בו ומקיימים דתו ומכיון שיש מציאות שלפעמים המה מחזירין את שני הדברים הנ"ל האסורים להם לכן ענתי אמונא לפניו לשכור כותב הבקי הטוב איך לכתוב פראשענע לגדולי שרי המלוכה ונראה את התשובה שישיבו לו וע"פ ההסתר שלהם נתיישב אז אם להסיר לו לישא עוד אשה אחרת עליה או לגרשה בעל כורחה ובסדרי לחיבורי זה נדפס ס' שו"ת שם ארי' להר"ר ארי' ליבס באלומבר האבד"ק זאמלב וראיתי בו שכתוב שם בחלק ח"ב (ס' ק"ט) לכבוד הרב המאוס"ג כו' באתי להשיב לו מפני הכבוד כי קבלתי מכתבו ע"י הפאפא עם השאלה באיש אחד שמחזיקט עם אשתו וזה כ"ו שנים שנשאה ולא זכה להיבנות ממנה ומסרבת ואינה רוצה לקיים הפס"ד לקבל ג"פ וכתובה ועוד רוצה להוסיף לה וכו' עומדת במרדס אינה שומעת בקול מורים אחר כמה התראות ודעתו להסיר לו לישא אחרת עליה לקיים מצות פו"ר ודורש חוות דעתי בזה הנה אנכי משכחי ידי ולא רציתי להשיבו כלל כי גדרתי בעדי שלא להחזיר בשום ענין אשר יש בזה חוקים ומשפטים המדינה כמו בן איש לאשתו כי חובה עלינו לשמור חוקותיהם ודינא דמלכותא ואמרתו בלבי כי מע"ל בעצמו יבין את זאת אך עתה חזקו עלי דבריהם כו' לכן חמרתו לכתוב לבס טעמי ונימוקי בזה ושומר נפשו ירחק מזה ומלאתי בתשובה מעיל אדקס (ס' ל"ג) שכתב במדינות אלו כו' עד ויש בו סכנת נפש וכו' ולהלן כתב שם עוד ולדעתי פמדינות אלו כו' עד ויש בזה חששות ע"כ לא שמענו שיעשה מאלה וגם אני לא אשים דברתי בו עכ"ל וזה ג"ל העפס מש"כ בזב"ב חנינא (ס' ק"ב) מה שלא חירע בגמיה דורות להסיר מי שסבה עם אשתו י' שנים ולא חירע בן בזמניו ולא באיזה דורות הקודמים כי בדורו של הב"י באמת הסיר הב"י לישא אחרת בחשוכה (ס' י"ד) והסכמות' עמו הגדולים אבל בדורות הקדומים לזמנינו לא שמענו ולכן כתב הטעם שלא ראו להסיר מפני שחששו לדעת הפוסקים דעון חזן לארץ גורם אשר כל הפוסקים [ומהם המה הרא"ם במס' יבמות פרק הנע"ז (ס' י"ב) והנמוקי יוסף שם במס' הירוש"א יעו"ם] חולקים על זה כידוע ולי נראה דהטעם פשוט דמשו"ה לא נעשה מעשה בזה מפני חוקותיהם במדינות אלו שלא לישא ב' נשים ולא לגרש נע"כ במס' המע"ז ומהמים נזהרים לשמוע חוקות המדינה ולשמרם כידוע וגם האיש בעצמו ירא לנפשו מפני אימת המלכות לעשות זאת לכן לא נשמע ולא נעשה בדבר הזה במדינותינו והרב מע"ז הי' קודם בזמן לסרב בזב"ב כידוע ואולי היא גזירה קדומה עוד מזמן רב והרב ב"י בתשובה שהסיר לישא אחרת מפני כי שם הוא מדינה ישמעאל שנושאים כמה נשים ולא בן במדינות אלו לכן גם אנכי מוקים אהבון ולא אוכל לתות דעתי בענין זה ואשים לפי מחסום לכן אם יראה באיז בעל האשה הרעה לכשיג רשיון על זה משרי המלוכה ואז יכ"י באפשרות לתות דעתו ע"פ תוס"ק כו' במה שנחלקו הי מיניו עודף אם לגרש בעל כורחה או להסיר לו לישא אחרת כו' עכ"ל ס' שו"ת שם ארי' להג"ל ושמעתי לראות שכונתי בסד"ג מאז לדעת רב מובהק הנו' אבל בלא בלא רשות מהממשלה יר"ם חלילה וחלילה לו לעשות אחת מאלו הב' דברים

לה וידו מסולקת עור הימנה ומה גם שכבר כתוב גם' מאור עינים לה' עוריה מן האדומים כחלק מארי זינה (פס') בשם ידידיה שהי' בזמן קודם חורבן בית שני בוס'ל גדול החטא לאשר ישכנסו בימי נדת דוחה כו' כזרע בשדה מלא מים כו' במזדווג לעקרה שהוא כחורש ומנפץ את זרעו אל הכלע עכ"ל ס' המאור הגז' שם והמ"י :

וְגַם מה שביקש רומע"ל ממני להספיל צערו וצעד אשחו כן אחת דבכא דכתיב (בראשית ל') ותרל רחל כי לא ילדה ליעקב גו' ותרל רחל אל יעקב ככה לי בנים ואם אין משה אביו ויחר אף יעקב ברחל ויאמר החתה אלהים אביו אשר מנע ממך פרי בטן איתא בבראשית רבה (שע"א ס' י') וימלא קדים בטנו. זה יעקב ויחר אף יעקב ברחל אל הקב"ה כך עונים את המשיקות חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה ויאמר החתה אלהים אני עכ"ל הב"ר שם וכן איתא באגדה בראשית (פנ"א) ובבר כחז הרמב"ן שם ככה לי בנים אמרו המפרשים שחפלה עלי כו' וגרסה שבשכיל זה חפסוס רבוחינו אמר בבר"ר אל הקב"ה כך עוגין המשיקות כו' יעו"ש ואני בשפלותי מוסיק על דברי הרמב"ן והלדק עם רז"ל שחפסוהו בזה שכי' לו נקל להפלה על אשחו רחל משום שכבר נפחה פתח זה כדאיתא בבראשית רבה (פרשה כ"ב ס' י"ד) ויתפלה אברהם אל האלהים א"ר חמא בר חנינא מהחילת הספר ועד כאן לא נאמר בלשון בזה כיון שחפלה אברהם אבינו הוחר הקשר הזה עכ"ל המדרש ובספי' על הב"ר המיוחס לרש"י כתוב לא נאמר בלשון הזה שיהא אדם מחפלה על אלהים עכ"ל ובסגנון הרד"ל כתוב לא נאמר בלשון זה כו' לא החפלה אדם ועגה לבטל בגזירה עד אברהם שפחה הפתח בזה כו' וזה שאמר דניאל בחפלתו למען אברהם שקראך אדון כמש"א בנבוכדנאס ו' עכ"ל אבל לא בי הוא זה כלל כי מה אני שאוכל לבטל גזרה שמים בחפתי שאין אנו מולאים לדבר גדול הזה רק כשי"ת עצמו ובאברהם אבינו עה"ש ובאלישע הגביר והתנא ר' שמעון בן יוחאי דאיתא בבראשית רבה (ריש פרשה ע"ז) הקב"ה פוקד עקרות ואלישע פוקד עקרות כו' ואיתא במס' שבת (ס"ג א') אין מקרא יוצא מידי פשוטו וא"כ אע"פ דאיתא בב"ר שם כי עזר עזר נאמר עזירה צפה עזירה בחרון עזירה באוזן עזירה מלמעלה עזירה מלמעלה כו' יעו"ש ורש"י בפי' התעמם כתב בעד כל רחם כנגד כל פתח ועל וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמסותיו וילדו פי' רש"י שם וילדו כהרגומה ואחרותיו נפתחו נקביהם וכולדו וכולדו וסוף לידה שלהם עכ"ל הנה הוא פי' קן לפי הדגש שבמדרש הגז' והדרשה מדרשת מהכפל לשון דעזר עזר וכדאיתא להדיא במס' ב"ק (נ"ב א') כי עזר עזר ה' א"ר אלעזר שהי' עזירות הללו למת אחת באיש שכבת זרע שחיס באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתיים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלם באיש שכב' זרע וקטני' ופי' טבעת ארבע' באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי' טבעת עכ"ל הגמ' שם והרי לפנינו דכל עיקר הדרשה לא נדרשה אלא מרבינו הכתוב דעזר עזר אבל מכל מקום עזירה הלידה היה ודאי ג"כ לדברי הכל וביינו משום דכן מוכח פשטא דקרא דכתיב וירפא גו' וילדו גו' בעד כל רח' גו' וכן גר' מהא דאית' בגמ' שם ח"ל רבא לרבה בר מרי מנא בא מילתא דאמור רבין כל המבקש רחמים על חבירו והוא גריד לאותו דבר הוא נענה תחילה כו' מהבא ויתפלה אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו וגו' וכתיב וס' פקד את שרה כאשר אמר. כאשר אמר אברהם אל אבימלך עכ"ל

דברים הגז' למרות ולמרוח חו"ש בחוקי אהקיר"ה ובחר"ג שגזר רק מחמת זה כמבואר בדברינו דלעיל בסד"ש וכן כתב הרב בעל ס' שו"ת טב"י מהדורא תניינא חלק אה"ע (סס' ק"ב) בענין זה בזה"ל אם יש איזה חוקים מהמלכים בזה על היהודים אין אנו מדברים חו"ש לסחור חוקי המלכים וכל אחד בכל מדינה שהוא יושב בה יזכר בעצמו שלא לעשות דבר נגד גזירת המלכות על היהודים אם לא ברשיון המלך עכ"ל ח"ל ס' שו"ת מהרי"מ אבדק"ק בדיסק דלעיל (סס' ט"ז) והני מזהיר לבל יתחיל בנפשת הסיחור בערס ישיג רשיון על זה מהמשפלה יר"ה עכ"ל ואם יאסרו עניו שרי המלוכה או כל זמן שלא יענו אותו כלל אזי צע"כ יוכרח לשמוע לעצת המע"ל למנוע ממנו שאר כבוד ועונה אולי בסמך זמן מה עי"ז תהרס לקבל מאתו ג"פ וכתובה ואם יומשך הדבר איזה זמן כיון שאין העיכוב מזדו וכו' עשה כל מה שחי' באפשרו ויכולתו לעשות אזי ודאי שטור לא יבא עליו שום עונש מן השמים המבואר בס' הוהר שבוט ע"פ הגמ' הקדושה כג"ל וזהו ענינו שפ"ס תורחיו הק' אף עוד דבר אחד לא חמנע א"ע מלהודיע לרומע"ל שמשום שהוא לעיל הא דאיתא במס' בבא מיעיל (ג"ט א') לעולם יהא אדם זהיר מאונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה וגם מבוס דאיתא במס' ברכות (ז' א') סבר כי מעיל הדיא שעתא אלעוי' יעו"ש והרי שיש שעה ורגע שלפעמים מחקיית קללת המקלל ואולי משום לערה וכעסה של אשתו חקלל אותו בתמידות ויש לחוש שחזקתן איזה מקללותיה באותה השעה והרגע לכן פלתי באמנה לפני רומע"ל שינחם אותה וידבר על לבם דברים המתקבלים על הלב כגון לומר לה הרי אנו מאמינים בני מאמינים בכל דברי כהו"א ואיתא במס' קדושין (ל"ט ס"ב) יבא אדם ולא עבר עבירה נותין לו שכר כעושי מצוה כו' כגון שבה דבר עבירה לידו וניצל הימנה וסנה גם לה בא דבר עבירה לידה למחות בו מלקיים מצוה פו"ר ועי"ז שלא תמחה בו בשום מחאה שבשולם הרי זו נחשבת כאלו היא מקיימת מצוה זו ויהא לה חלק במצוה זו יותר מאתו ולריכה להיות שמה במאור מאור שבשכיל שיקיים איש אחד מישראל מצוה פו"ר כהלכה אינה חוששת על ענשה אין שח"י אה"כ עם ענשה וכשתלך לקבל מאתו את הג"פ כמו שכוין לחיגא אזי תהא קיום המצוה שלה ביותר ויותר כי שכר שמחה של מצוה גדול יותר משכר המצוה עצמה ולריכה להיות שמה יותר מהצרותיה שלה זיכה כו"ה במצוה גדולה בזאת כי אותן הילדים שיוליד מן אשה אחת הם יותר שלה משל אותה האשה שהם האם היתה מאחזת בו לא היתה אותה האשה יולדת מאתו ותהא חלקה במחילת גן עדנו ואיהא בסוף מס' אבות (פ"ה משנה כ"ג) לפוס לערל אגרא וגם יקבל רומע"ל על עצמו שגם לאחר הג"פ לא יסיר לגמרי את הבגתו ממנה שאם ישמע שהשעה דחוקה לו ביותר אזי ישלח לה בנדבס כפי השגת ידו לקיים מצוה אל תתעלם כדאיתא בירושלמי מס' כתובות (פ"א הנכס ג') ובויקרא רבה (פ"ד ס' י"ד) ובבראשית רבה (פ"ז ס' ג') וכן פסק הרמ"א בשו"ע אה"ע (ס' ק"ט סעי' ה') ועי' מה"י הזה לעיל סדר זו ס' ז' ועוד דברי תנחומין כאלו ירבה לה וירבה אליו ריעים שגם המה ינחמו לה בדברים כיוצא באלו ואם לא תהנהם בכל זה וישטר ששאר אשה כזאת היתה מתנחמת בזה אזי לא יתירא עוד משום עונש שמים הלילה ואם ויבטח בסי"ת בשומר מצוה לא ידע דבר רע כי אנו משום לערה של שטות לא יקיים מצוה דאורייתא ומה גם מצוה גדולה כזאת וכן אנו תרקי דדינרי יסיב לה כדי להסיג לערה ולספיק את דעתה המשובשת יסיב לה אשר

עומים רח"ל אזי ילך לחסיד שדור כמו שחז"ל ואין להאריך וכענין בשינוי יעשה או שימשע לענין הראשונה או לענין האחרונה ואם יעשה שתיים ודאי שבו יחד כי כבר כתוב בס' שם"צ להר"ר חיד"א ח"א (מערכת י') רבינו יחיאל בנו של הראש"ם כו' ונחלם גילה שאפשר שם"י שלם במעלה עליונה כאשר מהגדולים בני עליה לולא שלא ה' לו בנים עכ"ל החיד"א שם אבל שלא להיות עוד בשב ואל תעשה ואז לא יכיו חלין עליו כלל העונשין המפורשים בס' הזוהר וגם קצת בגמ' הק' המבוארים נעיל ויחלין לי שמאור נשא חן בשינוי בענין עיקר שאלתו ה"ל וזהו החזק בשינוי ביוצר מחו לאיש ירא שמים חמתי ולתהדר במצות ח"ל הס' שו"ת מעיל דקדק דע בני כי מדעת קוק יס כך שנחשורת לספחל במצות רצה כזאת שהיא קיומו של עולם ובה נעשים הכרואים שותפים לבורא ומדמים לורס ליוצרים ודי בזה למי שראה הפלגת האיומים ושינוי מהלכו בין העומדים בדמותו של עולם על חלו המחרשלים במצות הזאת בס' הזוהר כו' ולא ישים אל לבו להבין בין ולהשגיל לספחל במצות זאת בכל מחמתי כמו וכי מפני שונים הללו המקלקלים דברים בשוט לשונם וסברת שכלם בכל חנושי אשר למראש עיניהם יפסו ומשליכים אחת ארצה הנחמדים מזה ומפני רב וכלו חין ההורה כדאי ה' להכריע נגד שיטת דעתם חרות הכנה ואפילו שאלת חכם חנה עושים בזה כל ימיהם אשר עודנה בין שניהם עשה לך רב וסחלק מן הספק ולהיותי מכיר מכבר דמן חב"ה אחת עיניו בפסק סוס ורואתי כי מחד דין בלי ספק מן הראוי שיכפה סב"ד לכל בובה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה שוויאנס ויחן לה כחובתה וכופין אותה על זה בשוטים כי בדברים לא יוסר עבד כמו שכל זה מפורש בס' ביצמות בפרק הבא על יבמות ובנחובות סוף פרק הסדיר כו' עכ"ל המע"ט שם וכל חריכות דבריו ירא לו לפיוס על מה שפנעתי בכבודו בחוליה החשובה אך משום שח"ל במס' ברכות שם אמרו ולא עוד חלל שזריך לברכו שנאמר ואלהי ישראל יחן את בלקד יעו"ש וע' מס' בענין זה בס' סיחת חולין של ח"ח בס' הגד"א מס' ויילא וזללה"ה יעו"ש ובסתמא חביבה עליו אשה נשדו לך גם אנכי בשלוחי אמרתי לשלוחי חמור נא למשלך אלי שאני מברכו מקירות לבני סימלא ה' משלוחיו לעולם ויזכרו להוליד מאשתו שיש לו עצה ולד כל קיומה לאורך ימים ושנים טובים ומי שפקד לשרה דבקס רחל ותם הוא יפקד ברחמים וחסדים לאשת משלך לפחות בולד אחד של קיימא ברה"ש הנעלים וז"ה יעו"ש חמן על ברכתי ברכת הדיוט של עקד שניאור זלמן דובער סגולת מהאשה שרה שחתי :

ישרה הגיע לי מכאן לאחרי שנה מהפולג בחו"י המלמד ה"ל בברכת מו"ט ובגדול השואות חן מן עבוד ברכתי שחתי" ב"ה ובהם שכחתי פלוח אליו עם חסובתי הזאת חלל אז סיוס מסכת בביתו מה שחתי" עם תלמידיו ודיו אז כל הפע"ב החשובים שלו אברהם של תלמידיו בביתו לשעודת מלוח של הסיוס מסכת וכולם קראו את חסובתי מראש לטובה ובסיוס קריאת חסובתי עמו כולם ואחריו חמן בן יאמר ה' חמן על ברכת ה' ר' ז' ב' המשיב ל' וברכות כולם בברכת מו"ט ואז ה' זמנה לילך לבית הסבילה ונחשברה באותו הפעם ואח"כ ילדה לו בן משכיל יפ"ת ויפ"ת וקרא עלי ה' דאיתא בגמ' ירושלמי פ"ק דמס' חלה שמשו אלי אצירי לב הרחוקים מלדקס ר' יוחנן ורשב"ל כו' שכל סובות ומחמות הבאות לעולם בזכותן וכן חן נסין בהם כלום כנון מר וזוהר דמלי על חורגין ופחעני [ונענה בחפ"ל] ועל נפשי לא מחעני עכ"ל הירושל' סם והאריך עוד במכתבו בדברים יסידים ביוצר מדי ולא הסבתי לו במכתב מאומה אלא אמרתי בע"ה לשלוחי חמור נא למי שלחך אלי בשתי שאני עומד בברכתי דמלי וסבא ואשתו ביחד יגדלו את בנם להורס ולחופס ולמעשים טובים חמן :

עכ"ל סגמ' שם וכן איתא במדרש ר' תנחומא סדר וירא (סס"י י"ד) אמר הקדוש ב"ה אברהם התפלל לפני על אבימלך הרשע ונחמלתי רחמים עליו הריני פוקד לאברהם עמו שנאמר וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמחותיו וילדו מה כתיב אחריו וס' פקד את שרה עכ"ל המדרש ובסדר"א (פכ"ו) איתא להדיא בן דאיתא שם והכל לפי לפי הקב"ה ואבימלך היו כל נקבות ביתו עקרות ושלח אבימלך ולקח את שרה סבור להעמיד ממנה בנים ירד מיכאל המלאך ושלק חרצו להורגו כו' ויתפלל בעדך וחיה עמד אברהם וס' מתפלל לפני הקב"ה ואמר רבון כל העולמים אדם בראת לפני ורבי ואבימלך וביחוד יפשו וירבו ונעשר לו שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמחותיו וילדו עכ"ל בסדר"א שם וסרי לפנינו שבחפלה אברהם נפקדו העקרות של בית אבימלך ובבראשית רבה (פרשה ל"ט ס' י"ו) איתא אברהם ה' מתפלל על עקרות וסם נפקדות עכ"ל המדרש שם ובשיר השירים ככה (פ"א ס' ל"א) חמן חניק נשא אדם אשה וסבה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ח"ל חירי מעשה נאשה אחת בלדון ששהסם עשר שנים עם בעלה ולא ילדה חמן בני ר' שמעון בן יוחאי בעיין למשתבקה דין מן דין כו' הלכו להם חלל רשב"י ועמד והתפלל עליהם ונפקדו ללמדך מה הקב"ה פוקד עקרות חף לדיקים פוקדים עקרות עכ"ל המדרש שם וז"ל ה' כבר חז"ל במס' שבת (ק"ב ב') חס הראשונים כמלאכים כו' ואע"ג דאיתא בבראשית רבה (פ"ד ס' ב') חן דור שאין בו כאברהם ואין דור שאין בו כיעקב ואין דור שאין בו כשמואל יעו"ש מ"מ חן זה ודאי חלל לפי הדור כעין סא דאיתא במס' ערכין (י"ז א') פרנס לפי דורו כו' לענין חוקפא וגיתותא יעו"ש והיינו שהמה גדולים באמה פרע או פרטים כערך אברהם בדורו וגם חוהן חן חנו ידעין בבירור מי ומי סם [חלל על עיקר בקשתו עשר בנים כו' בוסת פני כסחתי כי סחמת אלהים היו סוס דבר ה' ביד הנע"ש ויגזור חומר ויקס אחד ה' ומן הקדמונים לא קם כמוהו ואחריו לעפר מי יקום סנס שמה גדולי לדיקים בדוריו פס להם וידברו את אשר יבשרו לא בן חנוי עמדי עכ"ל הרב הקדוש רמ"מ ה"ל סם בספרו סח"א] רק שלפי הנשע בני הרב הקדוש רמ"מ וזללה"ה מליובחתיים סם בעלי מופתים לכן חס באשכרו ליסע בין חומים לסס ולכא לפני מי מהם ולבקש בן מאתו חילי יסא נעתר לבקשתו לא ימנע את עצמו גם מזה חלל לא יסכת בהא דאיתא בתנ"א וסבא בילקוט סדר לך לך ח"ל רבי מפני מה בע"ב שניסרל נעורים על הכנים ח"ל מפני שהקב"ה מלרפן כדי שירבו רחמים לפניו ס' ע"ס וסבא דאיתא בבראשית רבה (פ"ג ס' י"ט) יסא ספלת סחולס לעצמו יחד מכל יעו"ש ובדדאי לאו דוקא חולה חלל ה"ס לכל מילי ויחשו דרכי אבותיו ורבותיו כחורת משה כתיב בס' בראשית (ט"ו ב' ג') ויאתר אברהם חדי אלהים מה חמן לי ואנכי סולך ערירי גו' ויאתר אברהם חן לי לא נחת זרע גו' עוד כתיב סם (כ"ה כ"א) ויעזר יחק לה' לנכח אשתו גו' וסם' הזוהר (בזוהר חדש דף י"ב ע"ג דפוס אמשטרדם) איתא ח"ר יוסי בן פזי ט' וחמתי לאוספיא דהו' בעי למשכע עם דביתו קאים סאי חקד גיסא וללי וקמת סיא מהאך גיסא וללי חמתי לכוך מאי גלותכו בשעתא דא חמרו ל' עידתה דידן לזוגא משכח לבבת ומלגילא ללותא קתי קב"ה דיהא לנא בר כו' יעו"ש וסרי לפנינו דאברהם אציר לא שלח לסס לבקשו שיחפל בעדו וכן יחק אציר לא שלח ג"כ נעבר וכן אותו סוג סוכרים בס' הזוהר לא שלחו או לא הלכו בעלמס לגדולי סחנאים ססיו בימיהם לבקש מהם שיחפלו עליהם ח"א סם בעלמס סחפלו על עמס חס לא מי סידוע לו סחא מלובלך בעומות